

รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ผ่านงานสังคมสงเคราะห์:

กรณีศึกษากลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ จังหวัดตราด

A MODEL OF THE ROLES ON BUDDHIST PROPAGATION BASED ON
SOCIAL WORK : A CASE STUDY OF THE TRUTHFUL SAVING GROUP
IN TRAT PROVINCE

พระครูมงคลปัญญากร (สันตต์ ปญฺญาวุฑฺฒโณ)

ดุชนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๐

รูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ผ่านงานสังคมสงเคราะห์:
กรณีศึกษากลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ จังหวัดตราด

พระครูมงคลปัญญากร (สันตต์ ปญฺญาวุฑฺฒโณ)

ดุชนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๐

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

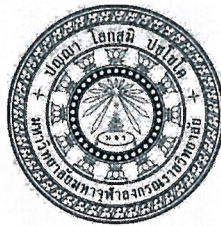
A Model of the Roles on Buddhist Propagation Based on:
a Social Work Case Study of the Truthful Saving Group
in Trat Province

Phrakhru Monkolpanyakorn (Sandat Paññavuddho)

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for the Degree of
Doctor of Arts
(Buddhist studies)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
C.E.2017

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับดุขกัณิพนธ์เรื่อง
“รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ผ่านงานสังคมสงเคราะห์ : กรณีศึกษากลุ่มสัจจะสมทรัพย์
จังหวัดตราด” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา
พระพุทธศาสนา

(พระมหาสมบุญ วุฑฒิกโร, ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบดุขกัณิพนธ์

ประธานกรรมการ

(ศ.ดร.วัชร งามจิตรเจริญ)

กรรมการ

(พระมหาสุศักดิ์ ปจจนตเสโน, ดร.)

กรรมการ

(พระมหาสมบุญ วุฑฒิกโร, ดร.)

กรรมการ

(ดร.อรชร ไกรจักร)

กรรมการ

(ผศ.ดร.วุฒินันท์ กันทะเตียน)

คณะกรรมการควบคุมดุขกัณิพนธ์

พระมหาสมบุญ วุฑฒิกโร, ดร.

ประธานกรรมการ

ดร.อรชร ไกรจักร

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(พระครูมงคลปัญญากร)

- ชื่อคุณิพนธ์** : รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ผ่านงานสังคัมสงเคราะห์:กรณีศึกษา
กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ จังหวัดตราด
- ผู้วิจัย** : พระครูมงคลปัญญากร (สันหัต ปณฺญาวุฑฺโฒ/วิสุทธิแพทย)
- ปริญญา** : พุทธศาสตรคุณิพนธ์บัณฑิต (พระพุทธศาสนา)
- คณะกรรมการควบคุมคุณิพนธ์**
- : พระมหาสมบรูณ์ วุฑฺฒิกโร,ดร.,ป.ธ.๗, พธ.บ.(ภาษาอังกฤษ),
ศศ.ม. (พุทธศาสนศึกษา), พธ.ด. (พระพุทธศาสนา).
 - : ดร.อรชร ไกรจักร์, Programme in Tipitaka Studies, บธ.บ (การตลาด)
พธ.ด. (พระพุทธศาสนา)
- วันสำเร็จการศึกษา** : ๖ ธันวาคม ๒๕๖๐

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาแนวคิดและรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านงานสังคัมสงเคราะห์ เพื่อศึกษาภูมิหลัง บริบท แนวคิด และกรอบการทำงานของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์จังหวัดตราด เพื่อวิเคราะห์รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านงานสังคัมสงเคราะห์ของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ จังหวัดตราด โดยการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง และเก็บข้อมูลภาคสนามด้วยการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย นำมาวิเคราะห์และนำเสนอผลการวิจัยด้วยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการจัดความรู้ของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ จังหวัดตราด ขั้นตอนการวิเคราะห์ การดำเนินการจัดการความรู้ในปัจจุบัน เป็นปัญหาต่อการพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้ ให้เหมาะสม การประเมินความรู้ ทำให้ได้รูปแบบการจัดการความรู้

ผู้วิจัยจึงได้เสนอการพัฒนารูปแบบ คือ ควรสร้างความเข้าใจ มีการพัฒนาและสร้างคลังความรู้ ในการพิจารณาตรวจสอบความรู้ จัดตั้งศูนย์การจัดการความรู้ สามารถนำมาปรับประยุกต์ใช้ความรู้และสามารถนำมาสู่การปฏิบัติการได้อย่างเป็นรูปธรรม เพื่อให้เกิดความตระหนักรู้และยังได้ผสมผสานหลักธรรมให้มีการตอบรับได้กับสังคมยุคการสื่อสาร ใช้สื่อใหม่ ที่กระตุ้นความต้องการที่ไม่เพียงพอ ยังต้องการพัฒนามากขึ้น ทั้งศาสตร์และศิลป์ กล่าวคือ ศาสตร์ เป็นวิชาความรู้ ส่วนศิลปะ คือ เทคนิควิธีการที่ใช้ในการเผยแผ่หลักธรรมมีทั้งหลักปริยัติ และปฏิบัติ

ดังนั้น การศึกษาแนวคิดรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ผ่านงานสังคัมสงเคราะห์ของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ จังหวัดตราด การเผยแผ่หลักธรรมส่งเสริมกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ จึงเป็นแบบอย่างที่ดีในสังคมต่อการเผยแผ่หลักธรรมของพระพุทธเจ้า สู่สังคมโลกปัจจุบันและสามารถนำไปศึกษาและปฏิบัติได้

Dissertation Title : A Model of the Roles on Buddhist Propagation Based on
Public Welfare : A Case Study of the Truthful Saving Group
in Trat Province

Researcher : Phrakhru Monkolpanlyakorn (Sandat Paññavuddho)

Degree : Doctor of Arts

Dissertation Supervisory Committee

: Phramaha Somboon Vutthikaro, Dr. Pali Vll, B.A. (English),
M.A. (Buddhist Studies), Ph.D. (Buddhist Studies)

: Dr. Aurathon Kaijuk, M.A. (Buddhist Studies),
Ph.D. (Buddhist Studies),

Date of Graduation: December 6, 2017

Abstract

The purposes of this study aim to study the concept and the way of Buddhism propagation based on public welfare. The researcher has studied about the background, concept, detail and the scoop of the Truthful Saving Group in Trat Province. For the analysis, a model of the roles on Buddhist propagation based on public welfare of the Truthful Saving Group in Trat Province by related documents and fieldwork data collection by interview the target group. Then the researcher has brought the data to analysis and showed the result by descriptive analysis way.

The result found that the process of knowledge management of the Truthful Saving Group in Trat Province, the steps of analysis and the present performance are the problems to develop the format of knowledge management to be suitable. The knowledge evaluation does the researcher has known the format of knowledge management.

The researcher has presented about the format development is to should do the understanding, develop and make the knowledge-base to consider of knowledge checking, should build the knowledge center for bringing knowledge and ability to do concretely. For happening of the awareness and mix with Dharma to accept in communication society. To use the modern mass medias, motivate the insufficient need.

And last the studying of Buddhism propagation base on public welfare of the Truthful Saving Group in Trat Province. The studying of Buddhism propagation of the Truthful Saving Group in Trat Province is the good model for society to propagate of Lord Buddha to recent world and bring to study and has done together.

กิตติกรรมประกาศ

ขอน้อมกราบทูลแด่ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พร้อมทั้ง ธรรม์ นมัสการ และสงฆ์ นามิ ด้วยวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลงได้ ด้วยความมีเมตตาธรรม และความเอื้ออาทรเป็นอย่างยิ่ง ทั้งฝ่ายบรรพชิตและคฤหัสถ์ โดยเฉพาะ พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร,ดร คณบดีบัณฑิตวิทยาลัยและ ดร.อรชร ไกรจักร์ อาจารย์ผู้ทรงไว้ซึ่งความหมายของคำว่า “ครู” ที่ลูกศิษย์ควรเคารพรัก ผู้ทรงคุณ อย่างแท้จริงที่ท่านได้สละเวลาอันมีค่า ให้คำแนะนำ ให้ความช่วยเหลือ และ ตรวจสอบแก้ไข ข้อบกพร่องต่าง ๆ ท่านเอาใจใส่อย่างดียิ่งมาโดยตลอด ซึ่งเป็นผู้ดูแลในการตรวจสอบความถูกต้อง ของเนื้อหาวิชา และ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาให้ความอนุเคราะห์ในด้านวิชาการ พระมหานุกูล อภิภูณโณ, ดร และพระมหาอิสเรศ จิตจิตโต, ดร. ในการจัดทำวิทยานิพนธ์นี้ด้วยดี พร้อมด้วย คณะกรรมการผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ กรรมการบัณฑิตวิทยาลัยทุกท่านที่ได้กรุณาเป็นกำลังใจ

ความดีงามทุกประการจากการศึกษาค้นคว้าวิทยานิพนธ์นี้ ขอน้อมถวายเป็นพุทธานุชา ธรรมบูชา และ สงฆบูชา พร้อมทั้งเป็นธรรมคุณูปการแด่ คุณโยมพ่อ คุณโยมแม่ ผู้เป็นบิดา-มารดา ให้ กำเนิดและเลี้ยงดูมาเป็นอย่างดี ขอให้ท่านผู้มีพระคุณดังกล่าว จงประสบแต่ความสุข ความเจริญ ด้วยกันทุกท่าน เทอญ ฯ

พระครูมงคลปัญญากร (สันทัด ปญฺญาวุฑฺโฒ)

วันที่ ๖ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๐

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
กิตติกรรมประกาศ	ง
สารบัญ	จ
สารบัญแผนภูมิ	ญ
สารบัญแผนภาพ	ฎ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ฏ
บทที่ ๑ บทนำ	
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์การวิจัย	๕
๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๕
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย	๕
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๖
๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๗
๑.๗ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๑๔
๑.๘ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	๑๔
บทที่ ๒ แนวคิดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านงานสังคมสงเคราะห์	
๒.๑ แนวคิดการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	๑๕
๒.๑.๑ ความหมายของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	๑๗
๒.๑.๒ คุณลักษณะของพระนักสงเคราะห์เพื่อพระพุทธศาสนา	๒๐
๒.๑.๓ หลักการและวิธีการสงเคราะห์พระพุทธศาสนา	๓๑
๒.๑.๔ รูปแบบวิธีการเผยแผ่เพื่อสงเคราะห์ของพระพุทธรองค์ ในการประกาศพระศาสนาในสมัยพุทธกาล	๓๕
๒.๑.๕ รูปแบบการเข้าหาผู้นำทางศาสนาและการเมือง	๓๖
๒.๑.๖ รูปแบบการปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่น	๓๗

๒.๑.๗ รูปแบบการสงเคราะห์ด้วยบุคลิกภาพ	๓๗
๒.๑.๘ รูปแบบการสงเคราะห์ด้วยการบวชให้พระสาวกทุกวรรณะ	๔๔
๒.๑.๙ รูปแบบการสงเคราะห์ด้วยการให้สตรีบวชในพระพุทธศาสนา	๔๕
๒.๑.๑๐ วัตถุประสงค์และเป้าหมายของการสังคมสงเคราะห์ ด้วยการแผ่พุทธธรรมพระพุทธศาสนา	๔๗
๒.๑.๑๑ สรุป	๔๗
๒.๒ รูปแบบหลักสังคหวัตถุ ๔ กับงานสังคมสงเคราะห์ที่ปรากฏ ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท	๔๗
๒.๒.๑ หลักสังคหวัตถุ ๔ ในที่สนธิ	๔๗
๒.๒.๒ ความหมายของสังคหวัตถุ	๔๙
๒.๒.๓ ความสำคัญของสังคหวัตถุ	๕๐
๒.๓ รูปแบบของหลักสังคหวัตถุ ๔ กับงานสังคมสงเคราะห์	๕๒
๒.๔ ลักษณะหลักสังคหวัตถุ ๔ กับงานสังคมสงเคราะห์	๕๓
๒.๕ วิธีการใช้หลักสังคหวัตถุ ๔	๕๕
๒.๖ ความสอดคล้องของหลักสังคหวัตถุ ๔	๕๖
๒.๗ สรุปการสังคมสงเคราะห์	๖๒
๒.๘ ความเป็นมาของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์	๖๓
๒.๘.๑ ความหมายของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์	๖๔
๒.๙ สรุปแนวคิดรูปแบบแนวคิดสังคหวัตถุ ๔ กับงานสงเคราะห์ ที่ปรากฏในพระพุทธศาสนา	๖๘

บทที่ ๓ ภูมิหลัง บริบท แนวคิด และกรอบการทำงานของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์จังหวัดตราด

๓.๑ ความเป็นมาของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์	๗๐
๓.๑.๑ ความหมายของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์	๗๑
๓.๑.๒ กระบวนการจัดตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์	๗๒
๓.๒ การเผยแผ่หลักสังคหวัตถุ ๔ กับการพัฒนาของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์	๗๙
๓.๓ ภูมิหลังการทำงานของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์จังหวัดตราด	๘๕
๓.๔ บริบท แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์จังหวัดตราด	๙๗
๓.๔.๑ บริบท แนวคิดทางพระพุทธศาสนาเถรวาท	๙๘
๓.๕ กรอบการทำงานของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์จังหวัดตราด	๙๙

๓.๕.๑ ความหมายขององค์กรทางการเงิน	๙๙
๓.๕.๒ ความสำคัญขององค์กรทางการเงิน	๑๐๒
๓.๕.๓ องค์กรทางการเงินกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์	
ตามหลักพุทธเศรษฐศาสตร์	๑๐๒
๓.๖ ปัจจัยและความสัมพันธ์ของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์จังหวัดตราด	๑๐๘
๓.๖.๑ ปัจจัยและความสัมพันธ์ของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์	
ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	๑๐๙
๓.๖.๒ ปัจจัยและความสัมพันธ์ที่ส่งผลต่อกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์	๑๐๙
๓.๖.๓ ปัจจัยพื้นฐานและความสัมพันธ์ที่เป็นเครื่องมือ	
ในการบริหารงานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์	๑๑๑

บทที่ ๔ รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านงานสังคมสงเคราะห์

ของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์จังหวัดตราด

๔.๑ การประยุกต์ใช้หลักการในการสังคมสงเคราะห์	๑๑๔
๔.๒ การประยุกต์ใช้จุดหมายในการสังคมสงเคราะห์	๑๑๕
๔.๓ แนวคิดรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านงานสังคมสงเคราะห์	
ภูมิหลัง บริบท แนวคิด และกรอบการทำงาน	๑๑๖
๔.๓.๑ ภูมิหลังในทางพระพุทธศาสนา	๑๑๘
๔.๓.๒ รูปแบบการดำเนินการขององค์กรทางการเงิน	๑๒๐
๔.๓.๓ กระบวนการขององค์กรทางการเงิน	๑๒๑
๔.๓.๔ องค์กรทางการเงินกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ฐานะทุนชุมชน	๑๒๒
๔.๓.๕ ปัจจัยและความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องด้วยสัจธรรมและจริยธรรม	๑๒๔
๔.๓.๖ ปัจจัยและความสัมพันธ์เกี่ยวกับระดับปัจเจกภายในสังคม	๑๒๕
๔.๔ องค์ความรู้ใหม่ รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	
ผ่านงานสังคมสงเคราะห์	๑๒๖
๔.๕ วิธีการดำเนินงานเพื่อความสำเร็จในอนาคต	๑๒๙
๔.๖ แผนการปฏิบัติงานที่ประสบความสำเร็จ	๑๓๐
๔.๗ เจื่อนไขเชิงบุคคล	๑๓๑
๔.๘ ประโยชน์ในทางพระพุทธศาสนา	๑๓๓
๔.๙ สรุปความสำคัญ	๑๓๓

บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๑๓๕
๕.๒ อภิปรายผล	๑๓๙
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๑๔๐
๔.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย	๑๔๐
๔.๓.๒ ข้อเสนอแนะเพื่อนำไปปฏิบัติ	๑๔๐
๔.๓.๓ ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป	๑๔๑
 บรรณานุกรม	 ๑๔๒
 ภาคผนวก	
ภาคผนวก ก แบบสัมภาษณ์	๑๔๘
ภาคผนวก ข หนังสือขอสัมภาษณ์	๑๕๒
 ประวัติผู้วิจัย	 ๑๖๑

สารบัญแผนภาพ

เรื่อง

หน้า

แผนภาพที่ ๑.๑

๑๔

สารบัญแผนภูมิ

เรื่อง	หน้า
แผนภูมิที่ ๓.๑ โครงสร้างการบริหารจัดการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์	๘๗
แผนภูมิที่ ๓.๒ คณะกรรมการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์	๘๘
แผนภูมิที่ ๓.๓ โครงสร้างการบริหารงานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์	๘๘
แผนภูมิที่ ๓.๔ กิจกรรมของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์	๘๙
แผนภูมิที่ ๓.๕ กิจกรรมเครือข่ายของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์	๘๙
แผนภูมิที่ ๔.๑ รูปแบบการบริหารจัดการ	๑๑๖
แผนภูมิที่ ๔.๒ รูปแบบแผนการปฏิบัติงานที่ประสบความสำเร็จ	๑๒๘
แผนภูมิที่ ๔.๓ รูปแบบการจัดความรู้และแผนการจัดการความรู้กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์	๑๓๑
แผนภูมิที่ ๔.๔ เงื่อนไขเชิงบุคคล	๑๓๒

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

อักษรย่อในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ใช้อ้างอิงจาก พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พ.ศ. ๒๕๓๙ โดยได้กล่าวถึงแหล่งที่มาคือ เล่ม/ข้อ/หน้า ตามลำดับ เช่น ที.สี. (ไทย) ๙/๑๔๔/๔๕. หมายถึง พระไตรปิฎก ภาษาไทย สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีสันธวรรค เล่มที่ ๙ ข้อที่ ๑๔๔ หน้า ๔๕

พระวินัยปิฎก

เล่ม	คำย่อ			ชื่อคัมภีร์	
๑	วิ.มหา.	(บาลี)	= วินยปิฎก	มหาวิภังคปาติ	(ภาษาบาลี)
๒	วิ.มหา.	(ไทย)	= วินัยปิฎก	มหาวิภังค์	(ภาษาไทย)
๔	วิ.ม.	(ไทย)	= วินัยปิฎก	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
๕	วิ.ม.	(ไทย)	= วินัยปิฎก	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
๗	วิ.จุ.	(บาลี)	= วินยปิฎก	จุฬหคคปาติ	(ภาษาบาลี)
๗	วิ.จุ.	(ไทย)	= วินัยปิฎก	จุฬวรรค	(ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

เล่ม	คำย่อ			ชื่อคัมภีร์		
๙	ที.สี.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	สีสสันธวรรค	(ภาษาไทย)
๑๐	ที.ม.	(บาลี)	= สุตตณตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวคคปาติ	(ภาษาบาลี)
๑๐	ที.ม.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
๑๑	ที.ปา.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฎิกวรรค	(ภาษาไทย)
๑๒	ม.มู.	(บาลี)	= สุตตณตปิฎก	มชฌมินิกาย	มูลปณณาสกปาติ	(ภาษาบาลี)
๑๒	ม.มู.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก	มชฌมินิกาย	มูลปณณาสก์	(ภาษาไทย)
๑๓	ม.ม.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก	มชฌมินิกาย	มชฌมปณณาสก์	(ภาษาไทย)
๑๔	ม.อุ.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก	มชฌมินิกาย	อุปริปณณาสก์	(ภาษาไทย)
๑๕	ส.ส.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	สคาถวรรค	(ภาษาไทย)
๑๖	ส.นิ.	(บาลี)	= สุตตณตปิฎก	สังยุตตนิกาย	นิทานวคคปาติ	(ภาษาบาลี)
๑๗	ส.ข.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	ขันธวารวรรค	(ภาษาไทย)

เล่ม	คำย่อ		ชื่อคัมภีร์		
๑๘	ส.สพ. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	สพายนวรรค	(ภาษาไทย)
๑๙	ส.ม. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	มหาวารวรรค	(ภาษาไทย)
๒๐	อง.เอกก. (บาลี)	= สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	เอกกนิปาตปาติ	(ภาษาบาลี)
๒๐	อง.เอกก. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	เอกกนิบาต	(ภาษาไทย)
๒๐	อง.ทก. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	ทกนิบาต	(ภาษาไทย)
๒๐	อง.ติก. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	ติกนิบาตร	(ภาษาไทย)
๒๑	อง. จตุกก. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	จตุกกนิบาต	(ภาษาไทย)
๒๒	อง.ปญจก. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	ปัญจกนิบาต	(ภาษาไทย)
๒๓	อง. สตตก. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	สัตตกนิบาต	(ภาษาไทย)
๒๓	อง.อภฺรฺก. (บาลี)	= สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	อภฺรฺกนิปาตปาติ	(ภาษาบาลี)
๒๓	อง.อภฺก. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	อภฺรฺกนิบาต	(ภาษาไทย)
๒๓	อง.นวก. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	นวกนิบาต	(ภาษาไทย)
๒๔	อง.ทสก. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	ทสกนิบาต	(ภาษาไทย)
๒๕	ขุ.ขุ. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ขุททกปาฐะ	(ภาษาไทย)
๒๕	ขุ.ธ. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ธรรมบท	(ภาษาไทย)
๒๕	ขุ.อุ. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	อุทาน	(ภาษาไทย)
๒๕	ขุ.อิติ. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	อิติวุตตกะ	(ภาษาไทย)
๒๖	ขุ.เปต. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	เปตวัตถุ	(ภาษาไทย)
๒๖	ขุ.เถรี. (บาลี)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	เถรีคาถาปาติ	(ภาษาบาลี)
๒๖	ขุ.เถรี. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	เถรีคาถา	(ภาษาไทย)
๒๗	ขุ.ชา.สตตก. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	สัตตกนิบาตชาดก	(ภาษาไทย)
๒๘	ขุ.ชา.สญฺญ. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	สญฺญินิบาตชาดก	(ภาษาไทย)
๒๘	ขุ.ชา.ม. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	มหานิบาตชาดก	(ภาษาไทย)
๒๙	ขุ.ม. (บาลี)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	มหานิทฺเทสปาติ	(ภาษาบาลี)
๒๙	ขุ.ม. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	มหานิทฺเทส	(ภาษาไทย)
๓๐	ขุ.จู. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	จูฬนิตฺเทส	(ภาษาไทย)
๓๓	ขุ.พุทธ. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	พุทฺธวงศ์	(ภาษาไทย)

พระอภิธรรมปิฎก

เล่ม	คำย่อ	ชื่อคัมภีร์
๓๔	อภ.สง. (ไทย) = อภิธรรมปิฎก	ธรรมสังคณี (ภาษาไทย)
๓๔	อภ.วิ. (ไทย) = อภิธรรมปิฎก	วิมังค์ (ภาษาไทย)

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ความสำคัญในการวางแผนการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนประชาชน เป็นมูลเหตุของการเกิดสหกรณ์ในประเทศไทย นับตั้งแต่กรุงรัตนโกสินทร์เป็นต้นมา โครงสร้างทางเศรษฐกิจในชนบท ได้เปลี่ยนแปลงจากระบบเศรษฐกิจเพื่อเลี้ยงตนเองมาสู่ระบบเศรษฐกิจเพื่อการค้า ประกอบกับประเทศไทยมีการติดต่อการค้าขายกับต่างประเทศมากขึ้น พัฒนาการของชาวนาแต่เดิมเคยปลูกข้าวแค่พอบริโภคภายในครัวเรือนและแลกเปลี่ยนกันระหว่างเพื่อนบ้าน ได้พัฒนาขยายพื้นที่ปลูกข้าวให้เหลือเพื่อการจำหน่ายเป็นรายได้แล้วนำเงินไปใช้จ่ายซื้อของที่ต้องการ เมื่อขยายพื้นที่ในการผลิตมากขึ้น ความจำเป็นในการใช้ต้นทุนมากขึ้นเป็นเงาตามตัว ประเด็นปัญหาหลักคือ ไม่มีสถาบันการเงินรองรับให้ชาวนา จึงต้องพึ่งพาเงินกู้พ่อค้าคนกลางหรือนายทุนของท้องถิ่น โดยต้องจ่ายดอกเบี้ยในอัตราสูงมาก บางรายใช้วิธีตกเขียว หมายถึงการจำนำข้าวในนาตั้งแต่ยังไม่ได้เก็บเกี่ยวเพื่อแลกกับสินเชื่อ ทำให้ชาวนาต้องเสียเปรียบพ่อค้าเงินกู้หรือนายทุนอย่างเลี่ยงไม่ได้ ซึ่งในปัจจุบันกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้มีนโยบายในการจำหน่ายข้าวสารตามมาตรการช่วยชาวนา เพื่อแก้ปัญหาาราคาข้าวเปลือกต่ำ และ แนวทางแก้ไขปัญหาดังกล่าวที่จำหน่ายก็ตาม ปัญหาราคา และช่องทางจัดจำหน่ายก็ไม่สามารถแก้ปัญหาในครบทุกด้าน

ด้วยสภาพปัญหาของผลการบังคับทางเศรษฐกิจของสังคมชาวนา จึงเป็นมูลเหตุของการเกิดสหกรณ์ในประเทศไทย^๑ คำว่า “สหกรณ์” มีความหมาย สหกรณ์ (cooperative หรือ co-op) คือ องค์กรที่เกิดจากการรวมกลุ่มบุคคล เพื่อดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ สหกรณ์มีอุดมการณ์ร่วมกัน หลักการ วิธีการสหกรณ์ ระหว่างดำเนินกิจกรรม มีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยแก้ไขปัญหาความยากจน การเป็นหนี้ในระบบ และ ปลายทางเพื่อให้บรรลุจุดหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืน ดังนั้นรัฐบาลจึงได้กำหนดแผนพัฒนาประเทศฉบับที่ ๘ ถึง ๑๒ มุ่งเน้นที่ให้ความสำคัญต่อ การพัฒนาคนให้ เพราะ “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา”และ ความมีดุลยภาพเป็นนับเป็นเงื่อนไขของความยั่งยืน จุดหมายปลายทางของการพัฒนาที่ยั่งยืน คือ การพัฒนาที่ทำให้เกิดดุลยภาพของเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติ และ สิ่งแวดล้อม เพื่อการอยู่ดีมีสุขของประชาชนชน ฉะนั้นสหกรณ์ทุกประเภท คือ เครื่องมือสำคัญ ที่ใช้เป็นกลไกขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากเศรษฐกิจ คือ หัวใจ สำคัญที่ทำให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชน สังคม เกิดดุลยภาพของการพัฒนาประเทศ เพราะ

^๑ บุญมี จันทรวงศ์, ๒๕๔๓ และ สุริยา เจียมประชาชนรากร, ๒๕๒๙ ในสมัยรัชการที่ ๕ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๗ กระทรวงพระคลังมหาสมบัติ ได้ปรึกษา เซอร์ เบอร์นาร์ด ฮันเตอร์ (Sir Bernard Hunter) นายธนาคารแห่งมีทราส ประเทศอินเดีย ถึงแนวทางการแก้ปัญหาของชาวนา ซึ่งได้ให้ข้อเสนอแนะว่า ให้ตั้งธนาคารให้กู้ยืมแห่งชาติขึ้น

เศรษฐกิจที่มีรากฐานมั่นคง เกื้อหนุนขีดความสามารถในการแข่งขัน และ สามารถพึ่งตนเองได้ ฉะนั้น
หลักสหกรณ์ อุดมการณ์ หลักการ และ วิธีการ ตลอดจน หลักธรรมที่นำมาใช้กับการพัฒนา

ประเด็นปัญหาในการศึกษาครั้งนี้ เพื่อเป็นการศึกษาเฉพาะกรณี (Case Study) ศึกษา
ถอดบทเรียนการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ผ่านงานสังคมสงเคราะห์ ในกลุ่มสังคมจะสะสมทรัพย์ ที่มี
จุดเริ่มต้นจากพระคุณเจ้า ทำหน้าที่เทศน์ให้ความรู้ชาวบ้าน รับฟังปัญหา ความทุกข์ของชาวบ้าน จึง
น้อมนำแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาล
ปัจจุบัน ปรัชญาที่ชี้แนวทางการดำรงอยู่ และ ปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ ระดับ
ครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับภาครัฐในการพัฒนาตนเอง ด้านการออม การกู้เพื่อช่วยเหลือกัน
ในชุมชน โดยมีกรอบความคิด ตามหลักการพอเพียง ซึ่งหมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล
รวมถึงความจำเป็น ที่ต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร ประเด็นปัญหาในการศึกษา พบว่า
สังคมปัจจุบันติดอยู่กับวัตถุนิยม แสวงหาสิ่งของต่าง ๆ มาปรนเปรอตามความต้องการนั้น ๆ โดยไม่
คำนึงถึงความพอเพียงต่อรายได้ของตนที่พึงได้รับ และ บางครั้งก็ไม่คำนึงถึงว่าการกระทำที่มีความ
เสี่ยงต่อการดำเนินชีวิตส่งผลทำให้คนในครอบครัวได้รับความเดือดร้อน ตัวอย่างที่พบ เรื่องผิด
ศีลธรรมจึงทำให้เกิดปัญหา ในชุมชน โดยเฉพาะเรื่องเงิน เมื่อมีปัญหาการเงินเกิดขึ้นก็ต้องมีการกู้หนี้ยืม
สินจากนายทุน และคนข้างเคียงบุคคลเหล่านั้น อาจคิดผลตอบแทนเป็นดอกเบี้ย ร้อยละ ๑๐ ต่อ
เดือน หรือหักผลผลิตทางการเกษตร ถ้าปีไหนผลผลิตไม่ดี หนี้สินก็พอกพูน และ สุดท้ายถูกยึดที่ทำกิน
ตกเป็นของนายทุน ทำให้เกิดปัญหาในชุมชนตามที่กล่าวในขั้นต้น

พระอาจารย์สุบิน ปณีโต พระสงฆ์สังกัด วัดไผ่ล้อม อำเภอเมือง จังหวัดตราด มองเห็น
ปัญหาของชาวบ้านจึงได้ศึกษาระบบสหกรณ์ พร้อมชักชวนชาวบ้านที่มารวมตัวกัน เพื่อก่อำเนิด
ระบบการออม เรียกว่า กลุ่มสังคมจะสะสมทรัพย์ ในการเริ่มต้นได้รับความสามัคคี ช่วยกันอธิบายขยาย
ผลเพื่อการแก้ปัญหาช่วยเหลือกันเอง พึ่งตนเองในหมู่บ้าน วัตถุประสงค์เพื่อให้ประชาชนของชุมชน มี
ชีวิตที่อยู่ดีมีสุข มีคุณค่า และ ศักดิ์ศรี เท้าเทียมกันตามแนวคิดเรื่องการสะสมทรัพย์ ระหว่างการ
เริ่มต้นสร้างกลุ่มสังคมจะสะสมทรัพย์ เพื่อให้การพัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต ได้เชิญผู้ที่มีความ
เข้าใจในการก่อตั้งกลุ่มสังคมจะสะสมทรัพย์ ชื่อครูชบ ยอดแก้ว จังหวัดสงขลา มาให้ความรู้ ความเข้าใจ
โดยพระสุบิน ปณีโต นำแนวทางคำสอนของพระพุทธเจ้า มาผสมผสานเพื่อการออกแบบให้สอดคล้อง
กับการทำความเข้าใจกับชุมชนระหว่างเทศน์ไปด้วยขณะเดียวกัน พระอาจารย์สุบิน ปณีโต เป็น
พระสงฆ์รูปแรกที่ดำเนินการจัดตั้งกลุ่มสังคมจะสะสมทรัพย์ ในจังหวัดตราด ได้นำแนวคิดนี้มา
ประยุกต์ใช้กับแนวทางการรวมพลังปัญญา เพื่อแก้ไขปัญหาของชาวบ้านด้วยตนเอง โดยอาศัยวัดไผ่
ล้อมเป็นสถานที่รวมพลังชุมชน นำแนวคิดเรื่ององค์กรการเงินชุมชน มาถ่ายทอดความรู้ให้แก่
ประชาชน และ หน่วยงานราชการที่สนใจจัดตั้งกลุ่มสังคมจะสะสมทรัพย์เป็นหลัก จึงก่อตั้งกลุ่มสังคม
จะสะสมทรัพย์วัดไผ่ล้อมขึ้น เมื่อวันที่ ๗ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๓๓^๒ โดยให้สมาชิกฝากเงินอย่างน้อย

เดือนละ ๑๐ บาท และไม่เกิน ๑๐๐ บาท เป็นประจำทุกเดือน เพื่อให้ประชาชนได้รู้จักออมเงิน นอกจากนั้น พระอาจารย์สุบิน ปณีโต เทศน์ให้คำสอนหลักการใช้เงิน หากใครมีความเดือดร้อนมากก็สามารถยืมเงินได้ เพื่อลดปัญหาการเป็นหนี้ในระบบ การนำที่ดินไปขายฝาก เนื้อหาการถ่ายทอดความรู้ ความเป็นมาของการจัดตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ กระบวนการจัดตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ การบริหาร การจัดการ ระบบบัญชี ปัญหา อุปสรรคในการปฏิบัติงาน การพัฒนากลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ฯลฯ วิธีการถ่ายทอดองค์ความรู้เรื่องกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ พระอาจารย์สุบิน ฯ ใช้วิธีการนำหลักธรรมเข้ามาสอดแทรกกับเรื่องการเงิน การใช้เงินให้เป็นประโยชน์ ทำให้กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มีความเข้มแข็งและสามัคคีกันในกลุ่มชน เพื่อจัดตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ขึ้น ประชากรในชุมชนวัดไผ่ล้อม ส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุและคนที่มีการศึกษาน้อย มีรายได้น้อย มีฐานะยากจน หลายคนตกอยู่ในวงเวียนของการกู้เงินจากเจ้าหนี้ในระบบ ต้องรับภาระจากดอกเบี้ยจำนวนมาก บางรายต้องถูกยึดที่ทำมาหากิน บางรายถูกยึดที่อยู่อาศัย ต้องกลายเป็นคนเร่ร่อน ไม่มีที่ทำกินเป็นหลักแหล่ง ตลอดจนปัญหายาเสพติด ท่านเป็นบุคคลผู้ทรงภูมิปัญญาด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน (สัจจะสะสมทรัพย์) เป็นผู้สร้างสรรค์และสืบสานภูมิปัญญาดังกล่าวมาอย่างต่อเนื่อง ได้ฟันฝ่าปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ นานามากมาย จนในที่สุดก็เป็นที่ยอมรับของสังคมและชุมชน จึงได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี ให้เป็นครูภูมิปัญญาไทย เพื่อทำหน้าที่ถ่ายทอดภูมิปัญญาในการจัดการศึกษาทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ตามนัยพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๔๒ เกียรติคุณที่ได้รับ คนดีศรีสังคม บุคคลดีเด่นของสังคม ผู้มีผลงานดีเด่นทางด้านวัฒนธรรม สาขาภูมิปัญญาชาวบ้าน ครูภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ ๒ ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน (สัจจะสะสมทรัพย์) จากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี ในการจัดตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์นั้น พบอุปสรรคและปัญหาหลากหลายอย่าง เพราะในการให้ชาวบ้านมารวมเงินกันนั้น มีเงื่อนไขและที่มาไม่เหมือนกัน อุปสรรคเบื้องต้นที่พบก็คือ บางหมู่บ้านเคยมีกลุ่มมาก่อนแต่ ล้มเลิกไปก็ต้องพูดคุยถึงรูปแบบการทำที่ผ่านมา และชี้ข้อบกพร่อง แล้วเสนอแนวทางแก้ จึงจะชวนตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ขึ้นมาใหม่^๓

การพัฒนารูปแบบในการตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์นั้น มีวิธีที่ชัดเจนเป็นลำดับคือ การชี้แจงให้ชาวบ้านเข้าใจถึงปัญหาบ้านเมือง โดยชี้ให้เห็นว่าปัญหาบ้านเมืองของเรา ปัญหาในหมู่บ้านของเราเป็นอย่างไร ถูกเขาเอารัดเอาเปรียบอย่างไร หรือเสียเปรียบเขาอย่างไร ถ้าไม่รวมตัวกัน ในอนาคตเราจะเสียเปรียบมากขึ้นเรื่อย ๆ ในการทำความเข้าใจ ประเด็นการใช้เศรษฐศาสตร์แนวพุทธในการแก้ปัญหา โดยต้องใช้ธรรมนำเงิน ทุกคนต้องหันหน้ามาทำบุญร่วมกัน ซึ่งการทำบุญนั้นสามารถทำได้โดยการนำเงินมาฝากรวมกันและให้สมาชิกกู้ เพราะการที่คนตกทุกข์ได้ยาก เผชิญกับปัญหา เขาต้องการที่พึ่ง ซึ่งเราสามารถให้เขาพึ่งได้เรียกว่า “ได้ทำบุญร่วมกัน” ดังนั้น เมื่อคนมากู้เงินที่เราฝากไว้ ไปประกอบอาชีพ ไปใช้หนี้ ไปลงทุนค้าขายเป็นการสงเคราะห์เขา จึงเป็นการทำบุญ นำ

^๓ สัมภาษณ์, พระอาจารย์สุบิน ปณีโต. วัดไผ่ล้อม, จังหวัดตราด, ๒ ธันวาคม ๒๕๕๙.

หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ มาเป็นแนวทาง จากแนวคิดดังกล่าว จึงได้ชวนให้ชาวบ้าน มาตั้งกลุ่ม สัจจะสะสมทรัพย์ ร่วมกันในวัดไผ่ล้อม อำเภอเมือง จังหวัดตราด โดยการนำเงินมาฝากรวมกัน แล้ว ปลอຍให้คนกู้ช่วยเหลือกันเองในวัด นอกจากนี้ ผลกำไรจากการกู้ยืม ซึ่งก็คือค่าบำรุงจ่ายให้กับกลุ่ม นั้นจะเป็นเงินปันผล และ นำไปจัดตั้งเป็นกองทุนสวัสดิการ สำหรับสมาชิกที่เจ็บป่วย เป็นเงิน ฌาปนกิจ และสวัสดิการอื่น ๆ เมื่อตั้งกลุ่มได้สำเร็จก็ได้ประชุมคัดเลือกคณะกรรมการบริหารกลุ่ม ขึ้นมาหนึ่งชุด มี ประธาน กรรมการรับเงินออม กรรมการจ่ายเงินกู้ กรรมการรับเงินกู้ ส่งคืน และ กรรมการกองทุนสวัสดิการ ซึ่งจะทำงานกันแบบเครือญาติ แบบพี่น้องกัน ไม่มีกฎเกณฑ์ที่ตายตัว แน่นนอนมาก มักจะยืดหยุ่นตามความเหมาะสม คณะกรรมการก็ ทำงานแบบเสียสละจริง ๆ ไม่มี ผลประโยชน์ ตอบแทนทำงานโดยไม่มีค่าตอบแทน ถึง ๒ ปี จึงจัดสรรเงินจากสวัสดิการเป็น ค่าตอบแทนบ้าง พอได้ค่าน้ำมันรถมาทำงาน วิธีการสำคัญที่ใช้ในการดำเนินงานของกลุ่มสัจจะสะสม ทรัพย์ วัดไผ่ล้อม คือ การสร้างฐานปัจเจกชนไปสู่ระดับที่กว้างขึ้น โดยจุดเน้น ๓ ประการ คือ การ สร้างคน สร้างวิธี ทำงานและสร้างชุมชนเพื่อให้สังคม มีการสร้างคน วิธีการสร้างคนที่เป็นจุดเด่นของ กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ คือ พระสงฆ์และฆราวาส มีปฏิสัมพันธ์ ที่ดีอันเนื่องมาจากความเลื่อมใส ศรัทธา สมาชิกมีสำนึกรับผิดชอบร่วมกันในฐานะเป็นเจ้าของ ไม่ใช่เพียงผู้รับประโยชน์ สมาชิกมี ศักดิ์ศรี มีความเท่าเทียมกันในสถานภาพ และในสิทธิประโยชน์ จึงสามารถเรียนรู้ร่วมกัน ทั้งใน สถานการณ์ปัจจุบัน และวิสัยทัศน์ในอนาคต มีความสำนึก ความรับผิดชอบต่อชุมชน ทำให้สมาชิก ต้องการยกระดับคุณภาพชีวิตชาวพุทธวัดไผ่ล้อม ไปพร้อม ๆ กันจึงมีการแบ่งปันสู่ผู้ยากไร้ ด้วยการ เฉลี่ยทุกข์ เฉลี่ยสุข

ข้อมูลที่น่าสนใจปัจจุบัน พบว่า แนวคิดเรื่ององค์กรการเงินชุมชนรากฐาน เพื่อเพิ่มขีด ความสามารถในการจัดการเศรษฐกิจชุมชน โดยงานวิจัยมีเป้าหมายที่จะพัฒนาเครื่องมือและตัวชี้วัด เพื่อการประเมินตนเองขององค์กรการเงินชุมชนรากฐาน โดยมีกรอบคิดที่ว่า องค์กรการเงินรากฐาน นั้นจำเป็นต้องพิจารณาปัจจัยตัวชี้วัดใน ๒ มิติ ควบคู่กันไป (double bottom line) นั่นคือ พิจารณา ตัวชี้วัดมิติด้านการเงิน และ ตัวชี้วัดมิติทางสังคม ที่มีพระสงฆ์เป็นแกนนำในการเผยแผ่ เพื่อให้สะท้อน จุดหมายของการจัดตั้งองค์กร ไม่ว่าจะเป็น กลุ่มออมทรัพย์หลากหลายประเภท หรือ กองทุนหมู่บ้าน ในการพิจารณาตัวชี้วัดทางการเงินนั้น มุ่งไปที่การชี้ให้เห็น ปัจจัยเสี่ยง สิ่งที่ต้องระมัดระวัง เพื่อจะได้ จัดการก่อนที่จะเกิดปัญหา ในขณะที่มิติทางสังคม ต้องการชี้ให้เห็นถึงเรื่องสวัสดิการ และ การเข้าถึง เงินของคนจน ได้แพร่หลายไปทั่วประเทศไทยและกำลังเติบโตขึ้นเรื่อย ๆ ในรูปแบบและชื่อเรียกที่ แตกต่างกันไป เช่น กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต โครงการธนาคารประชาชน กองทุนหมู่บ้านและ ชุมชนเมือง แม้ว่าองค์กรการเงินชุมชนดังกล่าวจะมีชื่อเรียก รูปแบบ และรายละเอียดที่ต่างกันไป แต่ต่างมีเป้าหมายที่ไม่แตกต่างกันมากนัก นั่นคือ การปล่อยเงินสินเชื่อเพื่อยกระดับฐานะความ เป็นอยู่ของสมาชิก กระตุ้นการออมระยะยาวโดยเฉพาะสำหรับใช้ในยามชราภาพ การจัดสวัสดิการ และ ส่งเสริมวิสาหกิจ และ กิจกรรมสร้างเสริมความสามัคคีในชุมชนตลอดจนดำเนินธุรกิจการเงินที่

ประสงค์จะอยู่ได้อย่างยั่งยืนเพื่อดูแลชีวิตของกันและกัน ส่วนเป้าหมายสูงสุดคือ การใช้เงินเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคน

จากที่ได้กล่าว ผู้วิจัยมีความสนใจค้นหารูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ผ่านงานสังคมสงเคราะห์ ด้วยหลักพุทธธรรม เพื่อการแก้ปัญหาเศรษฐกิจ ส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม สร้างความสามัคคีกัน งานวิจัยนี้ศึกษาถอดบทเรียน ปรัชญา ภูมิหลัง บริบท แนวคิด และกรอบการทำงานของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์จังหวัดตราด ที่สมาชิกได้รับประโยชน์ร่วมกัน เพื่อนำมาวิเคราะห์สร้างรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ผ่าน งานสังคมสงเคราะห์ของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ จังหวัดตราด ให้เป็นรูปแบบที่มีมาตรฐานตามหลักสหกรณ์ผสมผสานงานสังคมสงเคราะห์ โดยใช้หลักพุทธธรรมเป็นฐานทฤษฎี โดยจะทำการศึกษาวิจัยต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์การวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาแนวคิดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในพุทธศาสนา
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษา ภูมิหลัง บริบท แนวคิด และ กรอบการทำงานของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ จังหวัดตราด
- ๑.๒.๓ เพื่อนำเสนอรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านงานสังคมสงเคราะห์

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

- ๑.๓.๑ แนวคิดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในพุทธศาสนา ผ่านงานสังคมสงเคราะห์อย่างไร มีหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาใดบ้าง?
- ๑.๓.๒ กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในจังหวัดตราด มีกรอบการทำงานของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์จังหวัดตราดอย่างไรบ้าง และมีรูปแบบใด
- ๑.๓.๓ รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านงานสังคมสงเคราะห์ควรเป็นอย่างไร?

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ผ่านงานสังคมสงเคราะห์:กรณีศึกษา กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ จังหวัดตราด” ครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยกำหนดขอบเขตในการศึกษาไว้ ๔ ประเด็น

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

๑.๔.๑.๑ ศึกษาแนวคิด ความหมาย ในข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Source) พระไตรปิฎก ฉบับภาษาไทยและภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อค้นหาข้อมูลใน พระสูตร สังคหสูตร ลักขณสูตร สังคหสูตร ทานวัตถุสูตร ในอสังสูตร จักกวัตติวรรต เมตตาสสูตร ภูมิกัณฑ์สูตร ปัจฉิมโรหิตสูตร อัคคิขันธปมสูตร สามัญญผลสูตร และ มหานิทานสูตร

๑.๔.๑.๒ ศึกษาหลักการ วิธีการ ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Source) ได้แก่ วรรณคดี หนังสือ ตำรา เอกสารงานวิจัย หนังสือ เทป ซีดี สัมภาษณ์พระภิกษุสงฆ์และคฤหัสถ์ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านงานสังคมสงเคราะห์ เป็นการศึกษาเฉพาะการเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านงานสังคมสงเคราะห์

๑.๔.๑.๓ ศึกษาสภาพปัญหา บริบท ภูมิหลังของพื้นที่

ผู้วิจัยจะทำการ ศึกษาสภาพปัญหา บริบท กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ จังหวัดตราด ถึงกรอบการทำงานของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์จังหวัดตราดอย่างไรบ้าง และ มีรูปแบบใดได้เลือกศึกษาชุมชนชาวพุทธในจังหวัดตราด โดยกำหนดขอบเขต ออกเป็นกลุ่ม ได้แก่ กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ในอำเภอเมืองตราด รวม ๓ ตำบล ในอำเภอเมืองตราด จังหวัดตราด โดยให้ผู้มีส่วนร่วมในการก่อตั้งสัจจะการออมได้ให้ข้อมูลเรื่องของข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในชุมชน ตลอดจน ถึงปัญหาเริ่มต้น ระหว่างทาง และสภาพปัญหาโดยรวมในปัจจุบัน รวมถึง แนวคิดข้อเสนอแนะ ที่สามารถนำมาวิเคราะห์รูปแบบรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ผ่านงานสังคมสงเคราะห์:กรณีศึกษากลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ จังหวัดตราด

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านบุคคล

ผู้วิจัยได้คัดเลือกบุคคลที่มีความเกี่ยวเนื่อง ในการร่วมเสนอแนวคิดรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ผ่านงานสังคมสงเคราะห์ : กรณีศึกษากลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ จังหวัดตราด โดยเลือกตัวแทนประชากรกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ จำนวน ๓๐ คน จาก ๓ ตำบล ดังนี้

- ๑ กลุ่มผู้เป็นสมาชิกสัจจะสะสมทรัพย์ ตำบล ท่าพริก จำนวน ๑๐ คน
- ๒ กลุ่มผู้เป็นสมาชิกสัจจะสะสมทรัพย์ ตำบล วังกระแจะ จำนวน ๑๐ คน
- ๓ กลุ่มผู้เป็นสมาชิกสัจจะสะสมทรัพย์ ตำบล หนองคันทร้ง จำนวน ๑๐ คน

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านเวลา

งานวิจัยฉบับนี้ ได้กำหนดเวลาในการปฏิบัติการไว้ ๑๒ เดือน เพื่อให้ได้ค้นหาข้อเท็จจริงและความเห็นร่วม ความเห็นต่าง นำมาวิเคราะห์ออกแบบรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ผ่านงานสังคมสงเคราะห์ : กรณีศึกษากลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ จังหวัดตราด

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

รูปแบบ ในงานวิจัยนี้ หมายถึง การศึกษากรอบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ผ่านงานสังคมสงเคราะห์ : กรณีศึกษากลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ จังหวัดตราด โดยนำมาวิเคราะห์เสนอรูปแบบที่มีองค์ประกอบของ ปรัชญา ปฏิบัติ ปฏิสัมพันธ์ เพื่อการนำไปใช้เผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านงานสังคมสงเคราะห์

การเผยแพร่ผ่านงานสังคมสงเคราะห์ ในงานวิจัยนี้ ปรากฏการณ์รับรู้ของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในจังหวัดตราด ผู้วิจัย ออกแบบองค์ประกอบของ ปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิสัมพันธ์ เพื่อการนำไปใช้เผยแพร่พระพุทธศาสนาผ่านงานสังคมสงเคราะห์ นำไปปฏิบัติให้เกิดประโยชน์

งานสังคมสงเคราะห์ ในงานวิจัยนี้ หมายถึง การดูแลคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของกลุ่มสมาชิกสัจจะสะสมทรัพย์ โดยดำเนินการผ่านนโยบาย การจัดการของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ การปฏิบัติโดยตรง เป็นการบริหารสาธารณะ และการพัฒนาท้องถิ่น ใน ๓ ตำบล เขตอำเภอเมืองตราดจังหวัดตราด

กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์จังหวัดตราด ในงานวิจัยนี้ หมายถึง สมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ใน ๓ ตำบล คือ ตำบลท่าพริก ตำบลวังกระแจะ และตำบลหนองคันทร้ง เขตอำเภอเมืองตราด จังหวัดตราด ร่วมกันเพื่อสะสมทรัพย์ รู้จักการพึ่งพาตนเอง มีคุณธรรมในการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีสัจจะและรักษาวาจาของแต่ละคน เพื่อดำเนินการของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์

๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๖.๑ เอกสารที่เกี่ยวข้อง

ในงานวิจัยเรื่อง “รูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาผ่านงานสังคมสงเคราะห์:กรณีศึกษา กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ จังหวัดตราด” ได้ทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องในเบื้องต้น ดังนี้

พระธรรมโกศาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ) ได้อธิบายหลักพรหมวิหารธรรม ๔ คือธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพรหม ธรรมเป็นหัวใจของผู้ใหญ่ ไว้ดังนี้

๑ เมตตา ได้แก่ ความรักความหวังดีที่ปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุข นักบริหารต้องมีความรัก และความหวังดีแก่เพื่อนร่วมงาน ความรักจะเกิดได้ ถ้านักบริหารรู้จักมองแง่ดี หรือส่วนที่ดีของเพื่อนร่วมงาน ถ้าพบส่วนเสียในตัวเขา นักบริหารต้องรู้จักมองข้ามและให้อภัย ดังนั้น เมตตาหรือความรักจึงเกิดจากการมองแง่ดีของคนอื่น

๒ กรุณา คือความสงสารเห็นใจ ปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ เมื่อเพื่อนร่วมงานประสบเคราะห์ กรรม นักบริหารต้องมีความสงสารเห็นใจและคิดหาทางช่วยให้เขาพ้นทุกข์นั้น ความสงสารจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อนักบริหารเปิดใจกว้างรับฟังปัญหาของคนอื่น กรุณาต่างจากเมตตา ตรงที่ว่า กรุณาเกิดขึ้นเมื่อมองจุดด้อยของคนอื่น ส่วนเมตตาเกิดขึ้นเมื่อมองจุดดีของเขา

๓ มุทิตา คือความรู้สึกพลอยชื่นชมยินดี เมื่อผู้อื่นได้ดีมีความสุข นักบริหารต้องส่งเสริมให้คนทำงานมีโอกาสพัฒนาความรู้ความสามารถ จนได้เลื่อนตำแหน่งสูงขึ้น โดยไม่กลัวว่าลูกน้องจะขึ้นมาทาบบัตรมี มุทิตาจะทำลายความริษยาในใจนักบริหาร ถ้านักบริหาร มีจิตริษยาลูกน้องเสียแล้ว ลูกน้องจะรับรู้ความริษยานั้น และจะไม่ทุ่มเททำงานให้

๔ อุเบกขา คือความรู้สึกละวางเฉยเป็นกลาง ไม่ลำเอียงเข้าข้างคนใดคนหนึ่ง นั่นคือความยุติธรรมในการให้รางวัลและลงโทษ นักบริหารต้องวางเฉยด้วยปัญญา คือมีอุเบกขาอย่างรู้เท่าทันคน

เมื่อทุกคนทำงานในหน้าที่อย่างขยันขันแข็ง นักบริหารก็มองดู พวกเขาเฉย ๆ ถึงคราวให้บำเหน็จรางวัลก็ เฉลี่ยให้แก่ทุกคนอย่างถ้วนหน้า^๔

พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) กล่าวถึงกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการร่วมการวางแผน กำหนดนโยบายและมาตรการอันเป็นแนวทางปฏิบัติ เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์เป้าหมายที่วางเอาไว้

ดังนั้น กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนมี รูปแบบหลายประการ เช่น การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ วางแผน การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ การมีส่วนร่วมในการประเมินผล การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติตามนโยบายหรือแผน การมีส่วนร่วมในกิจกรรม ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงควมมีอิสรภาพ ความเสมอภาค ความสามารถและความเต็มใจที่จะมีส่วนร่วมในการเข้าร่วมกิจกรรม นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมต้องมีวัตถุประสงค์ หรือจุดมุ่งหมายต้องมีกิจกรรมเป้าหมายและต้องมี กลุ่มเป้าหมาย เพื่อให้กระบวนการมีส่วนร่วมดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด เพราะงานสวัสดิการเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับคนทุกคนในสังคมไทยซึ่งทุกคนจะต้องได้รับปัจจัยขั้นพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต ซึ่งเป็นบทบาทหน้าที่ของสถาบันครอบครัว^๕

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึงหลักการพึ่งตนเอง เพื่อสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชนไว้ในหนังสือการพัฒนาที่ยั่งยืน สรุปความได้ว่า ๑) ด้านจิตใจทำตนให้เป็นที่พึ่งของตนเองมีจิตสำนึกที่ดีสร้างสรรค์ ให้ตนเองและชาติโดยรวม มีจิตเอื้ออาทร ประณีประนอม เห็นประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง ๒) ด้านสังคม แต่ละชุมชนต้องช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายชุมชนที่เข้มแข็ง เป็นอิสระ ๓) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้ใช้และจัดการอย่างฉลาดพร้อมทั้งหาทางเพิ่มคุณค่า โดยให้ยึดอยู่บนหลักการของความยั่งยืน ๔) ด้านเทคโนโลยี จากสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เทคโนโลยี เข้ามาใหม่มีทั้งดี และไม่ดี จึงต้องแยกแยะบนพื้นฐานของภูมิปัญญาชาวบ้านและเลือกใช้เฉพาะที่สอดคล้องความต้องการและสภาพแวดล้อม ๕) ด้านเศรษฐกิจ แต่เดิมนักพัฒนามักมุ่งที่การเพิ่มรายได้ และไม่มีการมุ่งที่การลดรายจ่าย ในเวลาเช่นนี้ จะต้องปรับทิศทางใหม่ คือจะต้องมุ่งลดรายจ่ายก่อนเป็นสำคัญและยึดหลัก พออยู่ พอกิน พอใช้^๖

พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) ได้เสนอแนวคิดเรื่องธัมมิกสังคม เพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาสังคมที่เกิดจากความเห็นแก่ตัวของมนุษย์เป็นพื้นฐาน สมาชิกของสังคมทุกคนต้องปฏิบัติหน้าที่ของตนให้ถูกต้องเพื่อส่วนรวมโดยอาศัยพุทธธรรมเป็นแนวทางเพื่อขจัดความเห็นแก่ตัว เช่น พ่อค้าก็ปฏิบัติหน้าที่ของตนในการค้าขายอย่างสุจริต ไม่เอาเปรียบลูกค้า และไม่หลอกลวงลูกค้า

^๔ พระธรรมโกศาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ), **พรหมวิหารธรรม ๔**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภาสำนักหนังสือธรรม, ๒๕๕๒), หน้า ๔๖-๔๗.

^๕ พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **มณีแห่งปัญญา**, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภาและสถาบันหนังสือธรรม, มปป.), หน้า ๑๐.

^๖ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **การพัฒนาที่ยั่งยืน**, (กรุงเทพมหานคร: โกมลคีมทอง, ๒๕๓๑), หน้า ๓๔.

ผู้ปกครองก็ปกครองตามหน้าที่ของตนโดยให้ความยุติธรรมแก่ประชาชนและไม่เอาเปรียบประชาชนเป็นต้น^๗

ประเวศ วะสี ได้กล่าวถึงสวัสดิการที่เป็นเงิน ได้แก่ กองทุนชุมชนที่เป็นเงินอันช่วยกันออมไว้ เพื่อให้ กระบวนการออมและการจัดการรวมทั้งตัวเงินเป็นเครื่องกระตุ้นและเสริมสร้างทุนที่ไม่ใช่เงิน ๖ ประเภท ได้แก่ คน สังคม วัฒนธรรม ศิลธรรม ทรัพยากร และปัญญา ซึ่งถูกชักจูงเข้ามาด้วยกันโดย “คุณค่าที่ไม่ใช่เงิน” คือ ความใกล้ชิด ความเอื้ออาทรต่อกัน ความไว้วางใจ เชื่อใจ ความสุจริต ความเสียสละ คุณค่าที่ไม่ใช่เงินนี้มีพลังผูกพันเข้าไว้ด้วยกัน คุณค่านี้อาจเรียกว่า “ธรรมะแห่งการชักจูง” อำนาจและเงินที่เข้าไปทำลาย “คุณค่าที่ไม่ใช่เงิน” แต่ถ้าเข้าใจใช้เงินให้ไปหนุนคุณค่าที่ไม่ใช่เงิน เงินก็จะมีประโยชน์ในการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนได้^๘

วรรณวี ลิ้มธรรมรงค์ กล่าวว่าปัญหาเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และสิ่งแวดล้อม ทำให้ผลของรูปแบบการดำเนินชีวิตเปลี่ยนแปลงไป การเห็นแก่ตัว การเอาเปรียบ โกหกหลอกลวง แก่งแย่งชิงดี แต่ “องค์กรการเงินชุมชน” เป็นกลุ่มหนึ่งที่เกิดขึ้นอย่างเข้มแข็ง ช่วยแก้ปัญหา ทุกคนมีส่วนร่วมคิดร่วมสร้างกลุ่ม กระบวนการเรียนรู้และการทำงานอย่างมีส่วนร่วม ก่อให้เกิดการพัฒนาคน และชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ช่วยแก้ปัญหา หรือบรรเทาความเดือดร้อนของประชาชนลงได้ เมื่อคนเข้มแข็งไปสู่ชุมชนเข้มแข็งแล้ว ประเทศชาติก็เจริญรุ่งเรือง เกิดการพัฒนาแบบยั่งยืน การมีกิจกรรมที่ทำร่วมกัน นอกจากจะช่วยเหลือแก้ปัญหาและเกิดการพัฒนาแล้ว ยังสร้างความรักความผูกพัน พันพูนคุณธรรมในจิตใจของคนในกลุ่มหรือชุมชนได้อีกด้วย กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ จังหวัดตราด ก็เป็นตัวอย่างหนึ่งที่สะท้อนภาพองค์กรการเงินชุมชนที่เข้มแข็งได้เป็นอย่างดีและชัดเจน^๙

Susan Kenny กล่าวว่า เมื่อนักพัฒนามีการรวมตัวจัดตั้งกลุ่มหรือองค์กรชุมชน สิ่งที่นักพัฒนาจะต้องคิดต่อคือ จะส่งเสริมและพัฒนากลุ่มให้เจริญได้อย่างไร ซึ่ง (Susan Kenny) ได้กล่าวถึงวงจรชีวิตขององค์กรชุมชนว่ามี ๔ ขั้นตอน คือ

๑ ขั้นก่อตัว สมาชิกได้ตระหนักถึงความต้องการปัญหาและโอกาสของตน รวมตัวกันเป็นกลุ่มอย่างไม่เป็นทางการ

๒ ขั้นก่อตั้งกลุ่ม กำหนดวัตถุประสงค์ โครงสร้าง ระเบียบ กติกา การรับสมาชิก การแสวงหาทรัพยากร

๓ ขั้นดำรงรักษากลุ่ม ดำเนินกิจกรรมหรือขยายกิจกรรม

๔ ขั้นการประเมินผล^{๑๐}

^๗ พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ), อ่างในวิมัญญา พุโยธสังค, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔), หน้า ๒๔.

^๘ ประเวศ วะสี, วิถีมนุษย์ในศตวรรษที่ ๒๑ สู่พหุภูมิใหม่แห่งการพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร:มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์, ๒๕๔๔), หน้า ๒๖.

^๙ วรรณวี ลิ้มธรรมรงค์, เครือข่ายกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์จังหวัดตราด. (รายงานการวิจัย), หน้า ๑.

^{๑๐} Susan Kenny. *Developing Communities for the Future Community Development in Australia*. (South Meibourne: Kin Kong Printing) 1999), PP 190-191.

David Matthew กล่าวถึงองค์ประกอบความเข้มแข็งของชุมชนว่า มีองค์ประกอบดังนี้

๑ โครงสร้างพื้นฐานสาธารณะและช่องทางการสื่อสาร ประกอบขึ้นด้วยเครือข่ายองค์กรทางสังคมและพื้นที่สาธารณะทางกายภาพ ที่เปิดโอกาสให้พลเมือง หรือสมาชิกได้มีโอกาสพบปะสัมพันธ์หรือใช้เป็นช่องทางในการสื่อสาร เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของชุมชน และประเด็นสาธารณะ โดยใช้เวทีสาธารณะ สำหรับการพูดคุยเรื่องสาธารณะสร้างสรรค์ แบ่งเวทีออกเป็น ๓ ระดับ คือ ๑) เป็นการพบปะแบบชั่วคราวหรือเป็นการพบปะกันแบบปกติหรือเป็นระดับพื้นฐานที่สมาชิกในชุมชนมีโอกาสพบปะกันตามงานประเพณี งานบุญหรืองานเทศกาลต่าง ๆ ๒) ระดับสโมสรทางสังคมหรือองค์กร กระตุ้นเพื่อการเปลี่ยนแปลง เช่นการมีมูลนิธิหรือองค์กรต่าง ๆ เข้ามาจับบทบาทขับเคลื่อน ๓) ระดับการเชื่อมโยงสมาชิก เครือข่ายโครงสร้างพื้นฐานสาธารณะเข้ามามีส่วนร่วม

๒ ภาวะการณ์ของผู้นำชุมชน ชุมชนที่เข้มแข็งต้องมีผู้นำ ที่พร้อมจะแลกเปลี่ยนเพื่อสิ่งที่ดี ๆ มีวิสัยทัศน์ยาวไกล มองปัญหาของทั้งชุมชนพร้อมที่จะเรียนรู้จากบทเรียนของความล้มเหลวโดยไม่ย่อท้อ ไม่แยกตนออกจากชุมชน และเป็นผู้ที่มีความอดทน ประณีประนอมสูง

๓ กระบวนการตัดสินใจและกระบวนการเรียนรู้ของสาธารณะ การวัดความเข้มแข็งของชุมชน จึงต้องพิจารณา จากกระบวนการตัดสินใจและกระบวนการเรียนรู้ หรือดูพฤติกรรมกรรมการตัดสินใจ ในเรื่องสาธารณะมีส่วนร่วมหรือไม่ อย่างไร การตัดสินใจสาธารณะไม่ควรรีบเร่ง แต่ควรจะดำเนินไปตามกระบวนการที่มีความร่วมคิดของสมาชิก

๔ การก่อตัวของชุดความคิดในการกระทำของสาธารณชน ในการพิจารณาปัญหาสาธารณะ โดยสมาชิกต้องตระหนักในความรับผิดชอบร่วมกัน หรือตระหนักว่าเป็นปัญหาร่วมกันของส่วนรวม ต้องเข้าไปแบกรับและแก้ไขปัญหา และมองว่าปัญหาแก้ไขได้โดยสมาชิกหรือคนในท้องถิ่นอย่างไม่มีย่อท้อและรอรับการช่วยเหลือ

๕ ความสัมพันธ์ระหว่างความเป็นพลเมืองต่อสถาบันต่าง ๆ ชุมชนที่เข้มแข็งพลเมืองในชุมชนจะไม่คอยพึ่งพารัฐ แต่จะสัมพันธ์ระหว่างกันไปในระนาบเดียวกันหรือแนวนอน จึงทำให้เกิดความเข้าใจไว้วางใจกัน

๖ ความสำคัญของความเป็นชุมชน และขนบนิยมแห่งความร่วมมือ ชุมชนที่เข้มแข็งพลเมืองมีความสำคัญในความเป็นชุมชนสูง มีจิตวิญญาณสาธารณะและมีขนบนิยมแห่งความร่วมมือไว้วางใจ แบ่งปันและเอื้ออาทร โดยเฉพาะการแก้ปัญหาร่วมกัน จะเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดความสำคัญในความเป็นชุมชนและส่งเสริมให้พลเมืองอยากทำงานร่วมกัน^{๑๑}

๑.๖.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในงานวิจัยเรื่อง “รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านงานสังคมสงเคราะห์:กรณีศึกษา กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์จังหวัดตราด” นี้ ได้ทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในเบื้องต้น ดังนี้

^{๑๑} David Matthew, จากปัจเจกสู่สาธารณะ: กระบวนการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง, แปลโดย จิรวุฒิ เสนาคำ, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, ๒๕๕๗), หน้า ๔-๑๖.

พีรธ บุนยรัตพันธ์ ได้วิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เชิงพุทธ ภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง วัดกรับพวงเหนือ ตำบลพรหมพิราม อำเภอพรหมพิราม จังหวัดพิษณุโลก” ผลการศึกษาพบว่า การบริหารงานของกองทุนกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ วัดกรับพวงเหนือ ประสบความสำเร็จพอสมควร สามารถสร้างทุนประกอบอาชีพหลัก และอาชีพรองที่เกิดจากภูมิปัญญาชาวบ้าน ส่งเสริมอาชีพหลังฤดูเก็บเกี่ยวจนเกิดเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ ที่มีมูลค่าเพิ่มเพื่อเพิ่มรายได้ ลดรายจ่าย สามารถพึ่งพาตนเองได้ มีความเป็นอยู่ที่พอประมาณ ยืนด้วยลำแข้งของตนเอง มีเงินออมมากขึ้น ลดการพึ่งพาจากภายนอก ความสำเร็จที่นำไปสู่ชุมชนเข้มแข็งมองเห็นเป็นสองส่วน คือส่วนที่ ๑) เป็นนามธรรม มองเห็นได้จากด้านเศรษฐกิจประชาชนร่มเย็นเป็นสุข อยู่ดี มีสุข ส่วนที่ ๒) ที่มองเห็นเป็นรูปธรรม ด้านเศรษฐกิจ มี กองทุนกู้ยืมไปประกอบอาชีพหลัก เช่น อาชีพการเกษตร กองทุนปลอดดอกเบี้ย ทำให้ชีวิต เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมดีขึ้น ทำให้มีความสุขมาก มั่นคง มีความสามัคคี อยู่ดีมีสุขเหมาะสมกับฐานะอย่างแท้จริง^{๑๒}

พระมหาบุญไทย ยโสธโร (ภูมะละ) ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาการเผยแผ่พุทธธรรมของพระเทพวงศาจารย์ (คุณ ขนติโก) ผลการศึกษาพบว่า รูปแบบการเผยแผ่พุทธธรรมของพระเทพวงศาจารย์ (คุณ ขนติโก) มีความสอดคล้องกับการเผยแผ่พุทธธรรม คือ ท่านเป็นสื่อบุคคลที่มีความชำนาญในการเผยแผ่พุทธธรรม ได้ประยุกต์เนื้อหาสาระที่เข้าใจยากและไม่เป็นที่สนใจทำให้มีเนื้อหาสาระที่เข้าใจง่ายและเป็นที่น่าสนใจ ท่านเป็นพระนักเทศน์แนวประยุกต์ผสมผสานระหว่างหลักธรรมที่มุ่งเหตุการณ์ปัจจุบันทันสมัย ทันโลก ลีลาการเทศน์แพรวพราว สามารถสะกดใจผู้ฟังด้วยน้ำเสียงนุ่มลึก ไพเราะ เกาะกินใจ นอกจากนี้ ยังมีความโดดเด่นในการเทศน์มหาชาติ เพราะท่านได้รับนิมนต์ไปบรรยายธรรม ปาฐกถาธรรม และเทศน์จากหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนต่าง ๆ ทั่วประเทศ และต่างประเทศ ท่านจึงเป็นที่รู้จักมักคุ้นของบุคคลทั่วไปในนามว่า เป็นพระนักเทศน์ที่ดี เทศน์ได้ เทศน์เป็น เป็นต้น^{๑๓}

กาญจนา แก้วเทพ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมกิจกรรมในพื้นที่ชนบท โดยผ่านองค์กรเพื่อช่วยเหลือตนเอง” ผลการวิจัยพบว่า การที่ประชาชนจะพึ่งตนเองได้นั้น ต้องมีการกระตุ้นให้เกิดและพัฒนาองค์กรชาวบ้านให้มีทั้งคุณภาพและปริมาณในลักษณะที่เป็นของชาวบ้านดำเนินการเอง ปัจจัยที่ทำให้เกิดการพึ่งตนเอง จนทำให้กลุ่มประสบผลสำเร็จ คือ การจัดตั้งองค์กรที่ทำกิจกรรมร่วมกันและมีส่วนร่วมของสมาชิกทุก ๆ คนในกลุ่ม ๆ ต้องมีหลายกิจกรรม มีจำนวนสมาชิกเพิ่มขึ้นมากต้องมีการอบรมให้ความรู้ ความเข้าใจ ในวัตถุประสงค์ของกลุ่ม ขั้นตอนการรวมกลุ่ม นอกจากนี้ยังพบว่ากลุ่มขนาดเล็กมีความสัมพันธ์และสนองตอบต่อสมาชิกได้ดี แต่กลุ่มใหญ่สามารถขยายขีด

^{๑๒} พีรธ บุนยรัตพันธ์, “การบริหารจัดการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เชิงพุทธภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง วัดกรับพวงเหนือ ตำบลพรหมพิราม อำเภอพรหมพิราม จังหวัดพิษณุโลก”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๕๖)

^{๑๓} พระมหาบุญไทย ยโสธโร (ภูมะละ), “การศึกษาการเผยแผ่พุทธธรรมของพระเทพวงศาจารย์ (คุณ ขนติโก)”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕)

ความสามารถได้ดีกว่า เนื่องจากมีอำนาจต่อรองและมีทุนดำเนินการสูง เมื่อกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งประสบผลสำเร็จ ก็จะสามารถเป็นแรงจูงใจในกลุ่มอื่น ๆ^{๑๔}

พระมหาแผน ธมฺมเมธี (ศรีอภัย) ได้วิจัยเรื่อง “ศึกษารูปแบบและวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของพนักเอนปีน มุทุกันต์” รูปแบบการเผยแผ่พุทธธรรมของพนักเอนปีน มุทุกันต์ ได้แก่รูปแบบการพูดโดยการผ่านสื่อบุคคล และการพูดโดยการผ่านสื่อมวลชน ซึ่งรูปแบบการพูดที่พนักเอนปีน มุทุกันต์นำมาใช้ในการเผยแผ่พุทธธรรม มี ๔ รูปแบบ คือ รูปแบบการบรรยาย รูปแบบการปาฐกถา รูปแบบการอภิปราย และรูปแบบการปราศรัย โดยทั้ง ๔ รูปแบบนั้น จากผลการศึกษาแล้วพบว่า ท่านได้ใช้รูปแบบการบรรยายและรูปแบบการปาฐกถาในงานเผยแผ่ธรรมะมากที่สุด ส่วนรูปแบบการอภิปรายและรูปแบบการปราศรัยพบว่า มีแต่ไม่มากนัก การใช้รูปแบบทั้ง ๔ ประการนั้น เป็นการพูดผ่านสื่อบุคคล คือตัวท่านเอง และการพูดโดยการผ่านสื่อมวลชน ได้แก่ วิทยู โททัศน์ และการเขียนผ่านสื่อสิ่งพิมพ์ ได้แก่ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร วารสาร และหนังสือธรรมะ โดยรูปแบบการพูดผ่านสื่อมวลชน ได้แก่ การพูดผ่านสื่อวิทยูและโทรทัศน์ของท่าน ได้รับความนิยมเป็นอย่างมากในสมัยนั้น ส่วนการเขียนหนังสือของท่านเป็นรูปแบบที่คงทนถาวร ยังคงอำนวยความสะดวกแก่ผู้อ่านมาจนกระทั่งถึงปัจจุบันนี้^{๑๕}

ชินรัตน์ ขุนณรงค์ ได้วิจัยเรื่อง กิจกรรมต่อยอดกับการสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต บ้านหนองน้ำจืด ตำบลท่าพริก อำเภอเมือง จังหวัดตราด ผลการศึกษาพบว่า การดำเนินกิจกรรมการต่อยอดของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ฯ บ้านหนองน้ำจืด ก่อให้เกิดคุณลักษณะที่สร้างและสนับสนุนความเข้มแข็งของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ฯ เนื่องจากทำให้เกิดทุนต่าง ๆ โดยเฉพาะช่วยเพิ่มทุนเงินตราอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสามารถนำมาใช้ในกิจกรรมปล่อยกู้ให้กับสมาชิกได้อย่างเพียงพอ รวมถึงสามารถนำมาจัดสวัสดิการให้กับสมาชิกได้อย่างทั่วถึงตอบสนองต่อความต้องการ ทั้งยังพัฒนาคุณลักษณะกระบวนการเรียนรู้และทักษะการจัดการของกรรมการและสมาชิกของกลุ่มนำไปสู่การแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นโดยกลุ่มเองได้ รวมถึงพัฒนาคุณลักษณะด้านจิตวิญญาณหรือความสัมพันธ์ของสมาชิกในกลุ่มให้เพิ่มมากขึ้นจนถือว่ากลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต บ้านหนองน้ำจืดมีความเข้มแข็งและถือว่าเป็นตัวอย่างอันดีของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ฯ ในระดับประเทศ^{๑๖}

กล่าวโดยสรุปจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่าได้มีการนำหลักธรรมเรื่อง พรหมวิหาร ๔ และ สังคหวัตถุ ๔ มาประยุกต์ใช้เพื่อให้พัฒนาจิตผ่านกิจกรรม นอกจากนี้ พบว่า

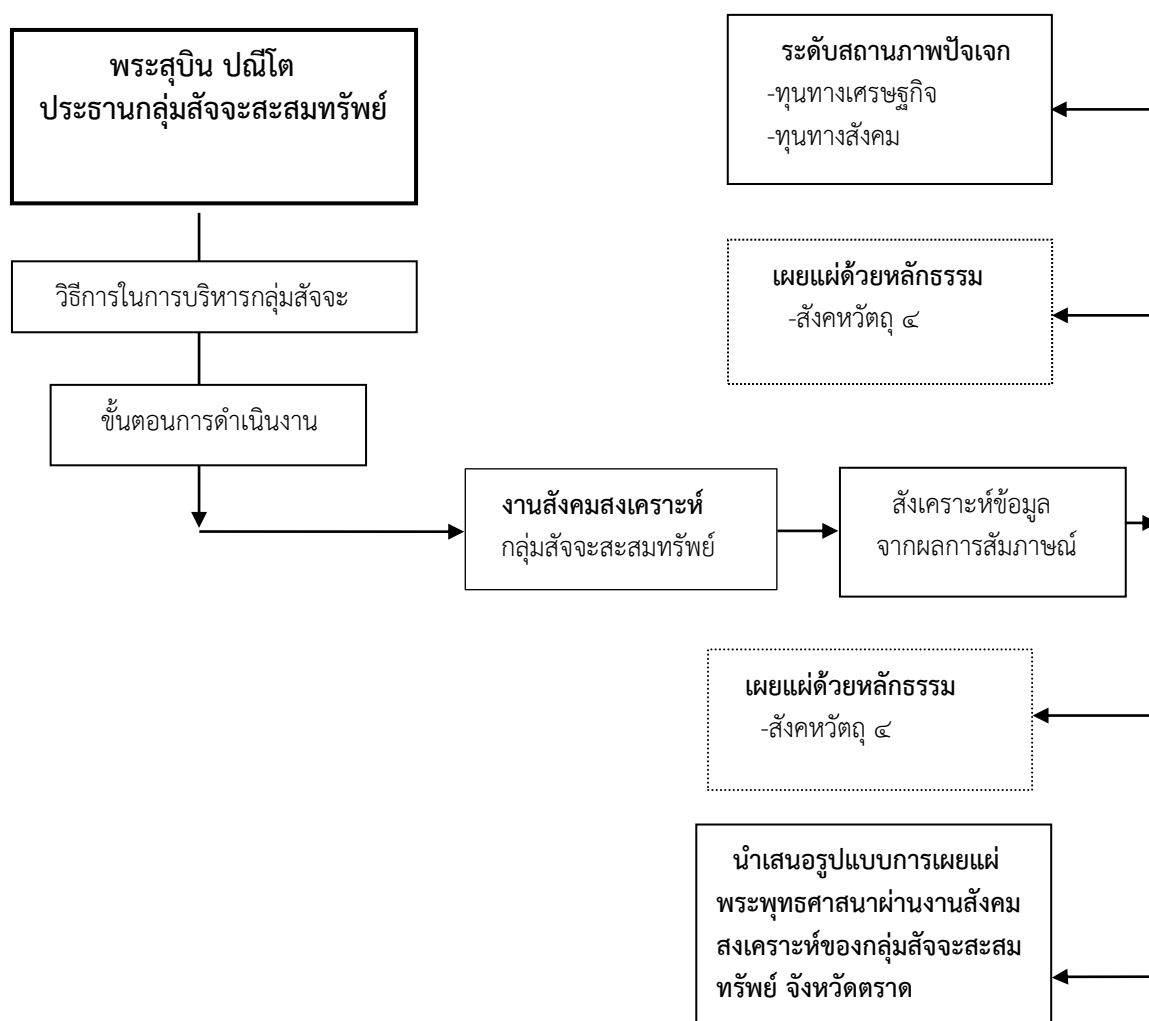
^{๑๔} กาญจนา แก้วเทพ, การส่งเสริมกิจกรรมในพื้นที่ชนบทโดยผ่านองค์กรเพื่อช่วยเหลือตนเอง, งานวิจัยอิสระ, (กรุงเทพมหานคร, ๒๕๓๐), หน้า ๑๕.

^{๑๕} พระมหาแผน ธมฺมเมธี (ศรีอภัย), “ศึกษารูปแบบและวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของพนักเอนปีน มุทุกันต์”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสนมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕)

^{๑๖} ชินรัตน์ ขุนณรงค์, “กิจกรรมต่อยอดกับการสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต บ้านหนองน้ำจืด ตำบลท่าพริก อำเภอเมือง จังหวัดตราด”, *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๕)

ทฤษฎีหลักการแนวคิดในการจัดสวัสดิการสำหรับคนในชุมชน เพื่อแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจของชุมชน ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญ และสามารถนำผลลัพธ์ที่ดีเพื่อการแก้ปัญหาในชุมชน ฉะนั้นการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เพื่อให้งานสำเร็จไปตามวัตถุประสงค์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านงานสังคมสงเคราะห์ โดยจะถอดบทเรียนด้วยการศึกษาภูมิหลัง บริบท แนวคิด และกรอบการทำงานของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ จังหวัดตราด และ การนำเอกสารตลอดถึงงานวิจัยต่าง ๆ มาวิเคราะห์ สังเคราะห์ เทียบเคียง นำเสนอรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านงานสังคมสงเคราะห์ของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ จังหวัดตราด ซึ่งมีความสำคัญต่อการใช้ชีวิตของคนทุกกลุ่มทุกสังคม ก่อให้เกิดการพัฒนาความคิด ความเชื่อ ความเข้าใจในชีวิตและเป้าหมายของชีวิตในระดับสังคมนั้น เกิดการพัฒนาหลายด้าน ทั้งในเชิงโครงสร้าง และในเชิงคตินิยม การพัฒนาในระดับปัจเจก ขึ้นอยู่กับสถานภาพ สถานการณ์ เหตุการณ์แวดล้อม และบริบททางสังคมที่แตกต่าง ซึ่งส่งผลให้ต้องใช้การสื่อสารพุทธธรรมที่มีรูปแบบหรือลักษณะที่แตกต่างกันไป

๑.๗ กรอบแนวคิดในการวิจัย (Conceptual Frame work)

๑.๘ ประโยชน์ที่รับจากการวิจัย

๑.๘.๑ ได้องค์ความรู้และความเข้าใจในแนวคิดรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านงานสังคมสงเคราะห์

๑.๘.๒ ได้ทราบภูมิหลัง บริบท แนวคิด และกรอบการทำงานของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ จังหวัดตราด

๑.๘.๓ นำเสนอรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านงานสังคมสงเคราะห์ของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ จังหวัดตราด

บทที่ ๒

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านงานสังคมสงเคราะห์

การวิจัยในครั้งนี้ทำการศึกษา วิเคราะห์แบบแผนการเผยแผ่หลักธรรมส่งเสริมกลุ่มสังคมสงเคราะห์ จังหวัดตราด โดยทำการศึกษาตามวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาแนวคิดรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านงานสังคมสงเคราะห์ เพื่อศึกษาภูมิหลัง บริบท แนวคิด และกรอบการทำงานของ กลุ่มสังคมสงเคราะห์จังหวัดตราด เพื่อวิเคราะห์รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านงานสังคมสงเคราะห์ ของกลุ่มสังคมสงเคราะห์ จังหวัดตราด ในรายละเอียดประกอบด้วยแนวคิด ที่เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่หลักธรรมในพระพุทธศาสนา หลักนิเทศศาสตร์และ แนวคิดด้านการสื่อสารหลักธรรม นิเทศ พุทธเศรษฐศาสตร์ แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาองค์กรการเงิน ความเป็นมาของกลุ่มสังคมสงเคราะห์ การเผยแผ่หลักธรรมที่ส่งเสริมการพัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิตของกลุ่มสังคมสงเคราะห์ จังหวัดตราด อันประกอบด้วยแนวคิดและรูปแบบ ดังนี้ ๑) แนวคิดการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ๒) รูปแบบแนวคิดสังคหวัตถุ ๔ กับงานสงเคราะห์ที่ปรากฏ ๓) ลักษณะสังคหวัตถุ ๔ กับงานสังคมสงเคราะห์ ๔) การใช้ลักษณะสังคหวัตถุ ๔ และ ๕) สรุปแนวคิดรูปแบบแนวคิดสังคหวัตถุ ๔ กับงานสงเคราะห์ที่ปรากฏในพระพุทธศาสนา

๒.๑ แนวคิดการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

แนวคิดของการเผยแผ่ ตามทฤษฎีจัดเป็นกระบวนการเผยแผ่ (Propagating Process) เป็นกระบวนการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ เพื่อพัฒนาในด้านการเรียนรู้ ซึ่งมีผลต่อการประพฤติปฏิบัติ และ การตัดสินใจในการดำเนินชีวิต การเผยแผ่อาจจะกระจายได้หลายช่องทาง ได้แก่ การพูดคุย การโฆษณาประชาสัมพันธ์ การจัดอบรม การแจกเอกสาร การนำสาร การชักชวนให้เข้าร่วมกิจกรรม การเทศนาทางสถานีวิทยุกระจายเสียง และการบรรยายธรรมทางโทรทัศน์

พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้ให้ทรรศนะในมิติแห่งเศรษฐศาสตร์ว่าด้วย การประกันคุณภาพมี ๔ อย่าง เรียกว่า ปัจจัย ๔ ในการที่พวกเราจะเทศน์จะสอนแต่ละครั้งต้องมี ๔ ขั้นตอนด้วยกัน ถ้าท่านรับประกันกระบวนการใน ๔ ขั้นตอนนี้ ดูแลอย่างครบถ้วน การเทศน์การสอนธรรมะของท่านจะมีคุณภาพ เป็นที่น่าเชื่อถือ ต้องมีปัจจัย ๔ อย่าง คือ

๑ ปัจจัยนำเข้า (In put)

๒ ปัจจัยกระบวนการ (Process)

๓ ปัจจัยผลผลิต (Out put)

๔ ปัจจัยผลกระทบ (Impact)

ปัจจัยนำเข้า (In put) หมายถึง ตัวป้อน เวลาท่านไปสอนธรรม ท่านต้องมีธรรมเป็นตัวป้อน ขอเปรียบเทียบกับการผลิตสับปะรดกระป๋องที่เราส่งไปขายต่างประเทศ ตัวป้อนของโรงงานสับปะรดก็คือเงินที่ลงทุนไป คนงาน และก็มีผลสับปะรดที่ลงทุนไปซื้อเข้ามาป้อนเข้าไปในโรงงาน มันก็จะเข้าไปในกระบวนการผลิต ในปัจจัยกระบวนการ (Process) พอผลสับปะรดมาถึงโรงงาน ฝ่ายปอกก็ปอก ฝ่ายล้างก็ล้าง ฝ่ายสับก็สับ ฝ่ายบรรจุก็บรรจุ แล้วก็ปิดกระป๋อง ผลผลิตออกมา เช่น จะให้หวานเท่าไร แล้วก็ไม่ใช่เสีย ไม้เน่า แล้วก็สับปะรดสวยทุกชิ้น เรียกว่า ผลผลิต

ผลกระทบในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ปัจจัยนำเข้าก็คือความรู้ที่เราเตรียมไปเทศน์ไปสอน เราอ่านหนังสือมาก็เล่ม อ่านมากฟังมาก ดีความธรรมะ เตรียมความพร้อมของข้อมูลและวางลำดับนำเสนอปัจจัยกระบวนการ ก็คือ วิธีการนำเสนอ วิธีการเทศน์ วิธีการเผยแผ่ มีสื่อมีอุปกรณ์ที่ผลิตออก

ผลกระทบที่ตามมาก็คือ จากปากต่อปาก ว่าเราเทศน์ดีไหม หากเทศน์ดี ชื่อเสียงก็เลื่องลือ ผู้ฟังอยากฟัง เกิดความเลื่อมใสศรัทธาและปฏิบัติตามคำสอนได้ มีการเปลี่ยนพฤติกรรมไปในทางที่ดี เหล่านี้ก็จะจัดเป็นผลกระทบ^๑

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) ได้บรรยายเรื่อง พุทธวิธีในการสอน สรุปได้ว่า นักปราชญ์ทั้งหลายและพุทธศาสนิกชนทั้งหลายเคารพยกย่องและบูชาพระพุทธเจ้าในฐานะที่เป็นนักการสอนที่ยิ่งใหญ่ ทรงมีพระปรีชาสามารถอย่างยอดเยี่ยมในการอบรมสั่งสอนได้ประสบความสำเร็จในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นอย่างดี เพราะพระองค์มีคุณสมบัติของผู้สอน เช่น ด้านบุคลิกภาพ คือ พระวรกายสง่างาม และพระสุรเสียงไพเราะโน้มน้าวให้ผู้ฟังอยากฟัง ด้านคุณธรรมพระองค์ทรงมีพระปัญญาคุณ พระวิสุทธิคุณ และพระกรุณาธิคุณ และลีลาการสอนที่แจ่มแจ้ง จูงใจ หาญกล้า และร่าเริง วิธีการสอนของพระองค์ทรงใช้วิธีการสอนแบบต่าง ๆ เช่น แบบสนทนา แบบบรรยาย แบบตอบปัญหา และแบบวางกฎข้อบังคับ ส่วนกลวิธีและอุบายประกอบการสอน เช่น การ ยกอุทาหรณ์ และการเล่านิทานประกอบ การเปรียบเทียบกับข้ออุปมาอุปไมย การทำเป็นตัวอย่าง การเล่นภาษา เล่นคำ และใช้ความหมายใหม่ อุบายเลือกคน และให้รางวัล ทำให้พระพุทธศาสนาแผ่กระจายไปทั่วประเทศอินเดีย^๒

^๑ พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตโต), การเผยแผ่เชิงรุก, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๕๒-๕๔.

^๒ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), พุทธวิธีในการสอน, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทสหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๑), หน้า ๙๗.

บทบาทหน้าที่ของความเป็นนักเผยแผ่ เป็นการเอาความรู้เอาแสงสว่างหรือเอาธรรมะไปแนะนำเขาที่เรียกว่า “ชี้ทางบรรเทาทุกข์ ชี้สุขเกษมศานต์ ชี้ทางพ้นทุกข์ อันพ้นโศกวิโยคภัย” การจะไปจูงใจชาวบ้านจะต้องศึกษาการสื่อสารหลักการจูงใจให้เข้าใจ นักเผยแผ่ต้องมีข้อมูลประกอบ โดยอาศัยหลักสูตรแห่งความสำเร็จ คือ ๑ ต้องมีคำคม ๒ ต้องมีสุภาษิตน้อย ๓ ให้ร้อยต้องมีคำกลอน ๔ ช่วงนอนต้องมีคำขำขัน ปัญหาในการเผยแผ่ธรรมของสถาบันสงฆ์ไทยไว้ในหนังสือพระสงฆ์กับการรู้เท่าทันสังคมว่า พระสงฆ์และสามเณรส่วนใหญ่มีการศึกษาน้อย ไม่เข้าใจพุทธธรรมอย่างลึกซึ้ง และไม่เข้าใจสภาพสังคมปัจจุบัน จึงสื่อกับประชาชนไม่ได้ ความสัมพันธ์ระหว่างพระกับประชาชน เป็นเพียงพิธีกรรมเป็นส่วนใหญ่ การที่มีพระสงฆ์เข้าใจพุทธธรรมได้ลึกซึ้ง เข้าใจชีวิตและสังคมในปัจจุบัน และมีความสามารถในการสื่อสาร มีความสำคัญต่อประเทศไทยและต่อโลกมาก สมควรที่รัฐบาลและทางคณะสงฆ์จะให้ความสนใจต่อเรื่องนี้ให้มาก และได้กล่าวถึงการเรียนรู้ของสงฆ์ว่าควรเรียนรู้ใน ๓ เรื่องใหญ่ คือ ๑ เรียนรู้พุทธธรรม เพื่อประโยชน์ในการสอน ๒ เรียนรู้ให้เข้าใจสังคมปัจจุบันให้เท่าทันสังคมในปัจจุบัน เพื่อประโยชน์ในการสอน ๓ เรียนรู้การติดต่อสื่อสารให้เป็นที่สนใจของผู้คนให้จับใจคน ให้มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม หรือที่เรียกว่า อนุศาสนีปาฏิหาริย์นั่นเอง ในข้อนี้รวมทั้งการใช้เครื่องติดต่อสื่อสารสมัยใหม่ด้วย กระบวนการสื่อสาร ข้อมูลข่าวสาร คำสอน และการโน้มน้าวจิตใจของประชาชนให้เข้าถึงสาระและสามารถปฏิบัติตนได้ ซึ่งตามแนวทางของพระพุทธศาสนานั้น บุคคลสามารถทำได้โดยผ่านสื่อมวลชน สื่อบุคคล สื่อโทรทัศน์ และสื่อกิจกรรมศาสนาที่เป็นเรื่องเกี่ยวกับความเชื่อ ค่านิยมที่ลึกซึ้ง การยอมรับสิ่งที่เกิดขึ้นภายในจิตใจ เพราะฉะนั้นการเผยแผ่ต้องทำอย่างต่อเนื่อง ค่อยเป็น ค่อยไป และรูปแบบวิธีการเผยแผ่ต้องเหมาะสมและทันสมัย

๒.๑.๑ ความหมายของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ตั้งแต่สมัยพุทธกาลเป็นต้นมาจะเห็นว่าพระสงฆ์และวัดมีความสัมพันธ์กับชุมชนอย่างใกล้ชิด ทั้งสองฝ่ายต่างพึ่งพาซึ่งกันและกัน ในฝ่ายชาวบ้านการสร้างวัดเกิดขึ้นจากความเลื่อมใสศรัทธา เพื่อให้เกิดประโยชน์สำหรับพระภิกษุสงฆ์จะได้มีที่พักอาศัย เพื่อปฏิบัติธรรม และสั่งสอนเผยแผ่พระธรรมคำสอน นอกจากนั้นพระสงฆ์ยังมีฐานะเป็นเนือนาบุญ เป็นที่ปรึกษาและเป็นที่พึ่งทางด้านจิตใจสำหรับชาวบ้านด้วย ส่วนในด้านพระสงฆ์นั้น นอกเหนือจากการมีสถานที่พำนักที่เป็นหลักแหล่งสำหรับการปฏิบัติธรรมและประกอบกิจของสงฆ์แล้ว ที่สำคัญคือพระสงฆ์ต้องพึ่งพาชาวบ้านเรื่องปัจจัยต่าง ๆ ที่ใช้ในการดำรงชีวิต ในขณะเดียวกันพระสงฆ์เองก็สามารถสงเคราะห์ชาวบ้านที่มีจิตศรัทธาได้มีโอกาสในการบำเพ็ญบุญ เพื่อให้ได้รับประโยชน์ทั้งในภพนี้และในภพหน้า และประโยชน์ในระดับสูงสุด เมื่อครั้งที่พระพุทธเจ้ามีพระดำรัสสั่งพระอรหันต์ ๖๐ รูป ออกไปประกาศพระศาสนา พระองค์ทรงแสดงเจตนาไว้ชัดเจนเรื่องการทำประโยชน์สุขของภิกษุสงฆ์ต่อชาวโลกทั้งหลาย ดังนี้

ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอทั้งหลายจงจาริกไปเพื่อประโยชน์สุขแก่ชนจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ อย่าไปทางเดียวกันสองรูป จงแสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง และมีความงามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะบริสุทธิ์บริบูรณ์ครบถ้วน^๓

การเผยแผ่ หมายถึง การทำให้หลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนายากกว้างออกไปเผยแผ่กว้างขวางออกไป ทำให้เป็นที่แพร่หลายเป็นที่รักต่อสาธารณชน ดังในพหุการสูตร^๔ พระพุทธเจ้าทรงตรัสทรงเตือนให้ภิกษุสงฆ์ระลึกตระหนักถึงการอุปถัมภ์ของชาวบ้านและการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันระหว่างภิกษุสงฆ์กับชาวบ้านซึ่งก่อให้เกิดประโยชน์แก่ทั้งสองฝ่าย มีใจความดังนี้

ภิกษุทั้งหลาย พรหมณ์และคหบดีทั้งหลายผู้บำรุงอุปถัมภ์เธอทั้งหลายด้วยจีวร ปิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร ชื่อว่าเป็นผู้มีอุปการะมากแก่เธอทั้งหลาย ข้อที่เธอทั้งหลายแสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลางและมีความงามในที่สุด พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะ ประกาศพรหมจรรย์ บริสุทธิ์บริบูรณ์ ครบถ้วนแก่พรหมณ์และ คหบดีเหล่านั้น ชื่อว่าเธอทั้งหลายก็มีอุปการะมากแก่พรหมณ์และคหบดีทั้งหลาย

ภิกษุทั้งหลาย คฤหัสถ์และบรรพชิตต่างพึ่งพาอาศัยกันและกันอยู่ ประพฤติพรหมจรรย์เพื่อต้องการสละโอฆะออกให้ได้ เพื่อทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบด้วยประการดังกล่าวนี้^๕

เมื่อพิจารณาในใจความแรก เมื่อพระพุทธเจ้ากล่าวถึงการอนุเคราะห์ชาวโลก ก็มีได้ระบุไว้ว่าเป็นเรื่องทางด้านจิตใจหรือด้านวัตถุสิ่งของ แต่มักเข้าใจกันว่าเป้าหมายของพระพุทธศาสนาน่าจะเป็นการช่วยสัตว์โลกให้เกิดการพัฒนาทางจิตใจและปัญญา มากกว่าจะเป็นการช่วยอนุเคราะห์ช่วยเหลือด้านวัตถุซึ่งเป็นเรื่องทางโลก ส่วนในใจความที่สองดูจะเป็นการสนับสนุนความคิดที่ว่า การอนุเคราะห์ช่วยเหลือชาวโลกและการทำประโยชน์สุขแก่คนจำนวนมากของพระสงฆ์เป็นด้าน ธรรมทาน คือให้ความรู้ พระธรรมหรืออบรมศีลธรรม ส่วนคฤหัสถ์มีหน้าที่ต่อพระสงฆ์ ในทางอำมิสทาน คือถวายสิ่งของต่าง ๆ แก่พระสงฆ์ เป็นการอุปถัมภ์บำรุงพระสงฆ์ และศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับพระธรรมในขณะเดียวกัน ด้วยเหตุนี้ เมื่อกล่าวถึงการอนุเคราะห์ สงเคราะห์ หรือช่วยเหลือเกื้อกูลของพระสงฆ์ต่อชาวบ้านในพระพุทธศาสนาจึงมักใช้ตามจารีตที่หมายถึงการช่วยเหลือด้านการพัฒนาจิตใจและปัญญา

พระพุทธศาสนา หมายถึงศาสนาแห่งความรู้แจ้ง เป็นศาสนาที่มีพระรัตนตรัย เป็นสรณะอันสูงสุด อันได้แก่ พระพุทธเจ้า พระธรรม และ พระสงฆ์ โดยพระรัตนตรัยทั้ง ๓ นี้ย่อมมีคุณเกี่ยวพัน

^๓ วิ. ม.(ไทย) ๔/๓๒/๔๐.

^๔ อจ. เอก.(ไทย) ๒๐/๔๘๓-๔๖๙/๑๑๗.

^๕ ชุ. อิติ.(ไทย) ๒๕/๑๐๗/๔๘๖.

เป็นอันเดียวกัน จะแยกออกจากกันโดยเฉพาะไม่ได้ ด้วยพระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้ธรรมก่อนแล้วสอนให้ พระสงฆ์รูปธรรม พระธรรมนั้น พระสงฆ์ซึ่งเป็นสาวกของพระพุทธเจ้ายอมจำทรงไว้ ปฏิบัติและสั่งสอน สืบต่อพระศาสนา พระรัตนตรัยนี้เปรียบด้วยวัตถุพิเศษที่มีราคาอย่างสูง คือ แก้ว จึงเรียกพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ว่า รัตนะ คำว่า“รัตนะ”แปลว่าแก้ว สิ่งมีค่าสูงยิ่ง สิ่งประเสริฐ ซึ่งคำว่ารัตนะใน ที่นี้จะหมายถึง พระรัตนตรัย ซึ่งก็คือแก้ว ๓ ดวง ผู้ที่นับถือพระพุทธศาสนาคือนับถือแก้ว ๓ ดวงนี้ ว่ามีคุณ ย่อมจะเป็นที่พึ่งที่ระลึกแก่ตน หลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนา ได้ถูกบันทึกรวบรวมไว้ใน คัมภีร์ชื่อ พระไตรปิฎก อันประกอบด้วย พระธรรม คือความรู้ในสังฆธรรมต่าง ๆ ที่พระพุทธเจ้าทรงได้ ตรัสรู้ด้วยพระองค์เอง แล้วนำมาแสดงแก่ชาวโลก กับ พระวินัย คือข้อบังคับต่าง ๆ ที่ทรงบัญญัติไว้ สำหรับผู้ที่บวชเป็นสาวกในศาสนานี้ผู้ถูกเรียกว่า พระภิกษุสงฆ์ (ชาย) และ พระภิกษุณีสงฆ์ (หญิง) พระพุทธเจ้าได้เริ่มออกเผยแผ่คำสอนดังกล่าว ในภูมิภาคที่เป็นประเทศอินเดียในปัจจุบัน ตั้งแต่เมื่อ ๔๕ ปีก่อนพุทธศักราช ปัจจุบันศาสนาพุทธ ได้เผยแผ่ไปทั่วทั้งโลก โดยเฉพาะในทวีปเอเชีย และเอเชีย ตะวันออก, ตลอดจนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อันรวมถึงประเทศไทยด้วย นอกเหนือจากพระรัตนตรัย แล้ว ผู้นับถือโดยทั่วไปที่ไม่ได้บวชเป็นพระภิกษุสงฆ์ เราเรียกว่า พุทธศาสนิกชน พุทธมามกะ พุทธ สาวก หรือ อุบาสก (ชาย)/อุบาสิกา (หญิง) ภิกษุสงฆ์ ภิกษุณีสงฆ์ อุบาสก อุบาสิกา รวมกันเรียกว่า พุทธบริษัท ๔

การเผยแผ่หลักธรรม หมายถึง การเผยแผ่หลักธรรมคำสอน การปลูกฝังอบรมให้ พุทธศาสนิกชนเป็นคนดีมีศีลธรรม หลักพุทธศาสนา มีหลักการเดียวกับวิทยาศาสตร์ คือ สอนอย่างมี เหตุผล ศึกษาจากของจริงที่มีอยู่จริง เชื่อจากสิ่งที่เกิดขึ้นจริง คำสอนทั้งหมดของพุทธศาสนาสรุปอยู่ ที่ ๑ ละเว้นความชั่วทั้งปวง ๒ ทำความดีให้เต็มเปี่ยม ๓ ทำจิตให้บริสุทธิ์ พุทธศาสนามีคำสอนอยู่ ๒ ระดับ คือ ๑ ระดับศีลธรรม หรือระดับต่ำ ที่สอนให้ละเว้นความชั่ว และทำความดี โดยเอาไว้สอนคน ที่ความรู้น้อย เช่นชาวบ้าน ๒ ระดับสูง ที่สอนให้ทำจิตให้บริสุทธิ์ หรือดับทุกข์ของจิตใจในปัจจุบัน โดยใช้หลักวิทยาศาสตร์ โดยเอาไว้สอนคนที่มีความรู้ คำสอนที่สำคัญของพุทธศาสนาคือ คำสอน ระดับสูง คือ เรื่อง อริยสัจ ๔ อันเป็นเรื่องเกี่ยวกับการดับทุกข์ อันได้แก่ ๑ ทุกข์ คือเรื่องความทุกข์ ของจิตใจมนุษย์ในปัจจุบัน ๒ สมุทัย คือเรื่องสาเหตุของความทุกข์ทั้งปวง ๓ นิโรธ ๔ มรรค การ สังคมสงเคราะห์คือ การมีการให้ อามิสสงเคราะห์ ช่วยเหลือสนับสนุนการเกษตร ช่วยเหลือสนับสนุน เกี่ยวกับอนามัย ช่วยเหลือสนับสนุนการคมนาคม ช่วยเหลือสนับสนุนการศึกษา ช่วยเหลือสนับสนุน การปกครอง ช่วยเหลือสนับสนุนการขุดบ่อน้ำและธรรมะสงเคราะห์ ช่วยเหลือทางวิชาการ ช่วยเหลือ เกี่ยวกับการปฏิบัติ ราชบัณฑิตยสถาน พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔ ได้กล่าวว่าการ เผยแผ่ หมายถึง การทำให้ขยายออกไป เช่น เผยแผ่พระศาสนา^๒ สนิท ศรีสำแดง ได้กล่าวถึงการเผย

^๒ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๖, (กรุงเทพมหานคร: อักษร เจริญทัศน์, ๒๕๖๕), หน้า ๔๕๙.

แผ่พระศาสนา มีเป้าหมายหลัก คือ การสร้างสันติภาพให้เกิดแก่ชาวโลก พระสงฆ์ คือ สื่อแห่งสันติภาพโลก เพราะตัวพระสงฆ์ (อริยสงฆ์) เป็นผู้สงบทั้งทางกาย วาจา และใจ เป็นแบบอย่างที่ดีของผู้มีสันติ ปราศจากความเห็นแก่ตัว การทำงานของพระสงฆ์เป็นการทำงานเพื่อให้มีใช้เพื่อเอา จึงไม่แฝงไว้ด้วยความขัดแย้ง^๗

สรุป ความหมายของการเผยแผ่หลักธรรม หมายถึง การติดต่อสื่อสารเพื่อการพัฒนาบุคคลทางด้านจิตใจให้มีความเคารพเลื่อมใส ยำเกรง ในพระรัตนตรัย น้อมนำเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติตามสมควรแห่งการปฏิบัตินั้น เพราะพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มุ่งเพื่อให้ประโยชน์สุขแก่ชาวโลก เป็นศาสนาแห่งสันติภาพโลก และสันติภาพแห่งโลกสากล

๒.๑.๒ คุณลักษณะของพระนักสงเคราะห์เพื่อพระพุทธศาสนา

คุณลักษณะและอุดมการณ์ภายใน เป็นคุณธรรมที่พระนักสงเคราะห์พึงปฏิบัติ และเพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจในหลักพุทธธรรม เพื่อจะได้ส่งเคราะห์ให้ถูกประเด็นทั้งภาคทฤษฎี (พระปริยัติสัทธรรม) และภาคปฏิบัติ (ปฏิบัติสัทธรรม) โดยมีจุดมุ่งหมาย คือ ปฏิเวธสัทธรรม ได้แก่ ความสุข ความเจริญต่อผู้ฟังเป็นที่ตั้ง และมีจิตประกอบด้วยเมตตาเป็นหลัก ด้วยคุณธรรม บุคคลผู้จะสื่อสารพุทธธรรมเพื่อส่งเคราะห์หรือประกาศหลักพุทธธรรมในพระพุทธศาสนาได้นั้น พึงตั้งอยู่ในคุณสมบัติที่เกื้อกูลต่อชาวโลกหลายประการ ดำรงตนอยู่ในองค์คุณของนักสื่อสารพุทธธรรม ในการเป็นพระนักสงเคราะห์ที่ดี เพื่อยังศรัทธาความเลื่อมใสและให้การสื่อสารพุทธธรรม ในการส่งเคราะห์ให้มีประสิทธิภาพสูงสุด ดังต่อไปนี้

๑ ปณิธานในการแสดงธรรมต่อผู้ฟัง พระสงฆ์นักสงเคราะห์พึงตั้งจิตไว้ในใจของตนก่อนแสดงว่า จักกล่าวชี้แจงไปตามลำดับเหตุการณ์ พร้อมยกเหตุผลให้สมจริงมาประกอบ แสดงด้วยเมตตาจิต หวังอนุเคราะห์ไม่ชี้เพื่อหวังลาภสักการะ และไม่แสดงธรรมไปกระทบต่อใคร ให้เสียหายหรือตำหนิต่าง ๆ ทำให้ผู้ฟังคนนั้นเกิดความไม่พอใจ^๘

๒ ปฏิสัมภีทา ความเข้าใจ ปัญญาที่แตกฉานในอรรถ (เนื้อหาสาระ) เข้าใจในธรรม (อธิบายย่อหรือพิสดารได้) เข้าใจในหลักนิรุกติ (การชำخองในภาษา) และเข้าใจในหลักปฏิภาณ คือ ไหวพริบในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า^๙

๓ พหูสูต การคงแก่เรียน การได้ฟังมาก จำได้ คล่องปาก เฟ่งพินิจให้ขึ้นในใจของตน และสามารถขบคิดได้ด้วยทฤษฎี คือ เห็นตามได้ด้วยเหตุผลที่เป็นจริง^{๑๐}

^๗ สนิท ศรีสำแดง, พระพุทธศาสนา กระบวนทัศน์ใหม่, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๘๖.

^๘ อ.ปณฺจก. (ไทย) ๒๒/๑๕๙/๒๖๓.

^๙ อ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๗๒/๒๕๒-๒๕๓.

๔ การรู้จักแสดงธรรมไปตามขั้นตอน การแสดงธรรมไปโดยคำนึงถึงภาวะของผู้ฟังเป็นหลัก โดยเริ่มจากสิ่งที่มองเห็นด้วยตา ไปจนถึงพิจารณาเห็นด้วยปัญญา ภายในของตน ได้แก่ เล่าเรื่องทานกถาให้ฟังก่อน (การให้ทาน) ชี้แจงผลดีของการเป็นคนมีศีล มีความประพฤติที่เรียบร้อยดีงาม จากนั้น ก็เล่าเรื่องสวรรค์ คือ ความสุขให้ฟังถัดมา และโยงไปเรื่องโทษของกาม ที่ทำให้มนุษย์ต้องทุกข์กายทุกข์ใจอยู่ที่นี่ ข้อสุดท้ายก็ชี้แจงทางออกจากกาม หรือทางออกจากทุกข์นั้น โดยวิธีการปลดปล่อยสลัดทิ้งจากกาม

ในเรื่องหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนานั้น ถือว่าสำหรับพระสงฆ์นักสงเคราะห์ มีความสัมพันธ์กันในฐานะเป็นกัลยาณมิตร ผู้มีความเมตตากรุณาเอื้ออาทรกัน ในด้านการอบรมสั่งสอนและให้คำแนะนำต่าง ๆ ซึ่งในพระไตรปิฎก ได้กล่าวถึงคุณสมบัติและอุดมการณ์ของผู้ที่เป็นกัลยาณมิตร หรือองค์คุณของความเป็นกัลยาณมิตร ๗ ประการ ไว้ว่า

- ๑ เป็นที่รักเป็นที่พอใจ
- ๒ เป็นที่เคารพ
- ๓ เป็นที่ยกย่อง
- ๔ เป็นนักพูด
- ๕ เป็นผู้อดทนต่อถ้อยคำ
- ๖ เป็นผู้พูดถ้อยคำลึกซึ้งได้
- ๗ ไม่ชักนำในอธรรม^{๑๑}

เพราะในทางพระพุทธศาสนาถือว่า ผู้สื่อสารพุทธธรรมในการสงเคราะห์กับผู้ฟังนั้นต้องประสานสัมพันธ์กัน มีความกรุณาต่อกัน โดยเฉพาะในด้านการอบรมสั่งสอนนั้น ย่อมเป็นส่วนประกอบที่สำคัญ ให้เกิดคุณลักษณะของผู้สอนซึ่งเรียกว่า องค์คุณของกัลยาณมิตร ดังนั้น พระสงฆ์นักสงเคราะห์ที่ดี จึงมีลักษณะคุณสมบัติ และอุดมการณ์ซึ่งเป็นองค์ของกัลยาณมิตร ๗ ประการดังที่กล่าวมา^{๑๒}

คุณสมบัติและอุดมการณ์ภายนอก ได้แก่ ด้านบุคลิกภาพ หมายถึง รูปร่างหน้าตา การแสดงออกทางการเคลื่อนไหว เป็นมารยาทที่งดงาม สันค่อมยอมรับ มีความเป็นเสน่ห์ มีท่าทีสง่าผ่าเผย งามอง สงบเยือกเย็น จึงเป็นเหตุให้ผู้ฟังเกิดศรัทธาอย่างขึ้น ดังคำสรรเสริญของพราหมณ์ ในพรหมายูสูตรว่า “ชนทั้งหลายที่ท่านพระสมณโคดม ทรงชี้แจงให้เห็นแจ้ง สมทานให้อาจหาญ ให้อำนาจด้วย

^{๑๐} อก.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๘๗/๑๐๔-๑๐๕., อก.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๘๗/๑๕๕.

^{๑๑} อก.สตตก. (ไทย) ๒๓/๓๗/๕๗.

^{๑๒} พระมหาวิศเรศ จิตจิตโต (สุขสวัสดิ์), “รูปแบบการสื่อสารพุทธธรรมของพระธรรมกถึกเพื่อการพัฒนาชีวิตชาวพุทธในจังหวัดตราด”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘), หน้า ๔๕.

ธรรมิกถาแล้ว เมื่อลุกไปจากที่นั่งแล้วยังเหลียวหลังกลับมามอง ด้วยไม่อยากจะละจากไป”^{๑๓} พระพุทธรองค์ ทรงประกอบด้วยคุณสมบัติส่วนบุคคลภาพของผู้แสดงธรรม คือ ๑) รูปร่างปมาณิกา มีพระรูปที่งดงาม สมบูรณ์ด้วยมหาบุริสลักษณะ ๓๒ ประการ ๒) โฉมสัปปมาณิกา มีพระสุรเสียงที่ไพเราะจับใจผู้ฟัง ๓) สุขัปปมาณิกา มีบริวารที่คร่ำคร่ำหมอง ยิ่งความเลื่อมใสให้เกิด ๔) อัมมัสสัปปมาณิกา เป็นผู้ทรงธรรมอันยอดเยี่ยม ในบรรดาหมู่มนุษย์และเทวดาทั้งหลาย ทรงเป็นราชาแห่งธรรม สมบูรณ์ด้วยวิชาและจรณะ^{๑๔} จากอรรถาธิบายนี้ แสดงให้เห็นว่า ตำรามหาบุริสลักษณะนี้ เป็นตำราที่ทำนายลักษณะของบุคคลสำคัญหรือผู้ที่จะมาเป็นผู้นำ มีชื่อเสียงหรือปกครองแผ่นดิน มีอำนาจวาสนา บุญบารมี และที่สำคัญเป็นลักษณะของบุคคลที่หาได้ยากในโลก บุคคลธรรมดาผู้ที่ประกอบด้วยลักษณะดังกล่าวเพียงสองหรือสามประการยังหาได้ยาก นอกจากนั้น พระพุทธรองค์ทรงมีเสียงเหมือนกับพรหม (พรหมสูตร) คนทั้งหลายได้ฟังแล้ว ต่างก็ติดใจพอใจในพระสุรเสียงของพระองค์ ได้เห็นอากัปกิริยา ได้ฟังธรรมอันงามของพระองค์แล้วต่างเกิดความเลื่อมใสศรัทธา ดังที่อุตตรพราหมณ์ ได้กล่าวชมพระองค์ไว้ดังนี้ ท่านพระโคตม พระองค์นั้นทรงมีพระสุรเสียงก็ก้องจากพระโอษฐ์ ประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ คือ

๑ นุ่มนวล	๒ ฟังชัดเจน
๓ ไพเราะ	๔ ฟังง่าย
๕ กลมกล่อม	๖ ไม่พร่า
๗ ลุ่มลึก	๘ มีกังวาน

พระสุรเสียง ที่พระองค์ทรงสอนบริษัท ให้เข้าใจมิได้ก็ออกไปนอกบริษัทนั้น คนทั้งหลายที่ท่านพระพุทธรองค์ทรงชี้แจงให้ชัดเจน ชวนให้อยากรับเอาไปปฏิบัติ เร้าใจให้อาจหาญ แก่กล้า ปลอดภัยโลมใจให้ร่าเริงด้วยธรรมิกกา แล้วจึงลุกจากที่นั่งจากไปยังเหลียวดู โดยไม่อยากจะจากไป ต่างรำพึงว่า เราได้เห็นท่านพระโคตมพระองค์นั้นทรงดำเนิน ประทับยืนเสด็จเข้าละแวกบ้าน ประทับนั่งในละแวกบ้าน กำลังเสวยพระกระยาหารในละแวกบ้าน เสวยเสร็จแล้วก็ประทับนั่งนิ่ง เสวยเสร็จแล้วทรงอนุโมทนา เสด็จกลับมายังพระอาราม เสด็จมาถึงพระอารามแล้ว ประทับนั่งนิ่งอยู่ ประทับอยู่ในพระอารามแล้ว ทรงแสดงธรรมในบริษัทท่าน พระโคตมพระองค์นั้น ทรงพระคุณเช่นนั้น และทรงพระคุณยิ่งกว่าที่กล่าวแล้วนั้น^{๑๕} นอกจากนี้แล้ว ยังต้องมีคุณสมบัติในฐานะความเป็น กัลยาณมิตรหรือผู้สอน ที่มีเมตตาต่อผู้ฟังอย่างตั้งใจคือ

- ๑ ปิโย เป็นที่รัก ที่พอใจ ของคนทั้งหลาย
- ๒ ครุ นำเคารพ มีพระจริยาวัตรที่สมควรแก่ฐานะ

^{๑๓} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๓๘๗/๔๗๘-๔๗๙.

^{๑๔} อง. จตุกก. (บาลี) ๒๑/๖๕/๘๑.

^{๑๕} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๓๘๗/๔๘๑.

๓ ภาวนีโย นายกย่องสรรเสริญ

๔ วิตตา จ บอกประโยชน์ให้ผู้อื่น พุดให้เข้าใจและเลื่อมใสปฏิบัติตามด้วยหลักเหตุผล

๕ วณักขโม อดทนต่อถ้อยคำของผู้อื่นได้ แม้จะถูกพุดเสียดสีวิพากษ์วิจารณ์ก็ตาม ๖)

คัมภีร์วิญจะ กถัง กัตตา อธิบายเรื่องที่ลึกซึ้งให้เข้าใจง่ายได้

๗ โน จัญฐาเน นิโยชเย ไม่ชักนำในเรื่องที่เสียหาย^{๑๖}

พระพุทธองค์ทรงพระคุณอันยอดเยี่ยม ๓ ประการ ซึ่งไม่มีผู้ใดเสมอเหมือน ซึ่งพระองค์ทรงบำเพ็ญมา โดยความเป็นพุทธบารมีได้แก่

๑ พระปัญญาคุณ ทรงพระปัญญา มีพระปัญญาในอันสามารถทำลายอวิชชาสวะ ตัณหา ตระสุมตรัสมาสัมโพธิญาณ

๒ พระบริสุทธิคุณ เมื่อพระองค์ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว ก็มีความบริสุทธิ์จากกิเลสเครื่องเศร้าหมองทั้งปวง พระคุณข้อนี้เป็นผลที่เกิดจากพระปัญญาคุณ

๓ พระกรุณาคุณ แม้พระองค์จะทรงสำเร็จประโยชน์ส่วนพระองค์แล้ว แต่ด้วยอาศัยพระกรุณาต่อสัตว์โลก ทรงประสงค์ให้สรรพสัตว์ได้พ้นจากทุกข์ ทรงแสดงธรรมที่พระองค์ได้ตรัสรู้มา แก่สรรพสัตว์ผู้ยังข้องอยู่ในสงสารวัฏฏ์ เพื่อให้เขาเหล่านั้น ได้บริสุทธิ์หมดจดจากกิเลส

พระคุณเหล่านี้ทำให้พระองค์ทรงเป็นเลิศกว่ามวลมนุษย์และเทวดา นำมาซึ่งความเคารพ และเป็นที่ยูษาสักการะของผู้ที่พบเห็น และได้ยัณยิตติศรัทธาอันงามของพระองค์ พระพุทธองค์ทรงมีพระจริยาวัตรทั้งดงาม นำมาซึ่งความเลื่อมใสแก่คนทั้งหลายผู้ได้พบเห็น โดยเฉพาะแต่พุทธบริษัทเท่านั้น แม้แต่ปริพาชก ซึ่งเป็นนักบวชนอกศาสนา ยังยกย่อง การบำเพ็ญตบะทรมานตน เป็นอยู่ด้วยความมักน้อยของพระพุทธองค์ว่า ทรงประกอบด้วยธรรมเป็นเหตุให้น่าเคารพ คุณสมบัติ และอุดมการณ์ของพระสงฆ์นักสงเคราะห์ เป็นสิ่งที่ทำให้ผู้ฟังเกิดศรัทธาและยอมปฏิบัติตาม ในคำสอนอย่างน่าอัศจรรย์ โดยผู้สอนพึงมีคุณสมบัติและอุดมการณ์ที่ปรากฏภายนอก และคุณสมบัติและอุดมการณ์ภายใน ได้แก่ ด้านบุคลิกภาพ หมายถึง รูปร่างหน้าตา คุณสมบัติและอุดมการณ์ภายใน เป็นคุณธรรมที่พระสงฆ์นักสงเคราะห์พึงปฏิบัติ และให้เกิดความรู้ ความเข้าใจในหลักธรรม จะได้สอนให้ถูกประเด็นทั้งภาคทฤษฎี และภาคปฏิบัติ ดำรงตนอยู่ในองค์คุณของนักสื่อสารพุทธธรรมเพื่อสงเคราะห์ที่ดี เพื่อยังความศรัทธาเลื่อมใส และทำให้การเผยแผ่มีประสิทธิภาพสูงสุด^{๑๗}

อุดมการณ์ เป็นหลักที่สำคัญยิ่งของการทำงาน เพราะการทำงานนั้นจะมีปัญหาอุปสรรคนานัปการ การเผยแผ่อย่างมีอุดมการณ์ ถือเป็นหัวใจสำคัญ ที่พระสาวกจะต้องปฏิบัติตาม ประกอบด้วยอุดมการณ์ตามหลักโอวาทปาฏิโมกข์ และ อุดมการณ์ประจำตัว ดังนี้

^{๑๖} อง.สตตก. (ไทย) ๒๓/๓๗/๕๓.

^{๑๗} พระมหาวิศเรศ จิตจิตโต (สุขสวัสดิ์), “รูปแบบการสื่อสารพุทธธรรมของพระธรรมกถึกเพื่อการพัฒนาชีวิตชาวพุทธในจังหวัดตราด”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, ๒๕๕๘), หน้า ๔๘.

โอวาทปาฏิโมกข์ เป็นหลักธรรมที่พระพุทธองค์ ได้ตรัสแก่ภิกษุ ในวันมาฆบูชา ณ วัดเวฬุวันมหาวิหาร โดยมีหลักการสำคัญว่า

ความอดทน คือความอดกลั้นเป็นตบะอย่างยิ่ง พระพุทธเจ้าทั้งหลายตรัสว่า นิพพานเป็นบรมธรรม ผู้ทำร้ายผู้อื่นไม่ถือว่าเป็นบรรพชิต ผู้เบียดเบียนผู้อื่น ไม่ถือว่าเป็นสมณะ การไม่ทำบาปทั้งปวง การทำกุศลให้ถึงพร้อม การทำจิตของตนให้ผ่องแผ้ว การไม่กล่าวร้ายผู้อื่น การไม่เบียดเบียนผู้อื่น ความสำรวมในปาฏิโมกข์ ความเป็นผู้รู้จักประมาณในอาหาร การอยู่ในเสนาสนะที่สงัด การประกอบความเพียรในอธิจิต^{๓๘}

อุดมการณ์ของพระสงฆ์นักสงเคราะห์ต้องยึดมั่นอยู่ในอุดมการณ์ ๔ ประการ คือ

- ๑ มีขันติธรรม มีความอดทนต่อความลำบากความตรากตรำ สุขุมรอบคอบ
- ๒ ไม่นินทาใคร ถ้ามีความจำเป็นจะต้องพูด ก็พูดเพื่อหาทางแก้ไข
- ๓ ไม่เบียดเบียนใคร ไม่กระทบกระทั่งใคร บำเพ็ญตนเป็นอรรถจารีบุคคล
- ๔ มีสมณสัญญา คือ ความสำนึกรู้สึกตัวอยู่เสมอ

พระสงฆ์นักสงเคราะห์ของพระพุทธศาสนาต้องยึดหลักการ ๓ ประการ คือ

- ๑ การไม่ทำความชั่วทั้งปวง การละความชั่วทั้งปวง
- ๒ การทำความดีให้ถึงพร้อม การทำความดีให้สมบูรณ์
- ๓ การทำจิตของตนให้บริสุทธิ์ผ่องแผ้ว ผ่องใส

พระสงฆ์นักสงเคราะห์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ต้องประพฤติปฏิบัติตนดำรงมั่น อยู่ในวิธีการประกาศพระศาสนาของพุทธสาวก ๖ ประการ คือ

- ๑ ไม่ตำหนิ ไม่ติเตียนใคร
- ๒ ไม่เบียดเบียนใคร
- ๓ สำรวมระวัง เคร่งครัดต่อพระวินัย พุทธบัญญัติ แต่ไม่ใช่เคร่งเครียด
- ๔ ไม่เป็นคนเห็นแก่ปากแก่วัง ไม่เป็นคนเห็นแก่กิน
- ๕ ยินดีพอใจอยู่ ณ สถานที่สงบสงัด
- ๖ มีความขยันหมั่นเพียรในการเจริญสมาธิภาวนา

ฉะนั้น โอวาทปาฏิโมกข์นี้ ถือเป็นคุณสมบัติเป้าหมายหลัก เป็นวิธีการสื่อสารพุทธธรรมในการสงเคราะห์ ที่ได้วางรากฐานไว้เพื่องานพระศาสนาอย่างแท้จริง วิธีการสื่อสารพุทธธรรมในการเผยแผ่โอวาทปาฏิโมกข์ ที่พระพุทธองค์ทรงใช้เป็นผลสำเร็จ โดยเฉพาะส่วนสุดท้าย คือ อนุปวาโท อนุปฆาโต ไม่ว่าร้ายใคร ไม่กระทบกระทั่งใคร พระสงฆ์นักสงเคราะห์จะต้องเป็นมิตรกับทุกฝ่าย จงเป็นคนปากช้า แต่หูตาไว พุดน้อย ทำใ้มาก ดูใ้มาก นิ่งใ้มาก ปาฏิโมกข์ จ สวโร สำรวมรักษาพระวินัย ใ้มากที่สุด มัตตัญญูตา จ ภัตตสมัง รู้ประมาณในการรับ การบริโภคอาหาร ปันตัญจะ สยนาสนัง อยู่

^{๓๘} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๙๐/๕๑-๕๒.

ง่าย และสุดท้ายสำคัญที่สุด คือ อธิจิตเต จ อาโยโค เป็นการทำความเพียรทางจิต อยู่ด้วยอารมณ์ ธรรมฐานอย่างเอาจริงเอาจัง ผีความอดทนให้มาก เพราะนั่นเป็นหนทางให้บรรลุเป้าหมาย หรือ อุดมการณ์อันสูงสุด เพื่อให้หลักพุทธธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา แพร่หลายออกไป มีผู้เคารพ เลื่อมใสศรัทธา ในพระรัตนตรัย น้อมนำเอาหลักพุทธธรรมในพระพุทธศาสนา ไปประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้เกิดประโยชน์ แก่ผู้ปฏิบัติเหล่านั้น ซึ่งต้องมีกระบวนการในการดำเนินกิจกรรม ที่แตกต่างกัน ออกไป เพราะพระพุทธศาสนาบังเกิดขึ้นมา เพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลก การเผยแผ่พระพุทธศาสนา กระทำกันหลายลักษณะ เช่น การปฏิบัติตนให้มีปฏิปทาน่าเลื่อมใส การสนทนา การแนะนำ การตอบ ปัญหาข้อข้องใจ และการแสดงธรรม เป็นต้น โดยที่พระพุทธองค์ ประทานหลักในการเผยแผ่ ให้พระ สาวกยึดถือ เป็นหลักปฏิบัติในการแสดงธรรม คือ ให้มีเนื้อหาต่อเนื่องกันไปตามลำดับ ชี้แจงแสดง เหตุผลให้เข้าใจชัดเจนในแต่ละประเด็น แสดงธรรมเพราะอาศัยความเอ็นดูต่อสรรพสัตว์ มุ่งจะให้ ประโยชน์แก่ผู้ฟัง แสดงธรรมเพราะไม่เห็นแก่อำิสสินจ้าง และไม่แสดงธรรมกระทบตนและผู้อื่น^{๑๙}

หัวใจสำคัญในการสื่อสารพุทธธรรมเพื่อการสงเคราะห์ ก็เพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลก โดย ให้เกิดประโยชน์สุขตามที่พระพุทธองค์ทรงประสงค์

อุดมการณ์ประจำตัว ต้องมีเป้าหมายในการบวชที่ชัดเจน มีความเลื่อมใสศรัทธาใน พระพุทธศาสนา ตั้งใจปฏิบัติธรรม ผีฝนตนเอง มุ่งพระนิพพาน และเผยแผ่ธรรมแก่บุคคลอื่น บำเพ็ญประโยชน์ตนและประโยชน์ท่าน ตามโอวาทของพระพุทธองค์ การมีอุดมการณ์ถือเป็นเรื่อง สำคัญมาก เพราะหากไม่มีอุดมการณ์อันมั่นคง เมื่อทำงานไปแล้วประสบปัญหาใด ๆ ก็เกิดความ ท้อถอย เบื่อหน่าย มักจะทำงานไปไม่ได้ตลอด จนถึงกับลาสิกขา หรือมีเป้าหมายที่เบี่ยงเบนไป เช่น แทนที่จะมุ่งไปนิพพาน กลับมุ่งแสวงหาลาภสักการะ เป็นต้น^{๒๐}

นอกจากนี้ พระสงฆ์นักสงเคราะห์ต้องมีการพัฒนาตนให้เป็นที่น่าเลื่อมใส ดังนี้

๑ พัฒนาศีลาจารวัตรตรงตาม ด้วยการสำรวมกาย วาจา ใจ ให้เป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อมใส ศรัทธา ในครั้งพุทธกาลนั้น ผู้ที่ทำงานสื่อสารพุทธธรรมเพื่อการเผยแผ่ธรรม ส่วนใหญ่เป็นผู้บรรลุ ธรรมแล้วเป็นพระอริยบุคคล หมดกิลเลสแล้ว บำเพ็ญประโยชน์ตนได้สำเร็จสมบูรณ์แล้ว จึงสามารถ ทำงานสื่อสารพุทธธรรมในการเป็นนักสงเคราะห์ได้อย่างเต็มที่ ในยุคปัจจุบันไม่เหมือนเมื่อครั้ง พุทธกาล ผู้ทำงานสื่อสารพุทธธรรมในการเผยแผ่ศาสนา ยังไม่หมดกิลเลส จำเป็นจะต้องฝึกฝนอบรม ตนเองไปด้วย จึงต้องระมัดระวังอย่างยิ่งยวด ต้องพยายามรักษาศีลและอาจารย์ของตนให้ดี เนื่องจาก ผู้ทำงานนักสงเคราะห์สื่อสารพุทธธรรมในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จะต้องพบปะผู้คนจำนวนมาก เมื่อการสื่อสารพุทธธรรมในการเผยแผ่เริ่มได้ผล ก็จะมีผู้เคารพศรัทธามาก มีลาภสักการะมาก จึง

^{๑๙} อ.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๕๙/๒๖๓.

^{๒๐} พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **พระพุทธศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๙), หน้า ๒๐๒.

จำเป็นต้องระมัดระวังเป็นพิเศษ ไม่ให้เผลอพึงใจในเพศตรงข้าม ที่ศรัทธาห้อมล้อมอยู่ ให้มีสมณสัญญา เตือนใจตนอยู่เสมอ ไม่ฟุ้งเฟ้อ แต่ให้มีความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย ไม่ติดยึดในลาภสมบัติ และไม่มีความทะนงตนว่าเป็นพระอาจารย์ใหญ่ มีศิษย์มาก ทั้งต้องหมั่นเตือนตนอยู่เสมอว่าภารกิจหลักของสงฆ์คือ การปราบกิเลสในตัวเพื่อมุ่งพระนิพพานนั้น เรายังทำไม่สำเร็จ จึงต้องมีสติระมัดระวัง ตั้งใจฝึกตัวเองต่อไปอย่างไม่หยุดยั้ง

๒ เพียรพยายามในการศึกษา ให้มีความรู้ความสามารถ พระสงฆ์นักสงเคราะห์ผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาจะต้องมีความรู้ทั้งพระปริยัติธรรม และธรรมปฏิบัติ ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของพระพุทธศาสนา จะต้องรู้หลักธรรมคำสอนในทางพระพุทธศาสนา อย่างดี มีความรอบรู้ที่กว้างขวาง รู้จักโลก เข้าใจโลก สามารถแนะนำบุคคลอื่น ให้นำหลักธรรมไปใช้ในการดำเนินชีวิต ใช้ในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้

อุดมการณ์ในการสื่อสารพุทธธรรมเพื่อการสงเคราะห์นั้น ต้องเลื่อมใส ศรัทธาในพระรัตนตรัย น้อมนำเอาหลักพุทธธรรม ในพระพุทธศาสนา ไปประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติเหล่านั้น เพราะพระพุทธศาสนา เกิดขึ้นมาเพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลก หัวใจสำคัญในการสื่อสารพุทธธรรมเพื่อการสงเคราะห์ก็เพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลกโดยให้เกิดประโยชน์สุขสูงสุด^{๒๑}

กล่าวอีกนัยหนึ่งว่า พระสงฆ์นักสงเคราะห์คือ พระสงฆ์ที่จะไปปฏิบัติงาน สื่อสารพุทธธรรมเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพราะฉะนั้น พระสงฆ์นักสงเคราะห์ที่จะไปบรมสั่งสอนประชาชนในท้องถิ่น ก็ต้องรู้จักปัจจัยสำคัญที่อยู่ในท้องถิ่นนั้น ๆ พระสงฆ์นักสงเคราะห์ รู้จักวัฒนธรรมของท้องถิ่นนั้นเอง วัฒนธรรมก็คือเป็นวิถีชีวิตของคนทุกคนในชาติ เพื่อเราจะไปทำงานกับใครสถานที่ใดนั้นเอง เราต้องศึกษาวัฒนธรรมเป็นเบื้องต้น เพื่อที่จะได้เข้าไปในวัฒนธรรมของท้องถิ่นที่นั้นได้ถูกต้อง ซึ่งวัฒนธรรมพื้นบ้านนั้น แตกต่างกันไปตามแต่ละท้องถิ่น เพราะฉะนั้น การที่จะรู้วาทะในท้องถิ่นนั้นมีนิสัยใจคอ มีวัฒนธรรมมีความเป็นอยู่มีอะไรเป็นเครื่องผูกมัดจิตใจความเชื่อต่าง ๆ ก็คือต้องรู้จักวัฒนธรรมพื้นบ้าน ซึ่งเป็นประการสำคัญ

เมื่อกล่าวถึงกำเนิดและพัฒนาการ ของพระสงฆ์นักสงเคราะห์ในพระพุทธศาสนา หลังจากพระพุทธองค์ตรัสรู้และเสด็จไปแสดงพุทธธรรมแก่ปัญจวัคคีย์ จนได้บรรลุนิพพานเป็นพระอรหันต์ ในพระพุทธศาสนา กลุ่มแรก เป็นพยานยืนยัน ถึงความมีอยู่จริงในเรื่องของธรรม และการบรรลุนิพพาน และเป็นกำลังสำคัญที่ช่วยให้การสื่อสารพุทธธรรม เผยแผ่พระพุทธศาสนาประสบความสำเร็จ จนกระทั่งมีพระอรหันต์เพิ่มขึ้นเป็นจำนวน ๖๐ รูป ทำให้พระองค์มีวิริยอุตสาหะ ที่จะสื่อสารพุทธธรรม ในการสงเคราะห์ให้แพร่หลายกว้างขวางยิ่งขึ้น พระองค์เห็นสมควรที่จะส่งพระสาวกเหล่านั้น ไปประกาศพระศาสนาให้แพร่หลายทั่วชมพูทวีป จึงรับสั่งกับภิกษุเหล่านั้นว่า

^{๒๑} พระมหาวิเศษ จิตจิตโต (สุขสวัสดิ์), “รูปแบบการสื่อสารพุทธธรรมของพระธรรมกถึกเพื่อการพัฒนาชีวิตชาวพุทธในจังหวัดตราด”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, ๒๕๕๘, หน้า ๕๐.

“ภิกษุทั้งหลาย เราพ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงจาริกไป เพื่อประโยชน์สุขแก่ชนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่หยาตฺตและมนุษย์ อย่าไปโดยทางเดียวกันสองรูปจงแสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้น มีความงาม ในท่ามกลาง และมีความงามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถและ พยัญชนะบริสุทธิบริบูรณ์ครบถ้วน สัตว์ทั้งหลายมีจุลินทรีย์น้อย มีอยู่ ย่อมเสื่อม เพราะไม่ได้ฟังธรรมจักมีผู้รู้ธรรม ภิกษุทั้งหลายแม้เราก็จะไปยังตำบลอุรุเวลาเสนานิคม เพื่อแสดงธรรม”^{๒๒}

จึงสามารถกล่าวได้ว่า ในการสื่อสารพุทธธรรมของพระสงฆ์นักสงเคราะห์นั้น พระพุทธองค์ทรงได้พระสาวกเป็นกำลังหลักในการ ใช้พระสงฆ์นักสงเคราะห์ทำให้พระพุทธศาสนาแพร่หลายไปทั่วชมพูทวีป จึงนับว่าพระสงฆ์สาวกเป็นผู้มีบทบาทสำคัญยิ่ง เพราะพระสงฆ์สาวกเป็นส่วนหนึ่งของพระรัตนตรัย และเป็นส่วนหนึ่งของพุทธบริษัท ซึ่งถือว่า เป็นองค์ประกอบหลัก ของพระพุทธศาสนา พระสงฆ์สาวกของพระพุทธองค์ ในสมัยพุทธกาล ส่วนใหญ่เป็นผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติตรง ปฏิบัติถูกทาง ปฏิบัติสมควร และยึดมั่นในคุณธรรมของนักสงเคราะห์มีปฏิปทาน่าเลื่อมใส จึงสามารถสื่อสารพุทธธรรมเผยแผ่หลักธรรมคำสอนของพระพุทธองค์ ให้แพร่หลายได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ จนสามารถสืบต่ออายุพระพุทธศาสนา ให้เจริญรุ่งเรืองมั่นคงมาจนถึงปัจจุบัน การสื่อสารพุทธธรรมในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จะกล่าวได้ดังต่อไปนี้^{๒๓}

๑ งานพระสงฆ์เพื่อสงเคราะห์ในครั้งพุทธกาล ในช่วง ๔๕ ปีที่พระพุทธองค์ทรงบำเพ็ญพุทธกิจ ระยะเวลา พระพุทธองค์ทรงสอนด้วยพระองค์เอง เมื่อตรัสรู้ ณ ฌานโพธิ์ไถ่ล้างแม่น้ำเนรัญชรา ตำบลอุรุเวลา แคว้นมคธ พระองค์ประทับ ณ ตำบลนั้นเป็นเวลา ๗ สัปดาห์ จากนั้นพระองค์ทรงตัดสินพระทัย ที่จะประกาศสังฆธรรมที่พระองค์ทรงค้นพบ ทรงดำริถึงอุทกดาบส และอาฬารดาบส เจ้าลัทธิ ที่พระองค์เคยอยู่ในสำนักศึกษาเรื่องสมาธิมาก่อน แต่ท่านทั้งสองได้เสียชีวิตไปก่อนแล้ว จึงทรงระลึกถึงปัญจวัคคีย์ ที่เคยอุปฐากพระองค์ เมื่อครั้งทรงบำเพ็ญทุกรกิริยา คือ โกณฑัญญะ วัปปะ ภัททิยะ มหานามะ และอัสสชิ จึงได้เสด็จไปยังป่าอิสิปตนมฤคทายวัน แขวงเมืองพาราณสี ในเขตแคว้นกาสิ ได้ทรงแสดงปฐมเทศนาคือ ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร โปรดปัญจวัคคีย์ให้บรรลุอรหัตผล และในระหว่างประทับจำพรรษาแรกอยู่ ณ ป่าแห่งนั้น พระองค์ได้โปรดพระยสะ บิณฑมารดา ภรรยาเก่าและสหายของพระยสะ ที่เป็นชาวเมืองพาราณสี ๔ คน ที่เป็นชาวชนบทอีก ๕๐ คนตามลำดับจนมีพระสาวกจำนวน ๖๐ รูป จากนั้นได้ส่งสาวกจำนวน ๖๐ รูปออกไปประกาศพระพุทธศาสนา ส่วนพระองค์ได้เสด็จไปยังอุรุเวลาเสนานิคม ครั้นถึงอุรุเวลาเสนานิคมแล้ว ได้เสด็จไปยังอาศรมของท่าน

^{๒๒} อกุฏจก. (ไทย) ๒๓/๑๖/๒๔๒ .

^{๒๓} วศิน อินทสระ, ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เจริญกิจ, ๒๕๓๕), หน้า ๖๗-๖๘ .

อรุเวลกัสสปะ ซึ่งเป็นหัวหน้าชฎิลผู้บูชาไฟจำนวน ๕๐๐ คน แล้วได้ทรงขอพักอาศัย ณ ที่นั้น ในระหว่างนั้น ได้ทรงโปรดอรุเวลกัสสปะ ผู้ถือตนว่าเป็นพระอรหันต์ โดยทรงแสดงปาฏิหาริย์ต่าง ๆ เป็นอันมากจนในที่สุดยอมตนเป็นสาวก ละทิ้งการบูชาไฟขอบรรพชาอุปสมบทพร้อมด้วยชฎิลผู้น้องคือนทีกัสสะ พร้อมด้วยบริวาร ๓๐๐ คน และคยากัสสปะ พร้อมบริวาร ๒๐๐ คน ได้ทูลขอบรรพชาอุปสมบทด้วย หลังจากนั้นพระพุทธรองค์ ได้ทรงนำพระสงฆ์คณะใหญ่ ๑,๐๐๐ รูป ไปยังตำบลคยาสิสะ และ ณ ตำบลนี้เองที่พระพุทธรองค์ ได้ทรงแสดงอาทิตตปริยายสูตร แก่บรรณชฎิลทั้ง ๑,๐๐๐ รูป และด้วยพระสูตรนี้เอง พระภิกษุเหล่านั้นก็ได้บรรลุอรหัตผล^{๒๔} เมื่อพระภิกษุสงฆ์เพิ่มมากขึ้น การสื่อสารพุทธธรรมในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาก็เจริญขึ้นตามลำดับ มีบุคคลผู้เลื่อมใสในคำสอนเป็นจำนวนมาก พระสาวกเหล่านั้น ได้ช่วยพระพุทธรองค์สื่อสารพุทธธรรมในการเผยแผ่พระพุทธศาสนายังทิศต่าง ๆ ทำให้กุลบุตรเลื่อมใสและเข้ามาบวชเป็นจำนวนมาก

ในการสื่อสารพุทธธรรมเพื่อสงเคราะห์นั้น พระพุทธรองค์ทรงได้พระสาวกเป็นกำลังหลักในการสื่อสารพุทธธรรม เพื่อสงเคราะห์ทำให้พระพุทธศาสนาแพร่หลายไปทั่วชมพูทวีป จึงนับว่าพระสงฆ์สาวกเป็นผู้มีบทบาทสำคัญยิ่ง การเผยแผ่คำสอนในระยะแรก ๆ กระทำกันหลายรูปแบบ เช่น การแสดงธรรม^{๒๕} การสนทนาธรรม การแนะนำสั่งสอน การปฏิบัติตนให้เป็นที่น่าเลื่อมใส และการตอบปัญหาข้อข้องใจสงสัย โดยที่พระพุทธรองค์ทรงสอนด้วยพระองค์เอง และส่งพระสาวกแยกย้ายไปในที่ต่าง ๆ ไปประกาศพระพุทธศาสนา ภารกิจในการสื่อสารพุทธธรรมเผยแผ่พระพุทธศาสนา ใช้วิธีการเดินเท้าเข้าถึงประชาชนทุกชนชั้นวรรณะ และลัทธิศาสนาได้เริ่มต้นตั้งแต่นั้นมา ตลอดระยะเวลา ๔๕ พรรษา ในการเดินทางเพื่อประดิษฐานพระพุทธศาสนานั้น นับเป็นการเดินทางเพื่อสื่อสารพุทธธรรมในการสงเคราะห์ที่เกื้อกูลประโยชน์สุขแก่ปวงชน ที่ยาวนานตลอดจนพระชนม์ชีพ โดยปรากฏรายชื่อแคว้นหรือรัฐต่าง ๆ ซึ่งเป็นพื้นที่การเสด็จจาริกในพระสูตรต่าง ๆ จำนวน ๑๖ แคว้น คือ ๑) คันทาระ มีตักกสิลาหรือตักศิลาเป็นเมืองหลวง ปัจจุบันคือประเทศอาฟกานิสถาน ๒) กุรุ มีอินทปัทธหรืออินทปรสส์เป็นเมืองหลวง ปัจจุบันคือเมืองเดลี ๓) ปัญจาละ มีหัสตินาปุระหรือหัสตินเป็นเมืองหลวง ปัจจุบันคือกาโนช หรือกาเนอร์ ๔) โกศล มีโยธยาเป็นเมืองหลวง ปัจจุบันคือเมืองสาเกตมาเทศ ๕) มัลละ มีกุสวดีเป็นเมืองหลวง ปัจจุบันคือเมืองปรัตตาโอนะ ๖) วัชชี มีเวศาลีหรือไพศาลีเป็นเมืองหลวง ปัจจุบันคือเมืองเยซาระ ๗) อังคะ มีจำปาเป็นเมืองหลวง ๘) กัมโปช มีทวารกะเป็นเมืองหลวง ปัจจุบันคือเมืองคุชรัฐ ๙) มัจฉะหรือมัตสยะมีสาละเป็นเมืองหลวง ๑๐) สุรเสนะ มีมถุราเป็นเมืองหลวง ๑๑) วังสะ หรือวัตสะ มีโกสัมพีหรือเกาศามพี เป็นเมืองหลวง ปัจจุบันคือโกแฮม ๑๒) กาสี มีพาราณสีเป็นเมืองหลวง ปัจจุบันคือเมืองเบนารส ๑๓) มคธ มีราชคฤห์หรือคิริพเป็นเมืองหลวง ปัจจุบันคือเมืองราชคิรี ในรัชสมัยของพระเจ้าอชาตศัตรูได้ย้ายไปตั้งที่นครปาฏลิบุตร ปัจจุบันคือ

^{๒๔} วิ.ม. (ไทย) ๔/๕๔/๖๕.

^{๒๕} วิ.ม. (ไทย) ๔/๒๐/๒๗.

เมืองปัตนะ ๑๔) มาละวะ มีอุชชยีนีหรืออุชเชนีเป็นเมืองหลวง ปัจจุบันคือเมืองอุชเชน ๑๕) เจตีหรือเจตีย มีเมืองโสตถิตีเป็นเมืองหลวง ๑๖) อัสสะกะหรืออัสสะกะ มีโปตลีหรือโปตนะเป็นเมืองหลวง นอกจาก ๑๖ แคว้นนี้แล้ว ยังมีเมืองในชนบทรอบนอกที่สำคัญทางภาคเหนืออีก เช่นแคว้นสั๊กกะ มีเมืองกบิลพัสดุ์ แคว้นโกลิยะ มีเมืองหลวงชื่อเทวทหะหรือรามคาม แคว้นวิเทหะ มีเมืองหลวงชื่อมิลิลา ส่วนทางภาคใต้ (ทักษิณาท) มีแคว้นกาลิงคราชภูร์ กับคันทารราชภูร์ซึ่งมีเมืองหลวงชื่อ อมราวดีงาน พระธรรมทูตในยุคนี้ประสบความสำเร็จอย่างสูง พระพุทธศาสนาได้ตั้งมั่นคงรุ่งเรืองอยู่ในหลายแคว้นของชมพูทวีป ในระยะเวลาเพียง ๔๕ ปีเท่านั้น ทั้ง ๆ ที่พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาใหม่ในยุคนั้น ความสำเร็จนี้ย่อมสะท้อนได้ชัดเจนถึงศักยภาพส่วนหนึ่งของพระนักเผยแผ่ ที่สร้างความรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนานั้น ปรากฏชัดแจ้งก่อนพระพุทธองค์ปลงอายุสังขาร กำหนดระยะเวลาปรินิพพานภายใน ๓ เดือน ดังคำกล่าวที่ว่า“บัดนี้ พรหมจรรย์ของพระผู้มีพระภาคเจ้านี้สมบูรณ์แล้ว กว้างขวางแพร่หลาย รู้กันโดยมาก เป็นปึกแผ่น จนกระทั่งเทวดาและมนุษย์ประกาศได้ดีแล้ว ขอพระผู้มีพระภาคเจ้าปรินิพพานในบัดนี้เถิด”^{๒๖}

๒ งานพระสงฆ์นักสงเคราะห์สมัยหลังพุทธกาล พระสาวกผู้สงเคราะห์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ก็ยังมีความจำเป็น และดูเหมือนจะจำเป็นมากขึ้น เพราะสาเหตุ ๓ ประการ คือ ๑) เพื่อสื่อสารพุทธธรรมในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ไปยังประเทศที่ยังไม่มีพระพุทธศาสนา ๒) ได้มีคนแอบแฝงปลอมบวชในพระพุทธศาสนาแล้วประพฤติเสียหาย ๓) เกิดมีศาสนาต่าง ๆ ขึ้นอีกหลายศาสนา ด้วยเหตุทั้ง ๓ ประการนี้ งานพระนักสังคัมสงเคราะห์ จึงมีความจำเป็น เช่น การทำสังคายนาพระธรรมวินัยครั้งที่ ๑ หลังจากพระพุทธเจ้าปรินิพพานได้ ๓ เดือน ประการเหตุที่ พระสุภัททปริพาชก กล่าววาจาจาบจ้วง ขาดความเคารพในพระพุทธองค์ และพระธรรมวินัย จนเป็นเหตุให้ผู้คนเข้าใจไขว้เขวเอาเองว่า เมื่อพระพุทธองค์ล่วงลับไปแล้ว พระธรรมวินัยเป็นอันล่วงลับไปด้วย และไม่ต้องประพฤติตนอยู่ในกรอบพระธรรมวินัยก็ได้ การสังคายนาครั้งที่ ๒ หลังพุทธปรินิพพานได้ ๑๐๐ ปี ประการเหตุที่ภิกษุกลุ่มวัชชีบุตรประพฤติผิดวินัย ๑๐ เรื่อง โดยอ้างว่าพระพุทธองค์ทรงอนุญาต และการสังคายนาครั้งที่ ๓ หลังพุทธปรินิพพาน ๓๐๐ ปี ประการเหตุที่มีลัทธิอื่น ๆ ปะปนอยู่ในคำสอนของพระสงฆ์ ในพระพุทธศาสนาเป็นจำนวนมาก กล่าวคือ มีความเข้าใจคลาดเคลื่อน เบี่ยงเบนเกี่ยวกับหลักการของพระพุทธศาสนาในหมู่พระสงฆ์ ไม่สามารถแยกแยะว่าอะไรคือหลักพุทธธรรม อะไรคือพาหิรธรรม หรือลัทธินอกพระพุทธศาสนา จึงต้องมีการตรวจสอบในเชิงไตร่สวน สอบสวน และให้ผู้ที่เข้าใจคลาดเคลื่อนออกไปจากคณะสงฆ์เป็นจำนวนถึง ๖๐,๐๐๐ รูป^{๒๗} ทำให้พระพุทธศาสนา

^{๒๖} กรมการศาสนา, **ประวัติพระพุทธศาสนาแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี ภาค ๑**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๕), หน้า ๒๔-๒๕.

^{๒๗} ศนจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, **วรรณคดีบาฬี**, (กรุงเทพมหานคร: กองวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.), หน้า ๗-๑๐.

บริสุทธิ ปราศจากมลทินครั้งสำคัญยิ่ง นับเป็นตัวอย่างของการสังคายนา โดยการตรวจสอบชำระ สดงตัวบุคคล ที่คณะสงฆ์ไม่เคยนำมาปฏิบัติอีกเลย หลังจากการสังคายนาครั้งนี้เป็นต้นมา จนถึงยุค ปัจจุบันนี้ ภายหลังการทำสังคายนาครั้งที่ ๓ พระเจ้าอโศกมหาราช กับพระโมคคัลลีบุตรติสสเถระ มีความเห็นสอดคล้องกันว่า ภายภาคหน้าพระพุทธศาสนา อาจจะไม่มั่นคงและตั้งอยู่ได้ไม่นานในชมพูทวีป จึงขอบรมราชานุญาต พระเจ้าอโศกอุปถัมภ์^{๒๘} จัดส่งพระสมณทูตให้นำพระพุทธศาสนาไป สื่อนสารพุทธธรรม สันสอนยังนานาประเทศ และแคว้นแคว้นอื่น ๆ ทำให้พระพุทธศาสนา ได้ขยายไป กว้างขวางในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช พระพุทธศาสนาได้แพร่หลายไปในดินแดนส่วนานาประเทศ ทั่วทั้งประเทศไทยด้วย ครั้นนั้นได้ประกาศพระพุทธศาสนารวม ๙ สายคือ

๑ พระมัทสนิกเถระ ไปแคว้นแคชเมียร์ และคันธาระ อยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของ อินเดีย ซึ่งได้แก่แคว้นแคชเมียร์ ในปัจจุบันนี้

๒ พระมหาเทวเถระ ไปมคธสภณทล อยู่ทางทิศใต้ของแม่น้ำโคธาวารี ซึ่งได้แก่แคว้น ไมเซอร์ ในปัจจุบัน

๓ พระรักขิตเถระ ไปอนวาสีประเทศ อยู่ในเขตกะณะระ แคว้นบอมเบย์

๔ พระโยนกธัมมรักขิตเถระ ไปอปรันตชนบท อยู่ริมฝั่งทะเลอาระเบีย ทางทิศเหนือ ของบอมเบย์

๕ พระมหาธัมมรักขิตเถระ ไปมหารัฐประเทศ ได้แก่ อันธประเทศทุกวันนี้ และเป็นที่ พักของพระมหาเถระในการทำสังคายนาครั้งที่ ๑

๖ พระมหารักขิตเถระ ไปโยนกประเทศ ได้แก่ เขตแดนปากเตรียน เปอร์เซียปัจจุบัน

๗ พระมัทสนิกเถระ ไปหิมวันตประเทศ ได้แก่ เนปาล ซึ่งอยู่ทางตอนเหนือของอินเดีย

๘ พระโสณเถระ และพระอุตตรเถระ ไปสุวรรณภูมิ ได้แก่ ไทย พม่า และมอญทุกวันนี้

๙ พระมหินทเถระ ไปประเทศลังกา

ผลจากการสื่อนสารพุทธธรรม เพื่อประกาศพระพุทธศาสนารวม ๙ สาย ไปเผยแผ่ สงเคราะห์พระพุทธศาสนาในภูมิภาคต่าง ๆ ของพระเจ้าอโศกมหาราชนี้เอง ทำให้พระพุทธศาสนา มีความเจริญรุ่งเรืองในประเทศต่าง ๆ ของโลก มีการพัฒนา ศาสนวัตถุและศาสนบุคคล พร้อมทั้งการ เผยแผ่หลักธรรมคำสั่งสอน เข้าสู่ประชาชนทุกสังคมในดินแดนสุวรรณภูมิ ได้ปรากฏหลักฐานทาง ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนามากมาย ดินแดนสุวรรณภูมิประกอบไปด้วย ไทย พม่า ลาว กัมพูชา เวียดนาม และอินโดนีเซีย ซึ่งประเทศเหล่านี้ต่างก็อ้างว่าเป็นดินแดนสุวรรณภูมิที่พระพุทธศาสนาเข้า มาในพุทธศตวรรษที่ ๓^{๒๙}

^{๒๘} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), *จาริกอโศก*, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๔), หน้า ๗-๘.

^{๒๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๙.

สรุปได้ว่า พระสงฆ์นักสงเคราะห์ใช้เฉพาะในวงการพระพุทธศาสนา หมายถึง การสงเคราะห์พุทธธรรมเผยแผ่คำสั่งสอนของพระพุทธองค์ หน้าที่ของพระสงฆ์นักสงเคราะห์ ไม่เพียงแค่ว่ารักษาคำสั่งสอน ต้องการสื่อสารพุทธธรรม เผยแพร่คำสั่งสอนด้วย ในอดีตเพียงแต่รักษาก็เพียงพอ เพราะพระพุทธศาสนาไม่มีคู่แข่ง แต่ในยุคปัจจุบันนี้พระพุทธศาสนามีคู่แข่งมาก จึงจำเป็นที่พระสงฆ์นักสงเคราะห์ทั้งหลาย นอกจากจะรักษาแล้วต้องทำให้แพร่ขยายด้วย จึงกล่าวได้ว่าการสร้างพระสงฆ์นักสงเคราะห์ เป็นวิธีหนึ่งที่จะให้พระพุทธศาสนาแพร่หลายขยายไปทั่วโลก พระพุทธศาสนามีหลักฐานยืนยงอยู่ก็จริง แต่ว่าพอเข้าไปในประเทศใดท้องถิ่นใด มักจะไปบูรณาการเข้ากับวัฒนธรรมชนบประเพณีท้องถิ่นนั้น ๆ จนบางทีเราก็กหาจุดเดิมหรือแก่นของพระศาสนาไม่พบ ดังนั้น จึงต้องอาศัยพระสงฆ์นักสงเคราะห์ ผู้มีความรู้ความสามารถ ประพฤติดี ปฏิบัติดี ปฏิบัติหน้าที่สื่อสารพุทธธรรม พระสงฆ์นักสงเคราะห์อบรมศีลธรรม วัฒนธรรมอันดีงามในสถานที่ต่าง ๆ สืบต่อไป^{๓๐}

๒.๑.๓ หลักการและวิธีการสงเคราะห์พระพุทธศาสนา

หลักการสื่อสารพุทธธรรมของพระพุทธเจ้า พระพุทธองค์ทรงมีทั้งหลักการ และหลักปฏิบัติแตกต่างกันไปตามกาลเทศะ ซึ่งผู้ศึกษาวิจัย จักได้อธิบายโดยสังเขปดังต่อไปนี้

๑ สอนจากสิ่งที่รู้เห็นเข้าใจง่ายหรือรู้เห็นเข้าใจอยู่แล้ว ไปหาสิ่งที่เห็นเข้าใจยาก หรือยังไม่รู้ไม่เห็นไม่เข้าใจ ดังตัวอย่าง เช่น อริยสัจ ซึ่งทรงเริ่มสอนจากความทุกข์ ความเดือดร้อน ปัญหาชีวิตที่คนมองเห็นและประสบอยู่โดยธรรมดา รู้เห็นประจักษ์กันอยู่ทุกคนแล้ว ต่อจากนั้นจึงสาวหาเหตุที่ยากลึกซึ้ง และทางแก้ไขต่อไป ส่วนประกอบสำคัญของการสอนของพระพุทธองค์ สามารถสรุปอยู่ในสองหลักการ คือ อริยสัจ ๔ และ อริยมรรค ๘ หลักการแรก ครอบคลุมด้านของหลักและตอบสนองออกมาเกี่ยวกับความเข้าใจ หลักการที่สองครอบคลุมด้านของแนวทางในทางปฏิบัติหลักการเผยแผ่ตามแนวพระพุทธศาสนา ทรงมีวิธีการในการเผยแผ่ พบว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้าไม่มีรูปแบบชัดเจน เช่นการที่ทรงสามารถสร้างความสนใจ ความศรัทธาให้เกิดแก่ อุปกาชีวก ที่เดินสวนทางในระหว่างทางเสด็จไป อิสิปตนมฤคทายวัน เป็นเพียงการเสด็จพุทธดำเนินไปตามปกติ ที่เรียกว่า พุทธลีลาเท่านั้น แต่กลับเป็นอริยาบถเป็นที่น่าประทับใจ แก่ผู้คนที่ได้พบเห็น ก็เป็นการเผยแผ่ธรรมแล้ว วิธีการในการเผยแผ่ตามแนวพระพุทธศาสนา สรุปเป็นรูปแบบหลากหลาย^{๓๑} คือธรรมอย่างเดียวกันหรือหัวข้อเดียวกัน แต่ถ้าหากผู้สงเคราะห์มีทักษะต่างกัน ผลสัมฤทธิ์ในการเผยแผ่ก็แตกต่างกันด้วย ดังนั้น ผู้ที่ทำหน้าที่พระสงฆ์นักสงเคราะห์หรือการสื่อธรรม

^{๓๐} พระมหาอิสเรศ จิตจิตโต (สุขสวัสดิ์), “รูปแบบการสื่อสารพุทธธรรมของพระธรรมกถึกเพื่อการพัฒนาชีวิตชาวพุทธในจังหวัดตราด”, พุทธศาสนดุษฎีบัณฑิต, ๒๕๕๘, หน้า ๕๐.

^{๓๑} ประเวศ วะสี, พระสงฆ์กับการรู้เท่าทันสังคม, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน, ๒๕๔๐), หน้า ๗๓-๗๔.

จึงจำเป็นที่จะต้องรู้หลักการอันสอดคล้องกับหลักการสงเคราะห์ตามแนวพระพุทธศาสนา ที่นำมาจาก คู่มืออบรมนักเทศน์^{๔๒}

๒ สอนเนื้อเรื่องที่ค่อยลุ่มลึกยากลงไปตามลำดับขั้น และความต่อเนื่องกันเป็นสายลงไป อย่างที่เรียกว่า สอนเป็นอนุพัทพิกถา เช่น การสอนยสกุลบุตร พร้อมทั้งบิดา มารดา และภรรยาเก่า ของพระยส สะหายของพระยส^{๓๓} พรหมณโปกขรสาติ^{๓๔} อุบาลีคหบดี^{๓๕} สีหเสนาบติ^{๓๖} สุปปพุทธะ^{๓๗}

๓ ถ้าสิ่งที่สอนเป็นสิ่งที่แสดงได้ ก็สอนด้วยของจริง ให้ผู้เรียนได้ดู ได้เห็น ได้ฟังเอง อย่างที่ เรียกว่าประสบการณ์ตรง เช่น ทรงสอนพระนันทะ ที่คิดถึงคู่รักคนงาม ด้วยการทรงพาไปชมนางฟ้า นางอัปสรเทพธิดา ให้เห็นกับตา ตรัสสอน นันทาสิกขมานา ผู้ยินดีในรูปที่สวยงาม เป็นต้น^{๓๘}

๔ สอนตรงเนื้อหา ตรงเรื่อง คมอยู่ในเรื่อง มีจุด ไม่กว้าง ไม่ไขว้เขว ไม่ออกนอกเรื่อง โดย ไม่มีอะไรเกี่ยวข้องในเนื้อหาเลย เช่น การสอนปุราณขุณฺโณ ถึงคุณและโทษของไฟ^{๓๙}

๕ สอนมีเหตุผล ตรงตามเห็นจริงได้ เช่น ทรงแสดงกาลามสูตร แก่ชาวกาลามะ หมู่บ้าน เกสปุตติยนิกม แคว้นโกศล เรียกอีกอย่างว่า เกสปุตติยสูตร หรือเกสปุตตสูตร เป็นหลักแห่งความเชื่อ ที่พระพุทธองค์ ทรงสอนไม่ให้เชื่อสิ่งใด ๆ อย่างงมงายโดยไม่ใช้ปัญญาพิจารณา ให้เห็นจริงถึงคุณโทษ หรือดีไม่ดีกว่าก่อนเชื่อ และตรัสแสดงเหตุผลในการที่ได้ทรงสอนทั้งหมดเท่าที่ตรัสรู้ ว่า เพราะสิ่งเหล่านั้น ไม่เป็นประโยชน์ มิใช่หลักการดำเนินชีวิตอันประเสริฐ ไม่ช่วยให้เกิดความรู้ถูกต้อง นำไปสู่จุดหมายคือ พระนิพพานได้^{๔๐}

๖ สอนเท่าที่จำเป็นพอดีสำหรับให้เกิดความเข้าใจ ให้การเรียนรู้ได้ผล ไม่ใช่สอนเท่าที่ตนรู้ หรือสอนแสดงภูมิว่าผู้สอนมีความรู้มาก เหมือนอย่างพระพุทธองค์ เมื่อประทับอยู่ในป่าประดู่ลาย ใกล้เมืองโกสัมพี ได้ทรงหยิบใบไม้ประดู่ลายเล็กน้อยใส่พระหัตถ์ ตรัสว่า “สิ่งที่พระองค์ตรัสรู้แต่มีได้ ทรงสอนเหมือนใบประดู่ลายในป่า ส่วนที่ทรงสั่งสอนน้อยเหมือนใบประดู่”^{๔๑}

^{๓๒} พระราชธรรมนิเทศ, (ระแบบ จิตตภาณ), *พุทธวิธีในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา*, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พรตวิการพิมพ์, ๒๕๔๒), หน้า ๙๖-๑๐๑.

^{๓๓} วิ.ม. (ไทย) ๔/๒๖-๓๑/๓๒-๔๐.

^{๓๔} ที.สี. (ไทย) ๙/๒๙๘/๑๐๘-๑๐๙.

^{๓๕} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๖๙/๖๕.

^{๓๖} อ.อ.อุฏก. (ไทย) ๒๓/๑๒/๒๓๒.

^{๓๗} ขุ.อุ. (ไทย) ๒๕/๔๓/๒๕๕-๒๕๙.

^{๓๘} ขุ.เถรี. (ไทย) ๒๖/๑๙/๕๕๗.

^{๓๙} วิ.ม. (ไทย) ๔/๕๔/๖๓-๖๕.

^{๔๐} วิ.ม. (ไทย) ๔/๕๔/๖๓-๖๕.

^{๔๑} ส.ม. (ไทย) ๑๙/๑๑๑/๑๑๓.

พระพุทธองค์จะทรงสอนใคร พระองค์ทรงดูว่าบุคคลแต่ละคนนั้น อยู่ในระดับไหนทรง
คำนึงถึงบุคคล ๔ ประเภทคือ

อุคฆฏัตถุญญ ผู้สามารถรู้ได้อย่างฉับพลัน เพียงแต่ยกหัวข้อขึ้นแสดงก็อาจรู้ได้ทันที
วิปจิตถุญญ ผู้สามารถรู้ได้เมื่ออธิบายอย่างละเอียดแล้วซักถามทบทวน
เนยยะ ผู้สามารถเข้าใจได้ เมื่ออธิบายอย่างละเอียดแล้วซักถามทบทวน
ปทปรมะ ผู้ไม่สามารถเข้าใจอะไรที่ลึกซึ้งและมีความเห็นผิดอย่างรุนแรง^{๔๒}
ลีลาการสอนของพระพุทธองค์

พุทธลีลาในการสอน หรือ เทคนิควิธี ๔ ประการ การสอนของพระพุทธองค์แต่ละครั้ง แม้
ที่เป็นเพียงธรรมีกถา หรือการสนทนาทั่วไป ซึ่งมีใช้คราวที่มีความมุ่งหมายเฉพาะพิเศษ ก็จะดำเนินไป
อย่างสำเร็จผลดีโดยมีองค์ประกอบที่เป็นคุณลักษณะ ๔ ประการ ดังนี้

๑ สันทัสสนา ชี้แจงให้เห็นชัด คือ จะสอนอะไร ก็ชี้แจงจำแนกแยกแยะอธิบายและแสดง
เหตุผลให้ชัดเจน จนผู้ฟังเข้าใจแจ่มแจ้ง เห็นจริงเห็นจัง ดังจูงมือไปดูให้เห็นกับตา

๒ สมทาพนา ขวนใจให้อยากรับเอาไปปฏิบัติ คือ สิ่งใดควรปฏิบัติหรือห้าทำ ก็แนะนำ
หรือบรรยายให้ซาบซึ้งในคุณค่า มองเห็นความสำคัญที่จะต้องฝึกฝนบำเพ็ญ จนใจยอมรับ อยากลงมือ
ทำ หรือนำไปปฏิบัติ

๓ สมุตเตชนา เร้าใจให้อาจหาญแก้อั้วกล้า คือ ปลุกเร้าใจให้กระตือรือร้น เกิดความ
อุตสาหะ มีกำลังใจแข็งขัน มั่นใจที่จะทำให้สำเร็จจงได้ สู้งาน ไม่หวั่นระย่อไม่กลัวเหนียว ไม่กลัวยาก

๔ สัมปหังสนา ปลอบขโลมใจให้สดชื่นร่าเริง คือ บำรุงจิตให้เข้มแข็งเบิกบาน โดยชี้ให้เห็น
ผลดีหรือคุณประโยชน์ที่จะได้รับ และทางที่จะก้าวหน้าบรรลุผลสำเร็จยิ่งขึ้นไป ทำให้ผู้ฟังมีความหวัง
และร่าเริงเบิกบานใจ^{๔๓}

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อสงเคราะห์ จึงมุ่งที่จะพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ที่มอง
ประโยชน์ทั้งที่จะเกิดกับตนเองและผู้อื่น มีสติเป็นตัวจัดความไม่ประมาท โดยตระหนักถึงผลของ
กุศลกรรม เป็นตัวกำหนดทิศทาง ในการกระทำให้เกิดประโยชน์ทั้ง ๓ ประการดังกล่าว นอกจาก
เป้าหมายที่เป็นอุดมการณ์ของการสงเคราะห์ ของพุทธบริษัทดังกล่าวมาแล้วนั้น พระพุทธศาสนา ยัง
มีหลักการที่ถือเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา ปรากฏในโอวาทปาฏิโมกข์ ซึ่งพระพุทธองค์ทรง
ประทานแก่พระอริยสาวก ๑,๒๕๐ รูป ณ ในวันเพ็ญเดือน ๓ ที่เรียกว่า วันมาฆบูชา โดยสาระ คือ

๑ การไม่ทำบาปทั้งปวง

^{๔๒} พระราชมุนี (ป.อ. ปยุตโต), เทคนิคการสอนของพระพุทธเจ้า, (กรุงเทพมหานคร: มุนิธิพุทธ
ธรรม, ๒๕๓๑.), หน้า ๓๐.

^{๔๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐,
(กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอส. อาร์. ปรีนติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด, ๒๕๔๕.), หน้า ๑๓๔.

๒ การทำกุศลให้ถึงพร้อม

๓ การทำจิตของตนให้ผ่องแผ้ว^{๔๔}

จากพุทธพจน์ที่ยกมานี้ เป็นการประกาศพระพุทธศาสนา ที่ผู้เป็นสาวกต้องยึดถือปฏิบัติ และทำการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อสงเคราะห์ ในสถานที่ต่าง ๆ ที่ได้จาริกไป ซึ่งถือเป็นหัวใจของการประกาศให้เห็นเป็นจุดเด่นหรือลักษณะพิเศษว่า การปฏิบัติทั้ง ๓ ประการ โดยถือเอาประโยชน์ของมหาชนเป็นหลักใหญ่ คือ หลักการทางพระพุทธศาสนา ในการเผยแผ่ท่ามกลางกลุ่มศาสนา และเจ้าลัทธิต่าง ๆ ในอินเดียขณะนั้น

ตระหนักถึงศักยภาพของมนุษย์

ในเทคนิควิธีการสอนของพระพุทธองค์นั้น พระองค์ทรงเน้นตระหนักถึงศักยภาพของมนุษย์ ด้วยทรงเห็นว่า มนุษย์เป็นผู้ฝึกได้ มนุษย์สามารถที่จะรู้ตามได้ฝึกฝนตามหลักการที่แสดง การมองเช่นนี้ เป็นการมองที่ศักยภาพทางปัญญาของมนุษย์ มากกว่ามองในแง่ความแตกต่าง ในด้านทางร่างกาย ซึ่งถือเป็นหลักใหญ่หลักหนึ่งที่น่าไปสู่การรับสาวก การพยายามที่จะทำให้เห็นอุดมการณ์ที่เป็นเหมือนการมองมนุษย์ทุกคนที่จิตใจ มากกว่ามองรูปลักษณ์ที่แสดงออกมาภายนอก อันจะไปสู่การรับฟังคำสอน และนำไปปฏิบัติให้เกิดประโยชน์สูงสุด ตามที่พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้ วิธีการของพระสงฆ์นักสงเคราะห์พระพุทธศาสนาของพระพุทธองค์นั้น จะทรงตั้งจุดมุ่งหมายว่า เพื่อประโยชน์อะไรแก่ใคร แล้วก็ทรงเตรียมเนื้อหา หรือเรื่องที่จะทรงสอนไปตามระดับความยากง่ายไปพร้อม ๆ กับทรงคำนึงถึงตัวผู้รับการสอนหรือผู้ฟังด้วยว่า เขาจะสามารถนำเข้าไปและนำไปใช้ประโยชน์อย่างไร ซึ่งจะทำให้เกิดความรู้สึกรักอยากเรียนรู้ และสนใจเอาใสมากยิ่งขึ้น

ทั้งนี้ เพราะวิธีการสอนมีหลากหลายรูปแบบ หลายวิธีการดังกล่าว จึงทำให้ในคราวที่ทรงประกาศพระพุทธศาสนานั้น มีบุคคลทุกชั้นวรรณะเลื่อมใสศรัทธาออกบวชตาม และสามารถบรรลุธรรมเป็นพระอริยบุคคลจำนวนมาก ดังที่ปรากฏในพุทธประวัติ ผลที่เกิดตามมาก็คือ แม้บางคนจะมีได้บวช แต่ก็ได้น้อมนำหลักพระธรรมเทศนา ไปใช้ในการดำเนินชีวิตที่สงบสุขทั้งในระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชนและสังคม ทำให้เกิดประโยชน์ทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น นอกจากนี้ พระองค์ยังมีสาวกอื่น ๆ ที่ช่วยในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เช่น วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสารีบุตร โดยท่านได้นำมาประยุกต์ใช้ในการเผยแผ่พุทธศาสนา ด้วยการเริ่มสนทนาเพื่อสร้างความคุ้นเคย เผยแผ่ด้วยมุ่งเน้นเนื้อหาสาระ ไม่กระทบตนและผู้อื่น ไม่ยกตนข่มท่าน ใช้ภาษาที่นุ่มนวล สละสลวย ไม่หยาบคาย ขวนให้สบายใจ วิธีการการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ของพระมหากัสสปะ โดยท่านได้นำเอาวิธีการเผยแผ่ที่มุ่งเน้นรักษาพุทธพจน์ ซึ่งสามารถรักษาคำสอน ที่เป็นแก่นแท้ของพระพุทธศาสนาไว้

^{๔๔} พระมหาศกดิ์พิชิต ฐานสิทฺโธ, “ศึกษาบทบาทการเผยแผ่พุทธธรรมของพระวิสุทธาธิปติ (วีระภทฺทจารี)”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, ๒๕๔๙, หน้า ๒๓-๒๕.

ได้ วิธีการของพระอัสสชิ คือ การเผยแผ่ธรรมด้วยการใช้สื่อสารทางอาการสำรวมผ่านสื่อบุคคล ได้แก่ ตัวท่านเอง เพื่อสร้างศรัทธาปสาทะแก่ผู้พบเห็น^{๔๕} จากการประมวลผลของผู้ศึกษาวิจัยมีแนวคิดว่า การศึกษาและวิธีการเผยแผ่ของพระพุทธองค์ในสมัยพุทธกาลนั้น พระองค์ทรงเผยแผ่หลักพุทธธรรม คำสั่งสอนของพระองค์ ด้วยความมุ่งมั่นและรักในการที่จะให้สาวกของพระองค์ได้รับ เพื่อให้เกิดประโยชน์อย่างแท้จริง และสามารถนำหลักพุทธธรรมที่พระองค์ได้สั่งสอนไปใช้ให้เกิดประโยชน์ทั้งต่อตนเอง และสั่งสอนผู้อื่นให้ได้รับประโยชน์อย่างแท้จริง

สรุปได้ว่า นักสงเคราะห์ในครั้งพุทธกาล พระพุทธองค์ทรงใช้วิธีการสื่อสารพุทธธรรมแบบ ประยุกต์ เข้ากับสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ทางสังคม จารีต ประเพณี ซึ่งในแต่ละท้องถิ่นจะมีความแตกต่างกัน ไม่ว่าจะทรงใช้วิธีไหนก็ตาม เช่น ทรงใช้อุบายในการเลือกบุคคลรอ จังหวะหรือโอกาส เป็นต้น พระพุทธองค์ มิได้จำกัดบุคคลในการเทศน์สอน ว่าเป็นชนชั้นวรรณะใด เพศใด อาชีพใด หรืออายุวัยใด ทรงแสดงธรรมแก่บุคคลทุกระดับ ไม่จำกัดขอบเขต หากเขามี ความสามารถที่จะรับรู้ธรรมได้ ก็ทรงให้โอกาสเสมอ จนมีพุทธศาสนิกชนทุกระดับ ตั้งแต่พระราชา พระมหากษัตริย์ จนถึงคนอนาถา ทั้งวรรณะพราหมณ์ กษัตริย์ แพศย์ ศูทร และจัณฑาล พุทธธรรม ได้แทรกซึมอยู่ในบุคคลทุกกลุ่ม ทุกวัย ทุกสาขาอาชีพ สิทธิเสรีภาพของบุคคล ได้ถูกเปิดออกโดย หลักการของพุทธศาสนา เพราะเมื่อก่อนได้ถูกครอบงำ ปิดกั้นสิทธิเสรีภาพโดยความเชื่อทางศาสนา พราหมณ์ ประชาชนส่วนมาก ได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนาในการดำเนินชีวิต เช่นการมีความเชื่อ เรื่องกรรม แทนความเชื่อเรื่องพระพรหมลิขิต การถวายทาน การปฏิบัติตามศีล ๕ ศีล ๘ เป็นต้น แม้ พระราชาผู้ปกครองแคว้นแคว้นก็ทรงปกครองโดยทศพิธราชธรรม ดังปรากฏว่ามีพระราชาหลาย พระองค์ที่ทรงเป็นพุทธสาวก เช่น พระเจ้าพิมพิสาร แห่งแคว้นมคธ พระเจ้าปเสนทิโกศล พระราชา แห่งแคว้นโกศล เป็นต้น ทรงเป็นพุทธมามกะ และได้ปกครองบ้านเมืองด้วยหลักธรรมทางพุทธศาสนา ทรงอุปถัมภ์พุทธศาสนา ด้วยการทำนุบำรุงพระภิกษุสงฆ์ มีพระพุทธองค์เป็นประธาน และได้สร้างวัด วาอารามต่าง ๆ ถวายแก่พระภิกษุสงฆ์ด้วย

๒.๑.๔ รูปแบบวิธีการเผยแผ่เพื่อสงเคราะห์ของพระพุทธองค์ในการประกาศพระ ศาสนาในสมัยพุทธกาล

การเผยแผ่พุทธธรรมในงานสังคมสงเคราะห์ พระพุทธองค์เป็นพระสัพพัญญู เป็นส่วนที่ ทรงรู้แจ้งด้วยพระปัญญาตรัสรู้ได้ การเผยแผ่พุทธธรรมงานสังคมสงเคราะห์นั้น กระทำได้หลาย รูปแบบเช่น รูปแบบการเข้าหาผู้นำทางศาสนา และการเมือง รูปแบบการปฏิบัติและปฏิรูปหลักคำ สอนของลัทธิศาสนาดั้งเดิม รูปแบบการเน้นอนุศาสน์ปาฏิหาริย์ รูปแบบการปรับตัวให้เข้ากับ

^{๔๕} พระมหาอิศเรศ จิตจิตโต (สุขสวัสดิ์), “วิเคราะห์อวจนภาษาที่เป็นสื่อการสอนในทีมนิกาย”, สาร นิพนธ์พุทธศาสนตรศุภนิพนธ์, ๒๕๕๗), หน้า ๔๕.

วัฒนธรรมท้องถิ่น รูปแบบการเผยแผ่ในงานสังคมสงเคราะห์ด้วยบุคลิกภาพ รูปแบบการเผยแผ่ในงานสังคมสงเคราะห์ด้วยการบวชทุกรวณะ รูปแบบการเผยแผ่ในงานสังคมสงเคราะห์ด้วยการให้สตรีบวช ในพระพุทธศาสนา เป็นต้น เมื่อกรอบความคิดของพระพุทธองค์คือ การประพาศิพพรหมจรรย์เพื่อประโยชน์ ประโยชน์เกื้อกูล และความสุขของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย พระองค์ทรงประทานหลักในการเผยแผ่ให้พระสาวก ยึดถือเป็นหลักปฏิบัติในการแสดงพุทธธรรม ให้มีเหตุผลต่อเนื่องกันไปโดยลำดับ ชี้แจงให้เข้าใจ ชัดเจนในแต่ละประเด็น แสดงธรรมด้วยจิตเมตตา มุ่งจะให้ประโยชน์แก่ผู้ฟัง ไม่แสดงธรรมเพราะเห็นแก่ลาภสักการะ แสดงธรรมในการสงเคราะห์ โดยไม่ยกตนข่มท่านและไม่เสียสืข่มผู้อื่น ตามรูปแบบวิธีการเผยแผ่เพื่อสงเคราะห์ ในงานสังคมสงเคราะห์พระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาล ดังที่กล่าวมา

๒.๑.๕ รูปแบบการเข้าหาผู้นำทางศาสนาและการเมือง

จากการที่พระพุทธองค์ ได้บำเพ็ญเพียรปฏิบัติมา หลังจากพระพุทธองค์ตรัสรู้ อนุตรสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว ได้ออกประกาศพระพุทธศาสนา โดยเริ่มต้นที่ผู้นำศาสนา ด้วยการเสด็จไปโปรดปัญจวัคคีย์ทั้ง ๕ ด้วยความปรารถนาว่า ปัญจวัคคีย์ทั้ง ๕ จักได้บรรลุธรรมตามพระพุทธองค์ จนกระทั่งประสบผลสำเร็จ หลังจากนั้น พระองค์จึงเสด็จไปโปรดชฎิล ๓ พี่น้อง ซึ่งมีบริวาร ๑,๐๐๐ คน โดยชฎิล ๓ พี่น้องนี้ เป็นเจ้าลัทธิใหญ่ที่นิยมการบูชาไฟ เป็นที่เคารพนับถือของพระเจ้าพิมพิสาร และประชาชนชาวแคว้นมคธเป็นอย่างมาก พระองค์ทรงแสดงพระธรรมเทศนา อาทิตตปริยายสูตร และแสดงปาฏิหาริย์ เพื่อให้ชฎิล ๓ พี่น้อง เข้ามานับถือพระพุทธศาสนา จนประสบความสำเร็จได้บรรลุธรรมและอุปสมบทเป็นภิกษุทั้งหมด^{๔๖} ต่อจากนั้นพระองค์เสด็จไปหาผู้นำทางการเมืองคือ พระเจ้าพิมพิสาร พระราชาแห่งแคว้นมคธ และข้าทาสบริวาร พอเห็นว่าชฎิล ๓ พี่น้อง ที่ตนนับถือได้ประกาศตนเป็นสาวกของพระพุทธองค์ แล้วก็คลายทิฐิมานะ น้อมใจฟังพระธรรมเทศนาด้วยความเคารพ ในที่สุดก็ได้ดวงตาเห็นธรรม และหันมานับถือพระพุทธศาสนา ต่อมาพระเจ้าพิมพิสาร ได้ทรงถวายวัดเวฬุวันแด่พระสงฆ์ โดยมีพระพุทธองค์ทรงเป็นประมุข นอกจากนี้พระองค์ยังทรงแสดงธรรมเทศนาสั่งสอนเหล่าผู้นำทางเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นบุคคลที่มีอิทธิพลต่อสังคมและประเทศชาติ ด้วยพระองค์เอง ผู้นำทางเศรษฐกิจ ที่พระองค์เสด็จไปโปรดคือ ยสกุลบุตรพร้อมบิดามารดา ภรรยาและมิตรสหาย รวม ๕๔ คน ด้วยวิธีการสื่อสารพุทธธรรมโดยการเข้าหาหัวหน้าที่เป็นผู้นำทางสังคม การเมืองและเศรษฐกิจเช่นนี้ นับเป็นวิธีการที่มีความชาญฉลาดและแยบยลในตัวอย่างมาก เพราะคนเหล่านี้ต่างมีบทบาทและอิทธิพลต่อสังคมอย่างยิ่ง ทั้งเป็นผู้ที่มีพวกพ้องและบริวารมาก เมื่อคนเหล่านี้นับถือศาสนาใด ผู้คนในสังคมนั้น ก็มักจะหันมานับถือตามไปด้วย ผู้นำศาสนานั้นบางทีอาจจะมี ความสำคัญหรือทรงอิทธิพลต่อจิตใจของประชาชนมากกว่านักปกครอง เพราะนักปกครองมักควบคุมประชาชนด้วยอาวุธหรือด้วยอำนาจ ส่วนผู้นำทางศาสนานั้นควบคุมประชาชนด้วยธรรม ฉะนั้น

^{๔๖} วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๗-๕๔/๔๗-๖๕.

ประชาชนจึงมีความมั่นคงเลื่อมใสต่อพระและนักบวช นอกจากความเลื่อมใสศรัทธาแล้ว ยังช่วยอำนวยความสะดวกในด้านการทำนุบำรุงพระสงฆ์ และพระพุทธศาสนาอย่างดี ด้วยการสร้างวัดวาอารามต่าง ๆ

๒.๑.๖ รูปแบบการปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่น

สมัยที่พระพุทธองค์ ยังทรงพระชนม์ชีพอยู่ ทรงใช้วิธีการปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อสงเคราะห์ให้ง่ายมากขึ้น ทำให้ผู้ฟังเกิดความรู้สึกว่า ผู้สื่อสารพุทธธรรมในการสงเคราะห์เป็นเสมือนญาติของตนเอง จึงเกิดความเต็มใจที่จะรับฟังพระธรรมเทศนา แต่พระพุทธองค์ทรงห้ามยกพุทธพจน์ขึ้นเป็นภาษาสันสกฤต และทรงปรับอาบัติทุกกฎ แก่พระภิกษุผู้แสดงพุทธพจน์เป็นภาษาสันสกฤต ทรงอนุญาตในการแสดงพุทธธรรมด้วยภาษาของตนเอง^{๔๗} เพราะในสมัยนั้นแต่ละแคว้นต่างมีภาษาของตน แต่ละแคว้นคงใช้ภาษาต่างกัน เสถียร โพธิ์นันทะ กล่าวยืนยันว่า “พระพุทธองค์มิได้ใช้ภาษามคธในการเผยแผ่ธรรมภาษาเดียว เหตุผลคือ ๑) ในสมัยนั้น แคว้นต่าง ๆ มีภาษาเป็นของตัวเอง คงไม่เข้าใจภาษาอื่น ๆ มากนัก ๒) ก่อนพระองค์จะออกผนวช ได้ศึกษาศิลปวิทยาการมากมาย จึงเป็นไปได้ว่า พระองค์ย่อมรู้และเข้าใจภาษาอื่นได้โดยไม่ต้องสงสัย”^{๔๘} นั่นก็เพราะว่า ประเทศอินเดียในสมัยนั้น มีภาษาใช้มากมาย แต่ละภาษามีอักษรเป็นของตัวเอง^{๔๙} พระพุทธองค์ทรงใช้ภาษาที่เป็นกลางมีแบบแผน คือภาษาที่มาจากตระกูลปรากฤต เพราะเป็นภาษาสามัญที่ประชาชนจำนวนมากสามารถเข้าใจได้ เป็นการเปิดโอกาสให้มวลชนทุกระดับชั้น ได้มีโอกาสเข้ามาเลื่อมใสศรัทธา ซึ่งในวัฒนธรรมของอินเดียในสมัยนั้นมีเอกลักษณ์ที่สำคัญประกอบด้วย ไม่ยึดมั่นในลัทธิความเชื่อใด ๆ โดยเฉพาะ มีลักษณะเป็นสากล โอบอ้อมไว้ด้วยซึ่งนานาลัทธิความเชื่อเถื่อน และเคารพในปัจเจกบุคคล^{๕๐} และคนส่วนใหญ่ในสังคมนั้น ยอมรับนับถือ แล้วนำมาเป็นแนวทาง ในการดำเนินชีวิตของพวกเขา^{๕๑} พระพุทธศาสนา จึงแพร่หลายไปสู่มวลชนอย่างรวดเร็ว ทั้งเป็นการเปิดโอกาสให้ทุกระดับชั้น ได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึงกัน ตรงกันข้ามกับศาสนาพราหมณ์ ที่จำกัดสิทธิการศึกษาทั้งยังใช้ภาษาสันสกฤต ซึ่งถือได้ว่าเป็นภาษาต้องห้ามสำหรับคนบางวรรณะ

๒.๑.๗ รูปแบบการสงเคราะห์ด้วยบุคลิกภาพ

^{๔๗} วิ.จู. (ไทย) ๗/๒๘๕/๗๑.

^{๔๘} เสถียร โพธิ์นันทะ, ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: สร้างสรรค์บุ๊คส์, ๒๕๔๔), หน้า ๕๒-๕๓.

^{๔๙} กรุณา เรื่องอุไร กุศลาสัย, อินเดียอนุทวีปที่น่าทึ่ง, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สยาม, ๒๕๔๔), หน้า ๗๖.

^{๕๐} กรุณา เรื่องอุไร กุศลาสัย, การตีวิทยา, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สยาม, ๒๕๓๗), หน้า ๓๑.

^{๕๑} ทองหล่อ วงษ์ธรรมา, ปรัชญาตะวันออก, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๖), หน้า ๑๖.

บุคลิกภาพการที่พระสงฆ์นักสงเคราะห์ในการเผยแผ่ธรรมที่ดี นับได้ว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญประการหนึ่ง ของนักสื่อสารพุทธธรรม นอกเหนือจากคุณสมบัติด้านคุณธรรม เพราะบุคลิกภาพที่สง่างาม น่ามอง น่าเลื่อมใส ย่อมเป็นเหตุนำมาซึ่งความเลื่อมใสแก่ผู้พบเห็นได้ พระพุทธองค์ทรงมีพระวรกายที่สง่างาม ประกอบด้วยลักษณะมหาบุรุษ ดังที่ จังกิพราหมณ์ชมว่า “พระสมณโคดมมีพระรูปงาม น่าดู น่าเลื่อมใส มีพระฉวีวรรณผุดผ่องยิ่งนักดุจพรม มีพระวรกายดุจพรม โอกาสที่จะพบเห็นยากนัก”^{๕๒} การสื่อสารพุทธธรรมในพระพุทธศาสนา นอกจากมีความรู้ความสามารถในการเผยแผ่แล้ว คุณสมบัติของพระสงฆ์นักสงเคราะห์ก็เป็นสิ่งหนึ่งที่สามารถสร้างความศรัทธาให้เกิดขึ้นได้ เพราะนักสงเคราะห์ที่ดีนั้น แม้จะไม่ออกปากพูดก็สามารถเผยแผ่ธรรมได้ บุคลิกลักษณะที่ดีงาม ก็ยังความผ่องใสแห่งจิตใจ ให้เกิดศรัทธาแก่ผู้พบเห็น พระพุทธศาสนานับเป็นศาสนาที่เกิดขึ้นเพื่อปรับปรุง และแก้ไขสังคมอินเดียในยุคนั้นให้ดีขึ้น จากสภาพการณ์หลายอย่าง เช่น จากการกดขี่ทางชนชั้นวรรณะของศาสนาพราหมณ์ ฮินดู การเหลื่อมล้ำทางสังคมที่ชัดเจน การถือชั้นวรรณะอย่างเข้มงวด การใช้สัตว์เป็นจำนวนมากเพื่อบวงสรวงบูชาัญญ ตลอดจนการกดขี่สตรี พุทธศาสนาจึงเสมือนน้ำทิพย์ชโลมสังคมอินเดียโบราณ ให้ชาวสะอาดมากกว่าเดิม คำสอนของพุทธศาสนาทำให้สังคมโดยทั่วไปสงบร่มเย็น ในกระบวนการนักคิดของโลกศาสนา พุทธศาสนาได้รับการยกย่องจากทั่วโลกว่า เป็นศาสนาแห่งสันติภาพอย่างแท้จริง เพราะไม่ปรากฏว่า มีสงครามศาสนาเกิดขึ้น ในนามของศาสนา หรือมีการเผยแผ่ศาสนา โดยการบังคับผู้อื่นให้มานับถือ ให้เสรีภาพในการพิจารณาให้มีปัญญากำกับศรัทธา^{๕๓} จะประสบความสำเร็จตามที่ต้องการเพราะผู้ฟังมีหลายประเภท แต่ละประเภทก็จะมีคามสนใจที่แตกต่างกัน ตามพื้นฐานภูมิความหลังของตน^{๕๔} ในสมัยพุทธกาล พระพุทธองค์และพระสาวก มีท่าทีค่อนข้างเป็นมิตรกับผู้นับถือศาสนาอื่น ไม่เคยคิดว่าเขาเป็นศัตรูที่ต้องทำร้าย แต่ถือว่าเป็นเพื่อนมนุษย์ที่มีศักดิ์และมีเกียรติเหมือนกัน จึงทรงปฏิบัติต่อผู้นับถือศาสนาอื่นด้วยความปรารถนาดี^{๕๕} เมื่อศึกษาพระจริยาวัตรที่พระพุทธองค์ และพระสาวกปฏิบัติจึงเห็นควร ที่จะอธิบายถึงการปฏิบัติ ต่อผู้นับถือลัทธิศาสนาอื่น และสามารถเผยแผ่พระพุทธศาสนาสำเร็จอย่างสูง ได้ดังนี้

๑ การแวะเวียนไปสนทนาแลกเปลี่ยนความเห็น ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาระบุว่า ธรรมตาการเสด็จจาริกของพระพุทธองค์มี ๒ อย่าง คือ ๑) การเสด็จจาริกอย่างรีบด่วน คือ การเสด็จจาริกกรณีทรงทอดพระเนตร เห็นบุคคลที่ควรจะตรัสรู้ได้ แม้ในที่ไกลจึงเสด็จไปโดยเร็วเพื่อประโยชน์แก่

^{๕๒} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๔๒๕/๕๓๔.

^{๕๓} เสฐียร พันธ์รังษี, ศาสนาเปรียบเทียบ, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร: สุขภาพใจ, ๒๕๔๙), หน้า ๑๕๐.

^{๕๔} เสฐียรพงษ์ วรรณปก, พุทธวิธีสอนจากพระไตรปิฎก, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: อรุณการพิมพ์, ๒๕๔๒), หน้า ๘๙.

^{๕๕} พระมหาประกาศิต อาจารย์ปาลี (แก้วทองเกต), การสร้างความปรองดองระหว่างศาสนาในพุทธธรรมกับการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจ, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ๒๑ เซ็นจูรี่ จำกัด, ๒๕๕๔), หน้า ๒๓๑.

การตรัสรู้ของเขา ๒) การเสด็จจาริกอย่างไม่รีบด่วน คือ การที่เมื่อพระองค์จะทรงอนุเคราะห์โลก จึงเสด็จไปด้วยการเที่ยวบิณฑบาตตามบ้าน และนิคมทุกวัน ๑ โยชน์บ้าง ๒ โยชน์บ้าง การเสด็จจาริกอย่างไม่รีบด่วนนี้ จำแนกเป็น ๒ อย่าง คือ การเสด็จจาริกเป็นประจำ คือ การเสด็จไปตามลำดับบ้าน และการเสด็จจาริกไม่เป็นประจำ คือ การเสด็จไปเพื่อประโยชน์แก่สัตว์ที่ควรจะให้ตรัสรู้ได้คนเดียวเท่านั้น^{๕๖}

ในการเสด็จจาริกของพระพุทธองค์นั้น มีจำนวนไม่น้อยที่เสด็จไปยังอารามหรืออาศรมของนักบวชในลัทธิภายนอก จากหลักฐานในพระไตรปิฎก จำนวนไม่น้อยเกิดจากเหตุการณ์ที่ พระพุทธองค์ และพระมหาสาวก แวะเข้าไปหานักบวชนอกศาสนาถึงอาราม สนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นดังพระดำริของพระพุทธองค์ ในคราวเสด็จเข้าไปหา โปญฐปาทปริพาชก ก่อนเข้าไปบิณฑบาตในกรุงสาวัตถีความว่า “ยังเข้าเกินไปที่จะเที่ยวบิณฑบาตในกรุงสาวัตถี ทางที่ดีเราควรเข้าไปหา โปญฐปาทปริพาชก ในพระราชอุทยานของพระนางมัลลิกาชื่อเอกสาละกะ ที่จัดไว้เพื่อเป็นที่ประกาศลัทธิ” การแวะไปหานักบวชนอกศาสนาถึงอารามนี้ ก่อให้เกิดประโยชน์ เพราะทำให้มีโอกาสได้สนทนากัน การสนทนากันนั้น ก็ด้วยหวังว่าจะช่วยให้เขามีความเข้าใจถูกต้อง แล้วจะเป็นประโยชน์แก่เขาตลอดกาล เพราะจะ让他มีความเข้าใจถูกต้องกลายเป็นคนดีมีสัมมาทิฐิ^{๕๗} บางคนเกิดศรัทธาออกบวชเป็นภิกษุ บางคนมีใจชื่นชมยินดีประกาศตนเป็นอุบาสก บางคนไม่ยินดีไม่คัดค้านจบสนทนาก็ลุกแยกย้ายกันไป บางคนหลังจากสนทนากันแล้ว ได้นิมนต์พระพุทธองค์และภิกษุสงฆ์ มาฉันภัตตาหารเข้าที่อารามของตน เพื่อสร้างความคุ้นเคย เช่น กรณีสังจิกะ นิครนถนาฏบุตร^{๕๘}

อย่างไรก็ตาม ในการแวะเวียนไปสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันนั้น บางครั้งการสนทนาก็เป็นไปด้วยดี เกิดความเข้าใจความคุ้นเคย แต่บางครั้งเรื่องที่สนทนา อีกฝ่ายอาจจะไม่เห็นด้วย แต่สิ่งที่นิยมปฏิบัติกัน ทั้งฝ่ายพระพุทธศาสนาและฝ่ายนักบวชในลัทธิภายนอก คือ เมื่อสนทนาจบแล้วก็จะลุกจากที่นั่งไป แล้วนำคำถามหรือคำสนทนานั้นไปหาคำตอบจากคนอื่น บางครั้งพระภิกษุหรืออุบาสกไปแวะสนทนากับปริพาชก หากเรื่องที่สนทนากันนั้น ตนไม่เห็นด้วย เมื่อจบการสนทนาแล้วก็ลุกจากมา แล้วนำคำสนทนานั้นมาถาม เพื่อรับฟังคำตอบจากพระพุทธองค์^{๕๙} วิธีการเช่นนี้ช่วยลดการโต้แย้ง การทะเลาะวิวาทได้มากทีเดียว

๒ การไม่วิจารณ์เจ้าลัทธิอื่น แต่จะมุ่งไปที่การสอนธรรม ในการสนทนากับนักบวชในลัทธิภายนอกหรือกับสาวกของนักบวชพวกอื่นนั้น ตามปกติพระพุทธองค์ จะไม่วิจารณ์ศาสนาอื่นหรือ

^{๕๖} ที.สี. (ไทย) ๙/๑/๕๒๕-๕๘๕.

^{๕๗} พุทธศาสนิกฯ, พุทธจริยา, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สุภาพใจ, ๒๕๓๙), หน้า ๑๒๕.

^{๕๘} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๓๖๒/๓๖๓-๔๐๐.

^{๕๙} ส.ม. (ไทย) ๑๙/๒๓๓/๑๖๘.

แม้แต่คนที่นับถือศาสนาอื่น เมื่อมีคนมาทูลถามว่า การที่เจ้าลัทธิชื่อดังบางคนมีความเห็นในเรื่องต่าง ๆ นั้น ถูกต้องหรือไม่ พระพุทธองค์เห็นด้วยกับเขาหรือไม่ หรือถามว่า เจ้าลัทธิเหล่านั้นรอบรู้จริงหรือไม่ พระพุทธองค์ก็จะไม่วิจารณ์ แต่พระพุทธองค์จะสนพระทัยการแสดงธรรมมากกว่า ความดังกล่าวนี้เห็นได้จากในครั้งที่ สุภททปริพาชก ทูลถามว่า ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ สมณพราหมณ์ที่เป็นเจ้าหมู่เจ้าคณะเป็นอาจารย์ มีชื่อเสียง เกียรติยศ เป็นเจ้าลัทธิ ประชาชนยกย่องกันว่าเป็นคนดีได้แก่ ปุณณะ กัสสปะ มัคชลิโคศล อชิตะเกสกะมพล ปุรุละ กัจจายนะ สัญชัย เวลัญฐบุตร นิครนถ์ นาฏบุตร เจ้าลัทธิเหล่านั้น ทั้งหมดรู้ตามที่ตนกล่าวอ้าง หรือไม่ได้รับรู้ตามที่ตนกล่าวอ้าง หรือบางพวกรู้ บางพวกไม่รู้พระพุทธองค์ตรัสตอบว่า “สุภททะ อย่าเลย เรื่องที่เธอถามว่า ‘เจ้าลัทธิเหล่านั้นทั้งหมดรู้ตามที่ตนกล่าวอ้าง หรือไม่รู้ตามที่ตนกล่าวอ้าง หรือบางพวกรู้ บางพวกไม่รู้อย่าได้สนใจเลย เราจะแสดงธรรมแก่เธอ เธอจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจะกล่าว’”^{๖๐}

การไม่วิจารณ์เจ้าลัทธิอื่นนี้ แม้พระมหาสาวกและอุบาสกคนสำคัญ ก็ถือปฏิบัติในลักษณะเดียวกันนี้ พิจารณาจากพุทธจริยาจะเห็นว่า เมื่อมีคนมาถามปัญหาเกี่ยวกับลัทธิศาสนาอื่น พระพุทธองค์จะไม่ไปตัดสินใคร แต่จะให้คนถามปัญหา ฟังสิ่งที่พระองค์ได้เห็นได้รู้ แล้วให้เขาใช้ปัญญาพิจารณาวินิจฉัยเอง ทำที่แบบนี้เป็นการให้สิทธิในการใช้ปัญญา และเป็นลักษณะหนึ่งของการมีเสรีภาพทางปัญญา การวิจารณ์ผู้อื่นนี้มีแต่จะนำไปสู่ความแตกแยก คนที่ถูกวิจารณ์และสาวกย่อมจะไม่พอใจ ฝ่ายผู้วิจารณ์เองก็เสียเวลาเปล่า จิตใจก็จะขุนเคืองฟุ้งซ่าน ไม่สนใจการบำเพ็ญสมณธรรม

๓ การไม่ผูกขาดความดีและการเข้าถึงความจริง ดังได้กล่าวไว้แล้วว่า พระพุทธศาสนาที่เป็นศาสนาที่มีใจกว้าง การกล่าวถึงความดีพื้นฐาน และการเข้าถึงความจริงเบื้องต้นจะไม่ผูกขาดว่ามีแต่ในพระพุทธศาสนาเท่านั้น ระบุแต่ส่วนที่เป็นสัจธรรม เช่น อริยสัจ ๔ มรรคมีองค์ ๘ อันเป็นทางดำเนินสู่ พระนิพพาน เหล่านั้นว่า มีเฉพาะในพระพุทธศาสนา หากคำสอนของนักบวชในลัทธิภายนอกบางเรื่อง มีรายละเอียดบางประการเข้ากัน ลงกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ก็รับรองหากปฏิบัติตามได้ผล ก็รับตามความจริง บางอย่างขัดแย้งกันก็ว่ากันไปตามเหตุผล ดังพุทธดำรัสตอนหนึ่งว่า

สมณพราหมณ์บางพวกเป็นบัณฑิต ทรงภูมิปัญญา มักโต้แย้ง มีท่าทางดั่งขมังธนู พวกเขาดูเหมือนจะกำจัดทิฐิได้ด้วยปัญญา สมณพราหมณ์เหล่านั้นมีทรรศนะตรงกับเราในบางเรื่อง ไม่ตรงกันกับเราในบางเรื่อง บางประเด็นที่พวกเขาว่าดี แม้เราก็มองว่าดี บางประเด็นที่พวกเขาว่าไม่ดี แม้เราก็มองว่าไม่ดี บางประเด็นที่พวกเขาว่าดี แต่เราว่าไม่ดี บางประเด็นที่พวกเขาว่าไม่ดี แต่เราว่าดี บางประเด็นที่เราว่าดี สมณพราหมณ์พวกอื่นก็ว่าดี บางประเด็นที่เราว่าไม่ดี สมณ

^{๖๐} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๑๓/๑๖๑.

พราหมณ์พวกอื่นก็ว่าไม่ดี บางประเด็นที่เราว่าดี สมณพราหมณ์พวกอื่นกลับว่าไม่ดี บางประเด็นที่เราว่าไม่ดี สมณพราหมณ์พวกอื่นกลับว่าดี^{๖๑}

หลักการพิจารณากว้าง ๆ อีกอย่างหนึ่ง ที่เป็นแนวทางตัดสินคำสอน หรือวิธีปฏิบัติว่าควรปฏิบัติตาม หรือไม่ควรปฏิบัติตาม ให้ดูที่ผลที่เกิดจากการปฏิบัติ คำสอนของลัทธิภายนอกบางเรื่อง คล้ายกับหลักพุทธธรรมในพุทธศาสนา ก็แสดงผลความเหมือน และความต่าง ไว้โดยตรงไปตรงมา เช่น พวกดาบสในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ที่เป็นกรรมวาที มีเป้าหมายสูงสุดในการปฏิบัติธรรมเมื่อเสียชีวิตแล้ว หากฉันทสมาบัติไม่เสื่อม ไม่ว่าจะปรารถนาหรือไม่ก็ตาม จะได้ไปเกิดในพรหมโลก^{๖๒} พระพุทธองค์ก็รับว่าเคยปฏิบัติมาก่อนแล้ว ทรงแสดงเป้าหมายสูงสุดในบรรพชาของดาบสเทียบกับพระพุทธศาสนาไว้ด้วย^{๖๓} นักบวชในลัทธิภายนอก ที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ก็ยกมาเป็นตัวอย่างในการแสดงธรรมแก่พุทธบริษัทอยู่เสมอ ในส่วนของการทำความดี เช่น การทำบุญให้ทาน ก็ไม่ทรงผูกขาด หรือสอนให้ชาวบ้านให้ทานแก่พระพุทธองค์ และพระสาวกเท่านั้น แต่เรื่องนี้มักถูกพวกนักบวชในลัทธิภายนอก ยกมากล่าวโจมตี เนื่องจากเมื่อพระพุทธศาสนาอุบัติ ชาวบ้านก็จะหันมาอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนากันมาก ทำให้นักบวชเหล่านั้น มีลาภสักการะน้อย ท่านเปรียบว่าเหมือนหิ้งห้อยเมื่อพระอาทิตย์ขึ้น ครั้งหนึ่งพระพุทธองค์ ถูกวัจนโคตรปริพาชก ถามว่า ได้ยินว่าพระพุทธองค์สอนให้ชาวบ้านให้ทาน แต่กับพระองค์และพระสาวกเท่านั้นจึงจะมีผลมาก พระองค์ตรัสตอบว่า นั่นเป็นการกล่าวหาด้วยคำที่ไม่จริง ทรงตรัสว่า “ผู้ใดห้ามบุคคลอื่นให้ทาน ผู้นั้นชื่อว่าทำอันตรายแก่วัตถุ ๓ อย่าง คือ ทำอันตรายแก่บุญของทายก (ผู้ให้) ทำอันตรายแก่ลาภของปฏิคาหก (ผู้รับ) และในเบื้องต้นตัวเขาเองย่อมถูกกำจัดและถูกทำลาย” และตรัสยืนยันอีกว่า “ผู้ใดเทน้ำล้างภาชนะหรือน้ำล้างขันลงที่หมู่มสัตว์ซึ่งอาศัยอยู่ที่บ่อน้ำคร่ำ หรือที่บ่อโสโครกด้วยตั้งใจว่า หมู่มสัตว์ที่อาศัยอยู่ในที่นั้น จงเลี้ยงชีพด้วยน้ำล้างภาชนะเป็นต้นนั้น เรากล่าวกรรมที่มีการเทน้ำล้างภาชนะเป็นต้นเหตุว่า เป็นที่มาแห่งบุญ ไม่จำเป็นต้องพูดถึงในหมู่มมนุษย์”^{๖๔} จากที่ผู้ศึกษาวิจัยได้กล่าวมานี้ เป็นลักษณะสำคัญอย่างหนึ่งของพระพุทธศาสนา ซึ่งจะแตกต่างจากลัทธิอื่น เนื่องจากเจ้าลัทธิและสาวกอื่นส่วนมาก มักประกาศวาทะของตนเท่านั้น ว่าจริงว่าถูกต้อง วาทะของคนอื่นไม่จริง ผิดพลาด

๔ การให้เสรีภาพทางปัญญา ไม่บีบบังคับให้ศรัทธา พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่เชิดชูเสรีภาพในการใช้ปัญญา ไม่ว่าคำสอนนั้น จะเป็นคำสอนของเจ้าลัทธิหรือหรือศาสดาท่านใด ก็แนะนำให้ อย่าเพิ่งเชื่อ เพียงเพราะเชื่อว่าผู้พูดสมควรจะเชื่อถือได้ แต่ชี้ชวนให้ใช้ปัญญาพิจารณา ปล่อยให้จิตใจเชื่ออะไรง่าย ๆ เมื่อได้ไตร่ตรองด้วยเหตุผลอย่างรอบคอบ จนรู้ด้วยตนเองเท่านั้นว่า ธรรม

^{๖๑} ที.ส. (ไทย) ๙/๓๘๔/๑๖๒.

^{๖๒} ชุ.เปต. (ไทย) ๒๖/๒/๓๔๕.

^{๖๓} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๓๑๖/๓๘๑.

^{๖๔} อง.ติก. (ไทย) ๒๐/๕๘/๒๒๒.

เหล่านี้เป็นอกุศล ธรรมเหล่านี้มีโทษ ธรรมเหล่านี้ผู้รู้ดีเตือน ธรรมเหล่านี้ที่บุคคลถือปฏิบัติบริบูรณ์แล้วย่อมเป็นไปเพื่อไม่เกื้อกูล เพื่อทุกข์ ก็ควรละธรรมเหล่านั้นเสีย เมื่อได้ไตร่ตรองด้วยเหตุผลอย่างรอบคอบ จนรู้ด้วยตนเองเท่านั้นว่า ธรรมเหล่านี้เป็นอกุศล ธรรมเหล่านี้ไม่มีโทษ ธรรมเหล่านี้ผู้รู้สรรเสริญ ธรรมเหล่านี้ ที่บุคคลถือปฏิบัติบริบูรณ์แล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อเกื้อกูล เพื่อสุข ก็ค่อยชวนชวนเพิ่มพูนปฏิบัติธรรมเหล่านั้นในการแสดงธรรม ก็มุ่งให้เกิดความรู้ความเข้าใจเป็นสำคัญ ไม่ได้หวังจะให้คนฟังทุกคนมาเป็นอันเตวาสิก แสดงธรรมเพราะประสงค์ ให้ผู้ฟังละอกุศลธรรมที่ยังละไม่ได้ ที่เศร้าหมอง ที่สร้างภพใหม่เป็นต้นเท่านั้น ส่วนเขาจะมานับถือหรือไม่ นับถือหรือไม่สำคัญนัก ในการส่งพระสาวกออกไปประกาศพระพุทธศาสนา จึงวางหลักการไว้ว่า ให้พระสาวกจาริกไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลเพื่อสุขแก่ชนจำนวนมาก เพื่อเห็นแก่ชาวโลก ไม่ได้มุ่งหวังให้คนทั้งโลกหันมานับถือ มุ่งเพื่อประโยชน์แก่เขาอย่างเดียว ส่วนเมื่อเขาฟังธรรมแล้ว จะนับถือหรือไม่ นับถือเป็นเรื่องของเขา เป็นเรื่องของการใช้สิทธิในการใช้ปัญญา

๕ ความมีใจกว้างต่อผู้นับถือศาสนาอื่น ในการประกาศพระศาสนา พระพุทธองค์จะทรงจาริกแสดงธรรมแก่คนทุกชั้นวรรณะ โดยพิจารณาอุปนิสัยของผู้ฟังเป็นสำคัญ หลักธรรมของพระองค์มีลักษณะสำคัญอย่างหนึ่ง คือ ความเป็นสากล (ทั้งความคิดและการปฏิบัติ) มีคำสอนเกี่ยวกับความจริง (สัจธรรม) ที่เป็นกลางไม่ขึ้นต่อบุคคล กลุ่ม เหล่า พรรคพวก แม้แต่ตัวพระพุทธศาสนาเอง^{๖๕} ใครปฏิบัติตาม ก็ย่อมได้รับผล ตามสมควรแก่การปฏิบัติ ทุกคนเมื่อมีฉันทะ เพียรพยายาม มีเหตุปัจจัยถึงพร้อม ก็สามารถบรรลุพระนิพพาน ซึ่งเป็นจุดหมายสูงสุดในพระพุทธศาสนาได้ ไม่มีข้อจำกัดว่า จะต้องเป็นคนชาติชั้นวรรณะใด

หลังจากแสดงพุทธธรรมแล้ว หากมีคนศรัทธาประกาศตน เป็นอุบาสก ขอลงพระรัตนตรัยเป็นสรณะ ถ้าผู้นั้นเป็นอุปัฏฐากคนสำคัญของเจ้าลัทธิอื่น ก็จะต้องทักท้วงให้คิดให้ดีเสียก่อน เนื่องจาก อาจจะสร้างความไม่พอใจ ให้แก่นักบวชเจ้าลัทธิเหล่านั้น เช่น สัทสนาบดี สาวกของนิครนถ์ที่ประกาศตนเป็นอุบาสก ผู้เข้าถึงสรณะจนตลอดชีวิต แต่พระพุทธองค์ ตรัสให้ใคร่ครวญก่อน แล้วจึงตัดสินใจเถิด คนที่มีชื่อเสียงต้องใคร่ครวญให้รอบคอบก่อน จึงเป็นการดี และทรงสนับสนุนให้อุปถัมภ์ลัทธิที่เคยนับถือมาก่อน ดังที่พระพุทธองค์ตรัสว่า “สีหะ ตระกูลของท่านเคยเป็นที่ต้อนรับพวกนิครนถ์มานาน ดังนั้น ท่านพึงใส่ใจว่าควรให้บิดบาปแก่พวกนิครนถ์ผู้เข้าไปตระกูลต่อไปเถิด”^{๖๖} และอุบาลีคหบดี สาวกของนิครนถ์นาฏบุตร อาสามาถามปัญหาพระพุทธองค์ แต่พอได้ฟังธรรมกลับเกิดศรัทธาในพระพุทธศาสนา ประกาศขอลงพระรัตนตรัยเป็นสรณะ พระองค์ก็ทรงทักท้วงถึง ๓ ครั้ง

^{๖๕} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **แก่นแท้ของพระพุทธศาสนาและลักษณะแห่ง**

พระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๕๔), หน้า ๑๐๒.

^{๖๖} วิ.ม. (ไทย) ๕/๒๙๓/๑๑๓.

ให้ใคร่ครวญให้ดี เนื่องจากเห็นว่าเป็นคนที่มีชื่อเสียง หากเปลี่ยนใจไปนับถือคนอื่นง่าย ๆ คนอื่นจะครหาได้ พระดำรัสนี้ ยิ่งทำให้อุบาสิกหบดี มีใจชื่นชมพระพุทธองค์ยิ่งขึ้น เพราะที่ผ่านมามีคนเอาเรื่องที่ท่านเป็นสาวกไปป่าวประกาศ ต่อมา อุบาสิกหบดี ต้องการจะหยุดอุปถัมภ์บำรุงพวกนิครนถ์ จึงสั่งคนเฝ้าประตูไม่ให้พวกนิครนถ์เข้ามาในบ้าน ต้องการอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธองค์และสาวก คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกาแทน พระพุทธองค์จึงตรัสห้ามไว้ว่า “คหบดี ตระกูลของท่านเป็นดุจบ่อน้ำของพวกนิครนถ์มานานแล้ว ท่านควรเข้าใจว่า ควรให้บัณฑิตแก่นิครนถ์เหล่านั้น ผู้เข้าไปหาต่อไปเกิด”^{๖๗} ถือเป็นวิธีการที่ช่วยลดความขัดแย้ง ระหว่างศาสนาได้ทางหนึ่ง หากมีนักบวชในลัทธิภายนอก บางคนมีศรัทธาอยากมาสนทนาธรรม เพื่อเพิ่มเติมความรู้หรือทำการอุปฐากก็ทรงอนุญาตให้ทำได้ เช่น ปิไลติกปริพาชก แม้ท่านจะถือเพศเป็นนักบวชนอกศาสนา แต่ท่านได้รับยกย่องว่าเป็นสมณะผู้เป็นบัณฑิต กระทำอุปฐากพระพุทธองค์ และพระมหาเถระ แต่เขารู้ ปิไลติกปริพาชกจะถือเอาไม้สามง่าม และเครื่องบริขาร มีคนโทน้ำเป็นต้น ออกจากพระเชตวัน เดินมุ่งหน้าตรงไปทางพระนครอยู่ไม่ขาด^{๖๘}

พระอรรถกถาจารย์ ได้กล่าวถึงความใจกว้างของพระพุทธศาสนา ไว้อีกลักษณะหนึ่ง คือ พระพุทธองค์ ทรงเปิดโอกาสให้นักบวช ในลัทธิภายนอกประกาศตน เป็นผู้ถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะตลอดชีวิต โดยไม่ต้องละเพศบรรพชาเดิม เช่น อดีตชาติของพระพากุลเถระในกาลแห่งพระอโนมทัสสีพุทธเจ้า ท่านได้บวชเป็นฤๅษีบรรลุนิพพานสมบัติ ได้ฟังธรรมแล้วตั้งอยู่ในสรณะ แต่ไม่ละบรรพชาของตน ได้ถวายยาแก้โรคลมในพระอุทรแก่พระพุทธเจ้า และในกาลแห่งพระวิปัสสีพุทธเจ้า ท่านบวชเป็นฤๅษี ไปฟังธรรมกลางของพระศาสดาแล้วตั้งอยู่ในสรณะ แต่ไม่อาจละบรรพชาของตน ได้ประกอบยาถวายหมู่ภิกษุที่อาพาธ เพราะเกสรดอกไม้ แล้วแฉะเวียนมาเยี่ยมบ้างเป็นครั้งคราว^{๖๙}

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า ถึงแม้พระพุทธองค์จะออกแบบสังคมสงฆ์หรือ สังฆะ ขึ้นมาเพื่อให้เป็นชุมชน ที่จะเอื้ออำนวยให้มนุษย์ได้เรียนรู้ ฝึกฝน พัฒนาตนอย่างเต็มที่ มีพระอุปัชฌาย์ อาจารย์กำกับดูแล การพัฒนาตนของสัทธิวิหาริก และอันตวาสิกอย่างเป็นระบบ แต่หากนักบวชนอกศาสนาบางคน ไม่พร้อมจะเข้ามาเป็นสมาชิกของสังฆะ ถ้าอยากเรียนรู้ธรรม ก็ได้รับโอกาสให้เข้ามาศึกษาธรรมได้โดยไม่ปิดกั้น มองในแง่หนึ่ง ก็เป็นความงดงามที่พบได้ อย่างในสำนักของเจ้าลัทธิอื่น

๖ ร่วมมือกันสร้างสรรค์สังคมในประเด็นที่เห็นร่วมกัน เป็นที่ทราบกันว่าหลักธรรมในพระพุทธศาสนา แตกต่างจากคำสอนของนักบวชในลัทธิภายนอก แต่หากพิจารณาโดยละเอียดจะพบว่า มีหลักธรรมพื้นฐานจำนวนหนึ่ง ที่มีสอนทั้งในพระพุทธศาสนาและในลัทธิศาสนาอื่น เป็นธรรมที่มีมานานคู่กับโลก สังคมได้ยึดถือปฏิบัติมา ก่อนที่ลัทธิศาสนาจะอุบัติขึ้นในโลก หรือบางเรื่อง

^{๖๗} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๖๘/๖๔.

^{๖๘} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๒/๔๘๕.

^{๖๙} อัง.เอกก. (ไทย) ๒๐/๑/๔๖๖-๔๗๑.

เป็นสิ่งที่เจ้าลัทธิคนก่อน ๆ สั่งสอนแล้ว ศาสดาที่เกิดภายหลังให้การยอมรับ แล้วสอนกันต่อ ๆ มา คำสอนนั้นเรียกว่า มนุษยธรรม ที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาก็มี เช่น ศีล ๕^{๗๐} ความกตัญญู ความเมตตาธรรมเหล่านี้ เป็นสิ่งที่ผู้คนทุกศาสนาเห็นชอบร่วมกัน จึงได้ถือปฏิบัติไปในแนวเดียวกัน นอกจากนี้ ยังมีธรรมอื่นอีกที่นักบวชทั้งหลายรู้จักว่าล้าเลิศ รู้กันมานาน รู้กันว่าเป็นอริยวงศ์ เป็นของเก่า ไม่ว่าในกาลไหนก็จะไม่ถูกลบล้าง ไม่ถูกสมณพราหมณ์ผู้รู้คัดค้าน ธรรมที่ว่านี้เรียกว่า “ธรรมบท” เป็นหลักธรรมสากล ๔ ประการ คือ

๑ อนริขณา (ความไม่เพ่งเล็งอยากได้ของของเขา)

๒ อพยาบาท (ความไม่คิดร้าย)

๓ สัมมาสติ (ความระลึกชอบ)

๔ สัมมาสมาธิ (ความตั้งใจมั่นชอบ)^{๗๑}

ธรรม ๔ ประการนี้ บุคคลใดปฏิบัติเสีย คัดค้าน ไม่ยกย่องนับถือย่อมถูกมองว่า เป็นผู้บูชาสรรพสิริสมณะหรือพราหมณ์ผู้มีอิทธิบาท ผู้มีจิตพยาบาท ผู้มีสติหลงลืมและผู้มีจิตไม่ตั้งมั่น ดังนั้นนักบวชผู้รู้ทั้งหลายจึงไม่ปฏิเสธ ไม่คัดค้าน มีแต่จะยกย่องนับถือธรรมบท ๔ ประการนี้ เพราะกลัวการนิินทา การกระทบกระทั่งและการกล่าวให้ร้าย หากมีการนำธรรม ๔ อย่างนี้ไปเป็นกรอบในการทำกิจกรรมหรือนำไปเป็นแนวทางขับเคลื่อนสังคม ย่อมจะได้รับความร่วมมือจากฝ่ายต่าง ๆ เมื่อได้ร่วมมือกันขับเคลื่อนสังคม ในเรื่องที่ดีก็เห็นชอบ ย่อมจะมีความสามัคคี เพราะสิ่งที่ทำเป็นสิ่งที่ทุกคนเห็นด้วย การที่ศาสนาทั้งหลายในปัจจุบันร่วมมือกันรณรงค์คัดค้าน ในประเด็นที่เห็นร่วมว่าจะเป็นโทษแก่สังคม เช่น การค้าขายน้ำเมา การทำแท้งเสรี การทุจริตคอร์รัปชัน ความอยุติธรรม ความไม่เป็นธรรมในสังคม ก็น่าจะถือว่า เป็นความร่วมมือกันสร้างสรรค์สังคม ในประเด็นที่เห็นร่วมกันได้

๒.๑.๘ รูปแบบการสงเคราะห์ด้วยการบวชให้พระสาวกทุกวรรณะ

ในคัมภีร์ฤคเวท ซึ่งถือว่าเป้นคัมภีร์ทางศาสนาที่เก่าแก่ที่สุด ระบุเรื่องราวของวรรณะไวว่า วรรณะทั้ง ๔ เกิดจากพระพรหม โดยพระพรหมสร้างวรรณะต่าง ๆ จากอวัยวะส่วนต่าง ๆ ของพระองค์เอง อันได้แก่ พราหมณ์สร้างจากพระโอษฐ์ กษัตริย์สร้างจากพระหัตถ์ แพศย์สร้างจากพระเพลา และศูทรสร้างจากพระบาท^{๗๒} กล่าวในส่วนของศาสนาพุทธ การบรรพชาอุปสมบทของพระพุทธองค์ ให้กับพระสาวก โดยมีได้รั้งเกลียดว่าจะเป็นใครมาจากไหน ซึ่งอินเดียสมัยพุทธกาลนั้น มีการจัดแยก แขนงชนชั้น ไดแก วรรณะกษัตริย์ (Kshatriyas), วรรณะพราหมณ์ (Brahmans), วรรณะแพศย์ (Vaishyas), วรรณะศูทร (Shudras) และวรรณะจัณฑาล (Untouchables)

^{๗๐} ชุ.ชา.สตตก. (ไทย) ๒๗/๕/๓๒๑.

^{๗๑} อง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๓๐/๔๖-๔๗.

^{๗๒} วราคม ที่สุกะ, ความคิดทางสังคมและทฤษฎีสังคมวิทยา, (กรุงเทพมหานคร: สร้างสรรค์, มปป),

วรรณะกษัตริย์ (Kshatriyas) ที่บรรพชาอุปสมบทในพุทธศาสนาเช่น พระโมฆราช ชื่อเดิม โมฆราช ผู้ได้รับเอตทัคคะด้านทรงจิวรเศร่าหมอง พระราหุล ผู้ได้รับเอตทัคคะ ทางผู้ใคร่ตอการศึกษา, พระอนุรุทธ ได้รับเอตทัคคะ ในทางผู้มีทิพยจักขุ (ตาทิพย์), พระอานนท์ ได้รับเอตทัคคะ ทางด้าน พหูสูตร มีสติ มีคิติ มีอิติ เป็นพุทธอุปัฏฐาก และพระมหากัปปน ได้รับเอตทัคคะในทางสอนภิกษุ เป็นต้น

วรรณะพราหมณ์ (Brahmans) ที่บรรพชาอุปสมบทในบวรพุทธศาสนา เช่น พระภททีย ชื่อเดิมวาททียะ ตามโคตรของท่าน พระอัญญาโกณฑัญญะ ได้รับเอตทัคคะในด้าน รัตตัญญู คือ ผู้รูราตรีนาน, พระวัปปะ ได้รับเอตทัคคะผู้ปรารณาบรรลุลหรรณเป็นคนแรก, พระมหานามได้รับเอตทัคคะภิกษุผู้ทำให้จิตตคฤหบดีเลื่อมใส, พระอัสสชิ ได้รับเอตทัคคะด้าน พระอาจารย์ของพระสารีบุตร, พระโมคคัลลาน ได้รับเอตทัคคะด้านเป็นผู้มีฤทธิ์มาก, พระสารีบุตรได้รับเอตทัคคะด้านเป็นผู้มีปัญญามาก , พระยสะได้รับ เอตทัคคะด้าน เป็นกัลยาณมิตรของภิกษุ๕๔ รูป, พระมหากัสสปได้รับเอตทัคคะด้านผู้ทรงอุดมคต, พระอุรุเวลกัสสปได้รับเอตทัคคะด้านผู้มีบริวารมาก, พระนทิกัสสปได้รับเอตทัคคะด้าน เป็นผู้มืบริวาร ๓๐๐ และพระคยากัสสปได้รับเอตทัคคะด้านเป็นผู้มืบริวาร ๒๐๐ เป็นต้น

วรรณะแพศย์ (Vaishyas) ที่บรรพชาอุปสมบทในบวรพุทธศาสนาของ เช่น พระรัฐบาลผู้ได้รับเอตทัคคะด้าน ในทางผู้บวชด้วยศรัทธา, พระโสณกุฎทิณณ ผู้ได้รับเอตทัคคะด้านในการแสดงธรรมด้วยคำไพเราะ, พระลูกณณกัทธิ ผู้ได้รับเอตทัคคะด้านผู้มีเสียงไพเราะ, พระกังขาเรวต ผู้ได้รับเอตทัคคะด้านเป็นผู้ชำนาญในการเขามาณ เป็นต้น

วรรณะศูทร (Shudras) ที่บรรพชาอุปสมบทในบวรพุทธศาสนา เช่น พระยโสธ ผู้บวชเพราะเกิดความสังเวชใจ สลดใจ ในบาปกรรมของปลาทอง ที่ตนทำไว้

ฉะนั้น จะเห็นได้ว่าพระพุทธองค์ ทรงเป็นผู้ปฏิวัติกฎเกณฑ์ ทางสังคม วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีอินเดียสมัยนั้น ด้วยการให้ความเท่าเทียมเสมอภาคกัน ใช้สติปัญญา สร้างสรรค์ จากอุบัติการณ์แห่งพระพุทธศาสนา คือ ประดิษฐ์กรรมทางสังคมอย่างใหม่ที่เกิดขึ้นในสังคมอินเดีย อย่างไรก็ดี แม้พระพุทธศาสนาจะได้อุบัติขึ้น แต่หากปราศจากการประกาศหรือการสื่อสารแล้ว เนื้อหาสารทั้งหลายอันได้แก่ หลักการและแนวทางปฏิบัติในทางพระพุทธศาสนาก็จะมีถูกเผยแพร่ออกไปสู่สังคมได้เลย

๒.๑.๙ รูปแบบการสงเคราะห์ด้วยการให้สตรีบวชในพระพุทธศาสนา

ยุคสมัยพุทธกาล สถานะและบทบาทผู้หญิงในพุทธศาสนาของอินเดีย ลัทธิความเป็นใหญ่ของศาสนาพราหมณ์ ได้บั่นทอนสถานะผู้หญิง เหลือเพียงคนรับใช้หรือข้าของ ในคัมภีร์มนุสมฤติ หรือ มานวธรรมศาสตร์ สตรีต้องถูกจองจำกับผู้ชายตลอดชีวิต ถูกจำกัดให้อยู่แต่ในบ้านเพื่อรับใช้บิดา

และพี่ชายหรือน้องชาย เมื่อแต่งงานแล้วก็ต้องรับใช้สามี ไม่มีสิทธิศึกษาพระเวทความจงรักภักดีและการยอมสวามิภักดีต่อสามีอย่างซื่อสัตย์ เป็นเพียงหนทางเดียวที่จะได้รับความสุขในสวรรค์

สำหรับพุทธศาสนาได้ชื่อว่า เป็นหนึ่งในศาสนาสากทางด้านหลักธรรมคำสอน สาเหตุที่กล่าวเช่นนั้น ก็เพราะได้มีหลักเกณฑ์ทางด้านศีลธรรมมากมาย โดยหลักเกณฑ์ดังกล่าว ต่างก็สนับสนุนการไม่เบียดเบียนกัน จึงเป็นศาสนาแห่งปัญญา และยังเป็นศาสนาแห่งการยอมรับในสิทธิของ หญิง ชาย อีกด้วย สถานะของผู้หญิงในอินเดีย เช่นเดียวกับในสังคมอารยะทั้งหลาย ตั้งแต่จีนจนกระทั่งถึง กรีซ ตกต่ำดุจดังทาสและได้รับความทุกข์ร้อน อีกทั้งระบบวรรณะของอินเดีย ก็ฝังรากลึก พระพุทธองค์ทรงดำรงฐานะผู้นำทางจิตใจ และนักปฏิรูปสังคม ได้ทรงนำความเปลี่ยนแปลงอย่างสำคัญ มาสู่สังคมมนุษย์ ทั้งในด้านสิทธิมนุษยชน ด้วยการล้มเลิกระบบวรรณะ และในด้านสิทธิสตรี ด้วยการปลดปล่อยผู้หญิงให้เป็นอิสระในโลกแห่งพระพุทธศาสนา

ต่อมาพระพุทธองค์ ในฐานะเป็นผู้ก่อตั้งพระพุทธศาสนา ได้ทรงบำเพ็ญเพียรพระบารมีมาเป็นเวลายาวนาน เพื่อจุดมุ่งหมายสูงสุด คือ พระนิพพาน ตลอดเวลาแห่งพระชนม์ชีพของพระองค์ ที่ได้ทรงประกาศพระศาสนา มีบุคคลทุกเพศ ทุกวัย ทุกวรรณะ ที่ได้อุทิศตน เข้ามาสู่การศึกษา พระไตรปิฎก เมื่อปฏิบัติตามย่อมส่งผลให้ไม่จำกัดเวลา เพราะคำสอนในพระไตรปิฎก เป็นเรื่องที่ต้องปฏิบัติอย่างจริงจัง ต้องน้อมเข้ามาใส่ตัว วิญญูชนผู้ปฏิบัติจะรู้เห็นได้ด้วยตนเอง การบวชเป็นภิกษุณีนั่น โดยที่ผู้หญิงมีภาวะเพศและบริบทสังคมในสมัยนั้นเป็นข้อจำกัด พระพุทธองค์จึงทรงบัญญัติครุธรรม ๘ แก่พระนางมหาปชาบดีโคตรมี บวชเป็นภิกษุณีรูปแรก แล้วพัฒนาการ การบวชภิกษุณีเป็นการบวชด้วยญัตติจตุตถกรรมวาจา จากภิกษุสงฆ์ฝ่ายเดียว และอัฐฐวาจิกอุปสัมปทา บวชจากสงฆ์สองฝ่าย หลังจากบวชแล้วต้องรักษาครุธรรม ๘ ข้อ ตลอดชีวิต ส่วนขั้นตอนการบวชเป็นภิกษุณีนีก่อนบวชเป็นภิกษุณี ต้องบวชเป็นสามเณรีและเมื่ออายุครบ ๑๘ ปีให้รักษานุธรรม ต้องบวชเป็นสิกขมานา หรืออายุ ๒๐ ปี หรือผ่านการมีครอบครัวมาแล้ว บวชเป็นสิกขมานาได้เลย ศึกษาในธรรม ๖ ข้อข้างต้นของศีล ๑๐ มิให้ขาดตลอด ๒ ป ถ้าขาดต้องเริ่มต้นใหม่ และเนื่องจากมีข้อจำกัดเรื่องสถานที่พักอาศัยไม่เพียงพอ ทำให้วัดตินีสามารถบวชภิกษุณีได้ ๒ ปต่อ ๑ รูป เท่านั้น เช่น พระนางมหาปชาบดีโคตรมี เอตทัคคะ เป็นผู้เลิศกว่าภิกษุณีทั้งหลายในฝ่ายผู้รูราตรีนาน คือรัตติกาล พระภัททกาปลานีเถรี, พระปฐาจารา, พระอุบลวรรณา, พระกีสาคโคตรมี เป็นต้น ในพระไตรปิฎกกล่าวถึงผู้จะสืบต่ออายุพระพุทธศาสนา มี ๔ จำพวก คือพุทธบริษัท ๔ ได้แก่ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ดังความตอนหนึ่งว่า

ท่านทั้งหลายเหล่านี้ได้มีบทบาทสำคัญในการประกาศพระศาสนา พระองค์ได้ทรงฝากพระ ธรรมวินัยไว้กับบรรดาเหล่าบริษัท ๔ ดังพุทธดำรัสความว่า “เมื่อตถาคตปรินิพพานไปแล้ว ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ในพระธรรมวินัยนี้ ยังมีผู้มีความเคารพ ยำเกรงในพระศาสนา ในพระธรรม ในพระสงฆ์ ในสิกขา ในกันและกันนี้แล เป็นเหตุให้สัตถธรรมตั้งมั่นอยู่ นาน

เมื่อกล่าวถึงพุทธบริษัท ๔ กล่าวโดยเทศ มี ๒ ได้แก่ ฝ่ายบุรุษ คือ ภิกษุกับอุบาสกและฝ่ายสตรีคือ ภิกษุณีกับอุบาสิกา ถ้ากล่าวถึงสถานะทางสังคมได้ ๒ คือ ฝ่ายบรรพชิตหรือนักบวช ได้แก่ ภิกษุและภิกษุณี ฝ่ายคฤหัสถ์หรือผู้ครองเรือน ได้แก่ อุบาสกและอุบาสิกา ซึ่งต่อมาได้มีภิกษุณี บรรลุพระอรหันตผล ถึง ๗๓ องค์ ดังกล่าวมาแล้ว นั้น

๒.๑.๑๐ วัตถุประสงค์และเป้าหมายของการสังคมสงเคราะห์ด้วยการเผยแผ่พุทธธรรม พระพุทธศาสนา

วัตถุประสงค์และเป้าหมายของการสังคมสงเคราะห์เพื่อให้ประชาชนรู้จักพระพุทธศาสนาตามวัยของตน เพื่อปลูกฝังศีลธรรมและวัฒนธรรมให้แก่ประชาชน เพื่อให้ประชาชนดำเนินชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนา เพื่อให้ประชาชนจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา และ พระมหากษัตริย์ เพื่อความมั่นคงและก้าวหน้าของพระพุทธศาสนา วิธีการของการสังคมสงเคราะห์ จะได้ผลหรือให้ประโยชน์ เราต้องเลือกกาลเทศะ และบุคคล ตลอดทั้งวิธีการนำธรรมะเข้าถึงจิตใจของประชาชนด้วย ซึ่งมีหลายวิธี เช่น การเทศนา การปาฐกถา การอภิปราย การไต่สวน การสาธิต การสนทนา การเขียนบทความ

๒.๑.๑๑ สรุป

สรุปได้ว่า เรื่อง สังคมสงเคราะห์นั้น เป็นการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ว่าการผลิต การบริโภค และการกระจายในกลุ่มบุคคล ที่อยู่ในบริเวณเดียวกัน และมีผลประโยชน์อันเนื่องมาจากภูมิหลังทางวัฒนธรรม โดยใช้ทั้งความเชื่อทางศาสนา การปลุกกำลังใจ ปัญหาความยากจน การดิ้นรนต่อสู้ จนกลายเป็นค่านิยมทางเศรษฐกิจและสังคม จนกระทั่งก่อให้เกิดกลุ่มกิจกรรมทางเศรษฐกิจ มีความร่วมมือร่วมกัน

๒.๒ หลักสังคหวัตถุ ๔ กับงานสังคมสงเคราะห์ที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท

หลักสังคหวัตถุ ๔ กับงานสังคมสงเคราะห์ อาจกล่าวได้ว่า เมืองแห่งพระพุทธศาสนา มีการยึดหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา มาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต เพื่อความผาสุกสวัสดิ์เป็นการรวมกลุ่มเพื่อการช่วยเหลือทางเศรษฐกิจในชุมชน สังคมให้มีความมั่นคง ความรักใคร่สามัคคี

๒.๒.๑ หลักสังคหวัตถุ ๔ ในทีฆนิกาย

หลักการสอนหรือการสังคมสงเคราะห์ของพระพุทธเจ้า การบำเพ็ญพุทธกิจของพระพุทธเจ้า ที่นับว่าเป็นภาระงานหลักในการสังคมสงเคราะห์นั้น โดยพหุัตินัยก็คือ งานการสอนหรือการเทศนาโปรดประชาชน ซึ่งชาวพุทธทั้งหลายเรียกว่า การแสดงธรรม พระพุทธองค์ มีหลักการในการสอนหรือการแสดงธรรม ที่ถือเป็นต้นเหตุแห่งการสังคมสงเคราะห์ของพระพุทธองค์นั้น พระอรรถกถาจารย์ ได้ศึกษาวิเคราะห์แล้วสรุปถึงสาเหตุแห่งการแสดงธรรมได้ ๔ หลักการ^{๗๓} ดังนี้

^{๗๓} ที.อ. (ไทย) ๑๑/๑/๑๕๖.

๑ อัตตัตถิมาสยะ คือทรงแสดงธรรมตามพระอัยยาศัย หรือการสังคมสงเคราะห์ตามอัยยาศัยของพระองค์เอง หมายความว่า เมื่อทรงเห็นว่าเรื่องใดจะเป็นประโยชน์เกื้อกูลต่อความประพฤติปฏิบัติของพุทธบริษัท ก็ทรงแสดงเรื่องนั้น หรือเทศนาเรื่องนั้นให้ฟัง ตามความเหมาะสมแก่โอกาสหรือสถานการณ์ เพื่อเป็นการสังคมสงเคราะห์ ดังเช่น ทรงแสดงมหาสติปัฏฐานสูตร แก่หมู่ภิกษุ ว่าด้วยหลักใหญ่หรือหลักสำคัญในการปฏิบัติกรรมฐาน ๔ ประการ คือ ๑ หลักพิจารณากาย เรียกว่า กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน ๒ หลักพิจารณาเวทนา เรียกว่า เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน ๓ หลักพิจารณาจิต เรียกว่า จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน และ ๔ หลักพิจารณาธรรม เรียกว่า ธรรมานุปัสสนาสติปัฏฐานที่เป็นหลักปฏิบัติ ๔ ประการนี้ พระพุทธองค์ทรงชี้ให้เห็นว่า เป็นหนทางเดียวที่ทำให้ผู้รับการสังคมสังเคราะห์จากพระพุทธองค์ ฟังพาตนเองได้ จนก้าวล่วงปัญหาทั้งทางร่างกายและจิตใจ บรรลุญาณธรรม และกระทำที่สุดแห่งทุกข์ ที่เรียกว่า การช่วยเหลือตนเองให้พ้นทุกข์ได้ในที่สุด

๒ ปรัชมาสยะ คือทรงแสดงธรรมตามอัยยาศัยของผู้อื่น หมายความว่า เมื่อทรงเล็งเห็นด้วยพระญาณว่า บุคคลใดเป็นผู้มีความพร้อมที่จะบรรลุธรรม หรือเป็นผู้ที่ควรได้รับการสังคมสงเคราะห์จากพระองค์ พระพุทธองค์ก็จะทรงแสดงธรรม หรือให้การแนะนำไปตามความเหมาะสมแก่อัยยาศัยของบุคคลนั้น ๆ เพื่อให้บุคคลนั้น ๆ ได้รับประโยชน์จากการสงเคราะห์ได้อย่างเต็มที่ เช่น ทรงแสดงธัมมจักกัปปวัตตนสูตร แก่พระปัญจวัคคีย์ ก็เพราะทรงเล็งเห็นว่า การแสดงเรื่องมัชฌิมาปฏิปทาและเรื่อง อริสัจนั้น เหมาะแก่อัยยาศัยของพระปัญจวัคคีย์ ซึ่งเป็นผู้ที่พยายามแสวงหาหนทางปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้น และเมื่อพระปัญจวัคคีย์ได้ฟังธัมมจักกัปปวัตตนสูตร แล้วก็ได้บรรลุธรรม หรือได้บรรลุผลตามที่ตนมุ่งหวัง เป็นต้น

๓ ปุจฉาวลีเก คือการทรงแสดงธรรมไปตามลักษณะของปัญหาที่เกิดขึ้นที่มีผู้ทูลถาม หมายความว่า การแสดงธรรม หรือการสังคมสงเคราะห์ของพระพุทธเจ้า ในบางครั้งจะไม่ใช่ว่าเพราะอัยยาศัยของพระองค์ หรือไม่ใช่ว่าเพราะอัยยาศัยของผู้ฟัง แต่ทรงแสดงธรรมหรือให้การสังคมสงเคราะห์ ไปตามลักษณะของปัญหาที่ต้องการให้แก้ไขซึ่งมีผู้ทูลถาม ดังเช่น ทรงแสดงสามัญญผลสูตร ซึ่งว่าด้วยเรื่องผลของการบวช หรือผลของการเป็นสมณะ ก็เพราะพระเจ้าอชาตศัตรูได้ทูลถามว่า คนทั้งหลาย ล้วนต้องอาศัยศิลปวิทยาอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อเลี้ยงชีวิตตนเองและครอบครัวด้วยกันทั้งนั้น พระองค์จะแสดงให้เห็นได้หรือไม่ว่า การบวชให้ผลอะไรในปัจจุบัน พระพุทธองค์จึงทรงแสดงผลของการบวช หรือสามัญญผลคือผลที่เกิดขึ้นเหมือนกันถ้ามีเงื่อนไขเดียวกัน แก่พระเจ้าอชาตศัตรูอย่างพิสดารว่ามีถึง ๑๔ ประการ การที่พระพุทธองค์ทรงแสดงธรรมในลักษณะนี้ เป็นการตอบปัญหาที่มีผู้ทูลถามโดยตรง แต่ในบางครั้งก็ไม่ใช่เป็นการตอบปัญหาที่มีผู้ถามนั้นโดยตรง แต่จะทรงแนะนำวิธีการหรือการวางท่าทีที่ถูกต้องต่อเรื่องที่ทูลถามนั้นว่า ควรทำอย่างไร ดังเช่น ทรงแสดงกาลามสูตรแก่ชาวบ้านกาลามะในเกสปุตตนิคม^{๗๔} เป็นต้น

^{๗๔} อด.ติก. (ไทย) ๒๐/๖๖/๒๕๕-๒๖๓.

๔ อัฏฐุปัตติกะ คือทรงแสดงธรรมหรือทำการสังคัมสังเคราะห์ ไปตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น หมายความว่า การแสดงธรรมของพระพุทธองค์ ในบางครั้งก็ทรงยกเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเฉพาะหน้า หรือเรื่องราวที่ภิกษุสนทนากันอยู่เป็นต้นนั้น มาเป็นหัวข้อในการแสดงธรรม หรือสอนธรรมแก่ภิกษุ ดังเช่นในอัคคิขันธปมสูตร ว่าด้วยอุปมาความร้อนของไฟ เป็นต้น ซึ่งความร้อนและการแผดเผาภิกษุผู้เข้าไปนั่งในกองไฟนั้นเกิดขึ้นก็เป็นการแผดเผาเฉพาะเพียงในภพชาตินี้เท่านั้น หาได้ติดตามไปแผดเผาในภพหน้าแต่อย่างใดไม่ แต่ถ้าภิกษุใดเป็นผู้ทุศีล มีความประพฤติที่ไม่สะอาด ชุ่มด้วยราคะ ไม่ใช่สมณะก็ปฏิญาณตนว่าเป็นสมณะ เป็นต้น ภิกษุนั้นก็จะถูกไฟแผดเผาทั้งในภพชาตินี้ และไฟนั้นยังติดตามแผดเผาสรางความทุกข์ให้ภิกษุนั้นไปตลอดกาลนาน หลังจากตายแล้ว เขาย่อมไปเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก

๒.๒.๒ ความหมายของสังคหัตถ์ ๔

ความหมายของสังคหัตถ์ หมายถึง ข้อปฏิบัติที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของบุคคลหรือหลักธรรมที่เป็นเครื่องประสานสร้างสรรค์สามัคคีให้เกิดในหมู่สมาชิกชาวพุทธ ถือว่าหลักสังคหัตถ์ ๔ นี้ เป็นหลักในการอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นอย่างมีความสุข มีอยู่ ๔ ประการคือ

๑ ทาน ได้แก่การให้รวมถึงการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่การเสียสละแบ่งปันการช่วยเหลือกันด้วยสิ่งของเครื่องใช้และการให้คำแนะนำสั่งสอน ตักเตือน เช่น เมื่อเพื่อนทำการบ้านไม่ได้เราก็ก้าวเข้าไปแนะนำวิธีทำให้เพื่อนหรือเมื่อเห็นว่าเพื่อนทำตัวไม่ดีผิดกฎระเบียบของโรงเรียนก็เข้าไปแนะนำเตือนสติ พระพุทธศาสนาแบ่งทานออกเป็น ๓ ประการ คือ

๑ วัตถุทาน หรืออามิสทาน ได้แก่ การให้สิ่งของเครื่องใช้

๒ ธรรมทาน ได้แก่การให้คำแนะนำสั่งสอน ตักเตือน

๓ อภัยทาน ได้แก่การให้อภัยการไม่อาฆาตพยาบาท

๒ ปิยวาจา ได้แก่การพูดจาไพเราะอ่อนหวาน พูดมีหางเสียงผู้ชายมีศรีบ มีผม ผู้หญิงมีคิ้ว มีตาดัน นอกจากนั้น ปิยวาจา ยังหมายถึงการพูดประสานความสามัคคีในหมู่คณะ พูดหวังประโยชน์ให้เกิดขึ้นแก่สังคมโดยรวม เช่น การพูดให้กำลังใจเพื่อน พูดปลอบเพื่อน หรือพูดชักจูงเพื่อนไปในทางที่ดีหลีกเลี่ยงนอบายมุข เป็นต้น

๓ อัถถจริยา ได้แก่การทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น และส่วนรวม คือการชวนช่วยช่วยเหลือกิจการการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ เช่น อยู่บ้านก็ทำตนให้เป็นลูกที่ดีด้วยการช่วยงานบ้าน แบ่งเบาภาระของพ่อแม่ ปัดกวาด เช็ดถู ล้างจาน เลี้ยงน้อง อยู่โรงเรียนก็ทำตัวเป็นนักเรียนที่ดี เป็นลูกศิษย์ที่ดี คอยช่วยเหลือครู ดูแลความสะอาดเรียบร้อยของโรงเรียน ช่วยครูดูแลรับน้องอนุบาลเพื่อพาไปห้องเรียน เป็นต้น

๔ สมานัตตา ได้แก่การประพฤติปฏิบัติตนเหมาะสมกับหน้าที่ของตนเอง เช่น ประพฤติตนเหมาะสมกับการเป็นลูกของพ่อแม่ เป็นศิษย์ของครูอาจารย์ พบครูที่ไหนก็เข้าไปทักทายแสดง

ความเคารพ อยู่ที่ไหนก็นำคำสั่งสอนของพ่อแม่ ครู อาจารย์ มาประพฤติปฏิบัติ หรือแต่ก่อนเป็นคนโอบอ้อมอารีช่วยเหลือเผื่อแผ่แบ่งปันอย่างไร ปัจจุบันก็ยังคงเป็นแบบนั้นอยู่ หรือแต่ก่อนเป็นคนพูดไฟเราะอ่อนหวานอย่างไร ปัจจุบันก็เป็นคนพูดไฟเราะอ่อนหวานแบบนั้นอยู่ คนที่ปฏิบัติได้อย่างนี้ถือว่าเป็นคน เสมอต้นเสมอปลาย สังคหวัตถุ ๔ นอกจากเป็นเรื่องของสังคมสงเคราะห์แล้ว เรายังถือว่าเป็นคำถามหาเสน่ห์อีกด้วย ดังนั้น ใครต้องการเป็นคนมีเสน่ห์มีคนรักคนหลง ต้องปฏิบัติตามหลักธรรมเรื่องสังคหวัตถุ ๔ นี้ โดยสรุปเป็นคำเพื่อจำง่าย ๆ ว่า “โอบอ้อมอารีใจไฟเราะ สงเคราะห์ผู้คน เสมอต้นเสมอปลาย”^{๗๕}

๒.๒.๓ ความสำคัญของสังคหวัตถุ ๔

สังคหวัตถุ ๔ ประการดังกล่าวมาแล้ว อำนวยประโยชน์ที่มองเห็นได้เป็นรูปธรรมดังต่อไปนี้ ช่วยให้บุคคลดำรงตนอยู่ได้ในสังคมด้วยความสุข วัตถุประสงค์ของการสังคมสงเคราะห์มี ๔ ประการดังนี้

๑ การแก้ปัญหา และการบรรเทาปัญหา นักสังคมสงเคราะห์จะต้องมีการเรียนรู้เกี่ยวกับสังคมและมีความรู้ความสามารถที่จะนำทรัพยากรต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรทางธรรมชาติและทรัพยากรทางสังคม เช่น วัสดุ อุปกรณ์ ความรู้ ความคิด และปัจจัยต่าง ๆ ที่มีอยู่ในตัวบุคคล กลุ่มชน และชุมชน เข้ามาช่วยแก้ไขและบรรเทาปัญหาให้บรรเทาเบาบางลง หรือให้หมดสิ้นไป

๒ การป้องกัน นักสังคมสงเคราะห์จะต้องปฏิบัติจัดทำเพื่อป้องกันปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ที่จะบังเกิดขึ้นไม่ว่าด้านเศรษฐกิจสังคม อารมณ์ จิตใจ และสุขภาพร่างกาย โดยการกระทำร่วมกับผู้ขอรับการสงเคราะห์

๓ การบำบัดรักษา หรือการบริการ รวมทั้งการฟื้นฟูสมรรถภาพ หรือสิ่งบกพร่องต่าง ๆ ของผู้มีปัญหาให้ดีขึ้น

๔ งานส่งเสริมหรือพัฒนา จัดว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งในการสังคมสงเคราะห์ เพราะการพัฒนาคน เป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดประโยชน์อย่างมากมายมหาศาล กล่าวคือเมื่อบุคคลได้รับการพัฒนาแล้วก็จะยอมจะไปพัฒนาคนอื่น ๆ ต่อไปอีกโดยไม่รู้จักจบสิ้น

นอกจากนี้การเปลี่ยนแปลงทางสังคมได้เกิดขึ้นเสมอ ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างหน้าที่และความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล นักสังคมสงเคราะห์ควรพิจารณาถึงความเหมาะสมต่อเหตุการณ์ด้วย เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจ สมานไมตรีระหว่างกัน เป็นเครื่องส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ให้มีความเคารพนับถือกันตามสมควรแก่ฐานะ เป็นเครื่องประสานองค์ประกอบต่าง ๆ

^{๗๕} พระครูมงคลปัญญการ, “วิเคราะห์สังคหวัตถุ ๔ กับงานสังคมสงเคราะห์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท”, สารนิพนธ์ดุขกัณฑ์บัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙), หน้า ๔๐.

ของสังคมให้คงรูปอยู่ และดำเนินไปได้ด้วยดี ช่วยส่งเสริมศีลธรรมและป้องกันความประพฤดิเสื่อมเสียในสังคม

คุณประโยชน์ของสังคหวัตถุ ๔

เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ ไม่ให้เราทำความชั่ว จุดมุ่งหมายของงานสังคมสงเคราะห์คือการป้องกันปัญหาไม่ให้เกิดขึ้น การแก้ไขปัญหา การพัฒนาบุคคล กลุ่มชน และชุมชนให้มีศักยภาพที่จะทำให้ตนเป็นประโยชน์ต่อสังคม นักวิชาการทางสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ ได้พัฒนาวิธีการปฏิบัติเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายข้างต้นอยู่เสมอ

ในการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ นอกจากจะยึดถือหลักธรรม คือ สังคหวัตถุ ๔ พรหมวิหาร ๔ อิทธิบาท ๔ และอริยสัจ ๔ แล้ว นักสังคมสงเคราะห์ยังได้ยึดถือหลักการทางวิชาชีพอีก ๖ ประการคือ

๑ หลักปัจเจกภาพของบุคคล ยึดหลักการว่าทุกคนมีความเป็นตัวของตัวเอง มีลักษณะเฉพาะตัว และย่อมแตกต่างกันทั้งในด้านกิริยาท่าทาง อุปนิสัยใจคอ ความรู้สึกนึกคิดและความสามารถ นักสังคมสงเคราะห์จะไม่นำบุคคลมาเปรียบเทียบกับว่าทำไม เขาจึงไม่เหมือนเราหรือทำไมคนสองคนจึงไม่เหมือนกัน

๒ หลักการยอมรับในศักดิ์ศรีของมนุษย์ นักสังคมสงเคราะห์จะถือว่าผู้ที่มารับความช่วยเหลือ แม้เขาจะยากจน พิการ อ่อนแอ อย่างไรก็ตามเขาก็เป็นมนุษย์ มีคุณค่า มีศักดิ์ศรี มีความสามารถที่จะพัฒนาได้ จึงต้องปฏิบัติต่อเขาในฐานะที่เขาเป็นมนุษย์ไม่รังเกลียดเหยียดหยาม

๓ หลักการไม่ตำหนิติเตียน นักสังคมสงเคราะห์มีทัศนคติที่ดีต่อผู้รับบริการไม่ตำหนิการกระทำของผู้รับบริการ พิจารณาพฤติกรรมของเขา (ซึ่งบางทีอาจเป็นพฤติกรรมที่ไม่ถูกไม่ควร) ด้วยความเห็นใจ พยายามเข้าใจปัญหาของเขา ไม่ให้เขาเกิดความรู้สึกว่าเขาถูกตำหนิโดยผู้ที่เขาตั้งใจมาขอความช่วยเหลือ

๔ หลักการให้บุคคลตัดสินใจด้วยตนเอง นักสังคมสงเคราะห์จะให้ผู้รับความช่วยเหลือตัดสินใจเอง โดยนักสังคมสงเคราะห์เป็นเพียงผู้ชี้แนวทางและให้กำลังใจ วิธีนี้เป็นวิธีสร้างความรับผิดชอบให้ผู้รับความช่วยเหลือ

๕ หลักในการรักษาความลับ นักสังคมสงเคราะห์จะไม่เปิดเผยเรื่องราวต่าง ๆ ที่ผู้รับความช่วยเหลือเล่าให้ฟัง ซึ่งเป็นความลับส่วนตัว ไม่นำไปบอกกล่าวแก่บุคคลอื่น หรือยกเป็นตัวอย่างโดยเจตนา ยกเว้น แต่การนำเรื่องราวของเขามาเสนอในที่ประชุม กลุ่มของผู้ที่มีหน้าที่ให้ความช่วยเหลือเขาหลักการมีส่วนร่วม นักสังคมสงเคราะห์ยึดหลักในการทำงานนั้นต้อง “ทำงานกับ” ไม่ใช่ “ทำงานเพื่อ” ให้ผู้ที่ต้องการความช่วยเหลือ เมื่อมีหลักการให้ผู้รับความช่วยเหลือตัดสินใจด้วยตนเอง ผู้รับความช่วยเหลือก็ย่อมสามารถให้ความร่วมมือกับนักสังคมสงเคราะห์มากขึ้น

๖ หลักการรู้จักสังวรในตนเอง นักสังคมสงเคราะห์ต้องมีสำนึกว่าตนเองคือใคร อยู่ในฐานะอะไร ต้องระมัดระวังความรู้สึกและท่าทีของตนเอง ไม่แสดงกิริยาที่ไม่เหมาะสมต่อผู้รับความช่วยเหลือและระลึกอยู่เสมอว่า ต้องพยายามใช้ความรู้และทักษะให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้รับความช่วยเหลือและต่อหน่วยงานที่ตนเป็นตัวแทน เมื่อประสบความเดือดร้อน ย่อมได้รับความช่วยเหลือจากผู้อื่น ผู้อื่นให้ความเชื่อถือไว้วางใจ เป็นที่รักใคร่ยกย่องนับถือของคนทั่วไป เป็นบุคคลที่ใคร่อยากคบค้าสมาคมด้วย เข้าสมาคมกับผู้อื่นได้ง่าย ทำให้หมู่คณะมีความสามัคคียิ่งขึ้น ^{๗๖}

๒.๓ รูปแบบของหลักสังคหวัตถุ ๔ กับงานสังคมสงเคราะห์

รูปแบบของหลักสังคหวัตถุ ๔ กับงานสังคมสงเคราะห์ การสงเคราะห์หรือการให้ความช่วยเหลือนั้น พระพุทธเจ้าทรงกำชับว่า จะต้องกระทำให้เหมาะสมแก่กรณี เหมาะสมเป็นราย ๆ ไป เพราะถ้าไม่ถูกต้องเหมาะสมแก่กรณีแล้ว ก็จะทำให้การช่วยเหลือนั้นไม่ได้ประโยชน์ เช่นเดียวกับงานสังคมสงเคราะห์นั้น การให้ความช่วยเหลือให้เหมาะสมกับสภาพสถานะของผู้ขอรับบริการเป็นราย ๆ ไป โดยใช้หลักการคำนึงถึงความแตกต่างของแต่ละบุคคล และเริ่มจากสภาพที่เขาเป็นอยู่ขณะนั้น ถ้าอธิบายให้ชัดเจนก็คงจะเห็นว่า ถ้าเราให้ความช่วยเหลือใครก็ตาม ช่วยอย่างไม่เหมาะสม เช่น บุคคลนั้นไม่สมควรช่วยเหลือ หรือสมควรช่วยเหลือในระดับใด ในขอบเขตใด แต่เราไม่วิเคราะห์วินิจฉัยให้ถ่องแท้ ช่วยเหลือไปส่งเดช โดยไม่ตั้งใจ ไม่คำนึงว่าใครจะช่วยใคร ไม่ควรช่วย และควรช่วยมากน้อยแค่ไหน การให้ความช่วยเหลือนั้น ๆ ก็จะไม่มีความคุ้มค่า จะเป็นการช่วยเหลือใคร ๆ ก็ทำได้ไม่จำเป็นจะต้องเป็นนักสังคมสงเคราะห์ เป็นต้น สงเคราะห์ด้านจิตใจ จะช่วยควบคุมการสังคมสงเคราะห์ระบบฝ่ายวัตถุ ซึ่งถ้าสังคมสงเคราะห์ด้วยวัตถุกันบ่อย ๆ ก็อาจจะทำให้เพ้อเกินไป หมดความหมาย หรือหมดคุณค่า พระพุทธเจ้าทรงตรัสว่า “สพพทานํ ธมมทานํ ชินาติ” การให้ธรรมเป็นทาน ชนะการให้ทั้งปวง ธรรมที่เป็นทานควรจะให้หรือควรจะสงเคราะห์ผู้อื่นนั้น ควรจะเป็นการให้สัมมาทิฐิแก่เขา เพราะสัมมาทิฐิจะทำให้คนกระทำในสิ่งที่ถูกต้อง เพื่อแก้ปัญหาต่าง ๆ ของเขาได้อย่างเหมาะสม

จรต ภิกขเว จาริกํ พหุชนหิตาย พหุชนสุขาย โลกานุกมปาย อตถาย หิตาย สุขาย เทวมนุสฺसानํ เทเสถ ภิกขเว ธมฺม อาทิกุลยาณํ มขฺเฌกกุลยาณํ ปรีโยสานกุลยาณํ สาทถํ สพฺพญชนํ เกวลปรี ปุณฺณํ ปรีสุทฺธํ พุทฺทมจฺริยํ ปกาเสถ. ^{๗๗}

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลาย จงเที่ยวไป เพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่พหุชน เพื่อความสุขแก่พหุชน เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ภิกษุทั้งหลาย

^{๗๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๒.

^{๗๗} วิ. มหา (ไทย) ๔/๓๒/๔๐

พวกเธอจงแสดงธรรม อันงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งธรรมาและพญานาค อันบริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง^{๗๘}

ในอัมมกถิกสูตร เป็นพระสูตรว่าด้วยพระนักสงเคราะห์หรือผู้แสดงธรรม ซึ่งมีเนื้อหาโดยสรุปว่า ผู้แสดงธรรมเพื่อประโยชน์อย่างยิ่ง ตามแนวคิดในพระพุทธศาสนา โดยผู้แสดงธรรมหรือผู้ส่งสารต้องมีลักษณะหรือคุณสมบัติ ๕ ประการ คือ ๑ ไม่ยกตน ๒ ไม่ข่มผู้อื่น ๓ ไม่มองดูด้วยเหยียดหยาม ๔ ไม่กระทบกระทั่งท่านผู้รู้แจ้ง ๕ ไม่กล่าวคุณความดีของตนในที่ชุมชน นอกจากนี้ คือไม่ฟุ้งซ่าน กล่าวแต่พอประมาณ มีวัตรดีงาม เห็นเนื้อความอันสุขุมและละเอียด มีปัญญาเฉลียวฉลาด ประพฤติอ่อนน้อมถ่อมตนอยู่เสมอ และปฏิบัติตามศีลของพระพุทธองค์เป็นอาจิล โดยขณะแสดงธรรมหรือขณะทำการสงเคราะห์ต้องมีองค์ธรรม ๕ ประการคือ ๑ แสดงธรรมไปตามลำดับ ๒ แสดงอ้างเหตุ ๓ แสดงธรรมอาศัยความเอ็นดู ๔ ไม่เพ่งอำิสแสดงธรรม ๕ แสดงธรรมไม่กระทบตนและผู้อื่น^{๗๙}

๒.๔ ลักษณะหลักสังคหวัตถุ ๔ กับงานสังคมสงเคราะห์

ตามแนวทางพระพุทธศาสนา ทางสายกลาง คือการปฏิบัติที่ไม่ตั้งจนเกินไปและไม่หย่อนจนเกินไป เป็นการปฏิบัติที่พอเหมาะพอดี และให้สำเร็จประโยชน์ได้ ในแง่ของการสังคมสงเคราะห์ทางสายกลาง จึงได้แก่การสงเคราะห์โดยไม่เน้นทางด้านวัตถุจนเกินไป จนลืมด้านจิตใจ หรือไม่เน้นทางด้านจิตใจจนเกินไป จนลืมวัตถุ แต่เป็นการสงเคราะห์ทั้งด้านวัตถุและจิตใจ ไปพร้อม ๆ กัน ต้องยึดหลักพึ่งตนเอง การสงเคราะห์ทางพระพุทธศาสนานั้น จะต้องให้ผู้มีปัญญาให้ความร่วมมือ และปฏิบัติด้วยตนเอง พระพุทธองค์ เป็นแต่เพียงผู้บอกทางไปสู่การดับทุกข์ หรือแก้ปัญหานั้น ส่วนการเดินทางหรือลงมือปฏิบัติ เป็นหน้าที่ของผู้ที่ต้องการพ้นทุกข์หรือพ้นปัญหา จะต้องเป็นผู้ปฏิบัติเอง ไม่สามารถให้ใครมาลงมือปฏิบัติแทนได้ ตาม พุทธภาษิตที่ว่า

“ตุเมหิ กิจจํ อาตปปี อกขาตาโร ตถาคตา

ปฏิบัติมนา ปโมกขนติ ฌายีโน มารพณนา”

แปลว่า ท่านทั้งหลายต้องปฏิบัติกิจนั้นด้วยตนเอง ตถาคตทั้งหลายเป็นแต่เพียงผู้บอกเท่านั้น ผู้ใดพากเพียรปฏิบัติตาม ผู้นั้นย่อมพ้นจากเครื่องพันธนาการ (ทุกข์) ของพญามาร ซึ่งหากมองในแง่สังคมสงเคราะห์แล้ว ปัญหาต่าง ๆ นั้นเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นจากเหตุปัจจัย ในลักษณะที่เป็นเหตุเป็นผล ต้องเป็นไปอย่างสมดุล พระพุทธศาสนาเน้นทางสายกลาง เป็นหลักให้ปฏิบัติ คือปฏิบัติให้พอเหมาะพอดี ไม่เคร่งเกินไป ไม่หย่อนเกินไป ได้แก่ ไม่เน้นการพัฒนาทางด้านวัตถุ (กามสุขัลลิกานุโยค) มากเกินไป และไม่เน้นการพัฒนาจิต (อัตตกิลมถานุโยค) จนเกินไป พระพุทธองค์ให้ดำเนินชีวิตด้วย

^{๗๘} วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๒/๔๐.

^{๗๙} วิ. มหา (ไทย) ๔/๓๒/๔๓..

การปฏิบัติแต่พอดี พัฒนาทั้งทางด้านวัตถุและจิตใจ ไปพร้อม ๆ กัน อีกประการหนึ่ง มัชฌิมาปฏิปทา หรือมรรคมืองค์ ๘ นั้นบุคคลจะต้องปฏิบัติไปพร้อม ๆ กัน ไม่สามารถแยกออกได้ คือ ปฏิบัติทั้ง ศีล สมาธิ และ ปัญญา ไปอย่างสมดุลกัน ต้องค่อยเป็นค่อยไปตามความเหมาะสม หลักทางสายกลางนั้น ต้องปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ ต้องมีความพยายามอย่างต่อเนื่อง จนกว่าจะประสบความสำเร็จตาม วัตถุประสงค์ ปฏิบัติโดยไม่ตั้งเกินไปและไม่หย่อนจนเกินไป ที่พระองค์ทรงเปรียบเหมือน พิน ๓ สาย คือ สายหนึ่งตั้งเกินไป ก็ทำให้เสียงดังไม่ไพเราะ หรือหย่อนเกินไป ก็ทำให้ เสียงดังไม่ไพเราะเช่นกัน ต้องทำให้สายพอดี ปานกลาง จึงจะดังได้ไพเราะดี

ต้องสอดคล้อง จุดหมายหลักของชีวิตคือ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนานั้น ล้วนแต่มีความสัมพันธ์เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพราะสืบเนื่องมาจากหลักสัจธรรมเดียวกัน เป็นไปเพื่อจุดประสงค์เดียวกัน คือความดับทุกข์หรือแก้ปัญหาได้อันเป็นเป้าหมายสูงสุดของชีวิต เพราะฉะนั้น การสังคสมสเคราะห์ตามแนวพุทธ จะต้องสอดคล้องกับจุดหมายหลักของชีวิต คือ การดับทุกข์หรือแก้ปัญหาได้ ในทางปฏิบัติหลักการนี้เป็นหลักการสำหรับตรวจสอบว่า การกระทำนั้น ๆ ถูกต้องหรือไม่ ถ้าหากการสังเคราะห์นั้น เป็นไปเพื่อเพิ่มพูนปัญญา อันเป็นทางตรงกันข้ามกับการดับทุกข์หรือดับปัญหา ตามหลักอริยสัจ ๔ แล้ว ถือได้ว่าการปฏิบัตินั้น ไม่ถูกต้องตามหลักการของพระพุทธศาสนาต้องไม่ก่อทุกข์ให้แก่ตนเองและผู้อื่น หลักข้อนี้เป็นผลของการกระทำ การกระทำนั้น ต้องเป็นไปเพื่อความไม่เบียดเบียนตนและผู้อื่น เป็นไปเพื่อการป้องกัน แก้อันตราย ส่งเสริม พัฒนา ทั้งบุคคล กลุ่มชน และเป็นการพัฒนาสังคม ทำให้ปัญหาสังคมลดลง ไม่เพิ่มพูนปัญหาให้แก่สังคม เรียกว่าไม่ก่อทุกข์ให้แก่ตนเองและผู้อื่น ที่เรียกว่า ภิภูมมิมกัตถะ หรือ ประโยชน์ปัจจุบัน ๔ อย่าง คือ

๑ อุฏฐานสัมปทา คือ ความขยันหาทรัพย์ ถึงพร้อมด้วยความหมั่น ขยันหมั่นเพียรในการปฏิบัติหน้าที่การงาน ประกอบอาชีพที่สุจริต มีความชำนาญ รู้จักใช้ปัญญา สอดส่องตรวจตรา หาอุบายวิธี สามารถจัดดำเนินการให้ได้ผลดี

๒ อารักขสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการรักษา คือ ประหยัดอดออม รู้จักคุ้มครองเก็บรักษา โภคทรัพย์และผลงานอันตนได้ทำไว้ ด้วยความขยันหมั่นเพียรโดยชอบธรรม ด้วยกำลังงานของตน ไม่ให้เป็นอันตราย หรือเสื่อมเสีย

๓ กัลยาณมิตตตา คบคนดีเป็นมิตร คือ รู้จักกำหนดบุคคลในถิ่นที่อาศัย เลือกเสวนา สำนึก ศึกษาเยี่ยงอย่างท่านผู้ทรงคุณ มีศรัทธา ศีล จาคะ ปัญญา

๔ สมชีวิตา คือ การเลี้ยงชีวิตแต่พอดี มีความเป็นอยู่อย่างเหมาะสม รู้จักกำหนดรายได้ และรายจ่าย เลี้ยงชีวิตแต่พอดี ไม่ฝืดเคืองหรือซุนเคืองเกินไป หารายได้เหนือรายจ่าย มีประหยัดเก็บไว้

๒.๕ วิธีการใช้หลักสังคหวัตถุ ๔

หลักสังคหวัตถุ ๔ กับงานสังคมในของพระพุทธเจ้า ความสัมพันธ์ของธรรมะกับงานสังคม สงเคราะห์ ซึ่งกระบวนการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์นั้น คล้ายคลึงกับหลักอริยสัจ ๔ ของพระพุทธเจ้า

๑ ความทุกข์ (ทุกข์) คือ ความจริงอันประเสริฐ ได้แก่ ความเจ็บ ความประจวบเหมาะ กับ สิ่งไม่รัก เป็นทุกข์ พลัดพรากจากสิ่งที่รัก เป็นทุกข์และปรารถนาสิ่งใดแล้วไม่ได้สิ่งนั้น เป็นทุกข์

๒ เหตุให้เกิดทุกข์ (สมุทัย) ได้แก่ ชนธทั้ง ๕ คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ

๓ การดับทุกข์ (นิโรธ)

๔ การกระทำที่ไปให้ถึงการดับทุกข์ (มรรค) ได้แก่ มรรคมืองค์ ๘ คือ การปฏิบัติทางสาย กลาง ๘ ประการ ได้แก่

สัมมาทิฐิ ความเห็นถูก ความเห็นชอบ ได้แก่ ปัญญาเจตสิก ซึ่งมีลักษณะที่รู้สภาพธรรม ตามความเป็นจริง สัมมาทิฐิมีหลายระดับ ตั้งแต่กัมมสกตาสัมมาทิฐิ (ความเห็นถูกเรื่องความมี กรรมเป็นของ ๆ ตน) ฌานสัมมาทิฐิ (ความเห็นถูกที่เกิดกับฌานจิต) วิปัสสนาสัมมาทิฐิ

สัมมาสังกัปปะ ความดำริชอบ หมายถึง วิตกเจตสิกที่ตรึกที่ลักษณะของนามธรรมหรือ รูปธรรมที่กำลังปรากฏ เพื่อสติจะได้ระลึก ปัญญาจะได้ศึกษาในลักษณะของนามรูป

สัมมาวาจา คำพูดชอบ หมายถึง วิรติเจตสิกดวงหนึ่งที่ทำกิจให้เกิดการงดเว้นจากวจี ทุจริต ๔ อย่าง คือ

๑ งดเว้นจากการพูดปด

๒ งดเว้นจากการพูดส่อเสียด

๓ งดเว้นจากการพูดคำหยาบ

๔ งดเว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ

สัมมากัมมันตะ การงานชอบ หมายถึง วิรติเจตสิกดวงหนึ่งที่ทำกิจให้เกิดการงดเว้นจาก กายทุจริต ๓ อย่างคือ งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ งดเว้นจากการลักทรัพย์ งดเว้นจากการประพฤติดิ ใน กาม

สัมมาอาชีวะ การเลี้ยงชีพชอบ หมายถึง วิรติเจตสิกดวงหนึ่งที่ทำกิจให้เกิดการงดเว้นจาก มิจฉาชีพซึ่งเป็นไปทางกายหรือวาจาที่ทุจริต

สัมมาวายามะ ความเพียรชอบ หมายถึง วิริยเจตสิกที่เกิดกับกุศลจิตที่เป็นไปพร้อมกับสติ ปัญญา และวิปัสสนาญาณ เป็นความเพียรที่จะรู้ลักษณะของสภาพธรรมตามความเป็นจริง

สัมมาสติ การระลึกชอบ หมายถึง สติเจตสิกที่ระลึกที่ลักษณะของนามธรรมหรือรูปธรรม จนปัญญามีกำลังประจักษ์แจ้งสภาพธรรมไปตามลำดับ และเมื่อมัจฉจิตเกิดขึ้น สัมมาสติก็ระลึกที่ ลักษณะของนิพพาน

สัมมาสมาธิ ความตั้งมั่นชอบ หมายถึง เอกัคคตาเจตสิกที่เกิดกับกุศลจิต ในขณะที่สติปัญฐานและวิปัสสนาญาณเกิด สัมมาสมาธิทำจิตและเจตสิกอื่นให้ตั้งมั่นในอารมณ์ คือนามธรรมหรือรูปธรรมที่กำลังปรากฏ เพื่อที่ปัญญาจะได้รู้ชัดลักษณะของนามรูปนั้น ๆ และเมื่อมีคจิตเกิดขึ้น สัมมาสมาธิก็ทำให้จิตและเจตสิกอื่นตั้งมั่นในอารมณ์คือนิพพาน การที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรม ดับกิเลสได้ตามลำดับขั้นนั้น ต้องดำเนินตามหนทางที่ถูกต้อง คือ อริยมรรคมีองค์ ๘ เท่านั้น ซึ่งก็ต้องเริ่มตั้งแต่ในขั้นของการอบรมด้วยการฟังพระธรรม ศึกษาพระธรรม สะสมความเข้าใจถูกเห็นถูกไปตามลำดับ ในขณะที่สติปัญฐาน เกิดระลึกรู้สภาพธรรมตามความเป็นจริง ขณะนั้นมรรคมีองค์ ๕ กล่าวคือ สัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ และสัมมาสมาธิ เกิดขึ้นพร้อมกันและถ้ามีวิริยเจตสิกหนึ่งเจตสิกใดเกิดด้วย ก็เป็นมรรคมีองค์ ๖ เป็นการอบรมมรรคอันเป็นโลกิยมรรค ยังไม่ถึงขั้นที่เป็นโลกุตตระ เพราะมรรคทั้ง ๘ องค์ จะประชุมพร้อมกันในขณะที่มรรคจิต ผลจิตเกิดขึ้นเท่านั้น ซึ่งถ้าไม่เดินตามทางที่ถูกต้องแล้ว ก็ย่อมไม่มีวันถึงขณะที่มรรคจิตและผลจิต จะเกิดได้เลย

แต่อย่างไรก็ตามสำหรับ อริยมรรค มีองค์ ๘ นั้นเป็นเรื่องที่ยาก และไกลมาก สำคัญที่การอบรมเหตุ คือ การฟังพระธรรม ศึกษาพระธรรมที่ถูกต้อง เพื่อเป็นเหตุให้เกิดปัญญา ปัญญานั้นเองจะปรุงแต่ง และปฏิบัติหน้าที่ให้กุศลธรรมประการอื่น ๆ เจริญขึ้น และทำให้ถึงการรู้แจ้งอริยสัจธรรมได้ในที่สุด อันมีปัญญาเป็นหัวหน้านำไปสู่หนทางที่ดับกิเลสความเห็นถูกต้อง การพูดจาที่ถูกต้อง การทำงานที่ถูกต้อง การอาชีพที่ถูกต้อง ความ پاکเพียรที่ถูกต้อง ความระลึกที่ถูกต้อง และความตั้งใจมั่นคงที่ถูกต้อง กระบวนการปฏิบัติงานสังคัมสงเคราะห์ ๑) การศึกษาหาข้อเท็จจริง หาสาเหตุของปัญหา ซึ่งเป็นความทุกข์ ความคับข้องใจของผู้รับบริการ ๒) การตรวจสอบทรัพยากรเพื่อหาทางดำเนินการให้ความช่วยเหลือ ๓) การวางแผนการให้ความช่วยเหลือเพื่อขจัดปัญหาให้หมดสิ้นไป ๔) การดำเนินการให้ความช่วยเหลือเพื่อขจัดปัญหาให้หมดสิ้นไป ๕) การติดตามและประเมินผล ผู้รับบริการว่าสามารถช่วยเหลือตัวเองได้หรือไม่อริยสัจ ๔ เป็นพื้นฐานธรรมะของพระพุทธเจ้า ซึ่งไม่สามารถปฏิเสธได้ คนเราทุกคนจะต้องประสบกับความทุกข์ ปัญหา ซึ่งมีสาเหตุมาจากหลายสิ่งหลายอย่าง จะต้องมีการดับทุกข์ หาหนทางดับทุกข์ ขึ้นอยู่กับว่าจะหาทางดับทุกข์ด้วยวิธีใดตามสติปัญญาตามพื้นฐานของจิตใจแต่ละบุคคล งานสังคัมสงเคราะห์ ซึ่งเกิดขึ้นภายหลังอริยสัจ ๔ ของพระพุทธเจ้านั้น พบว่า นักสังคัมสงเคราะห์ก็พยายามชี้ให้ผู้รับบริการเข้าใจหรือเห็นถึงสาเหตุของความทุกข์ บางครั้งก็เป็นเรื่องยาก เพราะผู้รับบริการบางคนไม่ตระหนักในสาเหตุของความทุกข์ หรือไม่ยอมรับปัญหาสาเหตุของปัญหามาจากเหตุอย่างนี้

๒.๖ ความสอดคล้องของหลักสังคัมสงเคราะห์ ๔

ความสอดคล้องของหลักสังคัมสงเคราะห์ ๔ กับงานสังคัมสงเคราะห์ของพระพุทธองค์การที่จะนำหลักธรรมไปใช้กับสังคัมสงเคราะห์สามารถที่จะนำไปใช้ได้ลักษณะกว้าง ๆ ๒ ประการ คือ

- ๑ นำไปใช้ในการให้บริการ

๒ นำไปใช้ในการพัฒนาตนเอง การให้บริการของนักสังคมสงเคราะห์ วิชาชีพเป็นการให้บริการที่ต้องอาศัยหลักทฤษฎี ความรู้ทางศาสตร์ หลักการวิธีการสังคมสงเคราะห์ รวมทั้งค่านิยม และจรรยาบรรณของนักสังคมสงเคราะห์ด้วย ถ้าไม่เช่นนั้นก็เท่ากับว่านักสังคมสงเคราะห์ให้ความช่วยเหลืออย่างไม่มีหลักการ ใคร ๆ ก็ปฏิบัติได้ ไม่จำเป็นต้องเป็นนักสังคมสงเคราะห์ แล้ว การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน แต่ถ้าเป็นการช่วยเหลือบุคคลอื่นครอบครัวอื่นที่ไม่ใช่ญาติพี่น้อง เพื่อนฝูง มิตรสหาย การให้ความช่วยเหลือต้องมีระบบ มีหลักเกณฑ์ ไม่อย่างนั้นจะเป็นการช่วยเหลือที่อาจจะไม่เหมาะสม ไม่ถูกต้อง ผลของการให้ความช่วยเหลือแทนที่จะเป็นเรื่องดี กลับกลายเป็นความทุกข์ เพิ่มขึ้นอีก หรือมีผลทำให้ผู้อื่นเดือดร้อนในการปฏิบัติอย่างนั้น นักสังคมสงเคราะห์จะต้องพบกับ ผู้รับบริการหลายประเภท พบกับปัญหาของผู้รับบริการหลายประการ นักสังคมสงเคราะห์ต้องยึดหลักค่านิยมในการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ ดังที่ได้เคยกล่าวไว้แล้ว เช่น ยึดหลักความแตกต่างของบุคคล การนับถือบุคคล การยอมรับ การตัดสินใจด้วยตนเองของผู้รับบริการ และการรักษาความลับ นอกจากยึดหลักค่านิยมเป็นบรรทัดฐานในการให้บริการแล้ว ก็ยังจะต้องยึดถือจรรยาบรรณของวิชาชีพสังคมสงเคราะห์ด้วย การที่ต้องให้บริการกับบุคคลหลายประเภท นักสังคมสงเคราะห์ต้องใช้หลักธรรมะในข้อของขันติหรือความอดทน ค่อนข้างมากเพื่อระงับความโกรธ ที่จะมีต่อผู้รับบริการ นักสังคมสงเคราะห์ขาดความอดทน ก็จะขาดสติในการพิจารณาเรื่องต่าง ๆ เมื่อขาดสติก็ไม่ใช่ไปตามวัตถุประสงค์ของงานสังคมสงเคราะห์ที่ได้ตั้งไว้คือ ช่วยผู้รับบริการให้เขาช่วยตัวเองได้ การแก้ไขปัญหานั้นต้องทำด้วยสติและปัญญาในการพิจารณาอย่างรอบคอบเยือกเย็น ต้องคิดว่าอุปสรรคทั้งหลายที่เกิดขึ้นเป็นของสนุก นำทำลาย ถ้าหากไม่มีอุปสรรคแล้ว การทำงานก็อาจจะหมดรสชาติได้ ความสำเร็จนั้นจะเป็นของบุคคลที่มีความอดทนเท่านั้น การรักษาจิตใจไม่ให้มัวหมองไปด้วยความโกรธ ย่อมมีอันถึงสภาวะเพราะจะทำให้ นักสังคมสงเคราะห์มีเมตตาในจิตใจ ทำให้ผู้รับบริการได้รับผลของเมตตาธรรมนั้น และนักสังคมสงเคราะห์ก็มีความสุขด้วยเมตตาธรรมนั้นด้วยฆราวาสธรรม ๔ ประการ ควรอยู่ในจิตใจของนักสังคมสงเคราะห์คือโดยใช้หลักธรรม ๔ ประการนี้ เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจก่อนที่จะกล่าวถึงหลักธรรมข้ออื่นต่อไปนั้น ขอทำความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของนักสังคมสงเคราะห์สักเล็กน้อย ส่วนความอดกลั้นนั้น จะขอยกตัวอย่างที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนกับพระภิกษุทั้งหลายว่า “อย่าหวั่นไหวกับคำชม คำตำหนิของคน อย่างไม่ดีใจ เพราะเขาชมและอย่าไปเสียใจเพราะเขาตำ”^{๘๐} เราควรพิจารณาเมื่อเขาตำว่าเป็นเพราะสาเหตุใด ถ้ามีอะไรผิดเราก็ควรปรับปรุงตนเองให้ดีขึ้น อย่างโกรธเขา เราเรียกว่าโลกธรรม ซึ่งมีทั้งฝ่ายดีและฝ่ายชั่ว

โดยทั่วไปแล้วบทบาทหน้าที่ของนักสังคมสงเคราะห์จะประกอบด้วยบทบาทหน้าที่ดังต่อไปนี้คือ

^{๘๐} วิ.ม.(ไทย) ๓/๑๒/๒๑๑.

๑ บทบาทหน้าที่ในการแก้ปัญหา และการบรรเทาปัญหา นักสังคมสงเคราะห์จะต้องมีการเรียนรู้เกี่ยวกับสังคม และมีความรู้ความสามารถที่จะนำทรัพยากรต่าง ๆ มาใช้ในการแก้ปัญหาได้

๒ บทบาทหน้าที่ในการป้องกันปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ที่จะบังเกิดขึ้นไม่ว่าด้านเศรษฐกิจ สังคม อารมณ์ จิตใจ และสุขภาพร่างกายโดยกระทำร่วมกับผู้รับบริการ

๓ บทบาทหน้าที่ในการบำบัดรักษาหรือการบริการรวมทั้งการฟื้นฟูสมรรถภาพ หรือแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ของผู้มีปัญหาให้ดีขึ้น

๔ บทบาทหน้าที่ในการส่งเสริม หรือพัฒนาจัดว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งในการสังคมสงเคราะห์ เพราะการพัฒนาคือสิ่งที่ก่อให้เกิดประโยชน์อย่างมากมายมหาศาล คือ เมื่อบุคคลได้รับพัฒนาแล้วย่อมจะพัฒนาสิ่งแวดล้อมและพัฒนาคนอื่น ๆ ต่อไปอีกโดยไม่รู้จักจบสิ้น ลักษณะของนักสังคมสงเคราะห์ที่ดี

๑ มีความรู้ในการทำงานเป็นอย่างดี

๒ มีความรู้และเข้าใจมนุษย์ และสังคมโดยเฉพาะอย่างยิ่งมนุษย์และสังคมที่มีปัญหา

๓ มีทัศนคติที่ดีต่อเพื่อนมนุษย์และสังคม

๔ มีทัศนคติที่ดีต่องานสังคมสงเคราะห์

๕ ไม่คำนึงถึงสิ่งตอบแทนในการทำงาน นอกจากความต้องการให้เพื่อนมนุษย์มีความสุข หลักธรรมที่นักสังคมสงเคราะห์ สามารถนำมาใช้ในการปฏิบัติงานได้ในลำดับต่อไป ได้แก่ พรหมวิหาร ๔ ประกอบด้วย

๑ เมตตา คือ ความรักความปรารถนาให้ผู้รับบริการมีความสุข โดยนักสังคมสงเคราะห์พยายามแผ่เมตตาให้แก่ตนเองและผู้รับบริการ การแผ่เมตตานี้อาจจะประยุกต์เข้าได้กับหลักการของงานสังคมสงเคราะห์ ค่านิยมและจรรยาบรรณของงานสังคมสงเคราะห์ด้วย การเข้าใจยอมรับยินดีที่จะช่วยเหลือให้ความเห็นใจต่อปัญหาและความทุกข์ของเขา แต่ต้องอยู่ในขอบเขตของวิชาชีพด้วย

๒ กรุณา คือ นักสังคมสงเคราะห์ปรารถนาจะช่วยให้ผู้รับบริการพ้นจากสภาพปัญหา ความเดือดร้อน โดยใช้ความรู้ทางสังคมสงเคราะห์เป็นพื้นฐานในการให้บริการ

๓ มุทิตา คือ นักสังคมสงเคราะห์พลอยยินดี เมื่อผู้รับบริการสามารถแก้ปัญหาได้

๔ อุเบกขา คือ นักสังคมสงเคราะห์วางใจเป็นกลางในการให้บริการด้วย ความเป็นธรรม ไม่อคติ และเมื่อได้ช่วยเหลือผู้รับบริการอย่างเต็มความสามารถแล้ว ผู้รับบริการยังคงอยู่ในความเดือดร้อน ก็ไม่ควรวิตกกังวลหรือทุกข์มากเกินไปหลักธรรมข้อต่อไป ได้แก่ สังคหวัตถุ ๔

๑ ทาน คือ ให้ความช่วยเหลือผู้รับบริการ ไม่ว่าจะเป็นการให้คาบิรักษาแนะนำหรือให้วัตถุสิ่งของต่าง ๆ ตามสภาพปัญหาของผู้รับบริการ

๒ ปิยวาจา คือ มีวาจาที่สุภาพไพเราะต่อผู้รับบริการ ไม่ว่าจะเป็นคนร่ำรวยหรือยากจน พิการหรือมีปัญหาใด ๆ ก็ตาม

๓ อตถจริยา คือ บาเพ็ดตนให้เป็นประโยชน์ในการให้บริการโดยคำนึงว่า เรามีคุณค่า มีเกียรติ และมีทัศนคติที่ดีในความเป็นมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นใครก็ตาม ซึ่งก็ตรงกับหลักการและค่านิยมทางสังคมสงเคราะห์เช่นกัน

๔ สมานัตตตา คือวางตนเสมอไม่ถือตัว ปฏิบัติตนกับผู้รับบริการโดยคำนึงว่า เรามีคุณค่า มีเกียรติ และมีทัศนคติที่ดีในความเป็นมนุษย์ ไม่ว่าเราจะเป็นใครก็ตาม ซึ่งก็ตรงกับหลักการและค่านิยมทางสังคมสงเคราะห์เช่นกันหลักการและค่านิยมทางสังคมสงเคราะห์ที่เหมือนกันอยู่ข้อหนึ่งที่น่าสนใจก็คือ การให้ผู้รับบริการตัดสินใจเกี่ยวกับปัญหาของเขาด้วยตนเอง ซึ่งตรงกับพุทธสุภาษิตที่ว่า อตตาทิ อตตโน นาโถ ตนแลเป็นที่พึ่งของตน^{๘๑} โดยทางสังคมสงเคราะห์มีปรัชญาในการช่วยเหลือเพื่อให้เขาช่วยตนเองได้ ไม่มีใครที่จะตัดสินใจเกี่ยวกับปัญหาของตนเองได้ดีเท่ากับบุคคลที่มีปัญหานั้นเอง เป็นการช่วยพัฒนาความสามารถหรือศักยภาพของผู้รับบริการได้ดี มีข้อจำกัดคือความสามารถของผู้รับบริการว่าจะช่วยตนเองได้มากน้อยแค่ไหน แต่ถ้าผู้รับบริการเป็นบุคคลที่พิการทางสมองและปัญญา หรือยังเป็นผู้ที่อยู่ในวัยเด็ก นักสังคมสงเคราะห์ยึดถือเพื่อปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์คือ การคำนึงถึงความแตกต่างของผู้รับบริการ ซึ่งเปรียบได้กับธรรมของพระพุทธองค์ที่ว่า บุคคลนั้นแตกต่างกันเปรียบเสมือนดอกบัว ๔ เหล่า ผู้รับบริการของนักสังคมสงเคราะห์เช่นเดียวกันต้องพิจารณาให้ดี การบริการของนักสังคมสงเคราะห์ก็เช่นเดียวกัน ต้องพิจารณาให้ดีการบริการจึงจะบรรลุเป้าหมายหลักการทางสังคมสงเคราะห์ที่น่าสนใจอีกข้อหนึ่ง คือการตระหนักในตนเองของนักสังคมสงเคราะห์ ในข้อนี้จะเปรียบได้กับการพิจารณาตนเองโดยถึถ้วน ว่าเราทำงานอะไรอยู่ มีสติระลึกอยู่เสมอว่าเราเป็นนักสังคมสงเคราะห์วิชาชีพ กำลังทำงานในการแก้ปัญหากับผู้รับบริการ เป็นการทำงานในขอบเขตวิชาชีพ เราไม่ได้เข้าไปอยู่ในวงจรของปัญหานั้น ๆ กับผู้รับบริการ การมีสติในการทำงานนั้น ทำให้นักสังคมสงเคราะห์ไม่ใช้อารมณ์ในการแก้ไขร่วมกับผู้รับบริการสามารถแยกชีวิตจริงของตนเอง กับภาระหน้าที่ในการปฏิบัติงานออกจากกัน เมื่อเป็นเช่นนั้นก็จะไม่เกิดอคติในการให้บริการไม่เลือกที่รักมักที่ชัง ไม่นำปัญหาของตนไปปะปนกับของผู้รับบริการหลักการทางสังคมสงเคราะห์ที่สำคัญและน่าสนใจเป็นประการสุดท้าย ซึ่งสอดคล้องกับค่านิยมและจรรยาบรรณทางสังคมที่สำคัญก็คือ การรักษาความลับ ของผู้รับบริการเปรียบได้กับธรรมะของพระพุทธเจ้าคือ สัจจะมีความซื่อสัตย์ต่อผู้รับบริการ ในแง่ของการไม่นำความลับของผู้รับบริการไปเผยแพร่ ให้บริการด้วยความซื่อตรงไม่มีอุบายใด ๆ ความซื่อสัตย์ที่ปฏิบัตินี้จะมีผลต่อวิชาชีพสังคมสงเคราะห์ ผู้รับบริการก็จะเกิดความเชื่อถือ เกิดความไว้วางใจในตัวนักสังคมสงเคราะห์นักสังคมสงเคราะห์นำหลักธรรมไปใช้ในการพัฒนาจิตใจของผู้รับบริการ นักสังคมสงเคราะห์นอกจากจะแก้ไขปัญหของผู้รับบริการ โดย

^{๘๑} พุ.ชา.ม.หา.(ไทย) ๒๘/๒๓/๒๗๙.

การแก้ไขนั้นก็ต้องประยุกต์ธรรมะ หลักธรรมของพระพุทธเจ้าในการให้บริการ ขณะเดียวกันนักสังคมสงเคราะห์ก็สามารถที่จะใช้ธรรมะในการพัฒนาจิตใจของผู้รับบริการได้ด้วย เช่น การชี้ให้เห็นความถูกผิดสมควรหรือไม่สมควรในการดำรงชีวิตประจำวัน เพราะการให้ธรรมเป็นทานขณะการให้ทั้งปวง สัพพทานิ ธมมทานิ ชินาติ^{๘๒} การชี้แนะให้เข้าใจหลักความเป็นจริงของชีวิตที่นำไปสู่ความสงบสุข แก่ตัว ครอบครัว และสังคมเพราะการสงเคราะห์เพื่อนมนุษย์นั้น ถ้าสงเคราะห์แต่เพียงด้านวัตถุด้านเดียวจะไม่เพียงพอ เพราะไม่รู้จักอ้อม แต่ถ้าแนะนำทางที่ถูกต้องแก่การดำเนินชีวิตแล้วความเพียงพอก็จะเกิดมีแก่เขา เป็นการสงเคราะห์ที่ประเสริฐที่สุดที่มนุษย์จะพึงให้แก่กันได้มีหลักธรรมอยู่ ๒ ประการของพระพุทธเจ้า ซึ่งสามารถนำมาชี้ให้ผู้รับบริการเห็นถึงสัจจะธรรมหรือความธรรมดาของโลก ได้แก่

๑ พึ่งตนเองดีกว่าพึ่งผู้อื่น

๒ ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว

พึ่งตนเองดีกว่าพึ่งผู้อื่น พึ่งตนเองของผู้รับบริการซึ่งนักสังคมสงเคราะห์ชี้แนะว่า เมื่อเกิดปัญหาขึ้นนั้นให้วิเคราะห์หาสาเหตุของปัญหาให้พึ่งตนเอง เมื่อไม่สามารถที่จะช่วยตนเองได้ ก็จำเป็นต้องหาบริการทางสังคม แต่ในขณะนั้นผู้รับบริการก็ต้องพยายามที่จะช่วยตัวเองด้วยการประสบปัญหาของผู้รับบริการไม่ได้หมายความว่าความความสามารถในเรื่องต่างๆ และการที่ต้องมาพึ่งพาบริการจากสังคมก็ไม่ได้หมายความว่าความความสามารถเช่นกัน แต่จะต้องไม่เกิดความคิดที่ว่าพึ่งพาผู้อื่นอยู่เรื่อย ๆ เพราะจะกลายเป็นอ่อนแอ ท้ออะไรไม่ได้ คนที่อ่อนแอจะไม่สามารถมีชีวิตอยู่ในโลกนี้ได้ด้วยความสงบสุข ในบางครั้งก็อาจมีผู้อื่นคอยอุปถัมภ์ค้ำจุนเรา แต่เขาก็ช่วยได้ไม่นาน การพึ่งตนเองถ้าเราไม่พึ่งธรรมะคือ เราไม่ประพฤติธรรม ชีวิตก็ไปไม่รอด มีความตกต่ำลงไปทุกวันทุกเวลา เพราะฉะนั้น จึงต้องพึ่งพาตนเอง ไม่มีอะไรมาดลบันดาลให้เรา ไม่มีเทวดาฟ้าดินที่เหนมาดลบันดาลให้เราั่งมี หรือยากจน ที่เกิดขึ้นนั้นเป็นมาแต่ตัวของเราส่วนหนึ่ง และความแปรผันของสิ่งแวดล้อม แต่ถ้าเราไม่มีความประมาทแล้ว เราก็ไม่สามารถฟันฝ่าอุปสรรคไปได้ ในฐานะที่เป็นพุทธบริษัทเราคงคิดช่วยตัวเองให้มาก พึ่งตัวเองให้มากสิ่งต่าง ๆ ที่เราประสบมานั้น เป็นบทเรียนบางคนเคยกระทำผิดมา ล้มลุกคลุกคลานไม่สมหวัง ถือว่าเป็นเรื่องธรรมดา ตามหลักอริยสัจจ์ของพระพุทธเจ้า เมื่อเวลามีความทุกข์มีปัญหามีความพลาดหวังก็ต้องศึกษาว่าเพราะอะไร ผิดเพราะอะไร ต้องแก้ต่อไป ต้องสู้ต่อไป เพราะชีวิตคือการต่อสู้ ต่อสู้ทั้งภายนอกที่มากกระทบเรา ต่อสู้ทั้งภายในคือ กิเลสที่เกิดขึ้นในใจของเรา คือ ความโลภ ความโกรธ ความหลง ถ้าเรามีสติและปัญญาพิจารณาเรื่องต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นอย่างถูกต้องคอยป้องกันไม่ให้กุศลเกิดขึ้นไม่ปล่อยตัวปล่อยใจไปกับสิ่งชั่วร้าย แล้วก็จะมีความสุขอย่างสงบสุข ดังพุทธภาษิตที่ว่า นตฺถิ สนฺติ ปฺร สุข สุขอื่นยิ่งกว่าความสงบไม่มี^{๘๓} ธรรมะทั้งหลายที่คอยควบคุมอารมณ์หรือป้องกันสิ่งที่ยั่วร้าย อย่างเช่นโลกธรรม๘ มาทำให้หลงใหลตามแต่ถ้าเรามีธรรมะโอสถแล้ว

^{๘๒} พุ.ธ.อ. (ไทย) ๒๕/๖๓.

^{๘๓} พุ.ชา.ทุก.(ไทย) ๒๗/๒๕/๕๗.

ก็เหมือนกับเราได้ฉีดวัคซีนป้องกันหรือขับไล่ โรคภัยให้มันออกไปจากตัวเรา สภาพชีวิตของเราก็จะดีขึ้นก็จะเป็น ทนโต เสฏฐิ มนุสเสสุ ผู้ที่ฝึกตนเป็นผู้ประเสริฐที่สุด^{๘๔}

ข้อความที่น่าสนใจ สามารถที่จะให้ความช่วยเหลือบุคคลอื่นได้ และเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม นอกจากเรามีธรรมะแล้วก็ควรมอบธรรมะให้คนอื่นด้วยการให้ที่ประเสริฐคือ สัพพ ทานัมมทาน ชินาติ การให้ธรรมเป็นทานเป็นการให้ที่ชนะการให้ทั้งปวง ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว หลักธรรมนี้ใช้ให้เราเห็นว่าสุข ทุกข์ในชีวิตประจำวัน เป็นผลสืบเนื่องมาจากการกระทำของตนเอง เป็นส่วนชี้ให้เห็นถึงเหตุผลในการดำรงชีวิต เพราะในทางพุทธศาสนาไม่ถือเรื่องโชคกลาง ไม่มีใครลิขิตชีวิตของเราได้ ทุกสิ่งทุกอย่างเกิดแต่เหตุผล และถือว่าเป็นเรื่องกรรม เป็นผลแห่งการกระทำซึ่งมีทั้งกรรมดีและกรรมไม่ดี หมายความว่าเราพยายามทำแต่ความดี เพราะชีวิตของเราไม่มีอะไรที่จะมาลิขิต ตนเองนั้นแหละรู้ดีหรือชั่ว ควรทำหรือไม่ เราต้องปฏิบัติแต่สิ่งที่ดีแม้คนอื่นจะไม่เห็น แต่เราก็เป็นผู้รับรู้ เราทำไปแล้วเราจะมีแต่ความสุข จิตใจสะอาด สบายใจนั้นแหละ ผลของบุญหรือความดีที่เราได้ทำ ต้องใช้ธรรมะเป็นเครื่องนำทางถ้าคนเรามัวแต่แก่งแย่งชิงดีชิงเด่นกัน ไม่เอื้อเฟื้อต่อกัน ฉกฉวยประโยชน์ให้ตนเองและครอบครัว โดยไม่คำนึงถึงส่วนรวมสังคมนั้นก็อยู่ไม่ได้ การให้ข้อคิดในเรื่องการกระทำดีนี้จะช่วยให้ผู้รับบริการมีความเชื่อในเรื่องของการประกอบความดีงาม ดำเนินชีวิตอย่างมีคุณค่า แม้จะประสบปัญหาความเดือดร้อน จะประกอบด้วยคติ พุทธ ทำดี โดยไม่ข้องแวะกับความชั่ว ไม่ว่าจะประสบปัญหาใด ๆ ก็ตาม และให้มีความเชื่ออยู่เสมอว่าผลของความดีนั้น จะต้องตอบสนองในวันหนึ่งช่วงชีวิตต่อไปก็จะดีงามตลอดไป ๑) ปุเรกัตตกิจ พุทธกิจภาคเช้าหรือภาคก่อนอาหาร ได้แก่ ทรงต้นพระบรมมถ์เข้าเสด็จบิณฑบาต เสด็จแล้วทรงแสดงธรรม โปรดประชาชนในที่นั้น ๆ เสด็จกลับพระวิหาร รอให้พระสงฆ์ฉันเสร็จแล้วเสด็จเข้าพระคันธกุฎี ๒) ปัจฉากัตตกิจ พุทธกิจภาคบ่ายหรือหลังอาหารระยะที่ ๑ เสด็จออกจากพระคันธกุฎี ทรงโอวาทภิกษุสงฆ์ เสร็จแล้วพระสงฆ์แยกย้ายกันไปปฏิบัติธรรมในที่ต่าง ๆ พระองค์เสด็จเข้าพระคันธกุฎี อาจบรรทมเล็กน้อย แล้วถึงระยะที่ ๒ ทรงพิจารณาตรวจดูความเป็นไปของชาวโลก ระยะที่ ๓ ประชาชนในถิ่นนั้นมาประชุมในธรรมสภาทรงแสดงธรรมโปรด ๓) ปริมยามกิจ พุทธกิจที่ ๑ (ของราตรี) หลังจากพุทธกิจภาคกลางวันแล้วอาจทรงสรภสนแล้วปลีกพระองค์อยู่เงียบ ๆ พักหนึ่ง จากนั้นพระภิกษุสงฆ์มาเฝ้าทูลถามปัญหาบ้าง ขอกรรมฐานบ้าง ขอให้ทรงใช้เวลาตลอดยามแรกนี้สนองความประสงค์ ของพระสงฆ์ ๔) มัชฌิมยามกิจ พุทธกิจในมัชฌิมยาม เมื่อพระสงฆ์แยกย้ายไปแล้ว ทรงใช้เวลาที่สองตอบปัญหาพวกเทพทั้งหลายที่มาเฝ้า ๕) ปัจฉิมยามกิจ พุทธกิจในปัจฉิมยาม ทรงแบ่งเป็น ๓ ระยะ ระยะแรก เสด็จดำเนินจงกรมเพื่อให้พระวรกายได้ผ่อนคลาย ระยะที่ ๒ เสด็จเข้าพระคันธกุฎีทรงพระบรมมสัหาไสยาสน์อย่างมีพระสติสัมปชัญญะ ระยะที่ ๓ เสด็จประทับนั่งพิจารณาสอดส่องเลือกสรรว่า ในวันต่อไปมีบุคคลผู้ใดที่

^{๘๔} ส.ส.อ. (ไทย) ๑๕/๑๐๔.

ควรเสด็จไปโปรดโดยเฉพาะเป็นพิเศษเพื่อทรงกำหนดพระทัยไว้แล้ว ก็จะเสด็จไปโปรดในภาคพุทธกิจที่ ๑ คือ ปุเรภัตตกิจ ๓

๒.๗ สรุปแนวความคิดการสังคัมสงเคราะห์

สรุปการสังคัมสงเคราะห์นั้น คือได้พัฒนาจิตใจ แม้จะในระดับหนึ่ง โดยประพฤติดุปฏิบัติ อยู่ในศีล รักษากาย วาจา ใจ ให้ถูกต้องเหมาะสมอยู่เสมอ และค่อย ๆ พัฒนาให้อยู่ในระดับที่สูงขึ้น โดยมีความละเอียด เกรงกลัวต่อบาปให้บริการโดยสุจริต ไม่คิดคดโกงผู้รับบริการไม่มีอคติในการให้บริการ จนถึงการพัฒนาในระดับยิ่งขึ้นไปอีก เป็นการฝึกจิตใจให้เข้มแข็งเกิดปัญญาที่จะพิจารณาเรื่องต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นชีวิตการทำงาน หรือเรื่องส่วนตัวก็ดีขึ้นจะพัฒนาตนเอง พัฒนาวิชาชีพและสภาพสังคมโดยรวมได้ในที่สุด การปฏิบัติงานของนักสังคัมสงเคราะห์นั้น มีหลักการที่เกี่ยวกับการสำรวจตนเองของนักสังคัมสงเคราะห์ที่น่าจะกล่าวถึง และหลักการนี้จะช่วยให้นักสังคัมสงเคราะห์พัฒนาตนเอง หรือพัฒนาจิตใจ โดยใช้ธรรมะเป็นเครื่องมือได้ดียิ่งขึ้นหลักการที่ควรกล่าวถึงก็คือพระพุทธองค์เป็นนักสังคัมสงเคราะห์จะต้องนำหลักธรรมะไปใช้ในการปฏิบัติงานและใช้ในการพัฒนาสาวก นอกเหนือไปจากความรู้ที่มีอยู่เพื่อให้นักสังคัมสงเคราะห์ต้องกระทำกับบุคคล กลุ่ม และชุมชนที่มีปัญหา มีความต้องการในระดับต่าง ๆ กัน การนำธรรมะมาประยุกต์ใช้จะทำให้คุณค่าเป็นอย่างมาก งานสังคัมสงเคราะห์เป็นงานที่ละเอียดอ่อน เพราะเป็นการให้การช่วยเหลือที่จะพัฒนาบุคคล ไม่ใช่เพียงแต่การช่วยเหลือที่จะให้เฉพาะสิ่งของเท่านั้น การปฏิบัติงานทุกขั้นตอนจะต้องกระทำด้วยสติ ใช้ปัญญา ในการพิจารณาให้ความช่วยเหลือ ลำพังเฉพาะการสร้างสัมพันธ์ที่ดีระหว่างพระพุทธองค์กับพระสาวกผู้รับบริการก็เป็นงานที่จะต้องใช้ความรู้สึก ใช้ความละเอียดอ่อน ใช้ความอดกลั้นเป็นอย่างมาก เพราะการสร้างสัมพันธ์ภาพเป็นสิ่งจำเป็นที่จะทำให้กระบวนการปฏิบัติงานเผยแผ่ดำเนินต่อไปได้ดีหรือไม่เพียงใด สัมพันธภาพที่ดีจะเริ่มจากการที่พระพุทธองค์นักสังคัมสงเคราะห์ได้พบกับผู้รับบริการคือเหล่าบรรดาสาวกครั้งแรก การให้การต้อนรับหรือพบปะด้วยความเป็นมิตรดังกล่าวนั้น พระพุทธองค์ฐานะนักสังคัมสงเคราะห์จะต้องยึดหลักการยอมรับประกอบหลักพรหมวิหาร ๔ คือ มองผู้รับบริการคือสาวกด้วยความเข้าใจ เป็นใจ มีเมตตา กรุณา และในระหว่างที่มีการสนทนาให้คำปรึกษา พระพุทธองค์ฐานะนักสังคัมสงเคราะห์จะต้องสังวรในตนเองไม่นำเอาความรู้สึกลึกคิดส่วนตัว อารมณ์ต่าง ๆ เข้าไปปะปนในขณะที่ให้บริการ ซึ่งก็จะต้องมีการข่มใจอดทนต่อความไม่พอใจต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ซึ่งก็ต้องใช้หลักธรรมเช่นกัน ดังนั้น ในความเป็นจริงพระพุทธองค์ฐานะนักสังคัมสงเคราะห์วิชาชีพ ใช้ธรรมะเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานอยู่แล้ว เพื่อให้ได้สมาธิ มีจิตใจแน่วแน่ มีสติระลึกว่าเราคือใคร กำลังทำอะไรอยู่ จะได้ปฏิบัติงานได้อย่างถูกต้องไม่หลงทาง ไม่หลงไปกับอารมณ์ต่าง ๆ ที่มากระทบ และจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและต่อผู้รับบริการได้เป็นอย่างมาก วิธีการสังคัมสงเคราะห์ตามแนวพุทธคือการจัดให้มีการดำเนินการสังคัมสงเคราะห์โดยให้สอดคล้อง

คล่องกับแนวคิดและหลักการสังคัมสงเคราะห์ตามแนวพระพุทธศาสนา หลักพุทธธรรมคำสอนที่เป็นวิธีการสังคัมสงเคราะห์ได้แก่คำสอนที่สอนให้บุคคลรู้จักการดำเนินชีวิตของมนุษย์ ให้รู้จักดำเนินชีวิตให้บรรลุประโยชน์ที่เป็นจุดหมายของชีวิตที่เรียกว่าอรรถะซึ่งแปลว่าประโยชน์ วิธีการสังคัมสงเคราะห์ตามแนวพุทธ ก็คือ การจัดให้มีการดำเนินการสังคัมสงเคราะห์ให้สอดคล้องกับแนวคิดและหลักการสังคัมสงเคราะห์ตามแนวทางพระพุทธศาสนา พุทธธรรมที่เป็นวิธีการสังคัมสงเคราะห์คือ คำสอนที่สอนให้บุคคลรู้จักการดำเนินชีวิตของมนุษย์ รู้จักดำเนินชีวิตให้บรรลุประโยชน์ ที่เป็นจุดหมายของชีวิต ที่เรียกว่าอรรถะ ๓ ประการได้แก่

๑ ทิฏฐธัมมิกัตถะ คือ ประโยชน์ปัจจุบัน

๒ สัมปรายิกัตถะ คือ ประโยชน์เบื้องต้น

๓ ปรมัตถะ คือ ประโยชน์สูงสุด

อรรถะ ๓ ประการนี้ เป็นวิธีการสังคัมสงเคราะห์ที่สอดคล้องกับแนวคิดและหลักการสังคัมสงเคราะห์ตามแนวพุทธ ในลักษณะดังนี้

๑ ในแง่ของความคิด อรรถะ ๓ ประการ เป็นวิธีการสังคัมสงเคราะห์เพื่อแก้ไขปัญหาของชีวิต คือ

๑ ทิฏฐธัมมิกัตถะ เป็นวิธีสังเคราะห์ให้บุคคลได้มาซึ่งปัจจัยสี่ที่จำเป็นต่อร่างกาย อย่างเพียงพอ เป็นการสงเคราะห์รายบุคคล

๒ สัมปรายิกัตถะ เป็นวิธีการสงเคราะห์เพื่อให้สังคมมีความสงบสุข เป็นการตอบสนองด้านสังคม เป็นการมุ่งสงเคราะห์เพื่อให้เกิดปัญหาส่วนสังคม

๓ ปรมัตถะ เป็นวิธีการสงเคราะห์ด้านจิตใจ เพื่อให้บุคคลมีความมั่นคงสงบสุข เป็นการตอบสนองด้านจิตใจวิธีนี้เป็น การดับปัญหาอย่างสิ้นเชิง

๒.๘ การเผยแผ่หลักธรรมที่ส่งเสริมการพัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิตของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์

กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต เกิดขึ้นจากการนำความคิดและแนวปฏิบัติของพระอาจารย์สุบิน ปณีโต พระภิกษุสงฆ์แห่งวัดไผ่ล้อม จังหวัดตราด ที่นำเอาประสบการณ์ที่ได้รับจากการธุดงค์ไปยังภูมิภาคต่าง ๆ ทั่วประเทศ เกิดเป็นแรงบันดาลใจสำคัญ ๒ ประการ คือ ความต้องการเผยแผ่ธรรมะและแก้ปัญหาความยากจน เนื่องมาจากตระหนักใน ความสำคัญของปัญหาความยากจนที่กระทบต่อวิถีชีวิตของผู้คนและเป็นบ่อเกิดของปัญหาที่ตามมาต่าง ๆ นานาประการ อาทิเช่น ปัญหาหนี้สิน การทะเลาะเบาะแว้งภายในครอบครัว ดังนั้นหากต้องการแก้ปัญหาโดยการเทศนาสอนอย่างเดียวคงไม่เพียงพอ จะต้องมีการคิดหาต้นสายปลายเหตุของปัญหา ก่อน สิ่งที่ต้องดำเนินการคิดอันดับแรกก็คือ เงิน เงินเป็นปัจจัย เป็นปัญหาตัวสำคัญที่ทำให้ทุกคนต้อง

ด้นรณเพื่อให้ได้มา ด้วยความมานะอดุสาหะ แต่การเทศสอนอย่างเดียวไม่ได้ช่วยแก้ปัญหาความยากจนได้เลย จึงได้มีการนำประสบการณ์ต่าง ๆ ที่พระอาจารย์สุบิน ฯ ได้เรียนรู้มาระหว่างเดินธุดงค์ และการไปจำพรรษาอยู่ ณ ที่ต่าง ๆ รวมถึงการแลกเปลี่ยนความรู้กับ ครูชบ ยอดแก้ว ผู้ซึ่งประสบความสำเร็จในการจัดตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ให้กับพระอาจารย์สุบิน ปณีโต อีกทั้งประกอบกับการได้อ่านและรับฟังพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในราชพิธีต่าง ๆ ที่พระองค์ท่านได้กล่าวถึงการดำเนินชีวิตด้วยความพอเพียง ไม่ฟุ้งเฟ้อ ประหยัด อดออม พระอาจารย์สุบิน จึงได้นำแนวคิดดังกล่าวที่ได้มาผสมผสาน ประยุกต์หลักธรรม สอดแทรกธรรมะ ให้เกิดเป็นการผสมผสานแนวคิดที่กลมกลืน กับหลักธรรม คือ การรักษาสัจจะ ความจริงใจต่อตนเองที่จะปฏิบัติแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์และเป็นธรรม การรู้จักข่มใจตนเอง ฝึกใจตนเองให้ประพฤติปฏิบัติอยู่ในสัจจะความดี การอดทน อดทนและอดกลั้นย่อมไม่ประพฤติก่อความสุจริต ไม่ว่าจะด้วยประการใด และ รู้จักการละวางความชั่ว ความทุจริต และรู้จักสละประโยชน์ส่วนน้อยของตนเองเพื่อประโยชน์ส่วนรวม^{๘๕} ผสมผสานเข้ากับแนวคิดที่ต้องการส่งเสริมให้ประชาชนปฏิบัติธรรมผ่านการปฏิบัติจริง^{๘๖} เกิดเป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนที่ประยุกต์ใช้หลักธรรมสอดแทรกในการดำเนินงานเพื่อแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจและสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนในท้องถิ่น เป็นจุดเริ่มต้นรวมตัวกันของชุมชนด้วยความสมัครใจในนาม “กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต” ซึ่งสะท้อนถึงเป้าหมายและหลักคิดในการปฏิบัติของกลุ่มได้อย่างชัดเจน กล่าวคือ การนำทรัพย์มารวมกันทีละเล็กทีละน้อยก็จะกลายเป็นทรัพย์ที่มากขึ้นได้ ทั้งทรัพย์ที่เป็นเงินตราและเครื่องปลื้มใจอันหมายถึง ความภาคภูมิใจ เป็นการสะสมบุญ สะสมความดีงามต่าง ๆ บนฐานของการมีหลักธรรม คือ “สัจจะ” ความจริงและความจริงใจที่มีต่อตนเอง ต่อผู้อื่น ไม่ว่าต่อหน้าหรือลับหลัง เป้าหมายเพื่อพัฒนาคนให้มีคุณธรรม และดูแลช่วยเหลือเกื้อกูลกันตั้งแต่เกิดจนตาย ครบวงจรชีวิต ด้วยการจัดสวัสดิการ

๒.๘.๑ หลักธรรมของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์

แนวคิดการดำเนินกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อสงเคราะห์ มุ่งใช้เงินเป็นเครื่องมือในการพัฒนา “คุณธรรม” ของสมาชิกในกลุ่ม เป็นการผสมผสานระหว่างหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ถูกนำมาใช้เป็นแนวคิดหลักร่วมกับแนวคิดสำคัญอื่น ๆ อาทิเช่น เศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ การพึ่งพาตนเอง

^{๘๕} พระสุบิน ปณีโต, สัจจะสะสมทรัพย์ : สะสมทุนสังคม, หนังสือชุดประชาสังคมลำดับที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, ๒๕๔๑), หน้า ๒.

^{๘๖} คณะกรรมการอุดมการณ์กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์, เอกสารประกอบการอบรมการจัดตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต, ม.ป.พ., ๒๕๔๖, (อัสสัมชัญ), หน้า ๖.

การมีส่วนร่วมของชุมชน นำมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับท้องถิ่น^{๘๗} ดังนั้นคุณธรรมที่พระอาจารย์สุบิน ภาณีโต ใช้จึงเป็นแนวทางในการพัฒนาสมาชิกในกลุ่ม และหลักธรรมในการทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ มีดังนี้

หลักธรรมข้อแรกที่พระอาจารย์สุบินให้ความสำคัญมากที่สุดเลยก็คือ “สัจจะ” เกิดจากสาเหตุที่พระอาจารย์ต้องไปบอกกล่าวกับคนในชุมชนให้มาเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ เพราะเมื่อครั้งที่ท่านได้ไปศึกษาดูงานและปฏิบัติกับ ครูชบ ยอดแก้ว นั้นชื่อกลุ่มใช้ว่า “ออมทรัพย์” เมื่อนำมาเผยแผ่ที่บ้านเกิดท่าน จะเอาไปใช้บอกสอนคนในชุมชนว่าให้มาออมทรัพย์ ก็เป็นการยาก เพราะเป็นพระจะใช้คำที่เป็นแบบธุรกิจก็ไม่ค่อยมีใครเชื่อถือ จึงคิดคิดขึ้นมาใหม่ว่า “สัจจะสะสมทรัพย์” คือให้ทุกคนมาสะสมทรัพย์ โดยใช้หลักธรรมคือ สัจจะ เข้ามาสอดแทรก ทำให้เห็นว่าเมื่อทุกคนมีสัจจะ วาจาท่านเชื่อถือ จะทำอะไรก็ประสบความสำเร็จ หมด คือ การข่มใจ ให้คนในชุมชนยึดหลักธรรมของการครองเรือน เมื่อมาอยู่ด้วยกันในชุมชนก็เปรียบเสมือนครอบครัวขนาดใหญ่ขึ้น มีผู้คนมากมาย ต่างคนต่างจิตต่างใจ ไม่เหมือนกัน ร้อยพ่อพันแม่ ย่อมมีปัญหา มีปากเสียง มีความขัดแย้งเกิดขึ้น หากรู้จักการข่มใจตัวเอง การเอาชนะใจตนเอง การรู้จักวางเฉย ยอมรับฟังเหตุผลของคนอื่น แล้วค่อยคิดพิจารณาหาทางออกร่วมกัน ก็จะทำให้ชุมชนนั้นมีความสุข สงบร่มเย็น ลดปัญหาความขัดแย้งไปได้ ขันติ ความอดทน ให้คนในชุมชนให้รู้จักอดทน อดออม ไม่โลภ คืออดทนออมทีละเล็กละน้อย ไม่ต้องออมมากและ อดทนต่อความอยาก อยากที่จะได้ จาคะ การเสียสละ การอยู่ร่วมกันในสังคมนั้น ไม่ว่าจะเล็กหรือใหญ่ก็ต้องมีความเสียสละ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกันเสมอ ให้เอาใจเขามาใส่ใจเรา เช่น เมื่อสมาชิกภายในกลุ่มเดือดร้อน เพื่อนของสมาชิกในกลุ่มก็ย่อมคอยช่วยเหลือเสมอ ให้คำปรึกษาแนะนำ อำนวยความสะดวกให้แก่สมาชิก ไม่เอารัดเอาเปรียบกัน ไว้อภัยซึ่งกันและกัน เพราะเป้าหมายสูงสุดของกลุ่มคือ การอยู่ดีมีสุข และการพอเพียง ลดปัญหาความยากจน และให้สวัสดิการแก่สมาชิกภายในกลุ่ม

ทิวฐธัมมิกัตถประโยชน์ คือประโยชน์ปัจจุบัน ๔ อย่าง ได้แก่ อุฏฐานสัมปทา คือ ความขยันหมั่นเพียร, อารักขสัมปทา คือ การรักษาทรัพย์, กัลยาณมิตตตา คือ การคบคนดี และสมชีวิตา คือ การเลี้ยงชีพโดยชอบ^{๘๘}

หลักธรรม อุฏฐานสัมปทา คือ ความขยันหมั่นเพียร หมั่นประกอบอาชีพที่สุจริต ขยันทำมาหากิน ต่างคนต่างช่วยกันทำงานไม่ยอมอยู่เฉย อารักขสัมปทา คือ การรักษาทรัพย์ รู้จักรักษาทรัพย์ที่หามาได้ การดำรงชีพไม่เป็นสุข เพราะไม่รู้จักรักษาทรัพย์ กัลยาณมิตร การคบคนดี ไม่คบคนพาล เหมือนสุภาษิตที่ว่า คบคนพาล พาลพาไปหาผิด คบบัณฑิต บัณฑิตพาไปหาผล เหมือนกับสมาชิกในกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์และสมชีวิตา คือ การเลี้ยงชีพโดยชอบ ไม่เพียงแค่ว่าเป็นคนดี คบคนดี

^{๘๗} ขัตติยา กรรณสูตร, คณะกรรมการอุดมการณ์กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์, ม.ป.พ.๒๕๔๔, หน้า ๑๓๕.

^{๘๘} อัง.อุฎฐก. (บาลี) ๒๓/๑๔๔/๒๘๙.

ต้องทำงานที่ดีด้วย งานที่สุจริต เลี้ยงชีพโดยสุจริต เป็นการวางรากฐานของการปฏิบัติที่ดี จนเป็นธรรมเนียมการเป็นอยู่ของชุมชน

มรรคมืองค์ ๘ คือ ทางสายเดียวอันมืองค์ประกอบ ๘ อย่าง ได้แก่

สัมมาทิฐิ คือ ความเห็นที่ถูกต้อง หมายถึง ความรู้ ปัญญา หรือมุมมอง ที่ถูกต้องตรงกับความจริง ตามคำสอนของพระพุทธเจ้า คือการรู้แจ้งในอริยสัจ ๔, สัมมาสังกัปปะ คือ ความคิดที่ถูกต้อง หมายถึง ความคิดที่ต้องละเว้นจากความพอใจ ความพยาบาทและการเบียดเบียน, สัมมาวาจา คือ เจรจาที่ถูกต้อง หมายถึง การพูดที่ต้องละเว้นจากการพูดเท็จ หยาบคาย ส่อเสียดและเพื่อเจ้อ, สัมมากัมมันตะ คือ การปฏิบัติที่ถูกต้อง หมายถึง การกระทำที่ต้องละเว้นจากการฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์และประพฤติดินกาม, สัมมาอาชีวะ คือ การหาเลี้ยงชีพที่ถูกต้อง หมายถึง การทำมาหากินอย่างซื่อสัตย์สุจริต ไม่มีการทุจริตและเอาเปรียบผู้อื่น, สัมมาวายามะ คือ ความเพียรที่ถูกต้อง หมายถึง ความอุตสาหะหรือความพยายามที่อยู่ในวิถีทางที่ดีงาม คือการละบาปอกุศลทางใจ และเจริญกุศลให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไป สัมมาสติ คือ การมีสติที่ถูกต้อง หมายถึง การระลึกทั่วอยู่ตลอดเวลา โดยกำจัดความฟุ้งซ่าน ราคะญ หตหุ่ ง่วงซึม สงสัย และลังเล คือการพิจารณา ภายในกาย เวทนา ในเวทนา จิตในจิต ธรรมในธรรม เช่นการเจริญอานาปานสติสมาธิ มีสติรู้ลมหายใจเข้าออก, สัมมาสมาธิ คือ การมีสมาธิที่ถูกต้อง หมายถึง การฝึกกายและอารมณ์ให้สงบ โดยกำจัดความคิด ความจำและอารมณ์ออกไปชั่วขณะหนึ่ง คือการเจริญฌานทั้งสี่^{๘๙}

สังคหัตถุ ๔ คือ หลักธรรม ที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจของผู้อื่น ทาน คือการให้สิ่งที่ควรให้ ปิยวาจา การพูดจาด้วยถ้อยคำไพเราะน่าฟังพูดในสิ่งที่เป็นอย่างคุณประโยชน์ อตถจริยา ประพฤติประโยชน์แก่ผู้อื่น และแก่ตนเอง สมานัตตตา ประพฤติตนให้เสมอต้นเสมอปลาย ไม่ถือตัว^{๙๐} ในการอยู่ชุมชนหนึ่ง ๆ นั้น จำเป็นอย่างมากที่จะต้องมียุทธธรรมข้อนี้ ไม่ว่าจะอยู่กับใครก็ตามหลักธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของกันและกันได้นั้น ก็คือ สังคหัตถุ ๔ ประการ

ทาน คือการให้ การให้ไม่ใช่อยากให้อะไรก็ได้ ต้องให้สิ่งที่สมควรให้ด้วย ตัวอย่างเช่น พระอาจารย์สุบิน ท่านได้ใช้หลักธรรมข้อนี้เรียกว่า ทาน คือ การให้ สิ่งแรกที่ท่านทำก่อน คือการให้ ให้โดยที่ไม่ต้องหวังสิ่งตอบแทน ท่านให้ด้วยใจอันเมตตา พร้อมทั้งร่างกายและแรงใจของท่าน ท่านให้ให้ความรู้ที่ท่านได้ศึกษามาทั้งทางโลกและทางธรรม หากเข้าใจไม่ถ่องแท้หรือเมื่อสื่อสารไปแล้วไม่ประสบผลสำเร็จท่านก็จะไปศึกษาค้นคว้าหรือหาวิธีแก้ไขมา เพื่อมามอบความรู้ให้แก่คนในชุมชนของท่าน และความรู้ที่ท่านได้ให้เป็นทานไปนั้นก็ประสบผลสำเร็จดังที่ตั้งเป้าหมายไว้ จนก่อให้เกิดเป็นกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ที่หวังไว้ได้สำเร็จ ดังพุทธสุภาษิตที่ว่า “ทมะมาโน ปิโย โหติ” แปลว่า ผู้ให้อยอม

^{๘๙} ที.ม.อ. (ไทย) ๑๐/๒๙๙/๓๔๘., ม.ม. (ไทย) ๑๒/๑๔๙/๑๒๓.

^{๙๐} ที.ป. (ไทย) ๑๑/๑๔๐/๑๖๗.

เป็นที่รัก ทุกคนในชุมชนรักพระอาจารย์สุบิน ปณีโต เมื่อทุกคนรักท่าน ท่านก็ยังสอนให้ทุกคนในชุมชนรักกันและกัน เอื้อเฟื้อต่อกัน และสอนให้รักผู้อื่น ช่วยเหลือผู้อื่น

ปิยวาจา คือ วาจาไพเราะ ท่านเป็นพระภิกษุอยู่แล้ว ย่อมไม่พูดคำหยาบคาย พูดด้วยน้ำเสียงที่อ่อนหวาน ไพเราะ ไม่ตะคอก เมื่อมีการเทศนาบรรยาย หรือมีประชุมภายในกลุ่ม ท่านก็จะบอกกล่าวให้พูดแต่คำที่ไพเราะ เมื่อมีการพูดคำหยาบ ก็จะมีการให้บุคคลนั้นออกจากที่ประชุมไป เพื่อลดปัญหาความขัดแย้งในขณะทำการประชุม เพราะท่านสอนให้ทุกคนเคารพ และมีสติ ไม่ใช่อารมณ์ ควบคุมสติให้มั่นคง ไม่วอกแวก ไม่ตะโกนโวยวายในที่ประชุม ด้วยที่ท่านเป็นพระ การชักนำคนในชุมชนให้รู้จักหลักธรรมพร้อมกับการออมเงินจึงเป็นเรื่องที่ง่าย ทำให้ทุกคนเข้าใจและปัญหาการทะเลาะเบาะแว้งก็น้อย

อรรถจริยา ประพฤติประโยชน์แก่ผู้อื่น และแก่ตนเอง เมื่อมีการร่วมกันอยู่ในกลุ่มของสังฆมแล้ว การอุทิศตนเพื่อส่วนรวมย่อมเกิดขึ้น พระอาจารย์สุบิน ปณีโต เป็นตัวอย่างที่ดีให้คนในชุมชนได้เห็นอย่างแท้จริง โดยการเสียสละอุทิศร่างกายและแรงใจของท่านเพื่อให้กลุ่มขับเคลื่อนไปได้แทบไม่ได้หลับได้นอน เมื่อเป็นตัวอย่างที่ดีแล้วท่านก็สามารถสอนให้คนอื่นปฏิบัติตามได้อย่างดีเยี่ยม โดยการเสียสละของสมาชิกในกลุ่ม ตัวอย่างเช่น ตามเงื่อนไข บุคคลที่จะเข้ามาเป็นกรรมการในกลุ่มสังฆะ ทำหน้าที่ต้องคักรการเงิน จะต้องทำงานโดยไม่รับผลตอบแทนเป็นระยะเวลา ๑ ปีเต็ม ถือว่าเป็นการทดสอบให้เห็นถึงการเสียสละการปฏิบัติตนให้เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น แสดงให้เห็นถึงหลักธรรมข้อนี้เป็นอย่างดี

สมานัตตตา ประพฤติตนให้เสมอต้นเสมอปลาย ไม่ถือตัว การทำตนให้มีความเสมอต้นเสมอปลายนั้นถือเป็นแบบอย่างที่ดี และไม่ถือตัว ใครก็กล้าเข้าใกล้ กล้าสนทนาแลกเปลี่ยนความรู้ พระอาจารย์สุบิน ปณีโต ก็เป็นตัวอย่างที่ดี จะเห็นได้จากการทำงานของท่านเสมอต้นเสมอปลายมาก ไม่เคยลดละความพยายาม แม้จะล้มแล้วยังลุก ไม่เคยถือตัว เมื่อท่านได้ประสบความสำเร็จกับกลุ่มสังฆะสะสมทรัพย์ แล้วท่านก็มีลูกศิษย์มากมาย ทั้งในและต่างประเทศที่ได้ยินชื่อเสียงก็ให้ความเคารพศรัทธา และเดินทางไปมากราบไหว้ท่านเป็นประจำ ท่านก็ไม่เคยถือตัวว่าดังแล้วจะเข้าหายาก ท่านมีเวลาว่างให้เสมอ หากมีคนไปพูดคุยสนทนาเรื่องกลุ่มสังฆะสะสมทรัพย์ฯ ท่านยังให้ความสนใจเป็นอย่างดี ยินดีส่งเสริมให้ความรู้แก่ผู้มาถามไถ่ เป็นกันเอง ถือเป็นอย่างที่ดี หลักธรรมนี้ไม่เพียงแสดงให้เห็นแค่ตัวท่าน ยังบ่งบอกไปถึงกลุ่มด้วยว่า การออมทรัพย์ควรทำเป็นประจำ เสมอต้นเสมอปลาย จะทำมากทำน้อยก็ตามแรงที่ทำได้ ไม่โลภ ไม่ให้ทำมากเกินไปจนกำลัง ขอแค่ให้มีความเสมอต้นเสมอปลาย ผลที่ได้ก็ตามมาเอง บางคนคิดฝากที่เดียวเลยก็ถือว่าผิดคำสอน เพราะไม่เสมอต้นเสมอปลาย ฝากที่นิดเดียวก็เยอะ หากคิดฝากที่เดียวแล้วหากจำเป็นต้องใช้อื่นขึ้นมากระชั้นหัน ก็ไม่ได้ฝากก็ต้องเอาไปทำอย่างอื่นอีก ฝากที่นิด แบ่งไปใช้ในครอบครัวบ้าง ก็เป็นการไม่ดินพอกหางหมู ทำให้ไม่เครียด

เพราะไม่ต้องมุ่งมั่นจนเกิดความเครียดภายในจิตใจ ธรรมะสอนให้ปฏิบัติเป็นกลางเสมอ อย่าเคร่งไป ตึงไป ให้เป็นกลาง เรียกว่า ความพอดี

จากที่กล่าวมาทั้งหมดจะเห็นได้ว่า พระอาจารย์สุบิน ปณีโต ได้สอนให้ชาวบ้านได้รู้จัก หลักธรรมคำสอนผ่านทางการตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ เป็นการใช้สื่อบ่อยหลายทาง ที่แตกต่างจากการเทศน์สอนธรรมะเพียงอย่างเดียว คือการสื่อสารทางเดียว แต่การสื่อสารหลายทางแบบที่พระอาจารย์สุบิน ปณีโต ได้ใช้นั้น นับว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่าและมีประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวมเป็นอย่างมาก เป็นเทคนิคและวิธีการที่ละเอียดอ่อน เพราะการใช้ธรรมะนำเงิน ไม่ใช่เงินนำธรรมะ โดยชี้ให้ชาวบ้านเห็นว่า “การทำบุญ” นั้น สามารถทำได้โดยการนำเงินมาฝากรวมกัน แล้วให้คนก็ักเป็นการทำบุญได้ เพราะการที่คนตกทุกข์ได้ยาก เผชิญกับปัญหา เขาต้องการที่พึ่ง ซึ่งเมื่อเราสามารถให้เขาพึ่งได้ เรียกว่าได้บุญ ดังนั้น เมื่อคนที่มากู้เงินที่เราฝากกันไว้ ไปช่วยเหลือผู้ที่เจ็บป่วย ทั้งเรื่องการศึกษา เรื่องหนี้สิน หรือไปลงทุน ก็เป็นการสงเคราะห์เขาก็เป็นการทำบุญ

นอกจากนี้ผลกำไรจากการกู้เงิน ซึ่งเป็นค่าบำรุงนั้น เมื่อสิ้นปี แบ่งออกเป็น ๒ ส่วนเท่ากัน ส่วนหนึ่งปันผลคืน อีกส่วนหนึ่งจัดเป็นกองทุนสวัสดิการ สำหรับคนเจ็บ คนตาย การช่วยเหลือกันแบบนี้ ก็เป็นการทำบุญ ดังนั้น “บุญ” จึงกลายเป็นตัวเชื่อม เป็นการตีความการทำบุญให้ชัดเจนขึ้น สอดคล้องไปกับกิจกรรมการทำเงินของชาวบ้าน ซึ่งตลอดเวลาที่ผ่านมาองค์กรชาวบ้านต่างไม่มีโอกาสได้รับการกล่อมเกลาจิตใจ แต่มักถูกทำให้คิดได้ว่าจะทำเท่าไร จะเสียเท่าไร จากแนวทางดังกล่าว จึงเป็นการนำเอาประโยชน์ร่วม มาทำให้เกิดการรวมตัว

นอกจากนี้ ท่านพระอาจารย์สุบิน ปณีโต ยังใช้วิธีการตั้งคำถามเพื่อให้ชาวบ้านตอบ เช่น ชุมชนและตัวเราจะอยู่รอดหรือไม่ จะอยู่รอดด้วยอะไร ถ้าจะทำเรื่องนี้ เราทำไปทำไม ทำเพื่ออะไร ลักษณะคำถามเช่นนี้ เป็นการกระตุ้นให้คิด นี่ก็เป็นหลักการหรือบทบาทของพระอาจารย์สุบิน ปณีโต ที่ได้เผยแผ่พุทธธรรมต่อพุทธศาสนิกชน ที่สามารถนำไปเป็นตัวอย่างและปฏิบัติตามได้อย่างถูกต้องต่อไป

๒.๙ สรุปแนวคิดรูปแบบแนวคิดสังคหวัตถุ ๔ กับงานสงเคราะห์ที่ปรากฏในพระพุทธศาสนา

จากแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่หลักธรรมในพระพุทธศาสนา ความหมายของการเผยแผ่หลักธรรม แนวคิดของการเผยแผ่หลักธรรม หลักการเผยแผ่ตามแนวพระพุทธศาสนา การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้า แนวคิดเหล่านี้ล้วนแล้วแต่มีความสำคัญต่อการเผยแผ่หลักธรรมเป็นอย่างมาก จนสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับชีวิตประจำวัน ผู้คน องค์กรต่าง ๆ จนเกิดประโยชน์และผลสัมฤทธิ์มากมาย ทำให้พระอาจารย์สุบิน ปณีโต ได้นำมาประยุกต์ใช้กับการส่งเสริมคุณธรรมกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ เป็นการผนวกเอาหลักธรรมกับเงินเข้ามาเป็นกำหนดแนวคิดและทิศทางการเผยแผ่หลักธรรม ว่าทำอย่างไร ถึงจะทำให้ผู้คนในชุมชนที่มีปัญหาความขัดแย้งภายในชุมชน ปัญหาความยากจน จะแก้ไขปัญหเหล่านี้ได้อย่างไร โดยมีแนวคิดที่จะพัฒนาชุมชนของตนเองให้

เจริญรุ่งเรือง ขจัดปัญหาความขัดแย้งและความยากจนภายในชุมชนออกไป โดยมองว่าทำไม คนถึงยากจน แล้วก็คิดต่อไปว่า อะไรทำให้จน ก็มองเห็น “เงิน” เงินคือสิ่งที่ขาดไปแล้วในทางสังคมเรียกว่า “จน” เพราะเงินเป็นปัจจัยสำคัญในการแลกเปลี่ยนสิ่งของหรือสิ่งต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน หรือจะเรียกได้ว่า “เงินคือพระเจ้า” (ในทางโลกเปรียบเทียบกับว่า เงินนั้นมีความสำคัญ) แต่ในทางธรรมนั้นไม่ใช่ เงินไม่ใช่พระเจ้า แต่พระพุทธเจ้าคือ พระศาสดาของเรา เมื่อพระพุทธเจ้าปรินิพพานไปแล้ว ท่านก็กล่าวว่า สิ่งแทนตัวท่านได้ คือหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า พระอาจารย์สุบิน ปณีโต จึงได้ร่ำเรียน ศึกษาวิชาต่าง ๆ ทั้งพระธรรม คัมภีร์ พระไตรปิฎก นั่นคือ ทางธรรม และทางโลก คือ ศึกษาเกี่ยวกับเรื่ององค์การการเงิน ทำอย่างไร ถึงจะทำให้เงินนั้น เป็นตัวกลางในการสอนคนได้ จึงเอาแนวคิดและทฤษฎีต่าง ๆ ในทางธรรมที่ร่ำเรียนมา สัมมนา ที่เรียกว่าหลักธรรม ก็ได้แก่ สังคหวัตถุ ๔ เป็นต้น แต่ที่หลักพุทธธรรมหลักคือ สัจจะ คือความจริงใจ ที่อยู่ในหลักธรรมของขรവാสาธรรม ๔ เมื่อค้นพบหลักธรรมที่จะนำมาสอนผู้คนแล้ว ก็ได้เอาแนวคิดเรื่ององค์การการเงินมาเชื่อมโยง โดยใช้เงินเป็นตัวเชื่อมว่า เมื่อนำเงินมาฝากก็ต้องถือสัจจะเป็นใหญ่ ทำอะไรให้มีสัจจะแล้วจะเจริญ แม้กระทั่งการสะสมเงินทอง ต้องมีสัจจะเป็นที่ตั้ง ด้วยแนวคิดเรื่องการนำหลัก “สัจจะ” มาเป็นแนวทางในการเผยแผ่ลดปัญหาความยากจนในชุมชน โดยนำเงินมาเป็นตัวเชื่อมลดปัญหาความยากจน โดยการออมทรัพย์สะสมทรัพย์ จึงมีการตั้งองค์การการเงินภายในชุมชนขึ้นเรียกว่า “กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต” ขึ้นเป็นประสบผลสำเร็จ และยังดำเนินการขยายกลุ่มออกไปอย่างกว้างขวาง

บทที่ ๓

ภูมิหลัง บริบท แนวคิด กรอบการทำงาน กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ จังหวัดตราด

งานวิจัยเรื่อง “รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ผ่านงานสังคมสงเคราะห์ : กรณีศึกษา กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ จังหวัดตราด” เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อศึกษา แนวคิดและรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านงานสังคมสงเคราะห์ เพื่อศึกษาภูมิหลัง บริบท แนวคิด และ กรอบการทำงานของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์จังหวัดตราด เพื่อวิเคราะห์รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านงานสังคมสงเคราะห์ของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ จังหวัดตราด ซึ่งผู้วิจัยจะได้ วิเคราะห์ภูมิหลัง บริบท แนวคิด และกรอบการทำงานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ อันเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญของการทำงานเพื่อเผยแผ่ด้านสังคมสงเคราะห์

๓.๑ ความเป็นมาของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์

กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ เป็นกลุ่มแรกที่จังหวัดตราด โดยพระอาจารย์สุบิน ปณีโต พระอาจารย์สุบิน ปณีโต วัดไผ่ล้อม อ.เมือง จ.ตราด เป็นผู้ก่อตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนา คุณธรรมครบวงจรชีวิต โดยกลุ่มแรก ตั้งเมื่อวันที่ ๗ พฤษภาคม ๒๕๓๓ ที่บ้านเกาะขวาง ต.ห้วยแร้ง อ.เมือง ก่อนที่จะเริ่มดำเนินการ ท่านได้สะสมแนวคิดและประสบการณ์มายาวนานถึง ๑๘ พรรษา (ปี ๒๕๑๖ – ๒๕๓๓) ผ่านการเดินธุดงค์ไปตามที่ต่างๆ และได้พบเห็นปัญหาความไม่มั่นคงและเสื่อมทรุด ของชุมชนในชนบทในทุกๆ ด้าน

ในการเดินธุดงค์ไปภาคใต้ในช่วง ปี ๒๕๒๙ พระสุบินได้รับนิมนต์ไปเทศนาในหัวข้อ “คิด เป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น” ที่บ้านน้ำตกวังสายทอง จ.สตูล ซึ่งทำให้ท่านพบว่า ชาวบ้านคิดแก้ปัญหา ไม่เป็น เมื่อเริ่มต้นคิดก็เริ่มกู้เงิน ท่านจึงได้เสนอให้เริ่มต้นแก้ปัญหา จากนั้นค่อยๆ สะสม และเรียนรู้ ผิดถูกไปพร้อมๆ กัน โดยการให้สะสมเงินคนละ ๑๐ บาท เป็นประจำทุกเดือน นับว่าเป็นจุดเริ่มต้น ของแนวคิดการแก้ปัญหาด้วยการใช้เงินเป็นเครื่องมือ แต่ท่านจำเป็นต้องออกจากพื้นที่ ไม่ได้สานต่อ แนวคิดนี้

หลังจากนั้น ท่านก็ได้เห็นปัญหาต่างๆ ในสังคมที่รุนแรง จึงคิดว่า การสอนธรรมะด้วยการ เทศนาอย่างที่เป็นมาไม่เพียงพอ และเป็นดังที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสสั่งพระภิกษุสาวกว่า “เธอจงเที่ยว ไปเพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนเป็นอันมาก” ดังนั้น ท่านจึงเห็นว่า แนวคิดการสะสมเงินที่ละน้อยแล้ว

ค่อย ๆ ศึกษาเรียนรู้เพื่อให้มีความรู้ความสามารถจัดการได้เป็นวิธีการที่น่าจะช่วยเหลือชาวบ้านได้ ท่านจึงคิดกลับไปติดตามแนวคิดที่ท่านได้เสนอไว้ที่บ้านน้ำตกวังสายทอง แต่ไม่สามารถติดต่อได้ อย่างไรก็ตามพบว่า ครูชบ ยอดแก้ว โรงเรียนวัดน้ำขาว อ.จะนะ จังหวัดสงขลา ได้ใช้หลักการดังกล่าวลงมือทำงานสำเร็จด้วยดี ท่านจึงได้ไปศึกษา แลกเปลี่ยนความคิดกับครูชบ ยอดแก้ว ซึ่งท่านพบว่า “แนวคิดกลุ่มออมทรัพย์ฯ ของครูชบนี้น่าจะนำเอาหลักธรรมะเข้าไปสอดแทรกด้วย เพราะมีหลักธรรม เช่น หลักมงคลสูตร หลักธรรมาภิบาล หลักสัจธรรม ฯลฯ แต่เราไม่สอนให้ชัดเจนนำไปปฏิบัติได้ ดังนั้นจึงคิดเอากลุ่มออมทรัพย์ฯ นี้มาปรับ แต่เอาธรรมะนำก่อนทำให้เห็นปัญหาโครงสร้างและเอาเงินตามลงไป หรือ เอาเงินไป แล้วก็เอาธรรมะกำกับสอดแทรกเข้าไปด้วย อย่าให้เป็นเชิงเดียว เพราะเชิงเดียวมีอันตรายจะเกิดความโลภ ไม่เห็นอกเห็นใจกัน และไม่เป็นการพึ่งพากันอย่างแท้จริง”

หลังจากที่พระสุบิน ได้แนวคิดแล้ว ก็ยังไม่สามารถดำเนินการเป็นรูปธรรมได้ เพราะยังไม่เข้าใจจริง ไม่มีอุปกรณ์ที่ใช้ในการตั้งกลุ่ม แต่ท่านได้ทราบแนวทางว่า “มันต้องเงินผสมธรรมะ มันจึงจะทำให้ชุมชนรวมตัวกันได้ ไม่อย่างนั้นการสอนธรรมะของเราจะเป็นโมฆะ เพราะไม่สามารถทำให้เป็นรูปเป็นร่างได้”

พอมานปี ๒๕๓๑ ท่านมาจำพรรษาอยู่ที่ถ้ำน้ำใต้บ่อ ต.บ้านนา จ.พัทลุง ก็ใช้แนวคิดนี้ชวนชาวบ้านอีก “เวลาเราพูดแล้วประยุกต์หลักธรรมะเข้าไปด้วย ชาวบ้านจะเห็นด้วยได้เร็ว แต่ก็ยังทำการตั้งกลุ่มไม่ได้ เพราะสมุด อุปกรณ์ต่างๆ ไม่มี” ดังนั้น ในปี ๒๕๓๒ ท่านจึงได้ไปจำพรรษาใกล้บ้านครูชบ เพื่อจะศึกษาให้เข้าใจมากขึ้น แต่ก็ใช้เวลาส่วนใหญ่สนทนาร่วมกับครูชบ ดังนั้น จึงไม่ได้ศึกษาวิธีการ เรื่องการทำบัญชี สมุดบัญชี แต่อยู่เป็นผู้ริเริ่มแนวคิดกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต ในปี พ.ศ.๒๕๓๓

๓.๑.๑ ความหมายของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์

ชื่อของกลุ่ม “สัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต” เป็นการปรับจากชื่อ “กลุ่มออมทรัพย์พัฒนาครบวงจรชีวิต” ของครูชบ ยอดแก้ว โดยพระอาจารย์สุบิน ปณีโต อธิบายที่มาของชื่อกลุ่ม ดังนี้ คำว่า “สัจจะ” ในหลักธรรมได้กล่าวถึงอยู่แล้ว “สัจจะ” คือ ความจริง และเป็นความจริงที่ “ใจ” ที่มีต่อตนเอง ต่อผู้อื่น ไม่ว่าจะต่อหน้าหรือลับหลัง นับว่าเป็นธรรมพื้นฐานของความ เป็นมนุษย์ สังคมจะอยู่ได้อย่างปกติสุข คนในสังคมจะต้องมีความจริงใจต่อกัน จึงใช้คำว่าสัจจะ นำหน้า^๑ ส่วนคำว่า “สะสมทรัพย์” ซึ่งปรับจากคำว่า “ออม” นั้น พระอาจารย์สุบิน ๒ ได้ให้เหตุผลว่า สาเหตุที่ไม่ใช้คำว่า “ออม” นั้นเป็นเพราะเวลาไปชี้แจงกับชาวบ้าน ไม่รู้จะยกตัวอย่างอย่างไร เอา

^๑ คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, หนังสือธรรมวิภาค, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๑๗๒.

^๒ สัมภาษณ์ พระอาจารย์สุบิน ปณีโต, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดไผ่ล้อม ต.บางพระ อ.เมือง จ.ตราด, ๒๖ ธันวาคม ๒๕๕๙.

ตัวอย่างธรรมะสอดแทรกได้ยาก แต่ถ้าใช้คำว่า “สะสม” แล้ว สามารถยกตัวอย่างจากแมลง หรือพืชที่ค่อย ๆ เอาขาไปแตะน้ำหวานจากดอกไม้ทีละนิด ๆ จนได้เป็นขวดเป็นไห จนได้เป็นรังใหญ่ หรือมดปลวกที่ค่อย ๆ เดินคาบดินทีละน้อยมาสร้างเป็นจอมปลวกที่ใหญ่โตมั่นคงได้ ซึ่งก็มาจากการสะสมทีละน้อยทีละนิด และยังไปสอดคล้องกับหลักคำสอนที่ว่า “อย่าหมิ่นเงินน้อย อย่าอนคอยโชควาสนา” หรือ “น้ำในโอ่งหรือยาหยอดตาในขวด หยดลงทีนิดก็หมดได้” เป็นต้น เพราะการที่ชาวบ้านมาสะสมกันวันละ ๑-๒ บาท หลายวันเข้าก็มีเงินมาก

คำท้ายที่ว่า “ทรัพย์” นั้น โดยความเข้าใจทั่วไป ทรัพย์ คือ วัตถุสิ่งของที่มีมูลค่าเป็นเงิน แต่ “ทรัพย์” ซึ่งมีรากศัพท์มาจากภาษาบาลี มีความหมายว่า “เครื่องปล้ำใจ” ดังจะเห็นได้ว่า บางคนยอมทำงานบางอย่างก็เพื่อให้ผู้อื่นยกย่องสรรเสริญ บางคนเสียสละแม้จะทำแบบปิดทองหลังพระก็เพราะมีความอิจฉาจากการให้ เป็นต้น ดังนั้น การสะสมทรัพย์ นั้น จึงมิใช่การสะสม “เงิน” แต่เพียงอย่างเดียว แต่เป็นการสะสมความภาคภูมิใจ สะสมบุญ สะสมความดีงาม เป็นต้น

ในส่วนของการว่า “เพื่อพัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต” มีเจตนามุ่งเน้นให้เห็นเป้าหมายของกลุ่มว่า กลุ่มที่ตั้งขึ้นมามุ่งเน้นการพัฒนาคุณธรรมเป็นหลัก โดยมี “เงิน” เป็นเครื่องมือ จึงเป็นคุณธรรมที่กินได้ ไม่แยกส่วนจนทำให้เกิดช่องว่าง ซึ่งมีผลให้ในปัจจุบันคนในสังคมเริ่มตั้งข้อสงสัยว่า “ทำดีได้ดีมีที่ไหน ทำชั่วได้ดีมีถมไป” แต่กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์นั้น เมื่อมีการทำดีแล้ว กลุ่มจะไม่ทอดทิ้งช่วยเหลืออุ้มชูกัน จะให้โอกาสแก่คนทุกคน

นอกจากนี้ ยังเป็นคุณธรรมที่กินได้ “ตั้งแต่ในครรภ์มารดา ถึงเชิงตะกอน” คือ ครบวงจรชีวิต จากวิธีการจัดสวัสดิการของกลุ่มนั่นเอง พระอาจารย์สุบินชี้ให้เห็นว่า เมื่อมีการสะสมกันมาถึงระดับหนึ่งแล้ว เงินปันผลของกลุ่มจะสามารถนำไปชำระค่าหุ้นของสมาชิก ๑ คนได้ ดังนั้น คนแก่ที่ไม่สามารถหาเลี้ยงชีพได้แล้ว ไม่มีญาติพี่น้องแล้ว ก็สามารถจะอยู่ในกลุ่มได้โดยอาศัยเงินปันผลที่ได้ตอนสิ้นปี สะสมกลับเข้าไปในกลุ่มได้อีก และคนแก่นั้นก็ยังได้รับการดูแลจากกลุ่ม เมื่อเจ็บป่วยก็มีค่ารักษาพยาบาล จนถึงวันตาย ก็มีคนที่คอยช่วยเหลือนั่นเอง

๓.๑.๒ กระบวนการจัดตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์

หลักการดำเนินงานของเครือข่ายกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ฯ นั้น เป็นการผสมผสานระหว่างหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ถูกนำมาใช้เป็นแนวคิดหลักร่วมกับแนวคิดสำคัญอื่นๆ อาทิเช่น เศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ การพึ่งตนเอง การมีส่วนร่วมของชุมชน การอยู่ร่วมกันระหว่างมนุษย์และสิ่งแวดล้อม^๓ โดยนำมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับท้องถิ่นตราด เพื่อกำหนดเป็นแนวทางในการดำเนินงานของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์

^๓ ฌภัทร ประภาสุชาติ, “รูปแบบการประเมินตนเองของเครือข่ายกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต จังหวัดตราด”, *ปริญาญาปรัชญาดุสิตบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๖), หน้า ๘๗.

ประการแรก คือ การจูงใจให้ชาวบ้านมารวมเงินกันนั้น มีอุปสรรคเบื้องต้น คือ มีกลุ่มเก่าที่เคยตั้งแล้วล้ม ดังนั้น พระอาจารย์สุบิน ปณีโต จะเน้นให้เห็นถึงปัญหา แล้วชี้แนะแนวทาง ซึ่งโดยส่วนมากในการตั้งกลุ่มปีแรก ๆ จะมีคนเชื่อและเลียงลงมือทำไม่มากนัก ส่วนหนึ่งที่ยอมทำก็เพราะท่านเป็นพระสงฆ์ ชาวบ้านยังคงเชื่อพระเชื่อเจ้าอยู่บ้าง ทั้งนี้ พระอาจารย์สุบิน มีหลักการชี้แนะ เป็น ๒ หลัก ใหญ่ ๆ คือ

๑ ต้องชี้ให้เห็นว่า เพราะอะไรชาวบ้านต้องมารวมตัวกัน ปัญหาบ้านเมืองของเรา ปัญหาในหมู่บ้านของเรา ปัญหาครอบครัว ปัญหาต่าง ๆ ช่วยกันชี้แจง เป็นอย่างไร ถูกเอารัดเอาเปรียบอย่างไร หรือเสียเปรียบอย่างไร ถ้าไม่รวมตัวกันในอนาคตของเรานั้นจะเป็นอย่างไร ตกต่ำขนาดไหน เสียเปรียบมากน้อยเพียงไร เพราะคนจนยอมเสียเปรียบคนรวยเสมอ เพราะความเหลื่อมล้ำทางสังคม คนรวยเขาพากันตั้งบริษัท ตั้งธนาคาร จ้างคนหัวดี ๆ ไปทำงาน แต่ชาวบ้านต่างคนต่างอยู่ จะเอาอะไรไปสู้เขา ยิ่งต่อไปในอนาคตก็ยิ่งถูกเขากดต่อไปเรื่อย ๆ อาจจำเป็นต้องขาย จ้างนองที่ดิน บ้าน หรือถูกยึดเมื่อมีหนี้สิน กลายเป็นคนอนาถา ต้องรอประสาสงเคราะห์อย่างเดียว

๒ การใช้ธรรมะนำเงิน โดยที่ชาวบ้านเห็นว่า “การทำบุญนั้น” สามารถทำได้โดยการนำเงินมาฝากรวมกัน แล้วให้คนกู้ ก็เป็นการทำบุญได้ เพราะการที่คนตกทุกข์ได้ยาก เผชิญปัญหา เขาต้องการที่พึ่งพา ซึ่งเมื่อเราสามารถให้เขาพึ่งพาได้ เรียกว่า “บุญ” หรือได้บุญ ดังนั้น เมื่อ คนมากู้เงินที่เราฝากกันไว้ ไปช่วยเรื่องเจ็บป่วย เรื่องการศึกษา เรื่องหนี้สิน หรือไปลงทุน ก็เป็นการสงเคราะห์เขา จึงเป็นการทำบุญ นอกจากนี้ ผลกำไรจากการกู้ยืม ซึ่งเป็นค่าบำรุงนั้น เมื่อสิ้นปี ก็แบ่งออกเป็น ๒ ส่วน เท่าๆกัน ส่วนหนึ่งปันผลคืน อีกส่วนหนึ่งจัดเป็นกองทุนสวัสดิการ สำหรับคนเจ็บ คนตาย การช่วยเหลือกันแบบนี้ ก็เป็นการทำบุญ ดังนั้น “บุญ” จึงกลายเป็นตัวเชื่อม เป็นการตีความการทำบุญให้ชัดเจนขึ้น สอดแทรกไปกับกิจกรรมทางการเงินของชาวบ้าน ซึ่งตลอดเวลาที่ผ่านมากลุ่มองค์กรชาวบ้านต่าง ๆ ไม่มีโอกาสได้รับการกล่อมเกลาคิดใจ แต่มักถูกจะทำให้คิดว่าจะได้เท่าไร จะเสียเท่าไร

จากแนวทางดังกล่าว จึงเป็นการนำเอา “ประโยชน์ส่วนรวม” มาทำให้เกิดการรวมตัว นอกจากนี้ท่านยังใช้วิธีการตั้งคำถามเพื่อให้ชาวบ้านตอบ เช่น ชุมชนและตัวเราจะอยู่รอดหรือไม่จะอยู่รอดได้ด้วยอะไร ถ้าจะทำเรื่องนี้ เราทำไปทำไม ทำเพื่ออะไร ลักษณะคำถามเช่นนี้ เป็นการกระตุ้นให้คิด กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ จะไม่แรงเร้าให้เกิดความโลภ ในลักษณะที่ว่าเมื่อมีการสะสมเงินเยอะ ๆ แล้ว จะได้มีเงินให้กู้จำนวนมาก ๆ ซึ่งเป็นวิธีการที่หน่วยงานรัฐมักใช้ในการเชิญชวนจัดตั้ง คือ ใช้วิธีการตั้งเงื่อนไขให้ชาวบ้านรวมเงินกันให้ได้จำนวนหนึ่งก่อน แล้วนำเอาไปขอกู้เงินจากธนาคาร เป็นต้น แต่การสร้างประโยชน์ร่วมกันนั้น กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ไม่ได้ใช้การสร้างประโยชน์ร่วมโดยการเอามูลค่าของเงิน เป็นตัวตั้ง ไม่ได้แรงเร้าให้คนรู้สึกว่ายากได้ ยากมี แต่เป็นความรู้สึกว่า “ช่วยเหลือกัน” และ “ช่วยผ่อนคลายความทุกข์” จึงไม่ใช่แหล่งทุนเพื่อแก้ปัญหาทางการเงินเท่านั้น แต่เป็นพื้นที่

ทางสังคมที่ให้ความหมายและคุณค่าต่อจิตใจคนในชุมชนอีกด้วย การตั้งกลุ่มจะคิดบนพื้นฐานที่ว่า เริ่มต้นจากเงินตัวเอง เริ่มจากจำนวนน้อย และกำหนดจำนวนรับเข้ากลุ่มไว้ ๑ ปี เปิดรับครั้งเดียว และรับเพียง ๔ ปี แล้วปิดไว้ก่อน ปล่อยให้อีก ๒-๓ ปี แล้วเปิดรับสมาชิกใหม่ นอกจากนี้ ยังไม่รับคนนอกชุมชน ดังนั้น กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ จึงใช้วิธีการ “นาร่อง” เน้นความสนใจจริง ๆ ก่อนแล้วทำให้ชาวบ้านคนอื่น ๆ เห็น สร้างวัฒนธรรมของกลุ่มขึ้นมา จากนั้น เมื่อเปิดรับรุ่นต่อไปสมาชิกก็ต้องเดินตามแนวทางที่รุ่นแรกได้ปฏิบัติไว้ ด้วยหลักคิดที่ว่า “ต้องไม่คิดใหญ่ ทำใหญ่” เพราะจะไปไม่รอดจัดการไม่ได้ หรือจะจัดการได้ก็เป้าหมายผิดพลาด เพราะใช้เงินเป็นตัวตั้ง ซึ่งถ้าหันทิศทางไปอย่างนั้นแล้ว ก็ไม่สามารถใช้กลุ่มเพื่อแก้ปัญหาสังคมที่อ่อนแอได้ ไม่สามารถฟื้นฟูจิตใจของคนได้

เมื่อเริ่มจากตัวเอง ระดมทุนจากตัวเอง ถ้าจะมีการโกงก็คือโกงเงินตัวเอง การเริ่มต้นน้อยเป็นธรรมชาติของสิ่งมีชีวิต และการเติบโตต้องมีทิศทางเป้าหมายที่ชัดเจน ซึ่งจะเกิดขึ้นได้นั้น ต้องไม่เริ่มจากใหญ่ เพราะของใหญ่จะกำหนดทิศทางได้ยาก ควบคุมยาก จะสร้างปัญหามากกว่า ตัวอย่างเช่น คนที่แบกของหนัก จะควบคุมทิศทางไม่ค่อยอยู่ บางคนก็เดินเป๋ไปเป๋มา แต่ถ้าแบกของน้อย อาศัยเดินหลายครั้ง ทิศทางก็ชัดเจน อีกทั้งยังแข็งแรงอีกด้วย เป็นการออกกำลังกายไปในตัว แม้แต่เด็กก็ต้องเริ่มแต่อนุบาล ต้นไม้จะให้แข็งแรงก็เริ่มตั้งแต่เล็ก หากใช้แม่โคไถ ขุดทั้งต้นไปปลูก เจอลมพายุ ก็หักโค่นง่าย ถ้าปัญหาที่แท้จริงของชุมชนคือ ปัญหาวิธีการคิด ปัญหาของความคิด ปัญหาของการรวมตัวกัน ปัญหาของความไม่สามัคคีกันแล้ว ต้องเริ่มตั้งแต่น้อยเท่านั้นถึงจะรอด และอย่าไปเร่งเร็วให้โตเร็ว ๆ หรือทำให้มันใหญ่ เพราะการรวมตัวเร็วเกินไปใหญ่เกินไป แทนที่จะรอดก็มีโอกาสพากันไปตายได้ เพราะไม่พร้อมทั้งกาละ และเทศะ และวิธีคิดของคน จะไปสู่เกิดอาการหักในได้ง่าย ๆ^๔

จะเห็นได้ว่ากระบวนการก่อตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ นั้น ใช้หลักวิธีการคิดที่แยบยลและแยบคาย การดำเนินการเป็นไปอย่างรอบคอบ และระมัดระวัง เป็นการดำเนินการก่อตั้งที่จะต้องใช้เวลาพอสมควร ในการที่จะหล่อหลอมจิตใจของคนในชุมชนให้มารวมตัวกันและสามัคคีกัน ใช้ทั้งวิธีการอุปมา อุปไมย หลักธรรม กลยุทธ์ วิธีการต่าง ๆ และที่สำคัญ คือ การทำแต่น้อย ไม่ควรทำใหญ่ ทำให้เห็นถึงมดตัวน้อยที่กว่าจะสร้างรังได้ ก็ต้องทำทีละน้อย และช่วยกันสร้าง ช่วยกันทำ ในที่สุดก็เป็นรังที่ใหญ่ และแข็งแรง และสิ่งนั้นก็ คือ ความสามัคคี

กระบวนการบริหารจัดการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ฯ อันเป็นการสะสมทุนทางสังคมนั้น เรียกว่า โครงสร้างทางการบริหารจัดการ มีรายละเอียดดังนี้

๑ ด้านโครงสร้าง เป็นการบริการจัดการกลุ่มผ่าน ๓ วิธี คือ

๑.๑ โครงสร้างพื้นฐานของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์แต่ละกลุ่ม ประกอบด้วย

^๔ สัมภาษณ์ พระอาจารย์สุบิน ปณีโต, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดไผ่ล้อม ต.บางพระ อ.เมือง จ.ตราด, ๒๖ ธันวาคม ๒๕๕๙.

๑ ฝ่ายเงินหุ้นออม

๒ ฝ่ายเงินหุ้นกู้

๓ ฝ่ายสวัสดิการ

๑.๒ กฎระเบียบพื้นฐานแรกเข้าเป็นสมาชิก ๔ ประการ คือ

๑ รับเฉพาะคนในท้องที่หมู่บ้านเท่านั้น ที่มีตัวตนอยู่ในพื้นที่จริง ๆ

๒ ปีแรกเข้า ใครจะฝากเท่าไรก็ได้ ต่อไปให้ฝากเท่านั้นทุกเดือน

๓ พอเข้าเป็นสมาชิกครบ ๑ ปี ในปีต่อไปจะฝากเพิ่มขึ้นก็ได้ แต่ถ้าเพิ่มขึ้นแล้ว เดือนต่อไปไม่ไหวจะลดลงมาฝากเหลือเท่าเดิมก็ได้

๔ สมาชิกต้องมีส่วนร่วมในการคัดเลือกคณะกรรมการ ซึ่งเกณฑ์ในการเลือกคือ ต้องเลือกคนในกลุ่มสมาชิกของเรา และไม่ควรเลือกคนในครอบครัวเดียวเป็นกรรมการ และกรรมการที่เลือกควรอยู่กระจายทั่วหมู่บ้าน ไม่อยู่จุดเดียวกัน และคนที่เป็กรรมการไม่ควรเป็นคนที่มึประวัติเสียหายเรื่องการเงิน การโกงยักยอก และไม่ต้องติดเหล้า การพนัน ยาเสพติดทุกชนิด

๑.๓ กฎระเบียบที่ใช้ในการดำเนินการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ในแต่ละปีอาจมีการเพิ่มกฎระเบียบหรือลดลง แล้วแต่เหตุปัจจัย โดยพระอาจารย์สุบิน ปณีโต จะเสนอแนะกฎระเบียบต่อกลุ่มทุกปี

กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ เป็นกลุ่มการเงินบริหารจัดการโดยชาวบ้าน มีพระสงฆ์เป็นที่ปรึกษาอย่างต่อเนื่องไม่ปล่อยทิ้ง เปิดทำการเดือนละ ๑ ครั้ง ครั้งละ ๔-๕ ชั่วโมง โดยตั้งสัจจะเอาไว้ว่าจะเอาเงินมาฝากรวมกันประจำทุกเดือน คิดเป็นหุ้น หุ้นละ ๑๐ บาท กำหนดการฝากไว้ ๑๐ บาท - ๑๐๐ บาท ถ้าใครผิดสัจจะก็มีการปรับ กลุ่มจะรับสมาชิก เฉพาะคนในหมู่บ้าน รับทุกคนไม่จำกัดจำนวน เมื่อฝากเงินในเดือนแรกแล้ว ทำการปล่อยกู้ทันที โดยไม่มีดอกเบี้ย แต่มีค่าบำรุง มีใบสัญญากู้เงิน ให้สมาชิกคนอื่นมาค้ำ ๒ คน คนในครอบครัวมาค้ำด้วย ไม่ต้องมีหลักทรัพย์ คิดค่าบำรุงโดยทั่วไป ร้อยละ ๒ ต่อเดือน คิดตามเงินต้นที่ลดลง ให้ส่งคืนทุกเดือน ระยะเวลาส่งคืน ๑๐-๒๐ เดือน การพิจารณาเงินกู้ดูจากเหตุผลความจำเป็น และประวัติ ถ้าตกลงไม่ได้ให้หารเฉลี่ยเท่าๆ กัน

เมื่อขึ้นปีที่ ๒ ผลกำไรจากค่าบำรุง นำมาแบ่งครึ่ง จ่ายปันผลคืนตามจำนวนหุ้นแต่ละคน อีกครึ่งหนึ่ง ตั้งกองทุนสวัสดิการ สำหรับคนป่วยที่ต้องนอนโรงพยาบาล คืนละ...บาท ไม่เกิน....คืน/ปี ใครตาย กลุ่มจะจ่ายเป็นค่าทำศพให้ คิดจาก เงินสวัสดิการนอนโรงพยาบาล x จำนวนคืนต่อปี เช่น นอนโรงพยาบาลคืนละ ๒๐ บาท ไม่เกิน ๑๕ คืน/ปี คนที่ตายได้ศพละ ๓๐๐ บาท เงินกองทุนสวัสดิการกองนี้นำไปปล่อยกู้หมุนเวียนทำกำไรอีก โดยค่าบำรุงสิ้นปีไม่แบ่งให้ใครแต่สมทบให้กองทุนโตมากขึ้น เพื่อจัดสวัสดิการได้มากขึ้น

กลุ่มนี้จะรับสมาชิกเป็นรุ่น ปีละ ๑ รุ่น ไม่เกิน ๔ รุ่น ไม่เปิดรับทุกเวลา เมื่อเปิดครบ ๔ รุ่นแล้วปิดรับสมาชิกไปแล้ว ๔-๕ ปี สมาชิกแต่ละรุ่นจะได้รับสวัสดิการไม่เท่ากัน รุ่นที่ ๑ ได้เท่าไร

รุ่นที่ ๒ ได้ครึ่งของรุ่นที่หนึ่ง รุ่นที่ ๓ ได้ครึ่งของรุ่นที่ ๒ และรุ่นที่ ๔ ได้ครึ่งของรุ่นที่ ๓ ใครจะออกออกได้ทันที แต่ถ้าคิดจะเข้าใหม่อีกรอบให้รอไปอีก ๓ ปี ถ้าเป็นคนประวัติไม่ดี ๓ ปี ก็ไม่รับ

ระบบบัญชี การเงิน เป็นแบบสากล ชาวบ้าน คิดค้นและประยุกต์เอง มีระบบการบันทึกการแสดงผล ตลอดจนระบบการตรวจสอบด้วยตนเอง โดยมี ๕ เล่ม คือ ๑ สมุดประจำตัวฝาก-กู้ ๒ สมุดออมเงิน ๓ สมุดเงินกู้ ๔ สมุดรับ-จ่ายประจำเดือน และ ๕ สมุดสรุปประจำปี

กรรมการคัดเลือกจากคนที่เสียสละ เป็นคนดี ไม่มีปัญหาทางการเงิน ไม่มีว่สมอบายมุข เข้าทำงานปีแรก ทำงานฟรี ปีต่อไปได้ค่าตอบแทน มีการเลือกตั้งใหม่ทุกปี และมีการประชาสัมพันธ์ระเบียบข้อบังคับใหม่ทุกปี ในวันทำบุญกลุ่มประจำปี และร่วมกันกล่าวคำปฏิญาณตน เพื่อปลูกฝังอุดมการณ์

กรณีคนกู้ไปแล้วไม่มาส่ง ให้คนค้าออกแทน คนค้าไม่อยู่ ให้ผู้ขอกู้ในวันนั้น หารเฉลี่ยออกให้ เมื่อผู้กู้เงินไม่มาส่งคืน ๓ เดือน มีมาตรการ คือ เขียนป้ายชื่อติดในหมู่บ้าน ให้ทุกคนไปทวง นิมนต์พระไม่ให้ไปสวด และแจ้งดำเนินคดี

สมาชิกกู้ไปแล้ว เกิดการฆ่าตัวตาย ถ้าไม่ถึง ๖ เดือน ไม่จ่ายประกันให้ แต่ถ้าหลังจาก ๖ เดือน กลุ่มจ่ายให้ครึ่งหนึ่ง ถ้าเกิน ๑ ปี กลุ่มจะใช้หนี้ให้ทั้งหมด เจตนาของกฎระเบียบนี้ พระอาจารย์สุบิน ได้เสนอเพื่อต้องการช่วยคนค้า แต่การชำระหนี้ให้หนี้ นั้น จะชำระตามหนี้จริงของเงินกู้ที่เหลือหลังจากเสียชีวิต เช่น กู้มา ๑ แสน ใช้หนี้ไปแล้ว ๗ หมื่น กลุ่มจะจ่ายให้อีก ๓ หมื่น

สมาชิกที่ขอกู้ ให้ลงชื่อไว้ล่วงหน้า เจตนาจะรู้ว่า ใครเป็นคนกู้ จะปล่อยกู้ให้ได้เท่าไร คนค้าประกันมีชีวิตหรือไม่ คนค้าซ้ากับคนอื่นหรือไม่ และให้คณะกรรมการเขียนชื่อสมาชิกที่ขอกู้ขึ้นบอร์ดรายงานให้สมาชิกทุกคนทราบ เพื่อจะได้ทราบร่วมกันว่า ผู้กู้นั้นมีตัวตนอยู่จริงหรือไม่

สมาชิกขอกู้เงินเท่าที่มีในสมุด ให้ทำประกันไว้ ๓๐๐ บาท ถ้าเกิดกรณีเสียชีวิตหลังจากกู้ไปแล้ว ให้กองทุนกลางช่วยปลดหนี้ให้ และให้ญาติที่ไม่ได้เป็นหนี้ ไม่ได้ค้ำประกัน มาขอกู้เงินเท่าที่มีในสมุดผู้ตายไปทำศพได้

ถ้าสมาชิกกู้ไปแล้วเกิดอุบัติเหตุ ถ้าไม่เสียชีวิต และพิการไม่ถาวร เช่น แขนหัก ขาหัก เป็นต้น กลุ่มจะช่วยแบ่งเบาภาระในช่วงทำกินไม่ได้ เช่น กู้ไป ๕ หมื่นบาท กลุ่มจะส่งต้นให้เดือนละ ๕๐๐ บาท กู้ไป ๑ แสนบาท ส่งต้นให้เดือนละ ๑,๐๐๐ บาท โดยกำหนดเวลาส่งช่วยสมาชิกเป็นเวลา ๖ เดือน ถ้าเกิน ๖ เดือนแล้วยังทำกินไม่ได้ กลุ่มจะส่งต่อให้จนกว่าจะสามารถทำกินได้

ถ้าสมาชิกกู้ไปแล้วเกิดเป็นโรค เช่น โรคมะเร็ง โรคตับ โรคเบาหวาน เป็นต้น ถ้าเสียชีวิตไปแล้วหลังกู้ ๖ เดือน กลุ่มจะช่วยจ่ายให้ครึ่งหนึ่ง แต่ก่อนจะให้สมาชิกลงมตินั้น พระอาจารย์สุบิน ปณิโตะ เสนอต่อไปว่าต้องหาคำจำกัดความของคำว่า เสียชีวิตด้วยโรค เพื่อให้สมาชิกเข้าใจตรงกันว่า อย่างไรถึงเรียกว่าเสียชีวิตด้วยโรค โดยยกตัวอย่างว่า “สมมติอาตมาเป็นโรคเบาหวาน กู้เงินของกลุ่มไปแล้ว ทำประกันไว้ อาตมาล้มกินยา ขาดน้ำตาลเรียกว่าป่วยหรือตายกะทันหัน อีก

ตัวอย่างหนึ่ง อาตมาเป็นเบาหวาน กินยาประจำ แต่วันหนึ่งอาตมาไปเก็บผักบุ้ง ลื่นล้มจนน้ำตาตาย เรียกว่า ป่วยตายหรือตายกะทันหัน” เป็นการให้สมาชิกฝึกคิดร่วมกันก่อนที่จะมีมติในเรื่องของ กฎระเบียบ

ถ้าสมาชิกที่เป็นเจ้าของสมุด ถ้ากู้เงินในสมุดตัวเองไปปล่อยกู้ให้สมาชิกอื่น ถ้าจับได้ จะพักการปล่อยเงินกู้เจ้าของสมุดทุกเล่ม และไม่จ่ายเงินปันผลให้ครอบครัวเจ้าของสมุดทั้งหมด ถ้าป่วย หรือเสียชีวิตไม่มีสิทธิ์เบิกค่าสวัสดิการ

ถ้ากรรมการรู้ว่า สมุดใครว่าง นำสมุดเขามากู้ ถ้าจับได้ ปลดออกจากการเป็นกรรมการ และไม่จ่ายค่าตอบแทนให้กรรมการทั้งบ้าน ครอบครัวของกรรมการไม่มีสิทธิ์กู้ ไม่จ่ายเงินปันผล ป่วย หรือเสียชีวิตไม่จ่ายสวัสดิการ

ปัญหาของกลุ่มเรื่องคนกู้ไม่ส่งคืน สามารถแก้ไขได้โดยใช้ “กระบวนการทางสังคม” กลุ่ม ที่เงินหายมาก ๆ ก็ยังสามารถประคับประคองให้กลับมามีความมั่นคงได้ มีกลุ่มที่เลิกดำเนินการ เนื่องจากไม่มีคนทำงาน ปัญหาของกระบวนการสัจจะสะสมทรัพย์ ฯ จึงอยู่ที่ความไม่พร้อมของชุมชน การจัดการที่หละหลวมไม่ปฏิบัติตามกฎระเบียบของกรรมการ และเกิดการครอบงำความคิดจาก ประธานหรือกรรมการบางคนให้เห็นแก่ประโยชน์ตัวเองและพวกพ้อง แต่จำนวนกลุ่มที่มีปัญหามีไม่มากนัก

กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์กับการทำงานเป็นเครือข่ายกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ พัฒนาการ ทำงานร่วมกัน เริ่มต้นด้วยการเป็นเครือข่ายการทำงานที่ยังมีระบบไม่ชัดเจนสู่การทำงานที่เป็นระบบ มากขึ้นเรื่อยๆ คือ มีการทำงานในระดับเดียวกันแล้ว ยังมีการรวมตัวกันของกลุ่มต่างๆ เป็นระดับ ตำบล และระดับเครือข่ายทั้งจังหวัด ในปี พ.ศ.๒๕๔๑ มีการจัดตั้งศูนย์ประสานงานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ฯ กำหนดโครงสร้างการทำงานของเครือข่ายที่เป็นระบบมากขึ้น ในปี พ.ศ.๒๕๔๒ เริ่มการเผยแพร่ขยายผลออกสู่พื้นที่ภายนอก ผ่านการทำงานของเครือข่ายของพระสงฆ์ใน ๔๔ จังหวัด มีการทำงานเป็นทีม มีทีมงานกลาง ประกอบด้วยข้าราชการ ข้าราชการเกษียณ นักธุรกิจ แกนนำชาวบ้าน ที่เรียกว่า “คณะกรรมการอุดมการณ์กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ฯ วัดไผ่ล้อม จังหวัดตราด” เป็นผู้ดำเนินการประสานงาน การแบ่งงานเกิดขึ้นตามสภาพความจำเป็น ความสมัครใจ และความถนัดของแต่ละคน ภายใต้การจัดวางโครงสร้างแบบหลวม ๆ ไม่มีผู้สั่งการ แต่มีเพียงผู้ประสานงาน และทุกคนต้องลงมือปฏิบัติเหมือนกัน จึงเป็นการรวมตัวกันอย่างอิสระ มีการตั้งประธานกลุ่ม และฝ่ายต่าง ๆ เช่น ฝ่ายประชาสัมพันธ์และหาทุน ฝ่ายเลขานุการ ฝ่ายกฎหมาย ฝ่ายเหรียญกษาปณ์ แหล่งทุนที่สนับสนุน กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ คือ จากกองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม (SIF) และธนาคารออมสิน มีการจัด

งานมงคลเสวนาเพื่อพบปะ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ความรู้ร่วมกันระหว่างเครือข่าย ฯ กับหน่วยงานภายนอก และต่อมาได้กำหนดให้เป็นกิจกรรมที่มีการดำเนินการในทุกวันที่ ๓๑ มกราคม ของทุกปี^๕

พระอาจารย์สุบิน ปณีโต ให้หลักการของแต่ละคนที่เข้าร่วมอุดมการณ์ ด้วยหลักธรรมของพระพุทธเจ้าว่า สุทธิ ปัญญา เมตตา และขันติ กิจกรรมเครือข่ายมีหลายกิจกรรม แต่กิจกรรมที่จัดทำเป็นประจำสม่ำเสมอได้แก่ กิจกรรมเครือข่ายวันที่ ๑๕ ของทุกเดือน กิจกรรมวันนี้แบ่งเป็น ๓ กิจกรรมหลัก ๆ คือ กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ฯ แต่ละกลุ่มจะส่งตัวแทนมาซื้อข้าวสารและเครื่องอุปโภคบริโภคอื่น ๆ จากเครือข่ายเพื่อนำไปจำหน่ายให้สมาชิกกลุ่มของตน กิจกรรมที่สองกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ฯ ผ่านเงินเข้าเครือข่าย นอกจากกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ฯ แต่ละกลุ่มมีการออมเงินของตัวเองแล้ว ตัวแทนกลุ่มแต่ละกลุ่มจะนำเงินมาฝากกลุ่มเครือข่ายกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ฯ ด้วย จำนวนเงิน ๑๐๐ บาท ต่อกลุ่ม ต่อเดือน กิจกรรมที่สาม จัดขึ้นช่วงบ่าย เป็นการเสวนาพูดคุยพบปะ ถามไถ่ถึงปัญหาสารทุกข์สุกดิบของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ฯ แต่ละกลุ่ม พร้อมทั้งแจ้งข่าวเรื่องต่าง ๆ ไปยังสมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ฯ ด้วยเช่นกัน กิจกรรมนี้จะมีตัวแทนของแต่ละกลุ่มมาเข้าร่วมเสวนา

ต่อมาในปี พ.ศ.๒๕๔๔ เริ่มมีเวทีประชุมประจำเดือน หรือเรียกว่ากิจกรรมมงคลเสวนา จัดขึ้นเป็นประจำทุกปี มีวัตถุประสงค์คือ เป็นการทำบุญใหญ่ร่วมกัน พบปะกัน เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ แลกเปลี่ยนสินค้า กิจกรรมหลัก ๆ คือ การทำบุญครอบรอบการก่อตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ฯ และงานเสวนาเกี่ยวกับกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ฯ ซึ่งจะเชิญนักวิชาการ ปรารักษ์ชาวบ้าน กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ฯ หรือแกนนำชาวบ้านเข้าร่วมเสวนา

กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ฯ เป็นที่รู้จักและมีกลุ่มชาวบ้าน หรือราชการต่างจังหวัดมาศึกษาดูงานเป็นจำนวนมาก ทำให้คณะกรรมการ ต้องมีภาระหน้าที่ต่าง ๆ มากมายขึ้น นอกจากนั้นยังมีโครงการจากองค์กรสนับสนุนภายนอกได้แก่ สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา สำนักงานพัฒนาองค์กรชุมชน โครงการเกษตรอินทรีย์ โครงการกองทุนหมู่บ้านนาร่อง เป็นต้น และมีกิจกรรมที่เกิดขึ้นเพื่อต่อยอดจากกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ฯ เช่น โครงการธุรกิจชุมชน ซื้อขายแก๊ส และข้าว ร่วมกัน โครงการป่าชุมชน เป็นต้น

กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ฯ กำหนดหลักการสำคัญเป็นแนวทางในการบริหารจัดการกลุ่ม คือ การใช้หลักธรรมทางศาสนา สร้างเงื่อนไขให้มาพบปะกัน การบริหารที่ยึดหยุ่น โปร่งใส ตรวจสอบได้ เน้นการมีส่วนร่วมของทุกคน การสร้างความมั่นคงของกลุ่ม การก่อตั้งกลุ่มในพื้นที่สาธารณะ^๖ ใน

^๕ คณะกรรมการอุดมการณ์กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ฯ, เอกสารประกอบการอบรมการจัดตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ฯเพื่อพัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต, ม.ป.พ. ๒๕๔๖, (อัสสัมชัญ), หน้า ๑๐-๑๒.

^๖ กัธธ อ่อนอินทร์, “พุทธศาสนากับความสำเร็จในการบริหารกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ฯ : กรณีศึกษาเฉพาะอำเภอเมือง จังหวัดตราด”, วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๕), หน้า ๑๑-๑๒.

ขณะเดียวกันก็กำหนดหลักเกณฑ์และเงื่อนไขสำหรับสมาชิกไว้อีก ๑๘ ประการ แต่สามารถปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสมตามความเห็นชอบของผู้เข้าร่วมประชุม

การมีจุดหมายร่วมกัน กลุ่มกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ จังหวัดตราดยังคงดำรงไว้ซึ่งเป้าหมายหลักของกลุ่มเช่นเดียวกับระดับกลุ่ม คือ “พัฒนาคนให้มีคุณธรรม” พัฒนาคนให้มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ รู้จักการให้ มีความเสียสละ พร้อมที่จะช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่น มีความอดทนอดกลั้นต่อสิ่งยั่วต่าง ๆ มีสัจจะ ยึดหลักความจริง รู้จักประหยัด อดออม เพื่อเป็นฐานให้สามารถพึ่งตนเองในด้านอื่นๆ อาทิ เช่น พึ่งตนเองด้านเศรษฐกิจ จัดปัญหาความยากจนและหนี้สินได้ด้วยทรัพย์สินที่สะสมด้วยตนเอง มีความประหยัดและซื่อสัตย์ ให้คนในชุมชนมีหลักประกันมีความมั่นคงในชีวิตทั้งด้านที่อยู่อาศัย ที่ดิน ที่ทำกิน รวมถึงการมีสาธารณสมบัติที่จะก่อประโยชน์ให้แก่ชุมชนได้ในระยะยาว และเกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เสริมสร้างความสามัคคีภายในชุมชน รื้อฟื้นจิตวิญญาณความเป็นชุมชนกลับคืนมา สร้างพลังชุมชนและสุดท้ายคือนำคุณธรรม ความรัก และการปฏิบัติธรรมตามคำสอนของพระพุทธศาสนากลับมาสู่ใจของชุมชน อันจะนำไปสู่ความยั่งยืนของชุมชน

๓.๒ การเผยแผ่หลักสังคหวัตถุ ๔ กับการพัฒนาของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์

กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อการเผยแผ่หลักสังคหวัตถุ ๔ กับการพัฒนาของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์พัฒนาคุณธรรมให้เกิดขึ้นจากการนำความคิดและแนวปฏิบัติของพระอาจารย์สุบิน ปณีโต ที่เกิดเป็นแรงบันดาลใจสำคัญ ๒ ประการ คือ ความต้องการเผยแผ่ธรรมะและแก้ปัญหาความยากจน เนื่องจากตระหนักในความสำคัญของปัญหาความยากจนที่กระทบต่อวิถีชีวิตของผู้คนและเป็นบ่อเกิดของปัญหาที่ตามมาต่าง ๆ นานาประการ อาทิเช่น ปัญหาหนี้สิน การทะเลาะเบาะแว้งภายในครอบครัว ดังนั้น หากต้องการแก้ปัญหาโดยการเทศนาสอนอย่างเดียวคงไม่เพียงพอ จะต้องมีการคิดหาต้นสายปลายเหตุของปัญหาก่อน สิ่งที่ต้องดำเนินการคิดอันดับแรกก็คือ เงิน เงินเป็นปัจจัย เป็นปัญหาตัวสำคัญที่ทำให้ทุกคนต้องดิ้นรนเพื่อให้ได้มา ด้วยความมานะอุตสาหะ แต่การเทศนาสอนอย่างเดียวไม่ได้ช่วยแก้ปัญหาความยากจนได้เลย จึงได้มีการนำประสบการณ์ต่าง ๆ รวมถึงการแลกเปลี่ยนความรู้กับ ครูชบ ยอดแก้ว ผู้ซึ่งประสบความสำเร็จในการจัดตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ให้กับพระอาจารย์สุบิน ปณีโต อีกทั้งประกอบกับการได้อ่านและรับฟังพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในราชพิธีต่าง ๆ ที่พระองค์ท่านได้กล่าวถึงการดำเนินชีวิตด้วยความพอเพียง ไม่ฟุ้งเฟ้อ ประหยัด อดออม พระอาจารย์สุบิน ปณีโต จึงได้นำแนวคิดดังกล่าวที่ได้มาผสมผสานประยุกต์หลักธรรม สอดแทรกธรรมะ ให้เกิดเป็นการผสมผสานแนวคิดที่กลมกลืน กับหลักธรรม คือ การรักษาสัจจะ ความจริงใจต่อตนเองที่จะปฏิบัติแต่สิ่งที่ตนเป็นประโยชน์และเป็นธรรม การรู้จักข่มใจตนเอง ฝึกใจตนเองให้ประพฤติปฏิบัติอยู่ในสัจจะความดี การอดทน อดทนและอดกลั้นยอมไม่ประพฤติล่วงความสุจริต ไม่ว่าจะด้วยประการใด และ รู้จักการละวางความชั่ว ความทุจริต และรู้จัก

สละประโยชน์ส่วนน้อยของตนเองเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ผสมผสานเข้ากับแนวคิดที่ต้องการส่งเสริมให้ประชาชนปฏิบัติธรรมผ่านการปฏิบัติจริง เกิดเป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนที่ประยุกต์ใช้หลักธรรมสอดแทรกในการดำเนินงานเพื่อแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจ และสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนในท้องถิ่น เป็นจุดเริ่มต้นรวมตัวกันของชุมชนด้วยความสมัครใจในนาม “กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต” ซึ่งสะท้อนถึงเป้าหมายและหลักคิดในการปฏิบัติของกลุ่มได้อย่างชัดเจน กล่าวคือ การนำทรัพย์มารวมกันทีละเล็กละน้อยก็จะกลายเป็นทรัพย์ที่มากขึ้นได้ ทั้งทรัพย์ที่เป็นเงินตราและเครื่องปลื้มใจอันหมายถึง ความภาคภูมิใจ เป็นการสะสมบุญสะสมความดีงามต่าง ๆ บนฐานของการมีหลักธรรม คือ “สัจจะ” ความจริงและความจริงใจที่มีต่อตนเอง ต่อผู้อื่น ไม่ว่าต่อหน้าหรือลับหลัง เป้าหมายเพื่อพัฒนาคนให้มีคุณธรรม และดูแลช่วยเหลือเกื้อกูลกันตั้งแต่เกิดจนตาย ครบวงจรชีวิต ด้วยการจัดสวัสดิการ

เพื่อความเหมาะสม ในการจัดกลุ่มหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ที่ว่าด้วยงานสังคัมสงเคราะห์ หรือสามารถอนุโลมเข้าใจในประเภทงานสังคัมสงเคราะห์ ที่เป็นไปเพื่อประโยชน์สุขแก่สัตว์โลกทั้งหลายดังที่ยกมาข้างต้น จึงเริ่มจากความหมายของคำว่าสังคัมสงเคราะห์ กลุ่มหลักธรรมที่เข้าได้กับความหมายการสังคัมสงเคราะห์ เพื่อใช้เป็นกรอบความคิด ในการอธิบายคำสอนของพระพุทธศาสนาด้านงานสังคัมสงเคราะห์ ทั้งที่เป็นคำสอนสำหรับนักบวชและสำหรับคฤหัสถ์ ความหมายของสังคัมสงเคราะห์ในบทความเรื่อง คืบสู่ความหมายแท้ของสังคัมสงเคราะห์ ในนิตยสารการประชาสงเคราะห์ การให้ความหมาย สังคัมสงเคราะห์ สอดคล้องกับหลักการของสังคัมสงเคราะห์สากล และครอบคลุมหลักธรรมต่าง ๆ ในพระพุทธศาสนา ดังใจความต่อไปนี้ ตามศัพท์ (สังคัมสงเคราะห์) แปลง่าย ๆ ว่าการสงเคราะห์สังคัม ถ้าจะแปลให้ลึกกว่านั้นก็มีความหมายทางธรรมสงเคราะห์ คำบาลีเป็น สงคห (สังคห) แปลว่า ประมวล รวบรวม จับมา รวมเข้าด้วยกัน ยึดเหนี่ยวใจให้รวมกันเป็นหนึ่ง ผูกใจกันไว้ สังคห ที่แปลว่ายึดเข้าไว้ด้วยกันนั้น หมายถึง ยึดในแง่นามธรรมและยึดในแง่รูปธรรม ทางนามธรรม คือ ยึดเหนี่ยวผูกจิตใจให้รวมกันเป็นหนึ่ง ทางรูปธรรม คือให้คนมารวมกัน ประสานเข้าด้วยกัน ดังนั้น ความมุ่งหมายของสังคัมสงเคราะห์ จึงไม่ใช่เป็นเพียงเอาอะไรไปให้เขา ไม่ใช่เอาบริการไปให้ เอาทรัพย์สินเงินทองไปให้ แต่หมายถึงทำให้สังคัมรวมใจกัน ผนึกยึดเหนี่ยวกันไว้ให้ได้ ถ้ามองในแง่นี้ หน้าที่ของเรา จึงไม่ใช่เป็นเพียงเอาอะไรไปหยิบยื่นให้ สังคห เป็นภาษาบาลี แต่เมื่อจะเอาเข้ามาในภาษาไทย เราเอารูปสันสกฤตซึ่งมีตัว ร เข้ามาแล้วไทยก็แผลงเป็นสังเคราะห์บ้าง สงเคราะห์บ้าง ความจริงนั้น ทั้งสองคำนี้ เป็นคำเดียวกัน แต่เราใช้สงเคราะห์ในความหมายหนึ่ง และสังเคราะห์ในอีกความหมายหนึ่ง ถ้าเราจะใช้ สังคห ให้ถูกต้องตามความหมายทางธรรม จะต้องก้าวไปถึงขั้นนี้ คือ ทำให้รวมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

คำว่า สังคห หรือ สงเคราะห์นี้ พระพุทธเจ้าตรัสไว้ด้วยกันเป็นชุดเดียวกับคำอื่นอีกสามคำ เรียงลำดับเป็น สังคห อวิวาท สามัคคี และเอกภาพ คือ ความยึดเหนี่ยวประสานกันไว้ ความไม่ ทะเลาะวิวาท ความพร้อมเพรียง และความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน^๗

เมื่อพิจารณาความหมายของ สังคหสงเคราะห์ข้างต้น จะพบว่า ครอบคลุมหลักธรรมที่ สอดคล้องกับการทำงานสังคหสงเคราะห์ด้านต่าง ๆ ซึ่งมีใช่เป็นเพียงการให้หรือการบริการด้านวัตถุ สิ่งของโดยตรงเท่านั้น แต่ยังมีหลักธรรมที่ผูกประสานคนเข้าไว้ด้วยกันทั้งด้านจิตและกาย หลักธรรมที่ทำให้คนในสังคหอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ไม่ทะเลาะเบาะแว้งกัน มีความสามัคคีพร้อมเพรียงกัน และมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เหล่านี้เป็นคำสอนที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่ทั้งพระภิกษุสงฆ์และ คฤหัสถ์ในโอกาสต่าง ๆ กัน ในการอธิบายคำสอนของพระพุทธศาสนา ที่เกี่ยวข้องกับงานสังคห สงเคราะห์ในบทนี้ ผู้วิจัยขอเสนอหลักธรรมสำคัญ ๒ หมวด หมวดแรกเป็นหลักเมตตาธรรมที่ว่าด้วย คุณภาพของจิตซึ่งได้แก่หลักพรหมวิหาร ๔ และหมวดที่สองเป็นหลักธรรมที่ว่าด้วยการสงเคราะห์ใน เชิงปฏิบัติ ซึ่งจะมีหลักธรรมย่อย ๆ เป็นส่วนประกอบ ในหลักธรรมแต่ละหมวด จะได้เสนอ ความสำคัญของหลักธรรมที่ว่าด้วยการสังคหสงเคราะห์หรือเกี่ยวเนื่องกับการสังคหสงเคราะห์ โดยจะ ยกตัวอย่างสำหรับบรรพชิตและคฤหัสถ์ประกอบ

อนึ่ง เนื่องจากหลักธรรมในพระพุทธศาสนามีเป็นจำนวนมาก และมีเนื้อความคาบเกี่ยว กัน การจัดหมวดหมู่หลักธรรมย่อมขึ้นกับเจตนาของผู้นำหลักธรรมเหล่านั้นไปใช้ตามกาลและเทศะ ตัวอย่างเช่น พรหมวิหาร ๔ และสังคหวัตถุ ๔ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต) จัดไว้ร่วมกับ องค์มรรค ๓ ข้อ คือ พรหมวิหาร ๔ อยู่ในฝ่ายสัมมาสังกัปปะ และสังคหวัตถุ ๔ อยู่ในฝ่ายสัมมาวาจา และสัมมาภิมันตะ เป็นต้น การแบ่งหลักธรรมออกเพียง ๒ หมวดใหญ่ในงานวิจัยนี้เป็นเพียง ข้อเสนอหนึ่งของผู้วิจัยสำหรับใช้เป็นกรอบแนวคิดกว้าง ๆ ในการพิจารณาคำสอนเรื่องงานสังคห สงเคราะห์ของวัด/สถาบันทางพระพุทธศาสนา มิได้หมายความว่าคำสอนเรื่องงานสังคหสงเคราะห์ ของพระพุทธศาสนามีอยู่ในหลักธรรมเพียง ๒ หมวดนี้เท่านั้น

งานสังคหสงเคราะห์ของวัด/สถาบันทางพระพุทธศาสนา

เป็นการอธิบายให้ข้อมูลเบื้องต้น เกี่ยวกับประวัติความเป็นมา และกิจกรรมของวัด/ สถาบันทางพระพุทธศาสนา ที่ทำงานด้านสังคหสงเคราะห์ที่เป็นข้อมูลปฐมภูมิจำนวน ๖ สถาบัน โดย แบ่งเนื้อหาออกเป็น ๒ ส่วน ในส่วนแรก เป็นประวัติความเป็นมาโดยย่อของวัด/สถาบันทาง พระพุทธศาสนาและพระสงฆ์ที่ทำงานด้านสังคหสงเคราะห์ ส่วนที่สองเน้นกิจกรรมด้านสังคห สงเคราะห์ที่แต่ละสถาบันทำเป็นงานหลัก โดยกล่าวถึงประเภทของงานด้านสังคหสงเคราะห์ แรงจูงใจ และเหตุผล รวมทั้งปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน และการแก้ปัญหาของวัด/สถาบันทาง พระพุทธศาสนาเหล่านั้น ข้อมูลความเป็นมาและกิจกรรมต่าง ๆ ของวัด/สถาบันทางพระพุทธศาสนา

^๗ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔.

ส่วนใหญ่ได้มาจากเอกสารของวัด/สถาบันทางพระพุทธศาสนา และการสัมภาษณ์เจ้าอาวาสวัด/สถาบันทางพระพุทธศาสนา รวมทั้งผู้ที่เกี่ยวข้อง นอกจากนั้นได้ใช้เอกสารระดับทุติยภูมิ ประกอบในบางประเด็นด้วย

ประวัติความเป็นมาโดยย่อของวัด/สถาบันทางพระพุทธศาสนาและพระสงฆ์ที่ทำงานด้านสังคมสงเคราะห์ ในการเสนอประวัติความเป็นมาของวัด/สถาบันทางพระพุทธศาสนา ในหัวข้อนี้ ผู้วิจัยได้พิจารณาจากกิจกรรมของสถาบันเหล่านั้นทุกด้านและเห็นว่าสามารถแบ่งออกเป็นด้านใหญ่ ๆ ได้ ๓ ด้าน ได้แก่ ด้านศาสนศึกษาและเผยแผ่ธรรม ด้านการศึกษาสงเคราะห์ และด้านสาธารณสงเคราะห์

ด้านศาสนศึกษาและเผยแผ่ธรรมหมายถึงการส่งเสริมการศึกษาปริยัติธรรมของพระภิกษุสงฆ์และสามเณร รวมทั้งโครงการปฏิบัติธรรมและเผยแผ่ธรรมในรูปแบบต่าง ๆ เช่นการตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี การอบรมศีลธรรมสำหรับนักเรียนและประชาชนทั่วไป การจัดตั้งโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เป็นต้น

ด้านการศึกษาสงเคราะห์ในที่นี้ หมายถึงการที่พระสงฆ์และวัด สงเคราะห์ประชาชนทั่วไป ให้ได้รับการศึกษาด้วยการจัดตั้งหรืออุปถัมภ์โรงเรียนสายสามัญในบริเวณวัด รับภาระด้านบุคลากรและอุปกรณ์ที่จำเป็นโดยที่รัฐช่วยเหลือด้านงบประมาณหรือเป็นการจัดการด้วยกำลังของวัดเอง ในลักษณะของโรงเรียนเอกชน โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา และการจัดการเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษาของวัด/สถาบันทางพระพุทธศาสนา ไว้ในประเภทการศึกษาสงเคราะห์

ด้านสาธารณสงเคราะห์ หมายถึงกิจกรรมหรือการทำงานที่พระสงฆ์ และวัด/สถาบันทางพระพุทธศาสนาช่วยเหลือชาวบ้านในชุมชนที่วัดตั้งอยู่หรือช่วยเหลือบุคคลทั่วไป เช่น อนุเคราะห์ให้ตั้งสำนักงานพระพุทธศาสนา สถานเอนกมัย ห้องสมุด ฯลฯ ให้ที่พักพิงชั่วคราวแก่ประชาชนผู้ประสบภัยต่าง ๆ อุปถัมภ์คนพิการ คนชรา เด็กกำพร้า เด็กอนาถา รับผู้เจ็บป่วยและสัตว์ที่ถูกทอดทิ้งเข้ามาดูแลภายในบริเวณวัด โครงการอาสาสมัคร การชักนำประชาชนช่วยกันสร้างสาธารณสมบัติ เช่น ถนน สะพาน อาคารโรงเรียน ประปา ไฟฟ้า เป็นต้น

พื้นฐานของจิตที่คิดจะช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่นแล้ว ในขั้นของการปฏิบัติการทางสังคม คือการลงมือกระทำกิจกรรมที่เป็นการสงเคราะห์สังคม คำสอนที่ว่าด้วยการสงเคราะห์ หรืออนุโลมเข้าได้กับการสงเคราะห์ปรากฏอยู่ในธรรมหมวดต่าง ๆ เช่น สังคหวัตถุ ฌราวาสธรรม ทศพิธราชธรรม ราชสังคหวัตถุ ฯลฯ หลักธรรมเหล่านี้ครอบคลุมคำสอนที่เกี่ยวกับ ทาน จาคะ การบริจาค การเอื้อเฟื้อ การช่วยเหลือ การเสียสละ การอนุเคราะห์ ไว้ด้วยกัน ธรรมในหมวดต่าง ๆ ดังกล่าว บางหมวดเป็นคำสอนที่มีเป้าหมายสำหรับผู้ครองเรือนโดยเฉพาะ แต่ก็มีคำสอนสำหรับบรรพชิตรวมอยู่ด้วย

พระพุทธเจ้าได้ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลายเกี่ยวกับทาน จาคะ การบริจาค การเอื้อเฟื้อ การสงเคราะห์และอนุเคราะห์ไว้ในทรวรรค ดังต่อไปนี้

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย ทาน ๒ อย่างนี้

ทาน ๒ อย่าง อะไรบ้าง คือ

๑ อามิสทาน (การให้สิ่งของ) ๒) ธัมมทาน (การให้ธรรม) ทาน ๒ อย่างนี้แล บรรดาทาน ๒ อย่างนี้ ธัมมทานเป็นเลิศ จาคะ (การสละ) ๒ อย่างนี้ จาคะ ๒ อย่าง อะไรบ้าง คือ

๑ อามิสจาคะ (การสละอามิส) ๒) ธัมมจาคะ (การสละธรรม)

๒ จาคะ ๒ อย่างนี้แล บรรดาจาคะ ๒ อย่างนี้ ธัมมจาคะเป็นเลิศ การบริจาค ๒ อย่างนี้ การบริจาค ๒ อย่าง อะไรบ้าง คือ ๑) การบริจาคอามิส ๒) การบริจาคธรรม การบริจาค ๒ อย่างนี้แล บรรดาการบริจาค ๒ อย่างนี้ การบริจาคธรรมเป็นเลิศ

การสงเคราะห์ ๒ อย่างนี้

การสงเคราะห์ ๒ อย่าง อะไรบ้าง คือ ๑) การสงเคราะห์ด้วยอามิส ๒) การสงเคราะห์ด้วยธรรม

การสงเคราะห์ ๒ อย่างนี้แล บรรดาการสงเคราะห์ ๒ อย่างนี้ การสงเคราะห์ด้วยธรรม เป็นเลิศ

การอนุเคราะห์ ๒ อย่างนี้

การอนุเคราะห์ ๒ อย่าง อะไรบ้าง คือ

๑ การอนุเคราะห์ด้วยอามิส ๒) การอนุเคราะห์ด้วยธรรม

การอนุเคราะห์ ๒ อย่างนี้แล บรรดาการอนุเคราะห์ ๒ อย่างนี้ การอนุเคราะห์ด้วยธรรม เป็นเลิศ ความเอื้อเฟื้อ ๒ อย่างนี้

ความเอื้อเฟื้อ ๒ อย่าง อะไรบ้าง คือ

๑ ความเอื้อเฟื้อด้วยอามิส ๒) ความเอื้อเฟื้อด้วยธรรม

ความเอื้อเฟื้อ ๒ อย่างนี้แล บรรดาความเอื้อเฟื้อ ๒ อย่างนี้ ความเอื้อเฟื้อด้วยธรรมเป็นเลิศ

เมื่อพิจารณาหลักธรรมที่ว่าด้วยการสงเคราะห์ตามใจความข้างต้น จะพบว่ามีหลายหมวดธรรมที่กล่าวถึงการสงเคราะห์/อนุเคราะห์ ไว้ในสถานการณ์ต่าง ๆ คำสอนเหล่านี้บ้างก็เป็นคำสอนที่จัดว่าเป็นการสงเคราะห์สังคม บ้างก็เป็นคำสอนที่มีใช้เรื่องของสังคมสงเคราะห์โดยตรง แต่ก็สามารถอนุโลมเข้ากันได้ ในการพิจารณาคำสอนที่ว่าด้วยการสงเคราะห์ในหัวข้อนี้เป็นการพิจารณาในความหมายกว้าง ดังนั้น จึงรวมคำสอนเรื่องทาน จาคะ ความเอื้อเฟื้อ การช่วยเหลือ การบริจาค ฯลฯ ไว้ด้วยกัน ถึงแม้ว่าความหมายโดยพยัญชนะอาจแตกต่างกันไปบ้าง แต่โดยใจความแล้ว สามารถพิจารณารวมกันได้ พระธรรมปิฎกอธิบายว่า การสงเคราะห์/อนุเคราะห์ หมายถึงการช่วยเหลือเอื้อเฟื้อ เกื้อกูล ส่วนทาน หมายถึง การให้ การแบ่งปันสิ่งของของตนเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น จาคะ หมายถึงการสละ การให้ปัน การเสียสละ ดังนั้น ถ้าพิจารณาตามนัยกว้าง คำสอนในหลายหมวด

ธรรมจึงครอบคลุมการกระทำจากตนเองออกไปสู่ผู้อื่นซึ่งก็คือการบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมหรือการสงเคราะห์สังคมนั่นเอง

คำสอนสำหรับคฤหัสถ์ : บุคคลทั่วไป

ในพระพุทธศาสนา มีหลักธรรมหลายหมวดที่จัดว่าเป็นหลักธรรมสำหรับสงเคราะห์ผู้ที่อยู่ร่วมกันในฐานะผู้ครองเรือน ในสังคาลสูตร คำสอนสำคัญสำหรับบุคคลทั่วไป ที่เกี่ยวกับการสงเคราะห์สังคม ได้แก่ สังคหวัตถุ ๔ และการสงเคราะห์บุคคลในคำสอนเรื่องทศ ๖

คำสอนเรื่องสังคหวัตถุ ๔

สังคหวัตถุ ๔ หมายถึงหลักการสงเคราะห์หรือหลักธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของบุคคลและประสานหมู่ชนเข้าไว้ด้วยกัน สังคหวัตถุ ๔ ประกอบด้วย ทาน ปิยวาจา (เพียยวัชชะ) อตถจริยา และสมานัตตตา สังคหวัตถุ ๔ เป็นหลักธรรมเชิงปฏิบัติที่ประยุกต์ได้กับงานสังคมสงเคราะห์ซึ่งทำควบคู่กับคุณธรรมในใจคือหลักพรหมวิหาร ๔ ในหัวข้อนี้ สังคหวัตถุ ๔ ใช้ในนัยกว้างครอบคลุมหลักธรรมสำหรับคฤหัสถ์ว่าด้วยการสงเคราะห์ ซึ่งรวมธรรมในหมวดอื่นที่ว่าด้วย การให้ การสละ การอนุเคราะห์ การเอื้อเฟื้อ การเห็นอกเห็นใจกัน การช่วยเหลือซึ่งกัน ฯลฯ ดังนั้น จะเห็นว่าหลักธรรมย่อยใน ขรवासธรรม ทศพิธราชธรรม จักกวัตติวัตร ราชสังคหวัตถุ โภคทรัพย์ ฯลฯ มีรายละเอียดที่อนุโลมเข้ากับสังคหวัตถุ ๔ หรือเป็นคำสอนที่ปรากฏอยู่แล้วในสังคหวัตถุ ๔ หมวดธรรมเหล่านี้มีทั้งส่วนที่เป็นคำสอนสำหรับผู้ครองเรือนที่เป็นบุคคลทั่วไป และสำหรับผู้ปกครองโดยเฉพาะ แต่เมื่อพิจารณาจากใจความสำคัญที่เกี่ยวกับการสงเคราะห์สังคม จะพบว่ามีความซ้ำกันอยู่บ้างหรือเอื้อต่อกันบ้าง ดังนั้น จึงจะกล่าวถึงคำสอนสำหรับคฤหัสถ์ในภาพรวม และยกหลักธรรมที่เพิ่มขึ้นมาในส่วนของผู้ปกครองโดยเฉพาะประกอบคำสอนเรื่องสังคหวัตถุ ๔ เป็นคำสอนสั้น ๆ ปรากฏหลายที่ในพระไตรปิฎก เช่นในลักขณสูตร พระพุทธเจ้าทรงกล่าวว่าในภพที่พระองค์เกิดเป็นมนุษย์ก็สงเคราะห์ประชาชนด้วยสังคหวัตถุ ๔

ในสังคาลสูตร พระพุทธเจ้าตรัสแก่สังคาลกมาณพว่า ธรรม ๔ ประการนี้เป็นธรรมที่ช่วยยึดเหนี่ยวจิตใจคนในสังคมเข้าไว้ด้วยกัน เป็นธรรมที่ช่วยอุ้มชูโลก ความว่า ทาน (การให้) เพียยวัชชะ (วาจาเป็นที่รัก) อตถจริยา (การประพฤติประโยชน์) ในโลกนี้ และสมานัตตตา (การวางตนสม่ำเสมอ) ในธรรมนั้น ๆ ตามสมควร สังคหธรรมเหล่านี้แลช่วยอุ้มชูโลกเหมือนลิมสลักเพลาคุมรถที่แล่นไปได้ฉะนั้น ในสังคหสูตร พระพุทธเจ้าตรัสเรื่องนี้แก่ภิกษุสงฆ์ มีความตรงกันดังนี้

ภิกษุทั้งหลาย สังคหวัตถุ (ธรรมเครื่องยึดเหนี่ยว) ๔ ประการนี้ สังคหวัตถุ ๔ ประการอะไรบ้าง คือ ๑) ทาน (การให้) ๒) เพียยวัชชะ (วาจาเป็นที่รัก) ๓) อตถจริยา (การประพฤติประโยชน์) ๔) สมานัตตตา (การวางตนสม่ำเสมอ) ภิกษุทั้งหลาย สังคหวัตถุ ๔ ประการนี้แล ทาน เพียยวัชชะ อตถจริยาในโลกนี้ และสมานัตตตาในธรรมนั้น ๆ ตามสมควร สังคหธรรมเหล่านี้แล ช่วยอุ้มชูโลก เหมือนลิมสลักที่ยึดกุมรถซึ่งแล่นไปได้ฉะนั้น

๑ ทาน คำสอนเรื่องแรกของสังคหวัตถุ ๔ คือ ทาน ในหัวข้อนี้ใช้ ทาน ในความหมาย กว้าง คือรวมการให้การแบ่งปันสิ่งของของตน เพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น ช่วยเหลือในด้านปัจจัยเครื่องยังชีพการเผื่อแผ่กันด้วยไมตรี มีนัยเกี่ยวกับการเสียสละ การบริจาค การช่วยเหลือ การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การลดและละความตระหนี่ ฯลฯ คำสอนเกี่ยวกับเรื่องทั้งหมดนี้ปรากฏในหมวดธรรมต่าง ๆ เช่น ทศพิธราชธรรม จักรกัตติวัตร ราชสังคหวัตถุ ฐรวาสธรรม ที่เป็นคำสอนสำหรับผู้ครองเรือนเป็นส่วนใหญ่และเป็นพื้นฐานในระดับปฏิบัติงานด้านสังคมสงเคราะห์

๓.๓ ภูมิหลังการทำงานของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์จังหวัดตราด

กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต เกิดขึ้นจากการนำความคิดและแนวปฏิบัติของพระอาจารย์สุบิน ปณีโต พระภิกษุสงฆ์แห่งวัดไผ่ล้อม จังหวัดตราด ที่นำเอาประสบการณ์ที่ได้รับจากการธุดงค์ไปยังภูมิภาคต่าง ๆ ทั่วประเทศ เกิดเป็นแรงบันดาลใจสำคัญ ๒ ประการ คือ ความต้องการเผยแผ่ธรรมะ และแก้ปัญหาความยากจน เนื่องมาจากตระหนักในความสำคัญของปัญหาความยากจนที่กระทบต่อวิถีชีวิตของผู้คนและเป็นบ่อเกิดของปัญหาที่ตามมาต่าง ๆ นานัปการ อาทิเช่น ปัญหาหนี้สิน การทะเลาะเบาะแว้งภายในครอบครัว ดังนั้นหากต้องการแก้ปัญหาโดยการเทศนาสอนอย่างเดียวคงไม่เพียงพอ จะต้องมีการคิดหาต้นสายปลายเหตุของปัญหา ก่อน สิ่งที่ต้องดำเนินการคิดอันดับแรกก็คือ เงิน เงินเป็นปัจจัย เป็นปัญหาตัวสำคัญที่ทำให้ทุกคนต้องดิ้นรนเพื่อให้ได้มา ด้วยความมานะอุตสาหะ แต่การเทศน์สอนอย่างเดียว ไม่ได้ช่วยแก้ปัญหาความยากจนได้เลย จึงได้มีการนำประสบการณ์ต่าง ๆ ที่พระอาจารย์สุบิน ปณีโต ได้เรียนรู้มาระหว่างเดินธุดงค์ และการไปจำพรรษาอยู่ ณ ที่ต่าง ๆ รวมถึงการแลกเปลี่ยนความรู้กับ ครูชบ ยอดแก้ว ผู้ซึ่งประสบความสำเร็จในการจัดตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ให้กับพระอาจารย์สุบิน ปณีโต อีกทั้งประกอบกับการได้อ่านและรับฟังพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในราชพิธีต่าง ๆ ที่พระองค์ท่านได้กล่าวถึงการดำเนินชีวิตด้วยความพอเพียง ไม่ฟุ้งเฟ้อ ประหยัด อุดม พระอาจารย์สุบิน ปณีโต จึงได้นำแนวคิดดังกล่าวที่ได้มาผสมผสาน ประยุกต์หลักธรรม สอดแทรกธรรมะ ให้เกิดเป็นการผสมผสานแนวคิดที่กลมกลืน กับหลักธรรม คือ การรักษาสัจจะ ความจริงใจต่อตนเองที่จะปฏิบัติแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์และเป็นธรรม การรู้จักข่มใจตนเอง ฝึกใจตนเองให้ประพฤติปฏิบัติอยู่ในสัจจะความดี การอดทนและอดกลั้น ย่อมไม่ประพฤติล่วงละเมิดสุจริต ไม่ว่าจะด้วยประการใด และรู้จักการละวาง ความชั่ว ความทุจริต และรู้จักสละประโยชน์ส่วนน้อยของตนเองเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ผสมผสานเข้ากับแนวคิดที่ต้องการส่งเสริมให้ประชาชนปฏิบัติธรรมผ่านการปฏิบัติจริง^๔ เกิดเป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ที่ประยุกต์ใช้หลักธรรมะสอดแทรกในการดำเนินงานเพื่อแก้ปัญหา

^๔ พระสุบิน ปณีโต, สัจจะสะสมทรัพย์ : สะสมทุนสังคม, หนังสือชุดประชาสังคมลำดับที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, ๒๕๕๑), หน้า ๒.

ทางเศรษฐกิจและสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนในท้องถิ่น เป็นจุดเริ่มต้นรวมตัวกันของชุมชนด้วยความสมัครใจในนาม “กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต” ซึ่งสะท้อนถึงเป้าหมายและหลักคิดในการปฏิบัติของกลุ่มได้อย่างชัดเจน กล่าวคือ การนำทรัพย์มารวมกันที่ละเล็กที่ละน้อยก็จะกลายเป็นทรัพย์ที่มากขึ้นได้ ทั้งทรัพย์ที่เป็นเงินตราและเครื่องปลื้มใจอันหมายถึง ภาวะภูมิใจ เป็นการสะสมบุญ สะสมความดีงามต่าง ๆ บนฐานของการมีหลักธรรม คือ “สัจจะ” ความจริงและความจริงใจที่มีต่อตนเอง ต่อผู้อื่น ไม่ว่าต่อหน้าหรือลับหลัง เป้าหมายเพื่อพัฒนาคนให้มีคุณธรรม และดูแลช่วยเหลือเกื้อกูลกันตั้งแต่เกิดจนตาย ครบวงจรชีวิต ด้วยการจัดสวัสดิการ

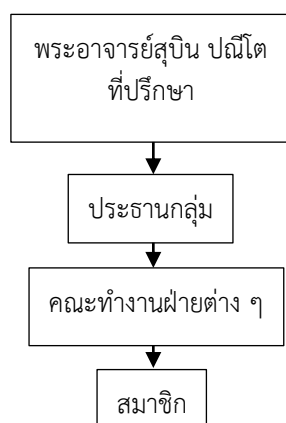
หลักธรรมของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ แนวคิดการดำเนินกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต มุ่งใช้เงินเป็นเครื่องมือในการพัฒนา “คุณธรรม” ของสมาชิกในกลุ่ม เป็นการผสมผสานระหว่างหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ถูกนำมาใช้เป็นแนวคิดหลักร่วมกับแนวคิดสำคัญอื่นๆ อาทิเช่น เศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ การพึ่งพาตนเอง การมีส่วนร่วมของชุมชน นำมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับท้องถิ่น^๙ ดังนั้น คุณธรรมที่พระอาจารย์สุบิน ปณีโต ใช้จึงเป็นแนวทางในการพัฒนาสมาชิกในกลุ่ม และหลักธรรมในการทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ มีดังนี้ ธรรมชาตธรรม ๔^{๑๐} คือ ธรรมสำหรับผู้ครองเรือน ๔ อย่าง ได้แก่ สัจจะ ความซื่อสัตย์, ทมะ การข่มใจ, ขันติ ความอดทน, และจาคะ ความเสียสละ หลักธรรมข้อแรกที่พระอาจารย์สุบิน ปณีโต ให้ความสำคัญมากที่สุดเลยก็คือ “สัจจะ” เกิดจากสาเหตุที่พระอาจารย์สุบิน ปณีโต ต้องไปบอกกล่าวกับคนในชุมชนให้มาเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ เพราะเมื่อครั้งที่ท่านได้ไปศึกษาดูงานและปฏิบัติกับ ครูชบ ยอดแก้ว นั้นชื่อกลุ่มใช้ว่า “ออมทรัพย์” เมื่อนำมาเผยแผ่ที่บ้านเกิดท่าน จะเอาไปใช้บอกสอนคนในชุมชนว่าให้มาออมทรัพย์ ก็เป็นการยาก เพราะเป็นพระ จะใช้คำที่เป็นแบบธุรกิจก็ไม่ค่อยมีใครเชื่อถือ จึงคิดคิดขึ้นมาใหม่ว่า “สัจจะสะสมทรัพย์” คือให้ทุกคนมาสะสมทรัพย์ โดยใช้หลักธรรมะคือ “สัจจะ” เข้ามาสอดแทรกทำให้เห็นว่าเมื่อทุกคนมีสัจจะ วาจาที่น่าเชื่อถือ จะทำอะไรก็ประสบความสำเร็จ ข้อที่สอง คือ ทมะ คือ การข่มใจ พระอาจารย์สุบิน ปณีโต ก็ให้คนในชุมชนยึดหลักธรรมของการครองเรือน เมื่อมาอยู่ด้วยกันในชุมชนก็เปรียบเสมือนครอบครัวขนาดใหญ่ขึ้น มีผู้คนมากมาย ต่างคนต่างจิตต่างใจ ไม่เหมือนกัน ร้อยพ่อพันแม่ ย่อมมีปัญหา มีปากเสียง มีความขัดแย้งเกิดขึ้น หากรู้จักการข่มใจตัวเอง การเอาชนะใจตนเอง การรู้จักวางเฉย ยอมรับฟังเหตุผลของคนอื่น แล้วค่อยคิดพิจารณาหาทางออกร่วมกัน ก็จะทำให้ชุมชนนั้นมีความสุข สงบร่มเย็น ลดปัญหาความขัดแย้งไปได้ ข้อที่สามคือ ขันติ ความอดทน พระอาจารย์ท่านพยายามสอนให้คนในชุมชนให้รู้จักอดทน อดออม ไม่โลภ คือ อดทนอดออมที่ละเล็กละน้อย ไม่ต้องออมมาก ไม่ต้องทำเรื่องใหญ่ ให้ทำเรื่องเล็ก โดยเปรียบเทียบว่า หากทำเรื่องใหญ่ ก็เหมือนคนแบกของหนัก ย่อมเดินเบ่ไปเป่มา ไม่คงที่ อาจทำให้ผิดเป้าหมาย แต่

^๙ ชัดติยา กรรณสูตร คณะกรรมการอุดมการณ์กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์, ๒๕๔๔, หน้า ๑๓๕.

^{๑๐} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๘๔๕/๓๑๖., พ.ส. (ไทย) ๒๕/๓๑๑/๓๖๑.

หากทำเรื่องเล็ก คือค่อย ๆ ทำไป ค่อย ๆ ออมไป ทีเล็กทีน้อยก็ได้เยอะเอง และไม่ให้เป็นภาระมากด้วย อดทนต่อความอยาก อยากที่จะได้ ข้อที่สี่ คือ จาคะ การเสียสละ การอยู่ร่วมกันในสังคมนั้น ไม่ว่าจะเล็กหรือใหญ่ก็ต้องมีความเสียสละ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกันเสมอ ให้เอาใจเขามาใส่ใจเรา เช่น เมื่อสมาชิกภายในกลุ่มเดือดร้อน เพื่อนของสมาชิกในกลุ่มก็ยอมคอยช่วยเหลือเสมอ ให้คำปรึกษาแนะนำ ให้ทางออก ออกกฎระเบียบที่เป็นช่องทางอำนวยความสะดวกให้แก่สมาชิก ไม่เอารัดเอาเปรียบกัน ไว้วางใจซึ่งกันและกัน เพราะเป้าหมายสูงสุดของกลุ่มคือ การอยู่ดีมีสุข และการพอเพียง ลดปัญหาความยากจน และให้สวัสดิการแก่สมาชิกภายในกลุ่ม เพราะฉะนั้นจะต้องแยกแยะ เพื่อชักจูงให้ชาวบ้านหันมาสนใจ แล้วก็จะพิจารณาว่าจะเข้ามาสู่ หรือว่าจะดำเนินกิจกรรมอย่างจริงจังอย่างไร เรื่องของนักเผยแผ่พุทธศาสนา จะต้องค้นคว้าหาความรู้ทั้งการประพฤติปฏิบัติทั้งเชิงลึก คือรู้แจ้งเห็นจริงคือให้เห็นจริง ๆ เพื่อจะเสริมค่าเสริมความเชื่อมั่น ในการนำหลักธรรมคำสอนไปเผยแผ่จริง ๆ ได้แล้ว อีกเรื่องหนึ่งคือการนำหลักธรรมคำสอนพุทธศาสนาไปใช้ จะต้องนำเรื่องจริง ๆ ไปแม้ว่าพุทธศาสนา จะมีทั้งกระทู้ทั้งเปลือก แม้ว่าเปลือกจะมีบ้าง แต่ว่าหลักการสำคัญคือจะต้องมีกระทู้ และหลักการของความจริง

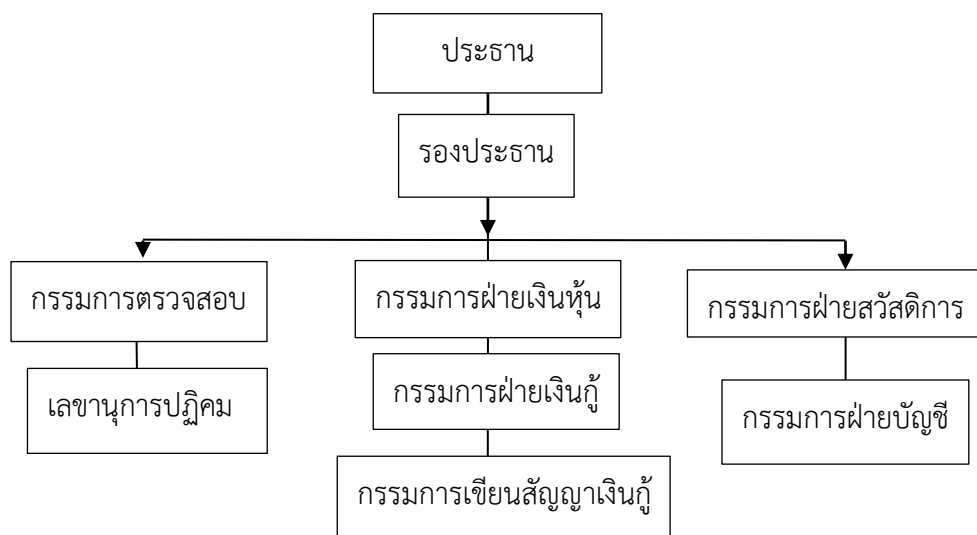
เมื่อกล่าวถึงโครงสร้างการบริหารจัดการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ สามารถแบ่งออกเป็น ๓ ระดับตามแผนภูมิที่ ๓.๑

แผนภูมิที่ ๓.๑ โครงสร้างการบริหารจัดการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์

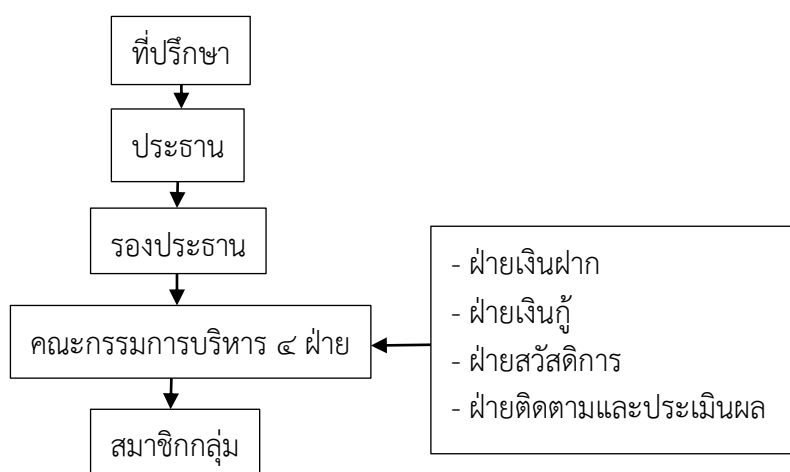
ระดับโครงสร้างพื้นฐาน เมื่อเริ่มก่อสร้างที่ยังไม่มีความพร้อม องค์ประกอบหลาย ๆ อย่าง ซึ่งเรียกว่าโครงสร้างพื้นฐานของกลุ่ม ๒ ระดับ คือหมู่บ้านและตำบล หรือระดับกลุ่มซึ่งเรียกว่า โครงสร้างการบริหารกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ และ ๓ ระดับจังหวัด ระดับเครือข่ายของกลุ่มซึ่งเรียกว่า โครงสร้างกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ เมื่อกลุ่มมีจำนวนมากขึ้น กลุ่มขนาดใหญ่ขึ้น จึงต้องกำหนด โครงสร้างด้วยประธานกลุ่ม รองประธานกลุ่ม และองค์การต่าง ๆ ที่แบ่งความรับผิดชอบเป็นไปฝ่าย ๆ ทำหน้าที่บริหารจัดการเรื่องทุกอย่างที่ฝ่ายตนรับผิดชอบ โดยคณะกรรมการจากการเลือกตั้งของ

สมาชิกภายในกลุ่มด้วยตนเองคณะกรรมการบริหาร งานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์แต่ละกลุ่มต้องมีการคัดเลือกคณะกรรมการกลุ่มอย่างน้อย ๕ คน แต่ในปัจจุบันพบว่า ส่วนใหญ่กลุ่มจะเลือกคณะกรรมการ ๙ คน ดังแสดงไว้ในแผนภูมิที่ ๓.๒ ดังนี้

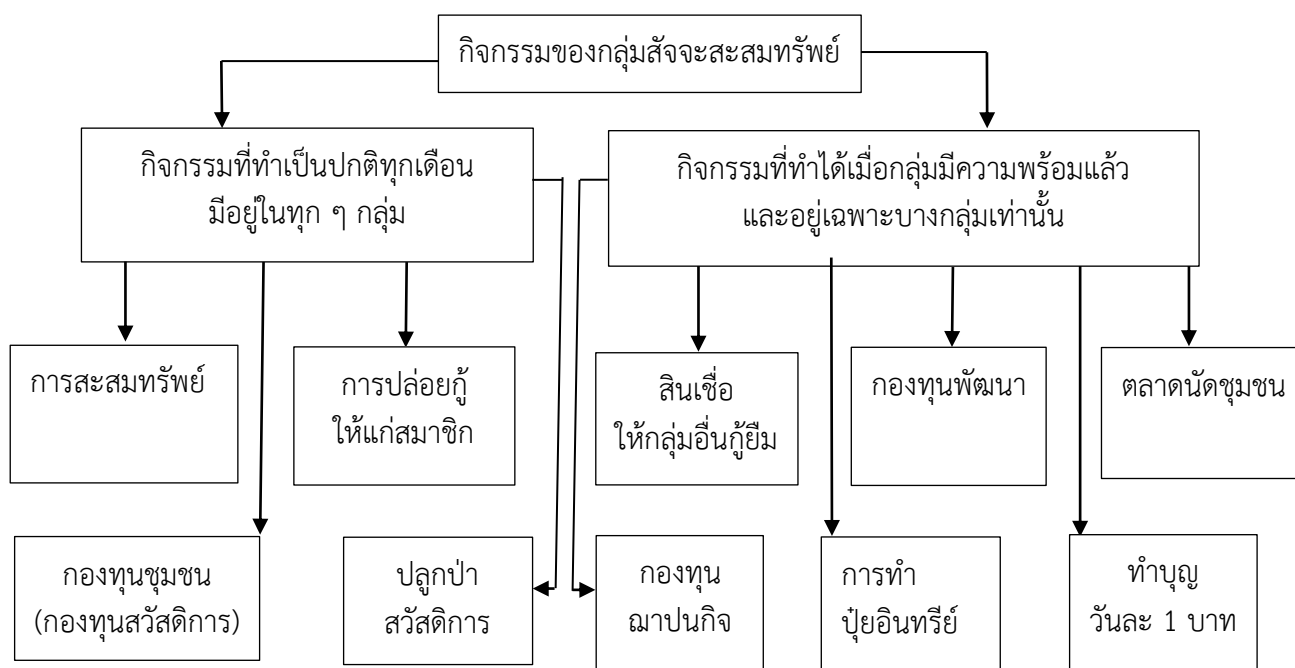
แผนภูมิที่ ๓.๒ คณะกรรมการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์

หากมีการดำเนินการฝ่ายอื่น ๆ ขึ้นอีก แต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นตามความจำเป็น เพราะการตัดสินใจเป็นของชุมชน ดังแสดงในแผนภูมิที่ ๓.๓

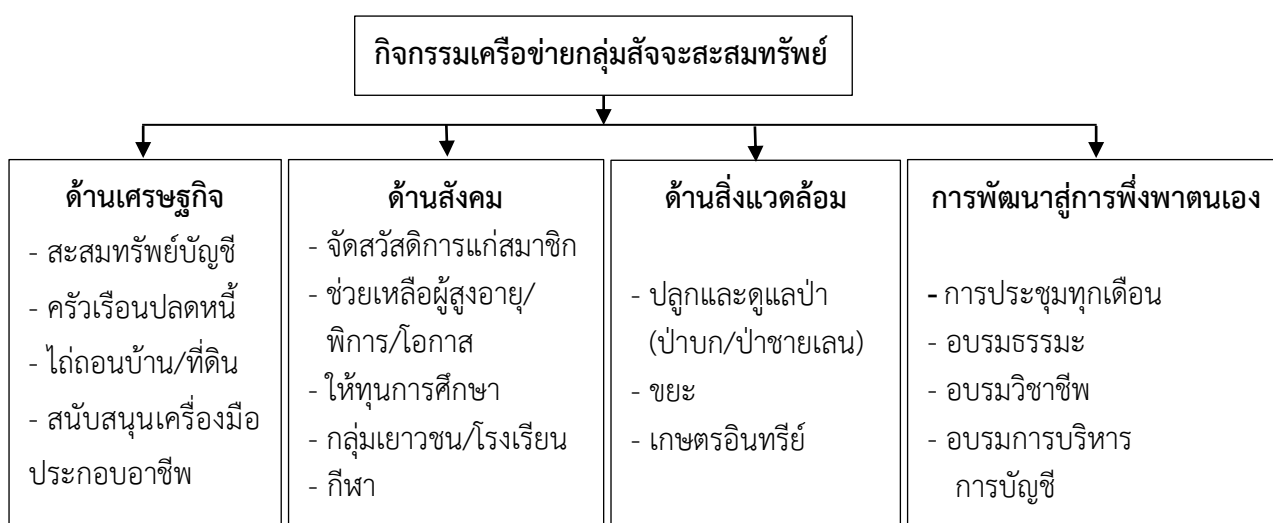
แผนภูมิที่ ๓.๓ โครงสร้างการบริหารงานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์

กิจกรรมของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ที่สามารถเห็นเป็นรูปธรรมได้ มี ๒ ลักษณะคือ กิจกรรมกลุ่มดำเนินการเป็นปกติในแต่ละเดือน และกิจกรรมที่สมาชิกกลุ่มที่มีความพร้อมในการดำเนินการ มี ๑๐ กิจกรรมกิจกรรมดังแผนภูมิ ๓.๔ ต่อไปนี้

แผนภูมิที่ ๓.๔ กิจกรรมของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์

แผนภูมิที่ ๓.๕ กิจกรรมเครือข่ายของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์

แผนภูมิที่ ๓.๕ กิจกรรมเครือข่ายของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์

ลักษณะการดำเนินการคล้ายคลึงกับสหกรณ์ โดยมีพื้นฐานความคิดทางพุทธศาสนา คือ อาศัยสังคหวัตถุ ๔ เป็นเครื่องมือในการพัฒนาคนและชุมชนเป็นการช่วยเหลือสมาชิกในยามจำเป็น เป็นการขยายโอกาสลดรายจ่ายและเพิ่มรายได้ให้กับประชาชนซึ่งจะกลายเป็นกระบวนการขั้นตอน ในการแก้ไขปัญหาสังคมที่เกิดจากการตกเป็นทาสของระบบเศรษฐกิจทุนนิยม ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาด้าน เศรษฐกิจทางการเงินหมุนเวียน ขาดโอกาสเข้าถึงแหล่งทุนค่าช่องทางการหารายได้ จึงทำให้มีรายได้น้อยทำให้เกิดการเหลื่อมล้ำและความแตกต่างกันของรายได้ความร่ำรวย ยังคงกระจุกตัวอยู่กับกลุ่ม คนเดียวหรือรายกระจุกเดียวในขณะที่คนส่วนใหญ่ของชุมชน ยังคงประสบปัญหาความยากจน เช่นเดิม ปัญหาดังกล่าวส่งผลให้หน่วยงานหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องร่วมกันหาทางแก้ไขปัญหาดังกล่าว และได้้นำแนวคิดองค์กรชุมชนมาเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจจึงเรียกชุมชนลักษณะนี้ว่า กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์

ซึ่งผู้วิจัยได้แบ่งเนื้อหาออกเป็นส่วน ๆ คือความหมายขององค์กรการเงินกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ รูปแบบขององค์กรการเงินชุมชน และกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์การก่อเกิดขององค์กรชุมชน กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ความสำคัญขององค์กรการเงินกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ความสำคัญของกลุ่ม สัจจะสะสมทรัพย์และการดำเนินการของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์

ความหมายขององค์กรสะสมทรัพย์กลุ่มหรือองค์กรด้านเศรษฐกิจ หมายถึงกลุ่มหรือ องค์กรที่มีการรวมตัวกันในทางการเกษตรสหกรณ์ออมทรัพย์ กองทุนรวมตัวกันเป็นลักษณะกลุ่ม อาชีพและกลุ่มองค์กรที่มีการรวมตัวกันทางบริการ เช่นการทำนา ทำไร่ ทำสวน ประมง กลุ่มอาชีพ เช่น อาชีพจักสาน ทำขนม ทอผ้า ด้านบริการซึ่งกิจการด้านคมนาคม นันทนาการการท่องเที่ยว องค์กรการเงินและกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ เป็นองค์กรที่จัดอยู่ในหมวดของกลุ่ม หรือองค์กรด้าน เศรษฐกิจ ที่เกี่ยวข้องและสัมพันธ์กับกิจกรรมทุกชนิดของชุมชน ที่สามารถสร้างรายได้หรือเพิ่มรายได้ ให้กับคนในชุมชนเลือกตั้ง เริ่มตั้งแต่กลุ่มเกษตรกรรมต่าง ๆ กลุ่มอาชีพต่าง ๆ พฤติกรรมด้านบริการ ซึ่งอาจพิจารณาความหมายนี้จะสามารถอธิบายลักษณะเฉพาะขององค์กรการเงิน และสิ่งสัจจะสะสม ทรัพย์ได้ว่าเป็นองค์กรการเงินชุมชน และกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ที่ดำเนินการเกี่ยวกับเศรษฐกิจ โดยเฉพาะ รวมถึงการได้มีการสนับสนุน และส่งเสริมกลุ่มเกษตรกรกลุ่มอาชีพภายในชุมชนไปในตัว สอดคล้องกับที่พัฒนา ที่กล่าวไว้ว่าการดำเนินงานขององค์กรการเงินชุมชน เป็นการทำกิจกรรมด้าน การเงินเพื่อการพึ่งตนเอง และพึ่งพาช่วยเหลือกันของสมาชิกต่างแนวทาง ตามแนวทางสหกรณ์ โดยที่ ผ่านความคิดทางพระพุทธศาสนา ได้ใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาคุณภาพของประชาชนและชุมชน รวมทั้งเป็นกองทุนสวัสดิการช่วยเหลือสมาชิกในยามจำเป็น เพื่อเป็นการขยายโอกาสลดรายจ่ายและ เพิ่มรายได้ให้กับประชาชน ศูนย์ใหญ่จะจำกัดขอบเขตเฉพาะหมู่บ้านโดยการสะสมทรัพย์ร่วมกัน ทำงานทำเงินออมที่ได้มาปล่อยให้สมาชิกกู้และทำธุรกิจร่วมกัน ด้วยความสัมพันธ์ทางเครือญาติ หรือ

ภายในชุมชนเป็นกลไกหลักในการจัดการแนวคิดและอุดมการณ์ในการดำเนินงานเป็นการสร้างสวัสดิการให้กับสมาชิกเป็นกิจกรรมที่เน้นการพึ่งพาตนเอง

พระอาจารย์สุบิน ปณีโต ยังได้สอนหลักธรรมที่จะสามารถทำให้ตัวเองไม่เดือดร้อน เป็นหลักธรรมที่ทำให้ตนเองเจริญก้าวหน้าในชีวิตการทำงาน ท่านจึงได้สอนหลักธรรมที่เรียกว่า “นาถกรณธรรม ๑๐” คือ ธรรมที่ทำให้ตนเป็นที่พึ่งแห่งตนเอง ๑๐ อย่าง สอนให้สมาชิกในกลุ่มสังขะจะสะสมทรัพย์ช่วยเหลือตนเองได้ โดยข้อที่ ๑ กล่าวถึง ศีล คือ การประพฤติดี รักษาวินัย อาชีวะบริสุทธิ์ ก็คือให้รักษาศีล ๕ การมีศีลย่อมทำให้ตนเองไม่กระทำความชั่วให้ทำแต่ความดี เป็นข้อเตือนใจตนเองอยู่เสมอ ๆ ว่าหากละเมิดศีลทำผิดศีล ย่อมได้รับผลของกรรมนั้น อย่างเช่น การฉกชิงวิ่งราว คือการทำผิดศีลข้อที่สอง การลักทรัพย์ เมื่อกระทำแล้วย่อมเดือดร้อนใจตนเอง ทำแล้วย่อมไม่สุข คิดเสมอว่าตำรวจต้องตามตัวแน่ ต้องมีคนแจ้งความแน่ เดือดร้อนใจ จะนอนกันนอนไม่หลับกระวนกระวายอยู่ตลอดเวลา ท่านจึงสอนให้สมาชิกกลุ่มสังขะจะสะสมทรัพย์ ทุกคนรักษาศีล ข้อที่ ๒ พาหุสังขะ คือ การศึกษามากดี เล่าเรียนมาก เข้าใจลึกซึ้ง แดกฉาน โดยสอนให้รู้จักข้อดีของตนเองรู้ว่าตนเองทำอะไรแล้วเก่ง ก็ทำสิ่งนั้นให้ชำนาญ ศึกษาให้มากลึกซึ้ง เช่น คนทำสวนทุเรียน ก็ให้ศึกษาสิ่งที่ตนเองทำนั้นจนชำนาญ ให้พัฒนาวิชาตนเองอยู่เสมอ คอยเอาใจใส่การทำงานที่ถือว่าเป็นการรับผิดชอบของตน ถ้าเป็นคนศึกษาเล่าเรียนก็ควรศึกษาให้มากอ่านให้มาก เข้าใจให้ถ่องแท้ เมื่อชำนาญและเก่งแล้ว ก็จะทำให้ผลของสิ่งนั้นเกิดประโยชน์มาก ทำสวนทุเรียนก็ได้ผลผลิตมาก รู้จักวิธีการดูแลเอาใจใส่เป็นอย่างดีจนประสบความสำเร็จ ข้อที่ ๓ กัลยาณมิตตตา คือ การคบคนดี ได้ที่ปรึกษาและผู้แนะนำสั่งสอนที่ดี ไม่คบคนพาล เพราะการคบคนเช่นไร ย่อมเป็นเช่นนั้น ท่านพระอาจารย์จึงให้หลักธรรมนี้สอนให้คบแต่คนดีแล้วจะได้ดี เพราะคนดีชอบทำแต่สิ่งดี หากเขาเห็นว่าสิ่งไหนไม่ถูกต้องหรือผิด เขาก็จะหลีกเลี่ยงไม่ทำสิ่งนั้น หากสิ่งไหนดีเขาก็จะทำสิ่งนั้น รู้เช่นนั้นแล้วก็ควรคบคนดี ข้อที่ ๔ โสวัจสตา รู้จักฟังเหตุผล คือ การเป็นคนอ่านสอนง่าย รู้จักรับฟังเหตุผลของผู้อื่นอยู่เสมอ เหมือนว่าคลายทิฐิมานะของตน จากที่เป็นคนสอนยาก ก็ให้คลายทิฐิความคิดที่ไม่ดีออกแล้วก็รับฟังเหตุผล เป็นการฝึกฝนพฤติกรรมของตนเอง ชัดเกล้าให้ตัวเองคลายทิฐิ แล้วก็สอนง่าย เมื่อยอมรับฟังเหตุผลแล้ว ก็จะทำให้เป็นคนกว้างขวางใจกว้าง หม่อมมิตรก็ย่อมกล้าเข้าหา ข้อที่ ๕ กิงกรณิ เยสุ ทักขตา คือ ขวนขวายกิจของหมู่ รู้จักพิจารณาไตร่ตรอง สามารถจัดทำให้สำเร็จเรียบร้อย เมื่ออยู่กับคนหมู่มากย่อมมีมิตรมาก เพื่อนคบหาก็คือหลากหลาย ต่างคนต่างจิตต่างใจ ก็ควรเห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว ก็ยอมทำให้เป็นที่พอใจของคนหมู่มากเช่นกัน ข้อที่ ๖ ธรรมกามาตา คือ ใฝ่ธรรม รู้จักพูดรู้จักฟัง ทำให้เกิดความพอใจ นำร่วมปรึกษาสนทนา ชอบศึกษา ยินดีปรีดาในหลักธรรมหลักวินัยที่ละเอียดลึกซึ้งยิ่ง ๆ ขึ้นไป ให้เป็นคนมีคุณธรรม รู้จักธรรม ประกอบกับการพูดการคิด ย่อมทำให้เกิดความน่าเลื่อมใสไปด้วย เพราะมีหลักธรรม “ธัมมะกัลยาณ” คืองามบริบูรณ์ผ่องแผ้วด้วยธรรมงามเพราะมีธรรม ข้อที่ ๗ วิริยารัมभा คือ มีความเพียร ท่านสอนให้เพียรละความชั่ว ประกอบความดี

มีใจแกล้งล้า บากบั่นก้าวหน้า ไม่ย่อท้อ ไม่ทอดทิ้งธุระ ตนเองก็จะเจริญ ข้อที่ ๘ สันตฤๅณ คือ มีความสันโดษพอดี ท่านสอนให้รู้จักยินดี มีความสุขความพอใจด้วยปัจจัย ๔ ที่หามาได้ด้วยความเพียรอันชอบธรรมของตน ไม่ใช่ให้โลภมาก เหมือนกับการออมเงินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ฯ ท่านสอนให้ทำแต่พอดี ค่อยเป็นค่อยไป ไม่สอนให้โลภ เพราะท่านบอกว่าหากคิดว่าจะออมทรัพย์ที่กลุ่มแล้วรวยก็ไม่ควรเป็นสมาชิกของกลุ่ม เพราะท่านสอนให้กลุ่มอยู่อย่างพอเพียงเงินที่ฝากได้แค่ไหนก็เงินของตนเอง หากคิดจะรวยทางลัดหรือคิดจะโกง ก็คงโกงเงินตัวเอง ข้อที่ ๙ สติ คือ ความมั่นคงในความคิด รู้จักกำหนดจดจำ ระลึกการที่ทำคำที่พูดไว้ได้ ไม่มีความประมาท เช่น ท่านสอนเสมอว่าจะทำอะไรให้มีสติ ระลึกนึกถึงคำว่า “สัจจะ” เสมอ เพราะถือว่าเป็นคำปฏิญาณของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ให้สมดังกับชื่อเสียงของกลุ่ม และข้อที่ ๑๐ ปัญญา คือ มีความคิดวิจารณ์ญาณ ความมีปัญญายังรู้เหตุผล รู้จักคิดพิจารณา เข้าใจภาวะของสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง

หลักธรรมจำเป็นมากที่สุดในการที่จะบริหารองค์กรให้เจริญเติบโตได้ พระอาจารย์สุบิน ปณีโต ให้ความสำคัญเป็นที่สุดเกี่ยวกับหลักธรรม เพราะหากจะคิดการใหญ่ หากคิดจะเป็นผู้นำคนหลักธรรมนี้สำคัญ เพราะเราไม่ได้อยู่คนเดียวในสังคม เราอยู่กับคนหมู่มาก และไม่ว่าจะอยู่ที่ไหน หากคิดที่จะสร้างสรรค์หรือทำกิจกรรมร่วมกัน หมั่นประชุมกันเนื่องนิจ การอยู่ร่วมกัน การทำงานร่วมกันของคนในสังคมจะต้องมีการพบปะ ประชุมปรึกษาหารือกันสม่ำเสมอ เพื่อแก้ไขปัญหาและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ยอมรับในเหตุผลที่ถูกต้องที่เป็นประโยชน์ เพื่อความเข้าใจที่ดีต่อกันของทุกคนในสังคมนำมาซึ่งความเจริญ ไม่เกิดความเสื่อมในทุกระณิก เช่น การประชุมภายในกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ในครอบครัว พ่อ แม่ ลูก มีอะไรพูดกันปรึกษากัน ลูกก็จะอบอุ่น ปัญหาถูกไปติดยาเสพติด ก็จะไม่เกิดขึ้นในสถานที่ทำงาน หัวหน้ามีการประชุมปรึกษากับผู้ร่วมงานทุกครั้ง งานก็จะราบรื่น หากมีข้อผิดพลาด ทุกคนก็จะยอมรับในสิ่งที่เกิดขึ้น พระอาจารย์สุบิน ปณีโต ก็ให้ความสำคัญกับข้อนี้เป็นอย่างมาก คือ ภายในกลุ่มก็จะตกลงกันว่าจะมีการประชุมประจำเดือนทุกคน เพื่อจะได้มาพูดคุยปรึกษาหารือ สนทนาเกี่ยวกับความคืบหน้า ความเคลื่อนไหว กิจกรรมต่าง ๆ ภายในกลุ่มว่าเป็นไปอย่างไร มีความก้าวหน้า มีพัฒนาการ มีปัญหาบกพร่องหรือผิดพลาดตรงไหน ไม่เพียงแต่การประชุมประจำเดือน มีทั้งการประชุมประจำปี การจัดงานประจำปีด้วย หรือมีเหตุการณ์อะไรที่คาดไม่ถึงที่ก่อให้เกิดปัญหา พระอาจารย์สุบิน ปณีโต ก็จะไม่นิ่งเฉยไม่ปล่อยให้ปัญหานั้นเงียบไป ท่านก็จะมีการทำหนังสือเชิญหรือประชาสัมพันธ์เรียกให้สมาชิกภายในกลุ่มทำการประชุมเพื่อรับจัดการกับปัญหานั้นโดยทันที

อีกประการหนึ่งคือพร้อมเพรียงกันประชุม เลิกประชุมและกระทำกิจที่ควรทำ เพื่อให้เกิดความยุติธรรมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของหมู่คนที่อยู่ร่วมกัน ไม่กินแหนงแคลงใจกัน จะทำงานอะไรก็สำเร็จได้ เช่นในครอบครัวมีอะไรปรึกษารือกันก็ต้องอยู่พร้อม ๆ กัน เพื่อทุกคนจะได้ยอมรับในสิ่งที่จะทำลงไปด้วยความเต็มใจ จะเห็นได้ว่าหลักธรรมข้อนี้เป็นตัวบ่งบอกที่ดีของความสามัคคี

ภายในชุมชนหรือภายในกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ เพราะเมื่อมีการเรียกประชุมสมาชิกภายในกลุ่มก็มาพร้อมเพียงกันประชุม หรือหากมาไม่ได้ก็จะมีการบอกกล่าวกันว่ามาไม่ได้ป่วย หรือติดธุระ ถือว่าพระอาจารย์สุบิน ปณีโต ท่านได้กล่อมเกลาจิตใจของคนในชุมชนในกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ได้เป็นอย่างดี โดยอาศัยหลักธรรมที่ช่วยเชื่อมโยงให้เห็นผลจริงและทุกคนปฏิบัติตามได้

ไม่บัญญัติสิ่งที่ยังไม่ได้บัญญัติ และไม่เลิกสิ่งที่ยังบัญญัติไว้แล้ว ทุกคนจะต้องบัญญัติและไม่ล้มเลิก ระเบียบกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ของคณะและสังคมตามความพอใจของตน หรือของกลุ่มโดยไม่คำนึงถึงความถูกต้อง สมาชิกภายในกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ต้องปฏิบัติตามข้อตกลงและเงื่อนไขของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ จะปฏิบัติตามใจตนเองไม่ได้ เพราะเงื่อนไขของกลุ่มนั้นมีหลักธรรมที่แสดงให้เห็นอย่างเด่นชัดคือคำว่า “สัจจะ” เมื่อทำตามสัจจะได้ อะไรก็ดี กลุ่มก็อยู่ได้นาน

การเคารพนับถือผู้ใหญ่ การเคารพและรับฟังคำสั่งสอนของผู้ใหญ่ ถือว่าเป็นสิ่งที่ดี ประกอบกับการอยู่ร่วมกันในสังคมต้องมีผู้นำ ถ้าเราให้การเคารพและเชื่อฟังผู้นำ สังคมก็จะไม่วุ่นวาย เช่น ถ้าลูกเชื่อฟัง พ่อ แม่ ก็จะเป็นคนดีได้ พระอาจารย์สุบิน ปณีโต ไม่เพียงแต่สอนให้รู้จักเคารพนับถือผู้ใหญ่เท่านั้น ยังสอนให้สมาชิกในกลุ่มรู้จักเคารพซึ่งกันและกันด้วย ไม่ลบหลู่ดูหมิ่นกัน ไม่ดูถูกกัน มีการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน ช่วยเหลือประคับประคองสมาชิกในกลุ่มให้ก้าวไปด้วยกัน ด้วยความเมตตา และมีความกรุณา โดยใช้หลักของเงื่อนไขของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ เป็นตัวเชื่อมโยงให้ทุกคนเคารพใน กฎ กติกา ระเบียบภายในกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ทำให้กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ และสมาชิกของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ช่วยเหลือตนเองได้ เมื่อช่วยเหลือตนเองได้แล้ว ก็สามารถยื่นมือเข้าไปช่วยสมาชิกคนอื่นได้ หรือแนะนำซึ่งกันและกันได้ หากสมาชิกภายในกลุ่มมีความเดือดร้อน กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ก็พร้อมที่จะยื่นมือเข้าไปช่วยเหลือไม่ทอดทิ้ง

ไม่ข่มเหงล่วงเกินสตรี สตรีถือว่าเป็นเพศที่อ่อนแอ บุรุษควรให้เกียรติให้การยกย่องปกป้องไม่ให้ใครละเมิดสิทธิหรือข่มเหงรังแก ถ้าสังคมใด ๆ ผู้หญิงถูกกดขี่ข่มขืนมาก ๆ ความเสื่อมก็จะเกิดกับสังคมนั้น ไม่ว่าจะชายหรือหญิง กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ก็ให้มีสิทธิเท่าเทียมกัน ไม่แบ่งแยก ผู้หญิงก็สามารถเป็นหัวหน้า เป็นผู้นำในชุมชนได้ เป็นหัวหน้าหน่วยงาน บริหารกลุ่มได้ มีความเป็นประชาธิปไตยภายในกลุ่ม

สักการะให้ความเคารพและปกป้องรักษาปูชนียสถานที่สำคัญในศาสนา เพื่อจะเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของกลุ่มคนในหมู่คณะที่อยู่ร่วมกันและระลึกถึงกัน เช่น การเคารพพระปฐมเจดีย์ แน่นนอนว่า พระอาจารย์สุบิน ปณีโต ย่อมยึดถือหลักธรรมข้อนี้เป็นอย่างดี โดยการสอนให้คนหรือสมาชิกภายในกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์นั้น รู้จักเคารพสถานที่ เคารพองค์พระเจดีย์ หรือเคารพวัดที่ตัวเองต้องไปกราบไหว้เป็นประจำ แต่สิ่งที่สำคัญที่พระอาจารย์สุบิน ปณีโตสอน คือให้เคารพในพระพุทธศาสนา อันเป็นแหล่งรวบรวมจิตใจของพุทธศาสนิกชนทั้งหลายให้กลมเกลียว เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้ เพราะท่านสอนเสมอว่า หากคนไม่มีศาสนาจะอยู่อย่างไร อยู่อย่างไรศาสนา ก็เหมือนว่า

เป็นคนไม่มีจุดหมาย เป็นคนไร้ซึ่งศรัทธา ไร้ที่พึ่งทางใจ จะทำอะไรก็ไม่มีที่ยึด ย่อมเหมือนคนไร้ตัวตน อยู่ไปวัน ๆ เพราะฉะนั้น พระอาจารย์สุบิน ปณีโต สอนให้เคารพวัดที่คนในชุมชนต้องกราบไหว้เป็นที่พึ่ง เมื่อกล่าวถึงวัดย่อมลึกซึ้งหลากหลายประการ เพราะวัดเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ เป็นที่พึ่งทางใจ มีพระภิกษุผู้มีศีลสังวรณ พร้อมด้วยความรู้และปฏิบัติหลายประการให้ผู้คนได้เป็นที่พึ่งพิงทั้งทางกายและใจอยู่เสมอ

ประการสุดท้าย ให้การคุ้มครองอารักขา คือการคุ้มครองบรรพชิต ซึ่งเป็นผู้สืบทอดพระพุทธศาสนาให้คงอยู่ตลอดไป เช่น การทำบุญด้วยปัจจัย ๔ เป็นต้น แน่นนอนว่าการประกาศเผยแผ่ธรรมช่วงแรก ๆ ของพระอาจารย์สุบิน ปณีโต ย่อมมีอุปสรรคแน่นอน มากมายนานับการกัว่าได้ เพราะกว่าจะสามารถชักนำ หรือชักชวนคนในชุมชนให้เข้าร่วมกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ได้นั้น ท่านต้องอาศัยทั้งความอดทน อุทสาหะ เพียรพยายามอยู่หลายรอบ ทั้งต้องเพียบพร้อมด้วยความรู้และประสบการณ์ต่าง ๆ มากมาย ถึงจะทำให้ทุกคนให้ความเคารพท่านได้ แต่ด้วยจิตใจที่เมตตาและจริงใจของท่าน เพื่อที่จะจัดปัดเป่าบรรเทาทุกข์ความยากจนให้กับคนในชุมชน จึงทำให้ทุกคนเห็นความดีและความจริงใจของท่าน ที่จะพัฒนาชุมชนให้เจริญก้าวหน้าไปด้วยหลักธรรมที่ท่านเทศนาและการออมเงินให้เป็นชุมชนเข้มแข็ง จนในที่สุดท่านพระอาจารย์สุบิน ปณีโต ก็เอาชนะใจคนในชุมชนได้ และคนในชุมชนที่รักและเคารพศรัทธา เลื่อมใสท่านเป็นอย่างมาก พร้อมกับผู้คนจากภายนอกชุมชนด้วยที่ได้ทราบและรับรู้เรื่องราวของท่านก็ยินดีในความเมตตาและเป็นพระนักพัฒนาเป็นอย่างที่สุด

สังคหวัตถุ ๔ คือ หลักธรรม ที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจของผู้อื่น ท่าน คือการให้สิ่งที่ควรให้ ปิยวาจา การพูดจาด้วยถ้อยคำไพเราะน่าฟังพูดในสิ่งที่เป็คุณประโยชน์ อุตถจริยา ประพฤติประโยชน์แก่ผู้อื่น และแก่ตนเอง สมานัตตตา ประพฤติตนให้เสมอต้นเสมอปลาย ไม่ถือตัว ในการอยู่ชุมชนหนึ่ง ๆ นั้น จำเป็นอย่างมากที่จะต้องมืหลักธรรมข้อนี้ ไม่ว่าจะอยู่กับใครก็ตามหลักธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของกันและกันได้นั้น ก็คือ สังคหวัตถุ ๔ ประการ

๑ ทาน คือการให้ การให้ไม่ใช่ขอยากให้อะไรก็ได้ ต้องให้สิ่งที่สมควรให้ด้วย ตัวอย่างเช่น พระอาจารย์สุบิน ท่านได้ใช้หลักธรรมข้อนี้เรียกว่า ทาน คือ การให้ สิ่งแรกที่ท่านทำก่อน คือการให้ให้โดยที่ไม่ต้องหวังสิ่งตอบแทน ท่านให้ด้วยใจอันเมตตา พร้อมทั้งร่างกายและแรงใจของท่าน ท่านให้ความรู้ที่ท่านได้ศึกษามาทั้งทางโลกและทางธรรม หากเข้าใจไม่ถ่องแท้หรือเมื่อสื่อสารไปแล้วไม่ประสบผลสำเร็จท่านก็จะไปศึกษาค้นคว้าหรือหาวิธีแก้ไขมา เพื่อมามอบความรู้ให้แก่คนในชุมชนของท่าน และความรู้ที่ท่านได้ให้เป็นทานไปนั้นก็ประสบผลสำเร็จดังที่ตั้งเป้าหมายไว้ จนก่อให้เกิดเป็นกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ที่หวังไว้ได้สำเร็จ ดังพุทธสุภาษิตที่ว่า “ทมะมานิ ปิโย โหติ” แปลว่า ผู้ให้ย่อมเป็นที่รัก ทุกคนในชุมชนรักพระอาจารย์สุบิน ปณีโต เมื่อทุกคนรักท่าน ท่านก็ยังสอนให้ทุกคนในชุมชนรักกันและกัน เอื้อเฟื้อต่อกัน และสอนให้รักผู้อื่น ช่วยเหลือผู้อื่น

๒ ปิยวาจา คือ วาจาไพเราะ ท่านเป็นพระภิกษุอยู่แล้ว ย่อมไม่พูดคำหยาบคาย พูดด้วยน้ำเสียงที่อ่อนหวาน ไพเราะ ไม่ตะคอก เมื่อมีการเทศนาบรรยาย หรือมีประชุมภายในกลุ่ม ท่านก็จะบอกกล่าวให้พูดแต่คำที่ไพเราะ เมื่อมีการพูดคำหยาบ ก็จะมีการให้บุคคลนั้นออกจากที่ประชุมไป เพื่อลดปัญหาความขัดแย้งในขณะทำการประชุม เพราะท่านสอนให้ทุกคนเคารพ และมีสติ ไม่ใช่อารมณ์ ควบคุมสติให้มั่นคง ไม่วอกแวก ไม่ตะโกนโวยวายในที่ประชุม ด้วยที่ท่านเป็นพระ การชักนำคนในชุมชนให้รู้จักหลักธรรมพร้อมกับการออมเงินจึงเป็นเรื่องที่ง่าย ทำให้ทุกคนเข้าใจและปัญหาการทะเลาะเบาะแว้งก็น้อย

๓ อุตถจริยา ประพฤติประโยชน์แก่ผู้อื่น และแก่ตนเอง เมื่อมีการร่วมกันอยู่ในกลุ่มของสังคมแล้ว การอุทิศตนเพื่อส่วนรวมย่อมเกิดขึ้น พระอาจารย์สุบิน ปณีโต เป็นตัวอย่างที่ดีให้คนในชุมชนได้เห็นอย่างแท้จริง โดยการเสียสละอุทิศร่างกายและแรงใจของท่านเพื่อให้กลุ่มขับเคลื่อนไปได้แทบไม่ได้หลับได้นอน เมื่อเป็นตัวอย่างที่ดีแล้วท่านก็สามารถสอนให้คนอื่นปฏิบัติตามได้อย่างดีเยี่ยม โดยการเสียสละของสมาชิกในกลุ่ม ตัวอย่างเช่น ตามเงื่อนไข บุคคลที่จะเข้ามาเป็นกรรมการในกลุ่มสังฆะสะสมทรัพย์ ทำหน้าที่ต่อองค์กรการเงิน จะต้องทำงานโดยที่มารับผลตอบแทนเป็นระยะเวลา ๑ ปีเต็ม ถือว่าเป็นการทดสอบให้เห็นถึงการเสียสละการปฏิบัติตนให้เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น แสดงให้เห็นถึงหลักธรรมข้อนี้เป็นอย่างดี

๔ สมานัตตตา ประพฤติตนให้เสมอต้นเสมอปลาย ไม่ถือตัว การทำตนให้มีความเสมอต้นเสมอปลายนั้นถือเป็นแบบอย่างที่ดี และไม่ถือตัว ใครก็กล้าเข้าใกล้ กล้าสนทนาแลกเปลี่ยนความรู้ พระอาจารย์สุบิน ปณีโต ก็เป็นตัวอย่างที่ดี จะเห็นได้จากการทำงานของท่านเสมอต้นเสมอปลายมาก ไม่เคยลดละความพยายาม แม้จะล้มแล้วยังลุก ไม่เคยถือตัว เมื่อท่านได้ประสบความสำเร็จกับกลุ่มสังฆะสะสมทรัพย์แล้ว ท่านมีลูกศิษย์มากมาย ทั้งในและต่างประเทศที่ได้ยินชื่อเสียงก็ให้ความเคารพ ศรัทธา และเดินทางไปมากราบไหว้ท่านเป็นประจำ ท่านก็ไม่เคยถือตัวว่าดังแล้วจะเข้าหายาก ท่านมีเวลาว่างให้เสมอ หากมีคนไปพูดคุยสนทนาเรื่องกลุ่มสังฆะสะสมทรัพย์ ท่านยังให้ความสนใจเป็นอย่างดี ยินดีส่งเสริมให้ความรู้แก่ผู้มาถามไถ่ เป็นกันเอง ถือเป็นตัวอย่างที่ดี หลักธรรมนี้ไม่เพียงแสดงให้เห็นแค่ตัวท่าน ยังบ่งบอกไปถึงกลุ่มด้วยว่า การออมทรัพย์ควรทำเป็นประจำ เสมอต้นเสมอปลาย จะทำมากทำน้อยก็ตามแรงที่ทำได้ ไม่โลภ ไม่ให้ทำมากเกินไป ขอบแต่ให้มีความเสมอต้นเสมอปลาย ผลที่ได้ก็ตามมาเอง บางคนคิดฝาคิดเดียวเลยก็ถือว่าผิดคำสอน เพราะไม่เสมอต้นเสมอปลาย

หลักการ ๑๐ ประการ เป็นหลักการพัฒนาชุมชนที่เป็นที่นิยมนำมาใช้ปรับปรุงและเป็นแนวทางในการกำหนดแผนโครงสร้างโครงการในพระราชนิพนธ์เป็นส่วนมากคือ

การพัฒนาที่ตอบสนองความต้องการอันแท้จริงของประชาชนในชุมชน จากการคิดริเริ่มของประชาชนและเริ่มจากโครงการที่ง่ายเพื่อไปสู่โครงการที่ยากขึ้นตามลำดับ เป็นโครงการอเนกประสงค์ ที่ต้องอาศัยความร่วมมือของนักวิชาการหลายสาขาวิชาและผู้เกี่ยวข้องหลายฝ่ายการ

เปลี่ยนแปลงเจตคติของประชาชนในชุมชนไปพร้อมกับกิจกรรมด้านอื่น ทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนอย่างเต็มที่ เพื่อสร้างพลังชุมชนและองค์กรของประชาชนขึ้น การค้นหาและพัฒนาผู้นำชุมชนในด้านต่าง ๆ ตามลักษณะของกิจการและความจำเป็นของแต่ละชุมชน การยอมรับในสถานภาพบทบาทของสตรีและเยาวชนโดยเปิดโอกาสให้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนให้มากที่สุด เพราะสตรีและเยาวชน มีผลต่อการขยายตัวของงานและการรับช่วงงานพัฒนาชุมชนได้เป็นอย่างดี การพัฒนาชุมชน จะประสบความสำเร็จสูงสุดอย่างเต็มที่ถ้าหากรัฐบาลมีความพร้อมและให้การสนับสนุนอย่างจริงจังพร้อมมีนโยบาย และการวางแผนตั้งแต่ระดับประเทศ ถึงระดับท้องถิ่นหรือการบริหารงานในทุกระดับ จะต้องมีความคล่องตัวและประสิทธิภาพอย่างแท้จริง

สนับสนุนให้องค์กรของภาคเอกชน องค์กรอาสาสมัครต่าง ๆ ระดับชาติและนานาชาติ ได้ เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาด้วย การวางแผน ให้เกิดการพัฒนาร่วมกัน ระดับท้องถิ่นหรือระดับประเทศ หลักการพัฒนาชุมชนที่องค์การสหประชาชาติได้กำหนดไว้ เพื่อเป็นแบบแผนและแนวทางในการนำไปปรับใช้ให้เหมาะสมกับความต้องการของประชาชนในชุมชน หรือที่ธนาคารที่เป็นบุคคลสิ่งแวดล้อมการจัดการ และปัจจัยสนับสนุนเป็นต้นที่แตกต่างกัน การพัฒนาชุมชนแต่ละแห่งสามารถเริ่มต้นจากโครงการหรือการพัฒนาอาชีพง่าย ๆ ไปจนถึงโครงการหรือการพัฒนาที่ยากและสลับซับซ้อนขึ้นตามลำดับ

สรุป จากที่กล่าวมาทั้งหมดจะเห็นได้ว่า พระอาจารย์สุบิน ปณีโต ได้สอนให้ชาวบ้านได้รู้จักหลักธรรมคำสอนผ่านทาง การตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ เป็นการใช้สื่อบ่อยหลายทาง ที่แตกต่างจากการเทศน์สอนธรรมะเพียงอย่างเดียว คือการสื่อสารทางเดียว แต่การสื่อสารหลายทางแบบที่ พระอาจารย์สุบิน ปณีโต ได้ใช้นั้น นับว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่าและมีประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวมเป็นอย่างมาก เป็นเทคนิคและวิธีการที่ละเอียดอ่อน เพราะการใช้ธรรมะนำเงิน ไม่ใช่เงินนำธรรมะ โดยชี้ให้ชาวบ้านเห็นว่า “การทำบุญ” นั้น สามารถทำได้โดยการนำเงินมาฝากรวมกัน แล้วให้คนกู้ก็เป็นการทำบุญได้ เพราะการที่คนตกทุกข์ได้ยาก เผชิญกับปัญหา เขาต้องการที่พึ่ง ซึ่งเมื่อเราสามารถให้เขาพึ่งได้ เรียกว่าได้บุญ ดังนั้น เมื่อคนที่มากู้เงินที่เราฝากกันไว้ ไปช่วยเหลือผู้ที่เจ็บป่วย ทั้งเรื่องการศึกษา เรื่องหนี้สิน หรือไปลงทุน ก็เป็นการสงเคราะห์เขาก็เป็นการทำบุญ

นอกจากนี้ผลกำไรจากการกู้เงิน ซึ่งเป็นค่าบำรุงนั้น เมื่อสิ้นปี แบ่งออกเป็น ๒ ส่วน เท่ากัน ส่วนหนึ่งปันผลคืน อีกส่วนหนึ่งจัดเป็นกองทุนสวัสดิการ สำหรับคนเจ็บ คนตาย การช่วยเหลือกันแบบนี้ ก็เป็นการทำบุญ ดังนั้น “บุญ” จึงกลายเป็นตัวเชื่อม เป็นการตีความการทำบุญให้ชัดเจนขึ้น สอดคล้องไปกับกิจกรรมการทำเงินของชาวบ้าน ซึ่งตลอดเวลาที่ผ่านมาองค์กรชาวบ้านต่างไม่มีโอกาสได้รับการกล่อมเกลาจิตใจ แต่มักถูกทำให้คิดได้ว่าจะทำเท่าไร จะเสียเท่าไร จากแนวทางดังกล่าว จึงเป็นการนำเอาประโยชน์ร่วม มาทำให้เกิดการรวมตัว

นอกจากนี้ ท่านยังใช้วิธีการตั้งคำถามเพื่อให้ชาวบ้านตอบ เช่น ชุมชนและตัวเราจะอยู่รอดหรือไม่ จะอยู่รอดด้วยอะไร ถ้าจะทำเรื่องนี้ เราทำไปทำไม ทำเพื่ออะไร ลักษณะคำถามเช่นนี้เป็นการกระตุ้นให้คิด นี่ก็เป็นหลักการหรือบทบาทของพระอาจารย์สุบินที่ได้เผยแผ่พุทธธรรมต่อพุทธศาสนิกชน ที่สามารถนำไปเป็นตัวอย่างและปฏิบัติตามได้อย่างถูกต้องต่อไป

๓.๔ บริบท แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์จังหวัดตราด

บริบทของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ เป็นองค์การการเงินชุมชนที่มีกระบวนการบริหารจัดการโดยสมาชิกในกลุ่มแต่ละกลุ่ม และมีความเชื่อมโยงสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มอย่างเหนียวแน่น เมื่อมีพระอาจารย์สุบิน ปณีโต เป็นผู้ก่อตั้งและเป็นประธานที่ปรึกษาของกลุ่มทั้งหมด ถือว่าเป็นศูนย์กลางหรือหัวใจของกลุ่มทุกกลุ่ม คือบริบทแวดล้อม สภาพการณ์ อดีตถึงปัจจุบัน การบริหารจัดการ กฎกติกา ระเบียบ และข้อตกลงการมีส่วนร่วมของสมาชิก และเป้าหมายของการพัฒนา

บริบทแวดล้อมกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ มีศูนย์กลางได้ติดตั้งที่วัดไผ่ล้อม อำเภอเมือง จังหวัดตราด จังหวัดตราด เป็นจังหวัดชายแดนตะวันออก มีอาณาเขตติดต่อกับประเทศกัมพูชาถึง ๓ จังหวัด อำเภอโงะไร ติดกับบ้านรถถัง อำเภอสำราญ จังหวัดพระตะบอง อำเภอเมืองตราด ติดกับจังหวัดโพธิสัตว์ อำเภอคลองใหญ่ ติดกับบ้านจามเียน อำเภอพนมทลสมา จังหวัดเกาะกง ตั้งอยู่ระหว่างเส้นละติจูดที่ ๑๑ องศาถึง ๑๒ องศา ๔๕ ลิปดาเหนือ และระหว่างเส้นลองจิจูดที่ ๑๐๒ องศา ๑๕ ลิปดา ๑๐๒ องศา ๕๕ ลิปดาตะวันออก อยู่ห่างจากกรุงเทพฯ ๓๑๕ กิโลเมตร ตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๓๔ สายบางนา-ตราด อาชีพหลักคือเกษตรกรรม เป็นสถานที่สำคัญที่สุดของจังหวัดตราด สามารถสร้างรายได้กับจังหวัดปีละประมาณ ๖,๐๐๐ ล้านบาท ได้แก่ สินค้าผลไม้ เงาะทุเรียน มังคุด สับปะรด

นอกจากนี้ ยังมีอาชีพการประมง ซึ่งทำกำไรได้กับจังหวัดปีละประมาณ ๓,๓๐๐ ล้านบาทเป็นที่ได้รับการยอมรับว่า เป็นการรวมกลุ่มกันอย่างเหนียวแน่น และมีความเข้มแข็งในชุมชน เมื่อกล่าวถึงพระอาจารย์ สุบิน ปณีโต ท่านได้กล่าวว่า ท่านตั้งชื่อกลุ่มนี้ เดิมทีเดียวชื่อว่ากลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต ได้ประยุกต์มาจากกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ แบบพัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิตของ ครูชบ ยอดแก้ว เปลี่ยนจากคำว่า ออม เป็น ประสม ด้วยคำว่า สะสมทรัพย์ หมายถึง การสะสมความภาคภูมิใจ สะสมบุญ สะสมความดีงาม เพราะในการตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ขึ้นมานั้น เป็นการเอาเงินคนละเล็กละน้อยมารวมกัน นำไปใช้กับคนที่จำเป็นหรือคนที่กู้เงินไป แล้วมีความปลื้มใจ สำหรับการพัฒนาเพิ่มทุนครบวงจรชีวิตนั้น มีเจตนามุ่งหมายให้เห็นว่ากลุ่มต้องใช้ กลุ่มตั้งขึ้นมานั้น มุ่งเน้นการพัฒนาประจำเป็นหลัก โดยใช้เงินเป็นเครื่องมือคุณธรรมที่นำมาใช้นั้นเป็นคุณธรรมที่สัมผัสได้ ตั้งแต่ทารกในครรภ์มารดา ถึงเชิงตะกอน นั่นคือครบวงจรชีวิตด้วยการจัดสวัสดิการของกลุ่ม ช่วยได้ไม่ยากจน จนทำให้เกิดช่องว่างของคนในชุมชนด้วยตนเอง หรือแม้แต่

ระหว่างคนในสังคม จะมีช่องว่างความไม่เท่าเทียมกันอย่างมาก ทั้งในรูปของเงินเดือน และสวัสดิการต่าง ๆ จึงกล่าวได้ว่า บริบทแวดล้อมของกลุ่มสังคมจะสะสมทรัพย์ เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับชุมชนสังคม เศรษฐกิจ หลักธรรมในพระพุทธศาสนา และการมีอาชีพมีชีวิตที่ดีของกลุ่มเป็นส่วนใหญ่

จากสภาพการณ์ในอดีตถึงปัจจุบัน การดำเนินชีวิตของกลุ่มคนในสังคม โดยทั่วไปจะพบว่ามีปัญหาต่าง ๆ มากมาย ทั้งปัญหาส่วนตัว ปัญหาเศรษฐกิจ และปัญหาทางสังคม เส้นวัดความรุนแรงและสลับซับซ้อน ผลกระทบที่เกิดจากปัญหาดังกล่าว ทำให้ประชาชน ได้รับความเดือดร้อนกายและจิตใจ จากสภาพปัญหาดังกล่าว การดำเนินกิจกรรมเพื่อทำให้ประชาชนมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ จะเป็นหนทางหนึ่ง ซึ่งจะช่วยลดหรือแก้ปัญหาได้ ซึ่งต้องอาศัยองค์กรของคณะสงฆ์ เป็นองค์กรที่ประชาชนให้ความเคารพนับถือ มีวัดกระจายอยู่ทั่วทุกพื้นที่ของประเทศ โดยวัดเป็นศูนย์รวมของประชาชน ทุกเพศ ทุกวัย ทุกระดับชั้น ของคนในสังคมนั้น จึงต้องอาศัยวัดในการแก้ปัญหา โดยให้ประชาชนได้รู้จักการรวมกัน เพื่อสะสมทรัพย์ให้เป็นรูปธรรม ก็จะก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อประชาชน และอาจเป็นแนวทางในการพัฒนาด้านอื่น ๆ

๓.๔.๑ บริบท แนวคิดทางพระพุทธศาสนาเถรวาท

บริบท แนวคิดทางพระพุทธศาสนาเถรวาทนั้น ยึดความสามารถของแต่ละชุมชนเป็นหลักหรืออาจเรียกได้ว่า การยึดชุมชนและประชาชนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนา สอดคล้องกับสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ ได้อธิบายหลักการทั่วไปคือบริบทในการพัฒนาชุมชนไว้ ๘ ประการดังนี้

๑ ต้องรู้จักท้องถิ่นเป็นอย่างดีที่สุด เช่นชนบทยึดประเพณีวัฒนธรรมความเป็นอยู่ในทุกด้านของประชาชน โดยใช้หลักทางสังคมวิทยา

๒ ต้องกระตุ้นเตือนให้ประชาชนเกิดความปรารถนามีความคิดริเริ่มในการที่จะพัฒนาท้องถิ่นของตนเองเพื่อประโยชน์ของตนเองตามวิถีทางประชาธิปไตย

๓ ให้ความช่วยเหลือทางด้านความรู้เพื่อให้ประชาชนที่มีความสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนการพัฒนาท้องถิ่น

๔ ต้องให้บุคคลและชุมชนเห็นและรับรองว่า คนแต่ละคนสามารถช่วยเหลือตนเองได้แก้ปัญหาของตนเองได้ โดยไม่คำนึงถึงภาวะทางเศรษฐกิจ สังคมที่มีอยู่นั้นว่าเป็นอย่างไร

๕ อย่าให้ประชาชนกระทำสิ่งที่เขากลัวว่าจะทำในฐานะความมั่นคงของเขาถูกคุกคาม

๖ ต้องมุ่งให้มีโครงการที่มีลักษณะ สร้างและประสานงานกันได้

๗ ในการดำเนินงานสิ่งหนึ่งสิ่งใดให้คำนึงถึงกำลังทางเศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งตัวบุคคลของชุมชนนั้น ๆ ไม่คำนึงถึงโครงการที่เล็งผลจนเกินไป

๘ ให้เน้นในเรื่องความร่วมมือของประชาชนในท้องถิ่นทุกฝ่ายเพื่อให้เกิดความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจและสังคมทั้งหมด^{๑๑}

๓.๕ กรอบการทำงานของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์จังหวัดตราด

องค์กรทางการเงิน พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๕๔ ให้ความหมายขององค์กรและสถาบันว่า องค์กร หมายถึง บุคคล หรือคณะบุคคล ที่ประกอบกันขึ้นเป็นหน่วยงานเดียวกัน เพื่อดำเนินกิจการตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ในกฎหมายหรือในตราสาร สถาบันคือ สิ่งซึ่งคนในส่วนรวม คือสังคมจัดตั้งให้มีขึ้น เพราะเห็นประโยชน์ว่ามีความต้องการและจำเป็นแก่วิถีชีวิตของตน เช่น สถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา สถาบันพระมหากษัตริย์ สถาบันการศึกษา สถาบันการเมืองและสถาบันการเงิน เป็นต้น กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต อยู่ภายใต้การส่งเสริมของกรมพัฒนาชุมชน ธนาคารหมู่บ้าน อยู่ภายใต้การส่งเสริมของสมาคมักพัฒนาหมู่บ้าน มูลนิธิเผยแพร่วิถีชีวิต ประเสริฐ เครดิตยูเนียน และองค์กรอื่น ๆ ภายใต้การส่งเสริมของชุมชนสหกรณ์เครดิตยูเนียนแห่งประเทศไทย กลุ่มอื่น ๆ เช่น กลุ่มออมทรัพย์แบบพัฒนาครอบครัวชีวิต

๓.๕.๑ ความหมายขององค์กรทางการเงิน

องค์กรการเงินชุมชนว่า หมายถึง กลุ่มองค์กรชุมชนที่ดำเนินกิจกรรมด้านการเงินเป็นหลัก มีลักษณะสำคัญ คือ มีการออมเงินร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ อย่างน้อยเดือนละ ๑ ครั้ง เงินออมที่ได้นำมาปล่อยให้สมาชิกกู้ หรือทำธุรกิจร่วมกัน กำไรที่ได้นำมาปันผลให้แก่สมาชิก โดยอาจแบ่งบางส่วนเป็นสวัสดิการให้กับชุมชน^{๑๒} ดังนั้น แนวคิดเกี่ยวกับองค์กรการเงินในชุมชนและกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เป็นแนวคิดเกี่ยวกับองค์กรการเงินชุมชน เป็นการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินการเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนด้านการเงิน เพื่อการพึ่งตนเองและพึ่งพาช่วยเหลือกันของสมาชิก ตามแนวทางสหกรณ์โดยมีพื้นฐานความคิดทางพระพุทธศาสนาเป็นส่วนมาก เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาคนและชุมชนรวมทั้งเป็นกองทุนสวัสดิการช่วยเหลือเพื่อนสมาชิกในยามจำเป็น รวมทั้งการสนับสนุนของภาครัฐ จะให้ความสำคัญกับการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก เป็นการลดรายจ่าย และขยายโอกาสเพิ่มรายได้ให้กับประชาชน ซึ่งจะกลายเป็นกระบวนการ ขั้นตอนในการแก้ไขปัญหาสังคมที่เกิดจากการตก

^{๑๑} อารี เชื้อเมืองพาน และธเนศ ศรีวิชัยลำพันธ์, รายงานการวิจัยการพัฒนากลุ่มระดมทุนเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในเขตพื้นที่ภาคเหนือตอนบน, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๕๔,) หน้า ๒.

^{๑๒} ภิรม ภคเมธาวิ และคณะ, โครงการวิจัยเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรการเงินชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๕๔), หน้า ๕.

เป็นทาสของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ที่ก่อให้เกิดปัญหาด้านเศรษฐกิจ การขาดเงินทุนหมุนเวียน การขาดโอกาสเข้าถึงแหล่งทุน การขาดช่องทางการหารายได้ จึงได้ทำให้มีรายได้น้อยทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำ และความแตกต่างกันของรายได้ ระหว่างชุมชนเมืองและชุมชนชนบท ความร่ำรวยยังกระจุกตัวอยู่กับคนกลุ่มเดียว หรือการกระจายในขณะที่คนส่วนใหญ่ของประเทศ ยังคงประสบปัญหาความยากจนเช่นเดิม ปัญหาดังกล่าว ส่งผลให้แรงงานหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องร่วมกันหาทางแก้ไขปัญหาดังกล่าว และได้้นำแนวทางการคิดองค์กรชุมชนมาเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจของชุมชนลักษณะนี้ว่า องค์กรการเงินชุมชนและกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์

ผู้วิจัยได้ให้ความหมายขององค์กรการเงินชุมชน และกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ รูปแบบขององค์กรการเงินชุมชน และกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ การก่อเกิดขององค์กรชุมชนการเงิน และกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ความสำคัญขององค์กรการเงินชุมชน และกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ และการดำเนินการขององค์กรการเงินในชุมชนและกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ดังนี้

ความหมายขององค์กรการเงินในชุมชนและกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ได้ให้ความหมายไว้ว่ากลุ่มหรือองค์กรด้านเศรษฐกิจหมายถึงกลุ่มหรือองค์กรที่มีการรวมตัวกันในทางเกษตรสหกรณ์ ออมทรัพย์ กองทุนรวมตัวกันเป็นลักษณะของอาชีพ และกลุ่มหรือองค์กร ที่มีการรวมตัวกันทางด้านบริการ เช่นกลุ่มเกษตรกร ทำนา ทำไร่ ทำสวน ปลูกดอกมะลิ^{๑๓} กลุ่มอาชีพ เช่น กลุ่มจักสาน กลุ่มทอผ้า กลุ่มทำไวน์ ด้านการบริการ กิจกรรมด้านคมนาคมการท่องเที่ยว สามารถอธิบายได้ว่าองค์กรการเงินชุมชนและกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ เป็นโอกาสที่จัดอยู่ในหมวดของกลุ่มหรือองค์กรด้านเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้อง และสัมพันธ์กับกิจกรรมทุกชนิดของชุมชน ที่สามารถสร้างรายได้เพิ่มให้กับคนในชุมชน เริ่มตั้งแต่กลุ่มเกษตรกรต่าง ๆ กลุ่มอาชีพต่าง ๆ กิจกรรมด้านสวัสดิการต่าง ๆ ซึ่งอาจพิจารณาตามความหมายนี้ จะสามารถอธิบายลักษณะเฉพาะขององค์กรการเงินชุมชน และกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ได้ว่า เป็นองค์กรการเงินชุมชน และกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ที่ดำเนินการโดยเฉพาะ รวมถึงได้มีการสนับสนุนและส่งเสริมกลุ่มเกษตรกร กลุ่มอาชีพ และกิจกรรมหรืออื่น ๆ ภายใตชุมชนไปในตัว การดำเนินงานขององค์กรกลางในชุมชน เป็นการกระทำกิจกรรมด้านการเงิน เพื่อการพึ่งตนเองและพึ่งพาซึ่งกันของสมาชิก ตามแนวทางโดยผ่านทิศทางศาสนา ได้ใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาคนและชุมชน รวมทั้งเพื่อเป็นกองทุนสวัสดิการ ช่วยเหลือสมาชิกในยามจำเป็น โดยการสนับสนุนของภาครัฐ จะให้ความสำคัญกับการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก เพื่อเป็นการขยายโอกาสลดรายจ่าย และเพิ่มรายได้ให้กับประชาชน ซึ่งเรียกโดยรวมว่าสถาบันการเงินภาคประชาชน ที่มีการดำเนินงานในระดับชุมชนส่วนใหญ่จะจำกัดขอบเขตและหมู่บ้าน โดยการออมทรัพย์ร่วมกัน นำเงินที่ได้มาปล่อยให้สมาชิกกู้

^{๑๓} โกวิทย์ พวงงาม, การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น, (กรุงเทพมหานคร: บพิธการพิมพ์, ๒๕๕๑), หน้า ๑๓๙.

และทำธุรกิจร่วมกัน อาศัยโครงข่ายความสัมพันธ์เชิงเครือข่ายภายในชุมชน เป็นกลไกหลักในการจัดการแนวคิดและอุดมการณ์ ในการดำเนินงานเน้นการสร้างสวัสดิการให้กับสมาชิก เป็นกิจกรรมที่เน้นการพึ่งพาตนเอง การมีส่วนร่วมของสมาชิก และอาศัยความเสียสละของผู้นำ มีการออมเงินร่วมกันอย่างสม่ำเสมออย่างน้อยเดือนละ ๑ ครั้ง เงินออมที่ได้นำมาปล่อยให้สมาชิกร่วมกัน กู้ไว้ที่เกื้อหนุนนำมาปันผลให้กับสมาชิกโดยสรรแบ่งบางส่วนเป็นสวัสดิการให้กับชุมชน กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เป็นองค์กรชุมชนที่มีการระดมทุนในชุมชน เพื่อการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ในการนำเงินไปแก้ปัญหาเฉพาะหน้าในชีวิตประจำวัน อยู่บนพื้นฐานของความต้องการยกระดับคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น และลดการพึ่งพิงจากแหล่งทุนภายนอก ซึ่งเป็นองค์กรประชาชนตั้งที่อยู่ในเมืองและชุมชนร่วมกัน จัดตั้งขึ้น ทั้งแบบที่เป็นทางการและแบบที่ไม่เป็นทางการ เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยสมาชิกร่วมกันออมทรัพย์ในรูปแบบต่าง ๆ และมีการจัดสวัสดิการแก่สมาชิกในหลากหลายลักษณะ รวมทั้งการให้กู้ยืม เพื่อนำไปแก้ปัญหาความเดือดร้อน จึงเป็นที่เข้าใจได้ว่า องค์กรการเงินชุมชนและกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ เป็นมิตรกับการดำเนินการโดยสมาชิกในองค์กรชุมชน มีวัตถุประสงค์ร่วมกันของสมาชิกในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมสิ่งแวดล้อม การดำเนินการขององค์กรการเงินชุมชนและกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ทำให้ชุมชนสามารถตอบสนองในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นต่าง ๆ ดังกล่าว จึงเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญ ที่ทำให้ทุกภาคส่วนในสังคมไทย ได้มองเห็นความสำคัญของชุมชนฐานรากและใช้เป็นฐานในการรองรับ เพื่อแก้ปัญหาด้วยการนำนโยบายเศรษฐกิจชุมชน การพึ่งตนเองมาใช้ มีการผลิตแบบผสมผสานทางการเกษตร การรวมกลุ่มดำเนินการในเรื่องต่าง ๆ ภายในชุมชนรวมทั้งการลงทุนในเรื่องเกี่ยวกับองค์กรการเงินชุมชน และกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ที่ถือได้ว่าเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนและสังคม ให้เจริญก้าวหน้าได้อย่างยั่งยืน สมดุลที่วางไว้อย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลสูงสุดแก่สมาชิกในชุมชน จำเป็นต้องมีทุนประเภทต่าง ๆ เพื่อเป็นปัจจัยที่สำคัญในการดำเนินการในระบบเศรษฐกิจ มันคงซึ่งเป็นกิจกรรมที่สามารถทำให้มีเงินทุนเพื่อนำมาใช้เป็นปัจจัยในการแก้ปัญหาของกิจการ การดำเนินธุรกิจอยู่ตรงตามเป้าหมายที่วางไว้ ยังมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุดแก่สมาชิกในชุมชน จำเป็นต้องมีทุนประเภทต่าง ๆ มารองรับคือเป็นปัจจัยที่สำคัญในการดำเนินการในระบบเศรษฐกิจและชุมชน ให้เข้มแข็งจนสามารถนำไปพัฒนาชุมชนในด้านต่าง ๆ เพื่อสร้างชุมชนให้เข้มแข็งทั้งในด้านสังคมการเมือง เศรษฐกิจ วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ต่อไป

ดังนั้น องค์กรการเงินชุมชนและกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ หมายถึง การรวมกลุ่มกันของสมาชิกในชุมชนด้วยความสมัครใจโดยหวังประโยชน์ร่วมกัน ของสมาชิกในชุมชนที่มีปัจจัยด้านการเมืองและความมั่นคงในการประกอบอาชีพ และปัจจัยอื่นๆที่เกี่ยวข้องทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการร่วมกันสร้างข้อตกลง กฎระเบียบวิธีการปฏิบัติโรงเข้าร่วมการบริหารจัดการผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากองค์กรให้หมุนเวียนในชุมชนอย่างทั่วถึงเป็นธรรมให้กลายเป็นสวัสดิการเพื่อมวลสมาชิกทุก

คนในชุมชนเป็นการดำเนินการในการพัฒนาเศรษฐกิจให้เกิดความสมดุลเป็นแนวทาง ดำเนินการให้สังคมไทยไม่ถูกต้องทำด้วยกระแสวัตถุนิยมและทุนนิยมตามความเจริญเติบโตของระบบเศรษฐกิจในโลกปัจจุบัน

๓.๕.๒ ความสำคัญขององค์กรทางการเงิน

ความสำคัญขององค์กรทางการเงินคือ การมีส่วนร่วมในการวางแผน โดยจะมีการรวมกลุ่มอภิปรายแสดงความคิดเห็น เพื่อกำหนดนโยบาย วัตถุประสงค์ วิธีการ แนวทางการดำเนินงานและทรัพยากรที่จะต้องใช้ในการมีส่วนร่วมในการดำเนินการพัฒนา โดยการสนับสนุนด้านวัสดุ แรงงาน เงินทุน หรือเข้าร่วมบริหารการใช้ทรัพยากร การประสานงาน การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากการพัฒนา การมีส่วนร่วมในการติดตาม ประเมินผลการพัฒนา เพื่อที่จะได้แก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้ทันที ดังนั้น หากกล่าวโดยสรุปว่าการมีส่วนร่วมของชาวบ้านตำบลวังกระแจะนั้นเป็นการเปิดโอกาสให้ชาวบ้านได้เข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนในการปฏิบัติ และร่วมมือกันรับผิดชอบ ในเรื่องต่าง ๆ อันมีผลกระทบมายังตัวชาวบ้านเอง

๓.๕.๓ องค์กรทางการเงินกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ตามหลักพุทธเศรษฐศาสตร์

พุทธเศรษฐศาสตร์ คือ การประยุกต์แนวความคิดทางศาสนาพุทธเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์มาใช้อธิบายหลักการและแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ เป็นแนวทางใหม่ในการทำความเข้าใจเศรษฐศาสตร์ ไม่ได้มีข้อโต้แย้งมากมายอะไรนักเกี่ยวกับกระบวนการวิเคราะห์ที่นักเศรษฐศาสตร์ส่วนใหญ่ในปัจจุบันใช้อยู่ การนำเอาวิธีการอนุมานเชิงตรรกะเข้ามาใช้ในวิชาเศรษฐศาสตร์ เช่นเดียวกับการนำไปใช้ในวิชาอื่น ๆ แต่ข้อสมมุติขั้นพื้นฐานบางประการเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ซึ่งนักเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก ใช้ยังไม่ได้รับการตรวจสอบอย่างเพียงพอ นักเศรษฐศาสตร์กระแสหลักส่วนมากไม่ได้ให้ความสนใจเท่าที่ควรในประเด็นนี้ ส่วนใหญ่จะยอมรับไปโดยปริยาย และนักเศรษฐศาสตร์ก็ได้สร้างเครื่องมือการวิเคราะห์ขึ้นบนรากฐานที่เปราะบาง ผลที่ตามมาคือข้อสรุปส่วนใหญ่ที่ได้จากกระบวนการวิเคราะห์ทางเศรษฐศาสตร์ ไม่สามารถเผชิญกับการท้าทายจากภาวะวิกฤตได้ ข้อสมมุติพื้นฐานบางส่วนที่สร้างขึ้นมาจากเศรษฐศาสตร์ แบบดั้งเดิมที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติของมนุษย์นั้น ไม่สอดคล้องกับพฤติกรรมของมนุษย์ที่เป็นจริง และบางครั้งก็ขัดแย้งกับกฎธรรมชาติ ซึ่งทำให้พลังในการอธิบายของเศรษฐศาสตร์แบบเดิมอ่อนลงไปมาก^{๑๔}

เมื่อนำเอาแนวความคิดในเชิงพุทธเข้ามาทดแทนข้อสมมุติฐานที่เป็นปัญหาดังกล่าว ทำให้การมองปัญหาเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์และกฎเกณฑ์ธรรมชาติใกล้เคียงกับความเป็นจริงมากขึ้น และเพิ่มพลังในการอธิบายของเศรษฐศาสตร์กระแสหลักให้หนักแน่นมากขึ้น อย่างน้อยก็ในกลุ่มประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งเป็นเหตุผลหลักของบทความนี้ที่เรียกว่า “พุทธเศรษฐศาสตร์” แนวคิดนี้ค่อนข้างแตกต่างไปจาก “เศรษฐศาสตร์สำหรับชาวพุทธ” โดยคำหลังไม่

^{๑๔} พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต), ปาฐกถาธรรมเรื่อง เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ, ๙ มีนาคม ๒๕๓๑

เกี่ยวข้องกับแนวคิดของเศรษฐศาสตร์กระแสหลักเพียงพอ และมักจะเป็นเพียงการตรวจสอบแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์จากมุมมองของชาวพุทธที่มีค่านิยมและความเชื่อเป็นของตนเอง ไม่ได้เป็นการพยายามที่จะค้นหาและตรวจสอบแนวความคิดเชิงพุทธและเชิงเศรษฐศาสตร์ในทางลึกอย่างเพียงพอ

ถ้าปราศจากการทำลายโดยตรงต่อตัวแบบการคิดของเศรษฐศาสตร์ปัจจุบัน จุดอ่อนในการวิเคราะห์ของเศรษฐศาสตร์กระแสหลักจะไม่ปรากฏขึ้น พุทธเศรษฐศาสตร์ได้เตรียมรับมือกับการทำลายนี้โดยมุ่งไปยังจุดอ่อนพื้นฐานของเศรษฐศาสตร์กระแสหลักและนำเอาแนวคิดเชิงพุทธที่สอดคล้องกับความเป็นจริงมากกว่าเข้ามาทดแทนจุดอ่อนนี้ ซึ่งส่วนหนึ่งคือความพยายามที่จะเยียวยาวิกฤตการณ์ของการวิเคราะห์ที่ซ้ำเติมภาวะวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจของเอเชียอยู่ในปัจจุบัน

การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างหลักพุทธเศรษฐศาสตร์และปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การพิจารณาเปรียบเทียบหลักพุทธธรรมที่เป็นองค์ประกอบในพุทธเศรษฐศาสตร์ ซึ่งประกอบด้วย มัชฌิมาปฏิปทา โยนิโสมนสิการ และอัปมาทธรรม กับคุณลักษณะของความพอเพียงในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งประกอบด้วยความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ทำให้พบความสัมพันธ์คล้ายคลึงกันในแต่ละองค์ประกอบ ซึ่งสามารถอธิบายได้ ดังนี้

หลักธรรมข้อแรก คือ มัชฌิมาปฏิปทา หรือทางสายกลาง ซึ่งเป็นเรื่องของข้อปฏิบัติอันพอดีที่จะนำไปสู่จุดหมาย ปลอดภัยจากปัญหา ไม่ข้องแวะกับที่สุดโต่งด้านใดด้านหนึ่ง กับคุณลักษณะแรกของความพอเพียง คือ ความพอประมาณ ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับการดำเนินกิจกรรมและปฏิบัติตนให้อยู่ในความพอดี ไม่มากเกินไป ไม่น้อยเกินไป ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น

หลักธรรมข้อที่สอง คือ โยนิโสมนสิการ ซึ่งเป็นเรื่องของความคิดพิจารณาสืบสาวหาเหตุผล จนตลอดสายให้เห็นกิจกรรมต่างๆ ตามความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัย กับคุณลักษณะที่สองของความพอเพียง คือ ความมีเหตุผล ซึ่งเป็นเรื่องของการดำเนินกิจกรรมที่ต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผลโดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ เป็นองค์ประกอบที่เกิดจากการใช้ความคิดและปัญญาเช่นกัน

หลักธรรมข้อที่สาม คือ อัปมาทธรรม ซึ่งเป็นเรื่องของการดำเนินกิจกรรมโดยมีสติเป็นเครื่องกำกับ ไม่ให้ตกต่ำและเสื่อมถอย มีการกระทำอย่างระมัดระวังตัว รอบคอบและรุดหน้าเรื่อยไป กับคุณลักษณะที่สามของความพอเพียง คือ การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ที่เป็นการเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล ซึ่งก็เป็นเรื่องของการมีสติ อดทนพากเพียรในการดำเนินกิจกรรม โดยไม่ให้เกิดความเสียหายหรือข้อผิดพลาด เป็นองค์ประกอบที่ใช้สติเป็นเครื่องมือในการบริหาร

เนื้อหาของเรื่องที่น่าสนใจมาเผยแผ่ตามแนวทางแห่งพุทธธรรมมี ๕ ประการ คือ

๑ สัจจะ ได้แก่เรื่องที่น่าเสนอต่อมวลชนนั้นต้องเป็นเรื่องจริง เสนอตามสภาพความเป็นจริงไม่บิดเบือน

๒ ตถตา เรื่องแท้ เรื่องที่เสนอหรือส่งสารนั้นต้องเป็นเรื่องแท้ เสนอตามสภาพที่แท้จริง ไม่คาดเดา ไม่แต่งแต้มใส่สีตีไข่

๓ กาละ เรื่องที่นำเสนอต้องเหมาะสมกับกาลเวลา

๔ ปิยะ เรื่องที่นำเสนอเป็นเรื่องราวที่คนชอบ หรือโดยผู้รับสารชื่นชอบ

๕ อัถณะ เรื่องที่เสนอหรือส่งสารนั้น ต้องเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม แต่ในบางครั้งบางสถานการณ์ผู้ส่งสารอาจต้องพิจารณาด้วยปัญญาว่า บางเรื่องอาจไม่เหมาะสมกับเวลาอาจจะไม่เป็นที่พอใจของคนบางกลุ่มคน แต่เมื่อเสนอเรื่องนั้นไปแล้วเกิดประโยชน์ต่อมหาชน ผู้ส่งสารอาจจะต้องกระทำหรือควรกระทำ^{๑๕}

แนวคิดพุทธเศรษฐศาสตร์เน้นการประพัตติตน มีอยู่ในพุทธธรรมที่เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้ามานานกว่า ๒,๕๐๐ ปี โดยจุดยืนหรือเป้าหมายหลัก คือ การทำให้มนุษย์พ้นจากความทุกข์ มีความสุขอย่างแท้จริง ทฤษฎีหรือหลักคำสอนต่าง ๆ จึงมุ่งเพื่อให้มนุษย์เกิดปัญญา สามารถพิจารณาสรรพสิ่งอย่างมีสติ ในการดำเนินชีวิต ผ่านกิจกรรมต่าง ๆ อย่างรู้เท่าทัน ซึ่งหลักการดำเนินชีวิตเพื่อให้พ้นทุกข์ต้องตั้งอยู่บนหลักการสำคัญ คือ การไม่เบียดเบียนตนเอง และไม่เบียดเบียนผู้อื่น ซึ่งเป็นการดำเนินชีวิตที่เรียกว่า มัชฌิมาปฏิปทา หรือทางสายกลาง อันเป็นหนทางที่พัฒนามนุษย์ให้หลุดพ้นจากความทุกข์ ส่วนการที่มนุษย์จะพ้นทุกข์ได้มากน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับระดับของการปฏิบัติฝึกฝนของแต่ละคน ส่วนสาระสำคัญของมัชฌิมาปฏิปทา คือ การประพัตติที่ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ทั้งทางกาย วาจา และใจ พัฒนาฝึกฝนให้มีคุณธรรม พอกพูนสะสมปัญญา หรือที่เรียกว่า ศีลสมาธิ ปัญญา ต้องมาพร้อมกัน อันเป็นระบบจริยธรรมทั้งหมด^{๑๖}

อภิชัย พันธเสน กล่าวว่า ปัจจัยการผลิตในพุทธเศรษฐศาสตร์ไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรมนุษย์ สิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้นหรือทรัพยากรธรรมชาติ เมื่อนำมาใช้ในการผลิต ต้องถูกควบคุมด้วยปัญญา กล่าวคือ ทรัพยากรมนุษย์ต้องมีพลังสมองที่สร้างสรรค์ จะผลิตหรือคิดค้นอะไร ต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของการไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น สิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้นมา เช่น เทคโนโลยี ต้องเป็นไปเพื่อเอื้อเพื่อประโยชน์มิใช่เพื่อทำลายมนุษย์หรือสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติที่นำมาใช้ ต้องผ่านกระบวนการพิจารณาที่สามารถนำกลับมาใช้ใหม่ได้ หลักการผลิตที่มีปัญญาควบคุมถือเป็นประสิทธิภาพการผลิตของพุทธเศรษฐศาสตร์^{๑๗}

^{๑๕} พระราชธรรมนิเทศ, (ระแบบ จิตตภาโณ), **พุทธวิธีในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา**, พิมพ์ครั้งที่ ๒ (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พรตวิการพิมพ์, ๒๕๕๒), หน้า ๙๖-๑๐๑.

^{๑๖} พระมหาฉันทยา คนเจน, “บทบาทพระสงฆ์ต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ผ่านกิจกรรมทางเศรษฐกิจชุมชน กรณีศึกษา พระอาจารย์สุบิน ปณีโต”, **ปริญญาเศรษฐศาสตร์มหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ๒๕๕๕), หน้า ๑๙.

^{๑๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๐.

สรุป จะเห็นได้ว่าปัญหาที่เกิดขึ้นทุกอย่าง นักวิชาการทุกคนต่างก็พยายามหาสิ่งที่จะมาแก้ไข ปัญหา พยายามคิดค้นหลักและวิธีการต่าง ๆ ของตนเอง เพื่อใช้แก้ปัญหานั้น แต่ก็ยังไม่มีสิ่งใดช่วยแก้ไขได้อย่างแท้จริง จึงได้เกิดแนวคิดเรื่องพุทธขึ้น เรียกว่า “พุทธเศรษฐศาสตร์” เอาหลักธรรมะเข้ามาช่วยในการไขปัญหาต่าง ๆ เรียกได้ว่าปัญหาทุกอย่าง ธรรมะ ช่วยได้เสมอ ไม่ว่าจะเป็นจุดอ่อน จุดแข็ง ก็สามารถสลายปัญหานั้นไปได้อย่างไม่มีข้อกังขา ทำให้นักวิชาการหลายท่าน ได้ให้การศึกษา พุทธเศรษฐศาสตร์ และให้การยอมรับหลักทฤษฎีนี้เป็นอย่างดี เพราะสามารถเป็นแนวทางให้มนุษย์ รู้จักวิธีการดำเนินชีวิตที่ดี และพระภิกษุสงฆ์ ก็มีบทบาทหน้าที่ต่อเรื่องนี้เป็นอย่างมาก โดยเชื่อมโยง สังคม ชุมชน เข้าไปมีส่วนร่วมให้ทุกคนเกิดความสามัคคี อันเป็นการส่งเสริมทางสังคมให้อยู่คู่กับ บ้านเมืองตลอดไป

จริยธรรมในการเผยแผ่ศาสตร์ต่าง ๆ จะต้องมีจริยธรรมด้วย จึงจะเป็นศาสตร์เพื่อการสร้างสรรค์ ไม่ใช่การอาศัยเป็นเครื่องมือ ในการสร้างประโยชน์ให้กับตนเอง โดยไม่คำนึงถึงความถูกต้องดีงาม การสื่อสารเพื่อโน้มน้าวใจ ก็มีจริยธรรมเช่นกัน คือต้องมีศีลธรรมกำกับ นอกจากประโยชน์ตนแล้ว ต้องคำนึงประโยชน์ของคนอื่นด้วย ไม่ใช่เป็นการโฆษณาชวนเชื่อ หรือการสร้างหลักฐานเท็จหลอกลวง ซึ่งจัดเป็นมูสาวาท ตัวอย่างในการสร้างหลักฐานเท็จ ชักชวนให้คนอื่นเชื่อ เพื่อทำลายฝ่ายตรงกันข้ามกับตน เช่นกรณีของนางกัญจมาณวิกา เป็นต้น คือ พวกเดียรถีย์เสื่อมลาภ สักการะ เนื่องจากคนในสมัยนั้นนับถือพระพุทธศาสนามาก จึงออกอุบายทำลายชื่อเสียงของ พระพุทธเจ้า โดยการให้นางกัญจมาณวิกาแสดงอาการลงว่า มีท้องกับพระพุทธเจ้า โดยให้เที่ยวไป เทียวมาที่พระเชตวันมหาวิหาร ซึ่งเป็นที่ประทับของพระพุทธเจ้า ให้คนทั้งหลายเข้าใจว่านางมี สัมพันธ์กับพระพุทธเจ้า เมื่อกาลเวลาล่วงไปพอสมควร ก็ทำที่เป็นเหมือนคนท้อง คือใช้ไม้ทุบมือและ เท้าของตนให้บวมและใช้ไม้ผูกท้องให้ป่อง คนทั้งหลายก็เข้าใจตามนั้น แต่ในที่สุดความจริงก็ปรากฏ โดยการเผยให้ทราบของเทวดา การเผยแผ่เช่นนี้ควรหลีกเลี่ยงไม่ให้เกิดมีขึ้น ผู้เผยแผ่ควรควบคุม ตนเองด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ดังนี้ อนุปวาโท การไม่กล่าวให้ร้ายหรือกล่าวพาดพิงผู้อื่น ในทางที่เสียหาย อันเป็นเหตุให้เขาเสียชื่อเสียง อนุปมาโต การไม่ทำร้ายไม่เบียดเบียนข่มเหงรังแก ไม่ ทำลายชีวิตผู้อื่น เพราะประโยชน์ตนหรือหมู่คณะ จริยธรรมของผู้เผยแผ่นั้น ดังนี้

๑ มีความเป็นธรรม (ธมมิโก ธมมจารี)

๒ เป็นมิตรกับบุคคลทั่วไป (กลยาณมิตตโก, กลยาณมิตตตา)

๓ ไม่เห็นแก่อำภิส (อนามิสโก, น อนามิสนตโร)

๔ ยึดมั่นในศาสนาของตน (สนธาสีโก, สทฐาสมปทา)^{๑๘}

^{๑๘} มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, คู่มืออบรมนักเทศน์, (ขอนแก่น: โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา, ๒๕๔๕), หน้า ๔๗-๔๘.

รูปแบบและพุทธวิธีในการสอนสามารถสรุปประเด็นต่าง ๆ ไว้ ๕ ประการ ตามลำดับดังต่อไปนี้

๑ คุณสมบัติผู้สอน จะต้องมีความดีและมีคุณธรรมประกอบด้วย

โดยมีคุณสมบัติของผู้สอนที่ดีคือ ปิโย เป็นที่รักที่พอใจของคนทั้งหลาย, ครุ นำเคารพ มีพระจริยวัตรที่สมควรแก่ฐานะ, ภาวนีโย น่ายกย่องสรรเสริญ, วัตตา จ บอกระโยชน์ให้แก่ผู้อื่น พุดให้เข้าใจและเลื่อมใสปฏิบัติตาม, วจันกขโม อดทนต่อถ้อยคำของผู้อื่นได้ แม้จะโดนพุดดูถูกเสียตสี วิพากษ์วิจารณ์, คัมภีรญจะ ถก กัดดา อธิบายเรื่องที่ลึกซึ้งให้เข้าใจได้ง่าย, โน จัญฐานเน นิโยชเย ไม่ชักนำในเรื่องที่เสียหาย พระองค์เป็นผู้ที่มีลักษณะที่ดีเลิศ ตามมหาบุรุษลักษณะ ๓๒ ประการ^{๑๙} ซึ่งมีความงามแห่งพระวรกาย ด้านพระบุคลิกภาพทรงมีพระจริยวัตรที่งดงามน่าเลื่อมใส สงบเยือกเย็น การแสดงธรรมของพระองค์นอกจากจะแจ่มแจ้งด้วยสัจธรรมแล้วยังก่อให้เกิดความรู้สึกเพลิดเพลินสุขใจชวนให้อยากฟังอยากใกล้ชิดพระองค์จนไม่อยากจะจากไป

ด้านคุณธรรมทรงเปี่ยมด้วยพุทธคุณ ๓ ประการ คือ พระปัญญาคุณ พระวิสุทธิคุณ และพระกรุณาธิคุณ

พระปัญญาคุณ คือ พระองค์ทรงมีทศพลญาณ คือ พระญาณอันเป็นกำลังของตาคตที่ทำให้พระองค์สามารถบ้นลือสีหนาทประกาศพระศาสนาได้มั่นคงและทรงมีปฏิสัมภิทา คือปัญญาแตกฉาน^{๒๐}

พระวิสุทธิคุณ คือ ความบริสุทธิ์อันเป็นพระคุณอันสำคัญยิ่งที่จะทำให้ประชาชนเชื่อถือและเลื่อมใสในพระพุทธเจ้า โดยพิจารณาจากลักษณะดังต่อไปนี้ ได้แก่การป็นผู้บริสุทธิ์หลุดพ้นจากอาสวกิเลสทั้งปวงไม่กระทำชั่วทั้งทางกาย วาจา และใจ ไม่มีเหตุที่ใครจะยกขึ้นตำหนิได้

และด้านพระกรุณาคุณ ทรงเสด็จไปช่วยเหลือแนะนำสั่งสอนมนุษย์ทั้งที่เป็นกลุ่มและรายบุคคลโดยไม่เห็นแก่ความเหนื่อยยากลำบาก พระองค์เปี่ยมด้วยองค์คุณของการเป็นกัลยาณมิตร^{๒๑} ทั้งหมด ๓ ประการ พระองค์ทรงเป็นผู้ที่สมบูรณ์และบริบูรณ์ที่สุด งดงามที่สุดเหมือนผ้าขาวที่ขาวสะอาดไม่มีแปดเปื้อนสิ่งหนึ่งประการใดเลย

๒ หลักทั่วไปในการสอน จะต้องมีการเตรียมเนื้อหาหรือเรื่องจะสอนเป็นอย่างดี ทั้งตัวผู้สอนและตัวผู้เรียนด้วย

เกี่ยวกับเนื้อหาหรือเรื่องที่สอน จะทรงสอนจากรูปธรรมไปหานามธรรม สอนจากสิ่งที่รู้เห็นได้ง่าย เข้าใจกันอยู่แล้วไปยังสิ่งที่รู้เห็นได้ยากหรือยังไม่เข้าใจ เช่น สอนหลักอริยสัจจ์ ทรงเริ่มจาก

^{๑๙} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๐๐/๑๕๙.

^{๒๐} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), พุทธวิธีในการสอน, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๕), หน้า ๘.

^{๒๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕.

อธิบายเรื่องทุกข์ซึ่งเป็นตัวปัญหาขึ้นแสดงก่อนเพราะเห็นได้ง่ายเข้าใจง่ายซึ่งส่วนใหญ่เป็นความเดือดร้อนหรือปัญหาชีวิตที่ทุกคนประสบอยู่เป็นธรรมดา จากนั้นก็สาวไปหาเหตุของทุกข์แล้วโยงเข้าถึงการดับทุกข์พร้อมบอกหนทางแห่งการดับทุกข์

สอนเรื่องที่ลุ่มลึกลงไปตามลำดับ จากเรื่องจริงที่เคยรู้หรือคุ้นเคยไปสู่เรื่องจริงที่ผู้ฟังไม่เคยรู้มาก่อนเรียกว่าสอนแบบอนุพัทพิทกา ไตรสิกขา ๓ เป็นต้น ถ้าสิ่งที่สอนเป็นสิ่งที่แสดงได้ก็สอนด้วยของจริง ให้ผู้เรียนได้รู้ได้เห็นได้ฟังเองเพื่อเป็นประสบการณ์ตรง เช่น ทรงสอนพระนันทะด้วยการนำไปชมนางฟ้าให้เห็นนางอัปสรที่สวยงามด้วยตาตนเอง สอนตรงประเด็น ตรงเนื้อหา ไม่วกไปวนมาหรือออกนอกเรื่อง สอนมีเหตุผล ตรงตามได้ สอนเท่าที่จำเป็น พอดี ให้การเรียนรู้ได้ผล สอนสิ่งที่มีความหมาย เป็นประโยชน์ มีสาระแก่ผู้ฟัง^{๒๒}

คุณสมบัติที่นักเผยแผ่ ตรงตามกับคุณลักษณะคุณสมบัติของผู้สอนไว้ว่า มีความกรุณาเป็นพื้นฐานของจิต ไม่ถือตัวหยิ่งยโส มีความอดทน ใจเย็น มีความยุติธรรม ไม่เห็นแก่ตัว มีความรอบคอบ มีความประพฤติน่าเคารพบูชา และรู้จักภูมิสติปัญญาของผู้ฟัง^{๒๓}

๓ สติในการสอน ๔ อย่าง คือ สันตัสสนา อธิบายให้แจ่มแจ้งเหมือนจูงมือไปให้เห็นกับตา, สมาทปนา คือ ชักชวนจริงให้เห็นด้วยชวนให้คล้อยตามจนยอมรับ และน้อมนำไปปฏิบัติ, สมุตเตชนา คือ เร้าใจให้แก่วรรณกัลยาณจิตปลุกใจให้มีอุตสาหะแข็งขันมั่นใจว่าจะทำให้สำเร็จ, สัมปหังสนา คือ ชโลมใจให้แช่มชื่น เบิกบานใจฟังไม่เบื่อและเปี่ยมด้วยความหวัง เพราะมองเห็นคุณประโยชน์ในการปฏิบัติ^{๒๔}

วิธีสอนแบบต่าง ๆ ๔ วิธี วิธีการสอนของพระพุทธเจ้าไม่ได้จำกัดอยู่ที่วิธีใดวิธีหนึ่ง แต่มีหลายวิธี มีหลายรูปแบบ มีหลายแนวทาง สามารถประยุกต์ให้เข้ากับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นได้อย่างทันท่วงที ขึ้นอยู่กับสถานการณ์นั้นๆ ขึ้นอยู่กับสิ่งแวดล้อม สภาวะ สติปัญญาของผู้ฟัง ปรับวิธีการและแนวทางการสอนให้เข้ากับตัวบุคคล รายบุคคล บุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไป จนไปถึงคนหมู่มาก เพื่อให้เกิดความเป็นกลางในการสอน แต่วิธีการสอนของพระพุทธเจ้าที่เห็นกันอยู่บ่อยๆ สามารถแบ่งออกได้เป็น ๔ แนวทางหรือ ๔ วิธี คือ

^{๒๒} แสง จันทรงาม, *วิธีสอนของพระพุทธเจ้า*, (กรุงเทพมหานคร: กมลการพิมพ์, ๒๕๒๖), หน้า ๒๔-๓๐.

^{๒๓} พระมหาสัณณฺหา ปญฺญาวิจิตฺโต (โปรงใจ), “ศึกษารูปแบบและแนวทางการเผยแผ่พุทธธรรมของพระครูพิศาลธรรมโกศล”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๑๘-๒๐.

^{๒๔} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), *พุทธวิธีในการสอน*, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทสหธรรมิกจำกัด, ๒๕๔๑), หน้า ๗-๘.

๑ แบบสากัจฉา หรือ การสนทนา เป็นวิธีที่ทรงใช้อยู่บ่อยๆ กับผู้ที่เข้ามาเฝ้าแต่ยังไม่เลื่อมใสศรัทธาและยังไม่เข้าใจหลักธรรมในพระพุทธศาสนา จะทรงเป็นฝ่ายถามก่อนนำเข้าสู่เนื้อหาแห่งธรรมะทำให้ผู้ฟังเกิดความเลื่อมใสศรัทธาโดยใช้การโน้มน้าวใจเป็นหลักในการเผยแผ่ธรรมะ

๒ การบรรยาย เป็นวิธีที่ทรงใช้ในที่ประชุมใหญ่ ซึ่งผู้ฟังส่วนมากมีความรู้ มีความเข้าใจหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาอยู่แล้ว ทรงใช้เป็นหลักในการเผยแผ่ธรรมะ และวิธีการนี้พระพุทธเจ้าได้ใช้วิธีการแบบกว้าง ที่เรียกว่า ธรรมที่ไม่เสื่อมของพระภิกษุ ๗ ประการ จะมีแต่ความเจริญฝ่ายเดียว ไม่เสื่อมเลย

๓ การตอบปัญหา เป็นวิธีการที่พระพุทธองค์ทรงใช้กับผู้ที่มาเข้าเฝ้า เพื่อสอบถามข้อสงสัยของตนเอง ซึ่งพระพุทธองค์ทรงใช้ข้อมูลข่าวสารเป็นหลักในการตอบปัญหาแต่ละข้อ โดยพิจารณาถึงลักษณะของปัญหาและวิธีที่เหมาะสมกับการตอบปัญหานั้น ๆ

๔ แบบวางกฎข้อบังคับ ในกรณีที่เกิดเรื่องภิกษุกระทำความผิด พระองค์จะทรงเรียกผู้ถูกกล่าวหามาสอบถาม หากรับพระองค์จะอธิบายผลร้ายและคุณประโยชน์ของการประพฤติตามแล้วจึงบัญญัติเป็นสิกขาบทไว้ แต่พระองค์ก็จะชี้แจงจนพระสงฆ์ยอมรับว่าดีแล้ว พระองค์ไม่ทรงบังคับโดยพลการ^{๒๕}

สรุป ปัจจัยของการเผยแผ่ คือ การติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคล การติดต่อสื่อสารระหว่างกลุ่ม ซึ่งในปัจจุบันการสื่อสารมวลชนได้เข้ามามีบทบาทมากขึ้น จะเป็นการสื่อสารรูปแบบใดก็ตาม สิ่งที่เราให้ความสำคัญมากก็คือ ตัวของผู้สื่อสารหรือผู้ส่งสารนั่นเอง ซึ่งคุณสมบัติของผู้ส่งสารที่พึงประสงค์ รู้จักความแตกต่างระหว่างบุคคล ผู้รับสารแต่ละคน แต่ละกลุ่มมีลักษณะเฉพาะเป็นของตนเอง มีจิต มีอริยาศัย มีศักยภาพในการรับสารมากน้อยเพียงใด จะเห็นได้ว่าหลักและแนวคิดทางการสื่อสารนั้น มีความจำเป็นต่อการวางแผนการสื่อสารกับผู้คนเป็นอย่างมาก ทั้งแนวคิดและทฤษฎีต่าง ๆ สามารถนำมาประยุกต์ให้เข้ากับแนวคิดทางหลักธรรม เรียกว่าการผสมผสานกันให้เป็นหนึ่งเดียว เนื่องด้วยปัจจัยต่าง ๆ ทางสิ่งแวดล้อมหลายประการที่มีอิทธิพลที่จำต้องใช้ทฤษฎีหลักทางนิเทศศาสตร์เข้ามาประกอบจึงจะทำให้มีแบบแผนการสื่อสารการเผยแผ่หลักธรรมนั้นประสบความสำเร็จได้

๓.๖ ปัจจัยและความสัมพันธ์ของกลุ่มสัจจะธรรมพหุวัฒนธรรม

การพัฒนาชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง เป็นการประยุกต์ความพอมีพอกิน ใช้จ่ายตามความจำเป็น ด้วยความประหยัด แต่ถูกต้องตามหลักวิชา แล้วถึงค่อย ๆ เสริมความเจริญความมั่นคงสูงขึ้นเป็นลำดับ ๆ ไป

^{๒๕} วรุณี ภักดีบุรุษ, ศิลปะการใช้ภาษาเพื่องานนิเทศศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร: ทริปเพิ้ล เอ็ดดูเคชั่น, ๒๕๕๒), หน้า ๑๔.

๓.๖.๑ ปัจจัยและความสัมพันธ์ของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

เมื่อกล่าวถึงแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางหนึ่งที่มีความเป็นมาและวิธีการที่จะสามารถช่วยแก้ปัญหาวิกฤตทางเศรษฐกิจที่กำลังเกิดขึ้นอยู่ขณะนี้ แนวคิดดังกล่าวนี้ได้เกิดขึ้นแล้วก็ลงสู่การปฏิบัติในภาคปฏิบัติของผู้วิจัย ฉะนั้นจึงมีแนวคิดทางเศรษฐกิจพอเพียงทางเลือกใหม่ สำหรับพัฒนาเศรษฐกิจโดยเฉพาะของเกษตรกร

๓.๖.๒ ปัจจัยและความสัมพันธ์ที่ส่งผลต่อกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์

การคิดแก้ปัญหาที่ถูกวิธีต้องคิดพึ่งตนเองให้ได้ โดยการที่ชาวบ้านทดลองระดมทุนด้วยตนเองเดือนละ ๑๐ บาท นำมารวมให้เป็นกลุ่มไม่ต้องรีบ ให้มีกลุ่มใหญ่เงินมารวมกันบ้านละ ๑๐ บาท ๑๐๐ หลังคาเรือน ก็จะได้ ๑,๐๐๐ บาท รวมกลุ่มกันเป็นกลุ่มออมทรัพย์ก่อน แล้วจึงค่อยลงมือทำตามโครงการที่คิดไว้ ซึ่งหากคิดอย่างนี้เมื่อเกิดปัญหาขึ้น ชาวบ้านจะสามารถแก้ปัญหาได้ด้วยตนเอง เพราะได้ร่วมกันดำเนินการมาตั้งแต่ต้น ซึ่งเรียกว่าคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น และยังชักชวนให้ผู้อื่นเข้าร่วมด้วย แต่สุดท้ายพระสุบิน ปณีโต ยังไม่ได้ลงมือทำตามแนวคิดต้องเดินทางต่อไปที่อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา เพราะพระโสธร โสธโร พระเพื่อนสภธรรมมิกที่อยู่เบื้องหลังความสำเร็จของการตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ มาชวนให้เดินทางไปด้วยกัน เมื่อมาอยู่จังหวัดสงขลา พระสุบิน ปณีโต ได้คิดถึงการออมทรัพย์ อยู่ในป่าได้เข้าไปบิณฑบาตในหมู่บ้านได้พบเห็นชาวบ้านประสบปัญหาอิทธิพลท้องถิ่น ถูกกลั่นแกล้ง ถูกทำร้าย ถูกเรียกค่าคุ้มครอง เป็นอย่างนั้นซ้ำแล้วซ้ำเล่า ชาวบ้านรวมตัวกันไม่ได้ พึ่งพากันไม่ได้ ก็จะถูกข่มเหง ถูกกดขี่ คนดีจะถูกกดขี่ เหล่านี้คือความแตกร้างของชุมชน ท่านได้บิณฑบาตที่หน้าบ้าน ทุกวันแต่ช่วยอะไรไม่ได้ เมื่อนึกถึงกลุ่มออมทรัพย์ที่เคยพูดไว้ จึงได้เดินทางไปจังหวัดสตูล พบครูสมบุญ ๑ ครูสมบุญ ๑ ได้ทำเอกสารกลุ่มออมทรัพย์ของครูขบ ยอดแก้ว มาให้ศึกษาในรายละเอียด และได้มีโอกาสพูดคุยปรึกษากับครูขบ ๑ (ครูขบ ยอดแก้ว คือครูโรงเรียนน้ำขาว ผู้เริ่มก่อตั้งกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ ที่อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา) จึงได้ศึกษากับกลุ่มทรัพย์ที่ประสบความสำเร็จ ในจังหวัดสงขลา

ซึ่งสรุปได้ว่าแนวความคิดวิธีการและเป้าหมายการออมทรัพย์ของครูขบ ยอดแก้ว เข้ากับแนวความคิดการแก้ปัญหาความยากจน จึงรับแนวความคิดการออมทรัพย์มาปรับปรุงให้สอดคล้องกับหลักธรรมมากขึ้น เพื่อที่จะลงมือปฏิบัติ หลังจากนั้น จึงมาพิจารณาว่า จะต้องมาทำให้เป็นรูปธรรมให้ได้ โดยการเทศน์ให้เป็นรูปธรรม ผ่านกิจกรรม ที่ชาวบ้านมีประโยชน์ร่วมกัน นั่นคือการออมทรัพย์ เพราะถ้าชาวบ้านมีผลประโยชน์ร่วมกัน อาจเป็นตัวดึงดูดให้ชาวบ้านอยู่ร่วมกันได้ เวลาที่สังคมชนบทต่างคนต่างอยู่ เมื่อเป็นเช่นนี้ ก็แก้ไขปัญหาไม่ได้ภาวะการเสียเปรียบภาคเมืองจะมีมากขึ้นเป็นลำดับ ถ้ายังต้องใช้วิธีการสอนแบบเดิม ๆ ก็คงไม่มีอะไรเกิดขึ้นเพียงแต่ให้จบก็จบกันไป ดังนั้น จึงต้องชี้ให้เห็นปัญหาการขาดความสามัคคี คนมั่งมีฐานะดีสามารถรวมตัวกันตั้งเป็นบริษัท ชาวบ้านต่างคนต่าง

อยู่ไม่สามารถก่อตัวอะไรได้ มีแต่จะจนลง ในอนาคตก็จะมีที่อยู่ทรัพย์สินอันได้แก่ที่ดินและบ้านอาจถูกยึด กลายเป็นคนไร้ที่พึ่ง ผู้ที่อยู่ในวัยทำงาน จะไหลสู่ภาคอุตสาหกรรมในเมืองใหญ่ ผู้ที่อยู่ในวัยชรา ก็จะต้องพึ่งการประชาสงเคราะห์ ฉะนั้นการสอนธรรมคือการให้มีความสามัคคี ความมีน้ำใจต่อกัน และการพึ่งตนเอง สอนให้เป็นรูปธรรมผสมผสานวิธีการออมทรัพย์ พระอาจารย์สุบิน ปณีโต แนะนำเสนอสาระเหล่านี้ให้กับชาวบ้านผ่านกระบวนการเทศน์ ตามหลักคำสอน ดังนั้น ท่านพระอาจารย์สุบินปณีโต จึงตัดสินใจเสี่ยงกลับมาที่จังหวัดตราด และได้แนะนำแนวคิดนี้มาขยายในวงญาติก่อน คือกำนัน (กำนันอ้วน สัมมา) ให้กำนันไปรวบรวมคนในหมู่บ้าน แนะนำให้เห็นความจำเป็นที่จะต้องรวมตัวกัน และชี้ให้เห็นปัญหาความยากจน ความเสียเปรียบ ที่เกิดจากความไม่เข้มแข็งของชุมชน ไม่สามารถสร้างพลังต่อรองได้ และความจำเป็นที่จะต้องมีการสะสมทรัพย์ เพื่อเป็นเงินหมุนเวียนในหมู่บ้าน พอพระเทศน์เสร็จให้ชาวบ้านสมัครและก่อตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ เริ่มทำเป็นกิจกรรมในวันนั้นเลยโดยได้รับความอนุเคราะห์จากพัฒนาการกรมการพัฒนาชุมชน นำหนังสือเกี่ยวกับการออมทรัพย์และสมุดบัญชีมาใช้ก่อนในปี พ.ศ.๒๕๓๓ ได้ก่อตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ขึ้นเป็นครั้งแรกที่หมู่บ้านห้วยแร้ง ศาลาบ้านเกาะขวาง อำเภอเมือง จังหวัดตราด เมื่อวันที่ ๗ พฤษภาคมพ.ศ. ๒๕๓๓ และที่วัดทุ่งเขา ตำบลแสนตุง อำเภอเขาสมิง จังหวัดตราด เมื่อวันที่ ๑๙ กันยายนพ.ศ. ๒๕๓๓ หลังจากนั้น ก่อตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ได้ ๒ กลุ่ม ก็ได้ขยายงานต่อไปกลุ่มอื่นอีก พอมาปี ๒๕๓๕ ความต้องการที่จะขยายกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ได้เริ่มต้นขึ้นอีกครั้ง คราวนี้ใช้รูปแบบการอาศัยชุมชนคือทุนทางเศรษฐกิจ ได้แก่ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน และทุนทางสังคม ได้แก่วัฒนธรรมความเชื่อ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ของชุมชน โดยการไปเทศน์ในวันพระ ได้บอกถึงความจำเป็นและการปลูกจิตสำนึกใหม่ ให้ชาวบ้านพึ่งตัวเอง เพื่อส่งเสริมกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ และชุมชนให้มีศักยภาพในการแก้ไขปัญหาอันจะนำไปสู่การพึ่งตนเองของชุมชนได้ เช่น ด้านเศรษฐกิจ ด้านจิตใจ ด้านชุมชน ด้านสังคม ด้านวัฒนธรรมสิ่งแวดล้อม สุขภาพและด้านการเมือง^{๒๖}

ระบบงานของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ เป็นการผสมผสานรูปแบบของการบริหารงานขององค์กรต่าง ๆ แล้วนำมาปรับให้เหมาะสมกับลักษณะของชุมชน เพื่อให้เกิดหลักการและระบบการทำงานที่ลงตัวกับสภาวะและความเป็นอยู่แบบชาวบ้าน ระบบธนาคาร มีการฝากเงินเป็นรายเดือน (ดูจากจำนวนเงินที่ชาวบ้านซื้อหุ้น) มีการกู้ในวงเงินที่ตกลงกันของสมาชิกทุกคนในกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ถ้ามีเงินในบัญชีเงินฝากเกินกว่า ๑๐,๐๐๐ บาท สามารถขอกู้ได้ครั้งหนึ่งขึ้นไป ของจำนวนเงินทั้งหมด โดยไม่ต้องมีผู้ค้ำประกัน และถือว่ายังไม่ขาดจากความเป็นสมาชิก และสามารถถอนเงินที่ฝากไว้ทั้งหมดคืนได้ในกรณีที่ไม่ต้องการเป็นสมาชิก (แต่ยังไม่ได้รับเงินปันผล)

^{๒๖} สัมภาษณ์, พระอาจารย์สุบิน ปณีโต, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดไผ่ล้อม ต.บางพระ อ.เมือง จ.ตราด, ๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

ระบบสวัสดิการมีการนำเงิน มาเป็นเครื่องมือสร้างสวัสดิการชีวิตทำให้เกิดขึ้นเพื่อเป็นแรงจูงใจให้สมาชิกได้สบายใจ ในเวลาที่จำเป็น เช่น เจ็บป่วยมีเงินช่วยเหลือ ซึ่งเป็นเงินที่ได้จากเงินกองทุนสวัสดิการ และเงินปันผล ที่เกิดจากเงินบำรุง (ดอกเบี้ย) และค่าปรับจากการเสียสัจจะของสมาชิกเอง จัดสรรเป็นกำไรของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์คืนสู่สมาชิก ในรูปของค่ารักษาพยาบาลสวัสดิการฌาปนกิจ เงินปันผล ทุนการศึกษาเด็ก การพัฒนาหมู่บ้าน การฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

๓.๖.๓ ปัจจัยพื้นฐานและความสัมพันธ์ที่เป็นเครื่องมือในการบริหารงานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์

ปัจจัยและความสัมพันธ์ที่เป็นเครื่องมือ ในการบริหารงานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ กล่าวถึงการรับสมัครสมาชิก เข้าเป็นสมาชิกของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เป็นลำดับแรก คือประการแรก สมาชิกกลุ่มเป็นคนในชุมชน หรือในหมู่บ้านที่ตั้งอยู่เท่านั้น เพื่อการควบคุมตรวจสอบได้ โดยจะต้องฝากเงินทุกเดือนเป็นประจำอย่างน้อยรายละ ๑๐ บาท แต่ไม่เกิน ๑๐๐ บาท ทั้งนี้ เพื่อเป็นการสร้างวินัยให้กับสมาชิก ไม่เปิดโอกาสให้ผู้ที่มีกำลังทรัพย์มากได้เปรียบ ประการที่สอง ทุกคนในครอบครัวสามารถเป็นสมาชิกได้ เป็นการสร้างค่านิยมการออม และปัจจัยการใช้จ่ายทรัพย์ให้กับคนในครอบครัวประการที่สาม สมาชิกทุกคนมีสิทธิออกกู้เงินสะสมได้ ในวันแรกที่เริ่มสะสมทรัพย์ ซึ่งจะต้องผ่านการพิจารณาจากคณะกรรมการก่อน เพื่อเปิดโอกาสแก่สมาชิกที่มีความจำเป็น เช่น เจ็บป่วยหรือได้รับความเดือดร้อน ภัยพิบัติต่าง ๆ ให้กู้ไปก่อนในกรณีที่สมาชิกลาออก หรือพ้นจากสมาชิกภาพก่อนจะครบวาระ ๑ ปี จะไม่ได้รับเงินปันผลจากกลุ่ม ระบบ ๕ ปี ๔ รุ่น แล้วปีได้รับสมาชิกหมายความว่า จะเปิดรับสมาชิกเพียงสี่รุ่น แล้วหยุดรับไประยะหนึ่งอาจจะเป็น ๓ ปี ๔ ปี แล้วแต่กลุ่มจะกำหนด ซึ่งถือว่าเป็นการสร้างคุณค่าให้เกิดขึ้นกับกลุ่ม และเป็นแรงกระตุ้น ให้คนในชุมชนรีบสมัครเป็นสมาชิกก่อนที่จะปิดรับเสียก่อน และกฎเกณฑ์ของกลุ่มอีกประการหนึ่ง คือการกำหนดให้สมาชิกรุ่นแรกหรือสมาชิกที่สมัครในปีแรก มีสิทธิรับเงินสวัสดิการได้เต็มอัตรา ซึ่งกลุ่มกำหนดให้ ส่วนรุ่นที่ ๒ ๓ และ ๔ ก็จะได้รับไปลดหลั่นกัน รุ่นละครึ่งของรุ่นก่อนหน้านี้ ทั้งยังเป็นการเพิ่มเงินกองทุนสวัสดิการให้เพิ่มขึ้น และเลือกสมาชิกจากรุ่นหลังขึ้นไปอีก โดยอาศัยกฎเกณฑ์ที่ตกลงกันไว้

ในการบริหารโครงสร้างกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ จะแบ่งเป็น ๒ ระดับคือ ๑ ระดับหมู่บ้านหรือระดับกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ เรียกว่าโครงสร้างการบริหารกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ๒ ระดับจังหวัดหรือระดับเครือข่ายของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ซึ่งเรียกว่าโครงสร้างเครือข่ายการบริหารกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในแต่ละระดับ จะมีการคัดเลือกบุคคลที่จะเป็นตัวแทนของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ เข้าร่วมเป็นตัวแทนหรือคณะกรรมการบริหาร ทั้งนี้ เนื่องจากกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ มีการให้สมาชิกแต่ละคนคัดเลือกตัวแทนของตนเอง เพื่อเป็นคณะกรรมการการบริหาร และเปิดโอกาสให้สมาชิกได้เข้ามารับรู้และเรียนรู้การทำงานของกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ตลอดถึงการบริหารเครือข่ายระดับจังหวัดในแต่ละปี ซึ่งเป็นตัวแทนของกลุ่ม คือประธาน รองประธาน คณะกรรมการ

คณะกรรมการของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในแต่ละหมู่บ้าน มาเซ็นทราบกรรมการบริหาร แล้วคัดเลือกเป็นคณะกรรมการแต่ละระดับ โดยเน้นการเรียนรู้ และการทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ร่วมกันของชุมชน ตามโครงสร้างขององค์กร ที่กำหนดไว้ การเลือกตั้งคณะกรรมการบริหารกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ โดยยึดหลักการของบริหารกลุ่ม และลักษณะของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ตั้งแต่ ๗ คนถึง ๒๕ คน ได้แก่ตำแหน่งที่ปรึกษา (ซึ่งเป็นพระสงฆ์) ประธานรองประธานกรรมการ ๔ ฝ่ายเหรียญก ซึ่งคัดเลือกจากสมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ของกลุ่ม ขึ้นเป็นคณะกรรมการบริหารกลุ่ม

จากลักษณะของโครงสร้างกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ เป็นโครงสร้างที่ไม่สลับซับซ้อนในแต่ละขั้นตอนเข้าใจได้ง่าย เนื่องจากว่าต้องการให้เกิดกระบวนการเรียนรู้กับชาวบ้าน ซึ่งเป็นสมาชิกของกลุ่มในการดำเนินกิจกรรมในทุก ๆ ขั้นตอน กลยุทธ์ในการจัดโครงสร้างของกลุ่มสัจจะคือมีการกระจายตัวและการกระจายงาน เพื่อสร้างความรับผิดชอบร่วมกันในแต่ละระดับเป็นขั้น ๆ ซึ่งถือว่าเป็นรูปแบบโครงสร้างที่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของชาวบ้าน

ดังนั้น จึงต้องจัดโครงสร้างการทำงานให้กระชับ รวมทั้งเวลาในการดำเนินกิจกรรมด้วย ใน ๑ เดือน จะมีวันพบกลุ่มเพียงวันเดียว และจะต้องดำเนินกิจกรรมของกลุ่มให้เสร็จภายในวันนั้นใช้เวลาประมาณ ๔ - ๖ ชั่วโมง การมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ ซึ่งถือว่าเป็นกลยุทธ์ของการพัฒนาจากล่างขึ้นบน สมาชิกที่มีปัญหาก็นำมาพูดคุยกันในกลุ่ม เป็นสมาชิกได้มีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ในทุกขั้นตอน ตั้งแต่ขั้นวิเคราะห์ปัญหาการทำกิจกรรมและตัดสินใจ

เห็นได้ชัดเจน ในวันที่พบกลุ่มของสมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ นอกจากนี้นักกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ยังมีการหมุนเวียน การเป็นผู้นำโดยการคัดเลือกกรรมการทุก ๆ วันครบรอบปีของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ เพื่อเฉลี่ยการรับผิดชอบและสร้างโอกาสพัฒนาการเป็นผู้นำ ทุก ๆ คน ดังนั้นในการจัดโครงสร้างกลุ่มจำเป็นต้องมีการแบ่งขั้นตอน และกำหนดหน้าที่ตามความรับผิดชอบของแต่ละฝ่ายให้ชัดเจน ประธานที่ปรึกษาซึ่งเป็นพระสงฆ์คือ พระอาจารย์สุบิน ปณีโต รองประธานที่ปรึกษา คือ พระครูสังฆรักษ์ทรงวุฒหรือเจ้าอาวาสที่วัดนั้น ๆ ที่กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ตั้งอยู่

ประธานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์รองประธานกลุ่มสัจจะและเหรียญกคัดเลือกจากคณะกรรมการบริหารสมาชิกในกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ การคัดเลือกโดยการลงคะแนนเสียงซึ่ง ๒ วิธีจัดให้แบบลงคะแนนลับ มีประการหนึ่งคือการโหวตเสียงโดยการยกมือขึ้น แล้วแต้มติในที่ประชุมจัดให้ในกรณีที่มีการเสนอผู้ที่จะเป็นประธาน ผลของการคัดเลือกผู้ที่คะแนนสูงสุดเป็นประธาน คะแนนรองลงมา เป็นรองประธาน รองที่สามเป็นเหรียญก

บทบาทและหน้าที่ประธานรองประธานหรือเป็นผู้ลงนามอนุมัติการเป็นสมาชิกของกลุ่ม และเซ็นรับรองการถือหุ้น การอนุมัติเงินกู้ของสมาชิก การเซ็นชื่อเบิกจ่ายเงินของธนาคาร

ปล่อยเงินกู้ ทำสัญญาเงินกู้ เมื่อสมาชิกกู้ไปแล้ว นำมาคืนพร้อมทั้งค่าบำรุง เพื่อลดยอดคงเหลือในแต่ละเดือน

ฝ่ายสวัสดิการ ติดตามมีการจัดเก็บเงินปันผล เพื่อแบ่งเป็นค่าซื้อหุ้นให้กับสมาชิก
แนะนำเงินกองทุนสวัสดิการ นำไปช่วยเหลือกลุ่มหรือชุมชนในรูปแบบของเงินสวัสดิการช่วยเหลือ

ฝ่ายติดตามและประเมินผลมีหน้าที่ตรวจสอบบัญชีรายรับรายจ่ายของกลุ่มในแต่ละ
เดือนและในงบประมาณสิ้นปี รวมทั้งตรวจสอบสมาชิกที่จะได้รับการช่วยเหลือจากเงินกองทุนที่ทาง
คณะกรรมการจัดไว้เป็นเงินช่วยเหลือ เช่น ทุนการศึกษา เป็นต้น

คณะกรรมการบริหารกลุ่มบุคคลที่สามารถและเป็นบุคคลที่น่าเชื่อถือ กรณีโครงสร้าง
เครือข่ายกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ได้ขยายเครือข่ายออกไปเป็นระดับต่าง ๆ คือระดับกลุ่มซึ่งในแต่ละ
ระดับ ได้แบ่งหน้าที่และการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน เป้าหมายคือการสร้างความเข้มแข็งให้กับกลุ่ม
ย่อยไม่ว่าจะเป็นเรื่องการบริหารเงินกองทุน หรือการจัดระบบแรงงาน ซึ่งจะอยู่บนเงื่อนไขที่ว่า
เข้มแข็งและพึ่งตนเองได้ และเมื่อมีโอกาสที่ดีที่อำนวยจากภายนอกเข้ามา กลุ่มก็สามารถใช้โอกาสอัน
นี้ ดังนั้น การจัดขั้นตอนโครงสร้างเครือข่ายบทบาทและหน้าที่จึงเป็นไปตามขั้นตอน

สรุป บทบาทในการให้การเรียนรู้ในขั้นตอนการตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ก่อให้เกิดผลดี
คือชาวบ้านสามารถรวมตัวกันเพื่อบริหารงานของหมู่บ้านตนเอง เป็นการเปิดโอกาสให้ชาวบ้านได้
เรียนรู้การทำงาน และการรวมกลุ่มการแสดงพฤติกรรมของตน มีการยอมรับและปฏิบัติตามกฎกติกา
ของกลุ่มที่จัดตั้งขึ้น ด้วยการลงมติจากความเห็นของทุกคน โดยจะยุติของเสียงส่วนมาก ถ้ามีพระเป็น
ผู้นำทำให้ชาวบ้านมีความเชื่อมั่นเชื่อฟังไว้วางใจแล้ว การเป็นผู้นำการสร้างสายสัมพันธ์ระหว่างวัดกับ
บ้าน การสร้างผู้นำแต่ละชุมชนขึ้นมาใหม่ ซึ่งเป็นผู้นำตามธรรมชาติ ใช้วัดเป็นศูนย์กลางในการ
รวมกลุ่มทำให้คนเข้าวัดมากขึ้น ใช้สถานที่วัดเป็นศูนย์กลาง ให้คัมค่ากับการเป็นศูนย์กลางชุมชนและ
ให้สิ่งก่อสร้างที่เกิดจากแรงกายและแรงใจตามสภาพของตนเอง และเป็นการส่งเสริมคุณธรรมหรือ
การนำหลักธรรมทางศาสนา มาใช้เพื่อเป็นข้อปฏิบัติของชุมชน เป็นความรู้จักประมาณในการบริโภคมี
ความเสียสละต่อส่วนรวม เป็นการฝึกตนให้ต้องทนต่อความรู้สึกที่ได้รับจากคนรอบข้าง จากการ
ดำเนินงาน

บทที่ ๔

นำเสนอรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านงานสังคมสงเคราะห์ ของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ จังหวัดตราด

รูปแบบการสังคมสงเคราะห์ด้วยวิธีแสดงธรรมของพระสงฆ์หรือด้วยการศึกษาเรียนรู้ ปฏิบัติตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในปัจจุบัน มีการนำหลักการ จุดมุ่งหมาย รูปแบบ เทคนิค กุศโลบาย ลีลา และ วิธีการของพระพุทธเจ้ามาประยุกต์ใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอยู่แล้ว ซึ่งเนื้อหาในบทนี้ จะได้นำมาอธิบาย ขยายความ ในงานวิจัยนี้ได้ค้นหา รูปแบบเพื่อนำเสนอรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ผ่านงานสังคมสงเคราะห์ ของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ จังหวัดตราด เป็นต้นแบบเพื่อเป็นแนวทางในการนำไปปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม

๔.๑ การประยุกต์ใช้หลักการในการสังคมสงเคราะห์

การประยุกต์ใช้หลักการในการสังคมสงเคราะห์ของพระพุทธเจ้า พระอรหันตศาจารย์ได้ สรุปลงในสาเหตุแห่งการแสดงพระธรรมเทศนาของพระพุทธองค์ ๔ ประการนั้น ถึงแม้จะเป็นพุทธวิสัยก็ตาม แต่พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา นับตั้งแต่สมัยพุทธกาลจนกระทั่งถึงปัจจุบัน ทั้งที่เป็นพระเสขะ และอเสขะ ก็ได้นำมาใช้เป็นต้นแบบในการประยุกต์ใช้ในงานสังคมสงเคราะห์ตลอดมาด้วยหลักการ คือ การแสดงธรรมตามอัธยาศัยของพระพุทธเจ้า (อัตตชฌมาสยะ) ปัจจุบันพระสงฆ์ก็ประยุกต์มาใช้ให้ การแสดงธรรมตามอัธยาศัยของพระสงฆ์ แต่ยังถือประโยชน์เกื้อกูลเป็นสำคัญแม้จะเป็นการเสนอ หลักการในการสังคมสงเคราะห์แนวใหม่ก็ตาม แต่ต้องเกิดประโยชน์ต่อบุคคลจนช่วยเหลือตนเองได้ ช่วยเหลือพึ่งพากันและกันในระดับสังคมได้ เช่น

กรณีของการตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ของพระอาจารย์สุบิน ปณีโต ประธานสงฆ์แห่ง กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ที่นำแนวคิดพัฒนาแบบครบวงจรชีวิต ในการแก้ไขปัญหาวรรณ โดย การรวมพลังปัญญาจนเกิดเป็น กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ จังหวัดตราด ที่มีสมาชิกครอบคลุมทั้งจังหวัดตราด และมีเงินหมุนเวียนมากกว่าหนึ่งพันล้านบาท

การแสดงธรรมตามอัธยาศัยของบุคคลอื่นหรือผู้ฟัง (ปรัชฌมาสยะ) ปัจจุบันพระสงฆ์ก็ได้ นำหลักการข้อนี้ มาใช้ในงานการสังคมสงเคราะห์เพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา อยู่ทั่วโลก เช่น การ ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ตามหลักมหาสติปัฏฐานสูตร ที่สำนักปฏิบัติสายต่าง ๆ มี "สายยุบ-พอง" เป็นต้น ได้ใช้เป็นวิธีการฝึกปฏิบัติสมถกรรมฐานหรือสมถภาวนา และวิปัสสนากรรมฐานหรือวิปัสสนา ภาวนาซึ่งถือความเหมาะสมกับจริตของบุคคลผู้ฝึกปฏิบัติเป็นพื้นฐานในการให้การสังคมสงเคราะห์

เพื่อประโยชน์ในการเกื้อกูลต่อการดับทุกข์ในการดำเนินชีวิตและช่วยให้เกิดประสิทธิภาพในการทำงาน ทั้งสิ้น

การแสดงธรรมแบบตอบปัญหาที่มีผู้ทูลถาม (ปจฉาวลีกะ) ปัจจุบันหลักการสังคัมสังเคราะห์ ข้อนี้ของพระพุทธเจ้า พระสงฆ์ได้นำมาใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยผ่านสื่อต่าง ๆ ทั้งสื่อทีวี อินเทอร์เน็ต โซเชียลมีเดีย สื่อวิทยุ ประเภทต่าง ๆ เพื่อให้ผู้สนใจมีทางเลือกและพัฒนาศรัทธาปสาทของตนเอง ให้ประกอบด้วยปัญญา เช่น กรณีรายการถ่ายทอดการแสดงพระธรรมเทศนาแบบปจฉา วิสัชนา การตั้งกระทู้ถามปัญหาธรรมะผ่านทาง Social media ประเภทต่าง ๆ เป็นต้น

การแสดงธรรมตามเหตุการณ์หรือสถานการณ์บ้านเมือง (อัตถูปัตติกะ) ปัจจุบันหลักการข้อนี้ ในงานสังคัมสังเคราะห์ พระสุบิน ปณฺโฑ ได้นำมาใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

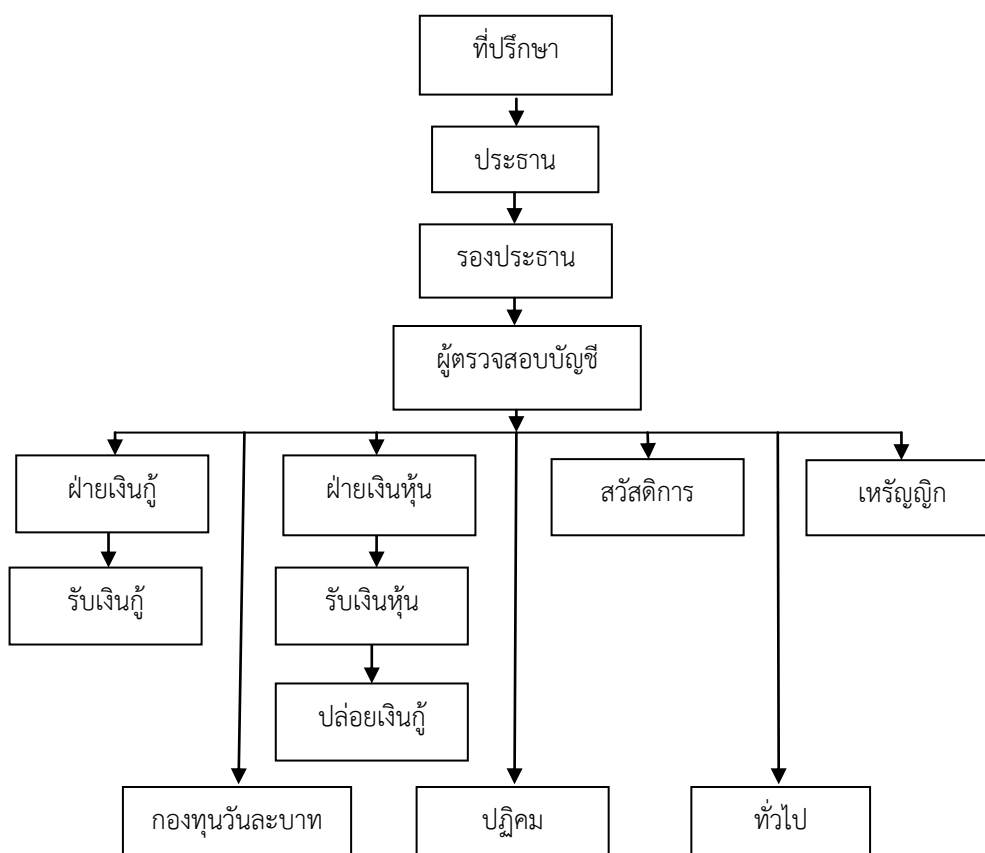
๔.๒ การประยุกต์ใช้จุดหมายในการสังคัมสังเคราะห์

การประยุกต์ใช้จุดหมายในการสังคัมสังเคราะห์ พระธรรมเทศนาทั้งหลาย กล่าวคือ ถ้อยคำที่ทรงตรัสออกมานั้น เรียกว่า พุทธพจน์ ซึ่งประกอบด้วย คำสั่งและคำสอน นั้น การเผยแผ่คำสั่งและคำสอนของพระพุทธองค์ จึงเป็นการนำวิธีการสังคัมสังเคราะห์ของพระพุทธองค์มาถ่ายทอดอีกต่อหนึ่ง ถือเป็นการจัดการความรู้ (Knowledge management) ของพุทธบริษัท ซึ่งพุทธพจน์ที่ตรัสออกมา ล้วนเป็นไปเพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล และเพื่อความสุఖอนุเคราะห์ต่อโลกทั้งสิ้น พระสงฆ์หรือบุคลากรทางศาสนา ผู้ทำหน้าที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคปัจจุบัน ก็ล้วนแต่ทำหน้าที่เพื่อจุดหมายทั้ง ๓ คือ ๑ เพื่อประโยชน์ ทั้งระดับปัจจุบันหรือในโลกนี้ ระดับอนาคตหรือในโลกหน้า และระดับสูงสุดหรือนิพพาน ๒ เพื่อเกื้อกูล และ ๓ เพื่อความสุข ทั้งสิ้น

อนึ่ง การประยุกต์ใช้รูปแบบ เทคนิค กุศโลบาย ลีลา วิธีการในการสอนหรือการสังคัมสังเคราะห์ของพระพุทธเจ้า ในประเด็นดังกล่าวมาแล้วข้างต้น นั้น ผู้วิจัยเข้าใจว่า เมื่อกล่าวโดยภาพรวมแล้ว พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา ทั้งในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต ผู้ทำหน้าที่ในการสังคัมสังเคราะห์ด้วยการให้ธรรมทาน ล้วนแต่ต้องอิงอาศัยหลักการ จุดมุ่งหมาย รูปแบบ เทคนิค กุศโลบาย ลีลา และวิธีการในการสังคัมสังเคราะห์จากต้นแบบคือพระพุทธเจ้าทั้งสิ้น โดยพระสงฆ์ได้ประยุกต์พุทธกิจนั้น (แม้จะเทียบเคียงพระพุทธองค์ไม่ได้) มาเป็นสังฆกิจ ซึ่งการทำหน้าที่ของพระสงฆ์และพุทธศาสนิกชนผู้มีความเคารพศรัทธาในพระรัตนตรัย เชื่อว่ามีส่วนในการสืบศาสนทายาทด้วยการศึกษา ปฏิบัติ และการเผยแผ่ในวิถีชีวิตมาเป็นประจำอยู่แล้ว นับจากอดีตจวบจนกระทั่งถึงปัจจุบัน

๔.๓ แนวคิดรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านงานสังคมสงเคราะห์ ภูมิหลัง บริบท แนวคิด และกรอบการทำงาน

แนวคิดรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านงานสังคมสงเคราะห์ ภูมิหลัง บริบท แนวคิด และกรอบการทำงานของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์จังหวัดตราด และวิเคราะห์รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านงานสังคมสงเคราะห์ของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ จังหวัดตราด พบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ผ่านงานสังคมสงเคราะห์ ของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ จังหวัดตราด ได้ข้อสรุปพอเป็นแนวทางรูปแบบการบริหารจัดการตามแผนภูมิที่ ๔.๑

แผนภูมิที่ ๔.๑ รูปแบบการบริหารจัดการ

การทำงานของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์จังหวัดตราด ในปีพ.ศ.๒๕๓๓ ได้จัดตั้งกลุ่มแรกขึ้นที่ บ้านเกาะขวางและกลุ่มที่ ๒ ตั้งขึ้นที่วัดทุ่งเขา ท่านพระครูสังฆรักษ์ทรงวุฒิ และพระโสธร โสธโร เป็นผู้สนับสนุน ประกอบกับช่วงนั้นพระเดชพระคุณพระธรรมวโรดม เจ้าคณะภาค ๑๓ ปัจจุบันคือ (เจ้าพระคุณสมเด็จพระมหาธีรราชวรจารย์ วัดชนะสงคราม) ได้มีหนังสือถึงเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ พระอาจารย์สุบิน ปณีโต ให้คำปรึกษาและชี้แจงและกิจกรรมกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ พระคุณท่านลง

ความเห็นว่าเป็นโครงการนี้ทำได้เพราะดำเนินการถูกต้องตามนโยบายของ อ.ป.ต (หน่วยอบรมประจำตำบล) ที่เจ้าประคุณสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ เจ้าคณะหนกลาง วัดสามพระยา ที่ดำเนินการมานานแล้ว ขอให้ช่วยกันเผยแผ่พร้อมมอบเงินให้ ๔,๐๐๐ บาท เป็นทุนสำหรับดำเนินการเรื่องนี้ และคณะศิษยานุศิษย์ ได้รวมตัวกันเป็นคณะทำงาน เพื่อติดตามหรือช่วยเหลืองานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์^๑

เมื่อกล่าวถึงภูมิหลังของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ของจังหวัดตราด เป็นการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินการพัฒนาชุมชนด้านการเงิน เพื่อการพึ่งพาตนเอง และการช่วยเหลือกันของสมาชิกในหมู่บ้านตำบลท่าพริก^๒ ตำบลหนองคันทรัง^๓ ตำบลวังกระแจะ^๔

การมีส่วนร่วม ของสมาชิกและอาศัยความเสียสละของผู้นำโดยการนำของพระอาจารย์สุบิน ปณีโต เป็นกิจกรรมที่เน้นการพึ่งพาตนเองของสมาชิก และอาศัยความเสียสละมีการออมเงินร่วมกันอย่างสม่ำเสมออย่างน้อยเดือนละ ๑ ครั้ง เงินออมที่ได้นำมาปล่อยให้สมาชิกกู้หรือทำธุรกิจร่วมกัน ถ้าไรที่เกิดขึ้นมานำไปผลมาให้กับสมาชิก แบ่งเป็นสวัสดิการให้กับชุมชนกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์^๕ เป็นองค์กรชุมชนที่มีการระดมทุนในชุมชน เพื่อการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในการนำเงินไปแก้ปัญหาเฉพาะหน้าในชีวิตประจำวัน ซึ่งอยู่บนพื้นฐานของความต้องการยกระดับคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นและลดภาระการพึ่งพิงจากแหล่งเงินทุนภายนอก การจัดตั้งขึ้นนี้เป็นรูปแบบที่เป็นทางการและแบบที่ไม่เป็นทางการเพื่อการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยสมาชิกบูรณาการออมทรัพย์ในรูปแบบต่าง ๆ และมีการจัดสวัสดิการแก่สมาชิกในลักษณะหลากหลายลักษณะร่วมกัน เป็นทั้งการให้กู้ยืมเพื่อนำไปแก้ปัญหาความเดือดร้อน จึงเป็นที่เข้าใจว่าองค์กรการเงินกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ เป็นการดำเนินการโดยสมาชิกในองค์กรชุมชน ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นสมาชิก ในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ในด้านเศรษฐกิจสังคมและสิ่งแวดล้อม การดำเนินการขององค์กรการเงินในชุมชนของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ทำให้ชุมชนสามารถตอบสนองในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นต่าง ๆ^๖

ด้วยเหตุดังกล่าวจึงเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญที่ทำให้ทุกภาคส่วนในสังคมไทย ได้มองเห็นความสำคัญของชุมชนในฐานะราก และใช้เป็นฐานในการรองรับเพื่อแก้ปัญหา ด้วยการนำนโยบาย

^๑ สัมภาษณ์. พระอาจารย์สุบิน ปณีโต, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดไผ่ล้อม ต.บางพระ อ.เมือง จ.ตราด, ๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^๒ สัมภาษณ์. นายสันติ โกศลสมบัติ, ประธานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ตำบลท่าพริก อำเภอเมือง, ๑๕ มกราคม ๒๕๖๐.

^๓ สัมภาษณ์. นายสนอง สุขกลี, ประธานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ตำบลหนองคันทรัง อำเภอเมือง, ๓ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^๔ สัมภาษณ์. นายอนงค์ วิทยากร, ประธานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ตำบลวังกระแจะ, อำเภอเมือง, ๑ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^๕ สัมภาษณ์. นายประจิม เพ็ญสวัสดิ์, กรรมการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ตำบลวังกระแจะ, อำเภอเมือง, ๑ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^๖ สัมภาษณ์. นางวาสนา มุกดาเพชรรัตน์, สมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ตำบลวังกระแจะ, อำเภอเมือง, ๑ ธันวาคม ๒๕๕๙.

เศรษฐกิจแบบชุมชน เพื่อการพึ่งพาตนเองมาใช้รองรับเพื่อแก้ปัญหาด้วยการนำนโยบายเศรษฐกิจชุมชน มาใช้เป็นการผลิตแบบผสมผสานทางการเกษตรการรวมกลุ่มดำเนินการและเรื่องราวต่าง ๆ ภายในชุมชนรวมทั้งการรวมกลุ่มในเรื่องเกี่ยวกับองค์การการเงินชุมชน และกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ที่เป็นเครื่องมือสำคัญ ในการพัฒนาชุมชน และสังคมให้เจริญก้าวหน้าได้^๗

๔.๓.๑ ภูมิหลังในทางพระพุทธศาสนา

เมื่อก้าวถึงภูมิหลังในทางพระพุทธศาสนาหลักธรรมทางศาสนาที่เน้นในเรื่องสัญญาการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่การพึ่งตนเอง เป็นหัวใจสำคัญของการกำหนดแนวทางการจัดทำกิจกรรมเรื่องการสะสมทรัพย์โดยใช้หลักธรรมสังคหวัตถุ ๔ สอดแทรกไปพร้อมกับการดำเนินงานของกลุ่ม^๘

เรื่องการออมทรัพย์ทำให้เกิดเป็นประโยชน์ร่วมของชุมชนเพื่อสร้างแรงจูงใจให้เกิดความร่วมมือซึ่งพากันแทนการแก่งแย่งตัวใครตัวมัน

ใช้ชีวิตจิตตจิตสำนึกร่วมชุมชนทดแทนวิถีคิดแบบตัวใครตัวมัน โดยใช้ระบบการบริหารจัดการเกี่ยวกับสวัสดิการ การกำหนดกลุ่มเป้าหมายและการใช้กลไกของชุมชนในการตรวจสอบเพื่อสร้างชุมชนให้มีจิตสำนึกร่วมกัน^๙

มีระบบการจัดการ ตลอดทั้งกรรมการและที่ปรึกษามีความโปร่งใสสามารถตรวจสอบได้ การบริหารมีความยืดหยุ่นสอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจ สังคมชุมชน เช่นการให้กู้เงินการระดมเงินฝากต่างกำลังความสามารถ ราชการเรื่องเป็นผลและบริการที่ตอบสนองความต้องการของชาวบ้านในตำบลวังกระแจะของผู้นำ และคณะกรรมการเป็นที่ศรัทธาเคารพนับถือ และที่เชื่อมั่นในความซื่อสัตย์สุจริตและจริงใจ^{๑๐}

ใช้สถานที่สาธารณะคือวัดในหมู่บ้านตำบลหนองคันทรังเป็นที่ชาวบ้านมีโอกาสมาปฏิสัมพันธ์กันอย่างต่อเนื่องอยู่แล้วจึงเป็นสถานที่ที่เหมาะสม^{๑๑}

จะมีการสร้างเงื่อนไขให้ผู้คนในชาวบ้านตำบลท่าพริก ได้มาพบปะพูดคุยรับรู้ทุกข์สุขของกันและกันอยู่เสมอด้วยการออมเป็นประจำทุกเดือน^{๑๒}

^๗ สัมภาษณ์. นางวนิดา กสิฤกษ์, สมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ตำบลหนองคันทรัง อำเภอมือง, ๓ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^๘ สัมภาษณ์. นางวิจิตชัย วิสุทธิแพทย์, กรรมการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ตำบลหนองคันทรัง อำเภอมือง, ๓ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^๙ สัมภาษณ์. นางกมลพร จิตรสกุล, สมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ตำบลท่าพริก อำเภอมือง, ๑๕ มกราคม ๒๕๖๐.

^{๑๐} สัมภาษณ์. นายประเทือง เวชสิทธิ์, กรรมการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ตำบลวังกระแจะ, อำเภอมือง, ๑ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๑๑} สัมภาษณ์. นายวรพล แพทย์พิทักษ์, กรรมการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ตำบลหนองคันทรัง อำเภอมือง, ๓ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๑๒} สัมภาษณ์. นางอุไร อิมอุไร, สมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ตำบลท่าพริก อำเภอมือง, ๒๘ มกราคม ๒๕๖๐.

ให้ทุกคนในตำบลวังกระแจะ มีส่วนร่วมในการบริหารทั้งตั้งคณะกรรมการการสร้างกฎเกณฑ์ของกลุ่มการติดตามประเมินผลไปจนถึงการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น^{๑๓}

หลักการบริหารของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในตำบลท่าพรึก นั้น ถือว่ามีประสิทธิภาพสูง เพราะว่า พระอาจารย์สุบิน ปณีโต ที่ได้สร้างกลุ่มออมทรัพย์เพื่อแก้ปัญหาความเดือดร้อนของชาวบ้านทำให้มีการรวมตัวกันเป็นปึกแผ่น มีพลังที่ต่อรองให้ด้านการลงทุนต่อสู้กับนายทุนมนุษย์ตามเป้าหมายนอกจากนี้ ยังจะแก้ปัญหาความยากจนของชาวบ้านอีกด้วย สามารถฝึกจิตสำนึกให้มีการรวมกลุ่มช่วยเหลือการทำประโยชน์ให้แก่ชุมชนได้ คือผลประโยชน์อันเกิดจากการออมทรัพย์ที่เป็นสื่อจูงใจให้เกิดความผูกพันกัน เป็นโอกาสจะแทรกธรรมะต่าง ๆ ให้มีการปฏิบัติจริงในการทำงานตามความเหมาะสมโดยเฉพาะสังคหวัตถุ ๔ ในกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์^{๑๔}

การเลือกคณะกรรมการกลุ่ม จากการรู้จักคุ้นเคยของคนในหมู่บ้านตำบลวังกระแจะ ได้รู้จักนิสัยใจคอและพฤติกรรมของแต่ละคน ทำให้เกิดการตัดสินใจเลือกคณะกรรมการเป็นไป ได้คนดี ชื่อสัตย์มีความสามารถเข้ามาทำงาน เมื่อกล่าวถึงการกู้เงินจากการที่กำหนดให้มีผู้ค้ำประกันเงินกู้ ๒ คนต่อผู้ขอกู้ ๑ คน แต่คนรู้จักเห็นหน้าค่าตากันทุกวันรับรู้พฤติกรรมกันมีคุณธรรมในตัว คนจะเป็นเครื่องประกันความมีสัจจะของผู้ร้องขอ ฉะนั้นจึงไม่ยากเลยที่ใครสักคนจะยอมเป็นผู้ค้ำประกันให้คนหนึ่งหรือก็ไม่จำนวนเงินขอกู้รวมในงวดนั้น มีจำนวนมากกว่าเงินฝากรวม ก็สามารถพูดจาทกลงกันได้ แต่ละคนดวเงินขอกู้ลง หรือยินยอมให้จัดลำดับความจำเป็นของผู้กู้ ไม่จำเป็นว่าให้ไปกู้ก่อนออมหอมกันได้^{๑๕}

ในตำบลหนองคันทรนนั้น มีการติดตามคอยเป็นพี่เลี้ยงอย่างใกล้ชิด การรวมตัวของชาวบ้านในตำบลหนองคันทรน ก่อตั้งกลุ่มขึ้นมาเองไม่ใช่เรื่องยากแต่กลุ่มจะอยู่ได้และเดินไปในทิศทางใดนั้น จำเป็นต้องมีผู้ดูแลคอยชี้แนะ และช่วยแก้ปัญหาโดยธรรมชาติของกลุ่มเองนั้นไม่สามารถคิดและดำเนินการต่าง ๆ ได้ด้วยตนเองทั้งหมด อาจเนื่องจากขาดความรู้และประสบการณ์เพื่อตอบสนองความต้องการเหล่านั้น พระอาจารย์สุบิน ปณีโต ท่านได้ตระหนักถึงความจริงข้อนี้ได้ ท่านจึงเข้ามาเป็นผู้ชี้ช่องทางให้กลุ่มเดินไปได้ตามวิถีที่ควรจะเป็น เมื่อคุณมีปัญหาหรืออุปสรรคคอยช่วยเหลือแก้ไขในทุกเรื่องด้วยความเต็มใจขอเสียสละและอดทน ท่านคอยดูแลทุกกลุ่มตลอดมาอย่างต่อเนื่อง ท่านเน้นกระบวนการเรียนรู้โดยกลุ่มเอง และใช้หลักธรรมเป็นสื่อสอนให้มีสติในการคิดและตัดสินใจ^{๑๖}

^{๑๓} สัมภาษณ์. นายอนงค์ วิทยากร ประธานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ตำบลวังกระแจะ, อำเภอเมือง, ๑๐ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๑๔} สัมภาษณ์. นางบุญมี ท่าพรึก, รองประธานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ตำบลท่าพรึก อำเภอเมือง, ๑๕ มกราคม ๒๕๖๐.

^{๑๕} สัมภาษณ์. นางรัชเวช ชะนา, สมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ตำบลวังกระแจะ, อำเภอเมือง, ๘ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๑๖} สัมภาษณ์. นางจินดา บัวคลี, สมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ตำบลหนองคันทรน อำเภอเมือง, ๗ ธันวาคม ๒๕๕๙.

ความสำคัญของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ในด้านการมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล การดำเนินงานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ มีส่วนที่ต้องมีการปรับปรุงแก้ไข คือ การมีส่วนร่วมในการ ตรวจสอบเอกสารบัญชีเกี่ยวกับการดำเนินงานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ อยู่ในระดับ ปานกลาง และ การมีส่วนร่วมในการตรวจสอบการเบิก-จ่ายเงิน กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ของผู้มีอำนาจอนุมัติอย่าง เหมาะสมถูกต้อง^{๑๗}

๔.๓.๒ รูปแบบการดำเนินการขององค์กรทางการเงิน

หัวใจของผลสำเร็จกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ คือ ประชาชนและสมาชิกต้องมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ ช่วยกันดูแลรักษาเงินกองทุนของกลุ่มให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม มิให้ผู้ใดนำไปใช้ประโยชน์ส่วนตนหรือเอื้ออำนาจต่อพวกพ้องตน หากประชาชนและสมาชิกไม่สนใจเข้าร่วมบริหารจัดการเงินกองทุนย่อมเกิดการทุจริตและทำให้นโยบายล้มเหลว ดังนั้นการศึกษาการมีส่วนร่วมของ ประชาชน สมาชิก และผู้เกี่ยวข้องต่อการบริหารจัดการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ทำให้ทราบถึง กระบวนการเข้าไปมีส่วนร่วมของสมาชิกและผู้เกี่ยวข้อง ตลอดถึงรับทราบปัญหาในการเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการต่าง ๆ ซึ่งได้จากการสอบถามรวบรวมความคิดเห็นจากประชาชน สมาชิก ผู้บริหารกลุ่มและผู้ที่เกี่ยวข้อง จึงคาดว่าเป็นประโยชน์และเป็นรูปแบบหนึ่งในการประเมินผลนโยบาย การดำเนินงานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์^{๑๘}

ประสบผลสำเร็จใน ๕ ด้าน คือการคิดริเริ่มการพัฒนากลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ การวางแผนการดำเนินงาน การร่วมรับผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผลการดำเนินงานของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์^{๑๙}

การศึกษาการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการบริหารจัดการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ที่ตำบลท่าพริก กรณีศึกษากลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มีประเด็นสำคัญ ดังนี้คือแนวคิดการมีส่วนร่วมของสมาชิก ในการบริหารจัดการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ สอดคล้องไปในทิศทางเดียวกับแนวคิด ๕ ด้าน ดังนี้ คือ ด้านการมีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม ด้านการมีส่วนร่วมในการวางแผน ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ ด้านการมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล^{๒๐}

^{๑๗} สัมภาษณ์. ตำบลหนองคันทร้ง, นางชลลดา ไทวินัส, สมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ตำบลหนองคันทร้ง อำเภอเมือง, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๑๘} สัมภาษณ์. นางกานดา สัมมา, สมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ตำบลท่าพริก อำเภอเมือง, ๑๕ มกราคม ๒๕๖๐.

^{๑๙} สัมภาษณ์. นายพิชิต ฉิมพกา, กรรมการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ตำบลวังกระแจะ, อำเภอเมือง, ๑ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๒๐} สัมภาษณ์. นายวิเชียร หงษ์วิเศษ, กรรมการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ตำบลท่าพริก อำเภอเมือง, ๒๕ มกราคม ๒๕๖๐.

๔.๓.๓ กระบวนการขององค์กรทางการเงิน

สมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ร่วมกันเป็นเจ้าของกิจการ คือ ในการดำเนินงานทุกกลุ่ม จะมีผู้แทนกลุ่มที่มาจากการเลือกตั้งของสมาชิก เพื่อทำหน้าที่บริหารงานของกลุ่ม เรียกว่า “คณะกรรมการ” การมีส่วนร่วม คณะกรรมการและสมาชิก ต่างมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของกลุ่ม โดยในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ นั้น ผู้นำชุมชนและคณะกรรมการต่าง ๆ จะใช้วิธีการพูดคุย เสนอแนะกันในกลุ่มก่อน เมื่อได้ความคิดเห็นอย่างไร จึงนำไปเข้าสู่เวทีประชาคมทั้งหมู่บ้านอีกครั้งหนึ่ง เพื่อขอความเห็นชอบจากสมาชิกทั้งชุมชน กล่าวคือ สมาชิกร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตรวจสอบประเมินผล และร่วมกันรับผลประโยชน์ ในการบริหารงานกลุ่มของตำบลท่าพริก จะคำนึงถึงผลประโยชน์ของสมาชิกเป็นสำคัญ การรับฟังความคิดเห็น ในการดำเนินงาน กลุ่มจะคำนึงถึงความต้องการของสมาชิกส่วนใหญ่ ว่ามีความต้องการให้กลุ่มดำเนินกิจกรรมอย่างไร ยึดมั่นในเสียงส่วนใหญ่ โดยคำนึงถึงสมาชิกผู้ออกเสียงข้างมาก โดยไม่ละเมิดสิทธิของผู้ออกเสียงข้างน้อย ในการแก้ไขปัญหาที่ดี การหาข้อยุติที่ดี การตัดสินใจที่ดี จะยึดหลักเสียงข้างมากเป็นสำคัญ^{๒๑}

ความเห็นพ้องต้องกัน ในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ จะต้องได้รับความเห็นพ้องจากสมาชิกโดยส่วนรวมใช้หลักเหตุและผล เปิดโอกาสให้สมาชิกได้แสดงเหตุผลในการร่วมแสดงความคิดเห็น การแก้ปัญหาคำถามการพัฒนาปรับปรุงเปลี่ยนแปลงในการบริหารจัดการของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ในตำบลวังกระแจะ^{๒๒}

มีการบริหารจัดการโดยอาศัยหลักคุณธรรมเพราะศาสนาเป็นเรื่องของจิตใจและอารมณ์ สามารถจูงใจ และผูกใจคนไว้ได้ สังคหวัตถุ ๔ จึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับใช้ประกอบการดำรงชีวิตประจำวัน เพราะสังคหวัตถุ ๔ มีคุณค่ามากมายต่อสมาชิกในด้านจิตใจ ซึ่งถือว่าสูงกว่าคุณค่าทางวัตถุ สังคหวัตถุ ๔ จึงเป็นเสมือนประทีปส่องโลกให้สว่างด้วยความรู้แจ้ง ให้มีความรักความเมตตา และยังสอนให้รู้จักการเสียสละหรือการสังคัมสงเคราะห์ เมื่อมนุษย์มีความรักความเมตตาแล้ว ก็มีความเสียสละ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ให้การสงเคราะห์ซึ่งกันและกันด้วยความบริสุทธิ์ใจ การให้ก็ให้ด้วยความเต็มใจ ผู้รับก็เต็มใจรับ ไม่มีการบังคับให้ต้องเสียสละ ทุกคนเห็นประโยชน์ที่คนในตำบลวังกระแจะจะได้รับจึงถือเป็นการบริหารจัดการที่ดีของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์^{๒๓}

^{๒๑} สัมภาษณ์. นางวันชัย ท่าพริก, สมาชิกกรรมการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ตำบลท่าพริก อำเภอเมือง, ๒๒ มกราคม ๒๕๖๐.

^{๒๒} สัมภาษณ์. นางประติมา คงดี, สมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ตำบลวังกระแจะ อำเภอเมือง, ๑๐ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๒๓} สัมภาษณ์. นายเจริญ กสิพร้อง, กรรมการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ตำบลวังกระแจะ, อำเภอเมือง, ๑๐ ธันวาคม ๒๕๕๙.

คณะกรรมการบริหารงานด้วยความโปร่งใส สมาชิกสามารถตรวจสอบการดำเนินงานได้ตลอดเวลา คณะกรรมการจะแบ่งหน้าที่ดูแลผู้กู้ เพื่อให้เงินส่งชำระหนี้คืนกลุ่มอย่างสม่ำเสมอ เป็นกองทุนที่ทุกคนร่วมกันเป็นเจ้าของ การประชุมประจำเพราะจะใช้เวทีการประชุมเป็นที่พบปะพูดคุยกัน รับทราบปัญหาในการดำเนินงานเพื่อหาทางออกร่วมกัน ชาวบ้านได้มีการมารวมกลุ่มกัน โดยหากิจกรรมที่ปฏิบัติร่วมกัน ไม่อยากให้ต่างคนต่างอยู่ และหากรวมกันได้ก็จะเกิดอำนาจต่อรองกับนายทุนได้ จึงทำให้เริ่มมีการจัดตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ขึ้นเพื่อพัฒนาครอบครัวชีวิตตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย^{๒๔}

มีการนำมาปรับปรุงเพิ่มแนวคิดทางศาสนาเข้าไป โดยต้องเริ่มเอาแนวคิดทางศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้อง คือ หลักสังคหวัตถุ ๔ หลักความรู้จักประมาณตน หลักพึ่งตนเอง และความพอเพียงตามแนวพระราชดำริของในหลวง โดยการนำธรรมะเข้าไปก่อนเพื่อเป็นการปลูกฝังให้คนในหมู่บ้านเกิดซึ้งซบ จะได้ละลายต่อบาป แล้วค่อยเอาเงินตามลงไป^{๒๕}

๔.๓.๔ องค์การทางการเงินกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ฐานะทุนชุมชน

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและท้องถิ่น อาทิ เช่น กรมการพัฒนาชุมชน สถาบันการเงิน (ธนาคารต่าง ๆ) องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ควรพิจารณาจัดงบประมาณสนับสนุนกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ เพื่อให้เป็นทุนหมุนเวียนในหมู่บ้าน ชุมชน อย่างเพียงพอ^{๒๖}

สมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ตำบลหนองคันทร้ง ส่วนใหญ่มีชีวิตความเป็นอยู่อย่างปทุมภูมิซึ่งมีความเป็นชนบทสูง มีการเอื้อเฟื้อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีขนบธรรมเนียมประเพณีอันเดียวกัน ตั้งบ้านเรือนอยู่รวมกันเป็นกลุ่มก้อน มีความสามัคคีกันเป็นอย่างดีไม่มีความขัดแย้งกันในระหว่างร่วมกิจกรรม มีผู้นำชุมชน ผู้นำกลุ่มองค์กรที่เข้มแข็งเสียสละ สมาชิกส่วนใหญ่เป็นผู้ตามที่ดีเข้าร่วมกิจกรรมด้วยความเต็มใจเสียสละ ทั้งการคิด การตัดสินใจ การวางแผน การดำเนินการ การรับผลประโยชน์ และร่วมติดตามประเมินผล ในกระบวนการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการออม การตัดสินใจ เป็นส่วนสำคัญที่จะต้องเปิดโอกาสให้ชาวบ้านในรูปกระบวนการกลุ่ม หรือรูปองค์กรชุมชนจะเป็นส่วนสำคัญที่จะสามารถพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ^{๒๗}

^{๒๔} สัมภาษณ์. นางจิรพรรณ อนันต์, กรรมการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ตำบลท่าพริก อำเภอเมือง, ๒๕ มกราคม ๒๕๖๐.

^{๒๕} สัมภาษณ์. นางบุญล้อม เครือลอย, รองประธานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ตำบลวังกระแจะ, อำเภอเมือง, ๒๗ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๒๖} สัมภาษณ์. นางวาสนา มุกดาเพชรรัตน์, สมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ตำบลวังกระแจะ, อำเภอเมือง, ๘ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๒๗} สัมภาษณ์. นางจินดา บัวคลี, กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ตำบลหนองคันทร้ง อำเภอเมือง, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๙.

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องอาทิ เช่น สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด อำเภอรอนการ องค์การบริหารส่วนตำบล ควรจัดอบรมเพิ่มหรือพัฒนาศักยภาพกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตเป็นประจำทุกปี และมีการติดตาม แนะนำ ประเมินผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง คณะกรรมการบริหารกลุ่มควรจัดทำเอกสารประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์ ให้กับสมาชิกในหมู่บ้านได้ทราบข่าวสารความเคลื่อนไหว ความก้าวหน้าอย่างต่อเนื่อง และทั่วถึง^{๒๘}

ด้วยหลักการดำเนินชีวิตที่ยั่งยืน และจากการส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงของผู้นำท้องถิ่น ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชาวบ้านแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงนั้น ไม่ใช่เป็นความแปลกใหม่เป็นคำกล่าวถึงระบบเศรษฐกิจ ซึ่งมีมาแล้วตั้งแต่ในอดีตที่ผ่านมา มีการดำรงชีวิตอยู่อย่างเรียบง่ายคือการยึดถือโดยการดำรงชีวิตแบบพอเพียงชีพ คือผลิตพืชกินเพื่อใช้เองและผลิตใช้ได้ด้วยตนเองไม่ต้องพึ่งโลกภายนอกมีความผูกพันภายในศูนย์การครอบครองที่ดิน ผ่านการเป็นสมาชิกของชุมชนมีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการผลิต มีความพอเพียงในตัวเองมีการทดทูลกรรม รวมอยู่กับเกษตรกรรมคือทอผ้า และปลูกข้าวในครัวเรือนเดียวกัน มีความเชื่อร่วมกันคือนับถือ ปู่ ย่า ตา ยาย เดียวกันของหมู่บ้านเป็นชุมชนขนาดเล็ก ที่มีสมาชิกเห็นอกเห็นใจช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ถือว่าเป็นการดำรงชีวิตอยู่อย่างเป็นระบบเศรษฐกิจพอเพียง พออยู่พอกิน พอยังชีพ ให้กับคนในหมู่บ้านตำบลวังกระแจะ^{๒๙}

การดำรงชีวิตของคนไทยในอดีตกาลจะรวมตัวกันเป็นชุมชนหมู่บ้านจะมีการอยู่แบบพอเพียงชีพ คือ กินเพื่ออยู่ เพื่อกินเอง ไม่ได้ผลิตเพื่อแลกเปลี่ยน ไม่ได้ผลิตเพื่อขายบางคำพูดติดปากชาวบ้านว่าหากินหรือหาอยู่หากินหมายความว่า มีอาหารกินชาวบ้านก็พอใจ คือไม่ได้หาเพื่อขาย การยังชีพของหมู่บ้านที่สำคัญในตำบลท่าพรุกนั้น ที่สุดแล้วคือการทำนาที่มีความสำคัญหรือการผลิตสิ่งอื่นมาก การทำนาของชาวบ้านในอดีต เป็นการบริโภคในครัวเรือนเป็นหลัก เห็นได้ว่าชีวิตของคนไทยในอดีตที่ผ่านมา นั้น คิดถึงแบบพอเพียงชีพในการดำรงชีวิต ซึ่งถือได้ว่าเป็นรูปแบบของการเป็นอยู่อย่างพอเพียงพออยู่พอกิน ระบบสังคมในอดีตนั้นยึดถือการดำรงชีวิตโดยการทำไร่ไถนา ปลูกข้าว หาปลาเพื่อยังชีพ การทำนาปีละครั้งคือทำเฉพาะในฤดูฝน พอหมดฤดูฝนก็เลิกทางกันหันไปทำอาชีพอย่างอื่น เช่นหาของป่า ล่าสัตว์ เป็นต้น ไม่มีการทำชลประทานหันหน้ามาใช้ในการเพาะปลูก และไม่ได้พึ่งพาเทคโนโลยี ซึ่งถือได้ว่าเป็นการหาเลี้ยงชีพแบบพออยู่พอกินในระดับจุลภาค ไม่ได้ขยายไปสู่ระดับมหภาค แต่ระบบเศรษฐกิจแบบนี้ เป็นการศึกษาาระบบเศรษฐกิจที่มีจุดเริ่มแรกเป็นที่ตัวปัจเจกบุคคลครอบครัว ก่อนจากระดับจุลภาค คือตัวบุคคลมีการไม่อยู่อย่างพอเพียงใช้ชีวิตอย่างประหยัดไม่ฟุ่มเฟือย และไม่ไปเบียดเบียนคนอื่นด้วย ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ ๙ พระองค์ซึ่งถือว่าเป็นเจ้าของแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงนี้ พระองค์ทรงมีปรัชญาแนวคิด หลักการส่วนใหญ่ มุ่งเน้นไป

^{๒๘} สัมภาษณ์. นายพิชิต นิยมพลา, กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ตำบลวังกระแจะ, อำเภอมือง, ๒๗ ธันวาคม ๒๕๕๙. ๓ ๘ ๑๐

^{๒๙} สัมภาษณ์. นายอนงค์ วิทยาการ, ประธานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ตำบลวังกระแจะ, อำเภอมือง, ๑ ธันวาคม ๒๕๕๙.

ในทางสร้างความพออยู่พอกิน ความเหมาะสมพอเพียงและความพอดีต่อการดำเนินชีวิต และการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งจำเป็นต้องเกื้อกูลกันเพื่อการดำรงอยู่ด้วยดีและยั่งยืน^{๓๐}

จะเห็นได้ว่าความพออยู่พอกิน และความพอเพียง ในความหมายตามแนวคิดที่ทรงพระราชทานไว้นั้น มีความหมายว่าไม่เพียงแต่มีแค่ยังข้าว หรือว่ามีข้าวในยุ้งฉาง ผัก และปลา อยู่ในไร่นา และมีความเพียงพอต่อการบริโภคในครัวเรือนเท่านั้น แต่ยังให้ความหมายที่ลุ่มลึกและผูกพันสอดประสานถึงปรัชญาและแนวคิดในการดำรงชีวิตอยู่ของผู้คนชุมชนและสังคมคำว่าพอเพียงนี้หมายความว่าขอให้เพียงพอ คนเราถ้าพอในความต้องการ มันก็มีความโลภน้อยเมื่อโลภน้อย ก็เบียดเบียนคนอื่นน้อย ถ้าประเทศใดมีความคิดอันนี้ไม่ใช่เศรษฐกิจที่มีความคิดว่าทำอะไรต้องพอเพียง หมายความว่า พอประมาณไม่สุดโต่งไม่โลภอย่างมากคนเราก็เป็นสุข^{๓๑}

๔.๓.๕ ปัจจัยและความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกับสังคมและจริยธรรม

เมื่อบุคคลมีหลักในการบริหารชีวิตเพื่อเงินมาให้อย่างนี้แล้วจากนั้นความเคลื่อนไหวต่างๆของเขาก็จะดำเนินไปในหลักของคนดีได้ เรียกว่าสัตบุรุษ ก็คือรู้จักว่าอะไรเป็นเหตุเหตุแห่งอะไร อะไรเป็นเหตุสมควรสร้างในไม่ก็คน คนชั่วละวันและสามารถเชื่อมโยงจากเหตุการณ์ปัจจุบันเหตุผลที่เกิดขึ้น^{๓๒}

ประการต่อมาเป็นผู้รู้จักผลเพิ่มผลอะไรเกิดขึ้นในชีวิตของตน สามารถบอกได้ว่าคนนี้มาจากเหตุนี้ คือสามารถมองจากผลที่เกิด เกิดในปัจจุบัน ย้อนกลับไปหาเหตุในอดีตได้^{๓๓}

เป็นผู้รู้จักตนเองโดยความรู้ ความสามารถในตำแหน่งหน้าที่คุณธรรมและประพฤติปฏิบัติ ควรเหมาะสมแก่ฐานะนั้น ๆ^{๓๔}

เป็นผู้รู้จักประมาณในการทำงาน ในการแสวงหาในการรับ ในการเลี้ยงชีวิต ในการซื้อหาบริโภคในพื้นที่พบที่ควรได้

เป็นผู้รู้จักกาล คือว่าการใดควรทำอะไรและประกอบธุรกิจของตนให้เหมาะสมกับการรู้จักให้ออกาสที่มาถึงเข้าให้เกิดประโยชน์ทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น

^{๓๐} สัมภาษณ์. นายวิเชียร หงษ์วิเศษ, กรรมการสัจจะสะสมทรัพย์ ตำบลท่าพริก อำเภอเมือง, ๑๕ มกราคม ๒๕๖๐.

^{๓๑} สัมภาษณ์. นายเจริญ กลสิพร้อง, กรรมการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ตำบลวังกระแจะ, อำเภอเมือง, ๑ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๓๒} สัมภาษณ์. นางประเดิม คงดี, สมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ตำบลวังกระแจะ, อำเภอเมือง, ๒๗ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๓๓} สัมภาษณ์. นายวิเชียร หงษ์วิเศษ, กรรมการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ตำบลท่าพริก อำเภอเมือง, ๒๒ มกราคม ๒๕๖๐.

^{๓๔} สัมภาษณ์. นางวาสนา มุกดาเพชรรัตน์, สมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ตำบลวังกระแจะ, อำเภอเมือง, ๓ ธันวาคม ๒๕๕๙.

เป็นผู้รู้จักชุมชน กลุ่มคน ที่คนเข้าไปเกี่ยวข้องในกลุ่มว่าในกลุ่มชุมชนท้องถิ่นนั้นของ ตำบลท่าพริก ควรปฏิบัติอย่างไรวางระเบียบไว้อะไร เป็นความเหมาะสมกับบุคคลในชุมชนท่าพริก นั้น ^{๓๕}

เป็นผู้รู้จักเลือกคนว่าคนนี้เป็นคนเช่นไรควรคบหา ร่วมกิจกรรมร่วมผลประโยชน์กันได้ หรือไม่ มีจุดเด่น จุดด้อยอย่างไร เป็นต้น

การป้องกันตนเองในพระพุทธศาสนาสามารถป้องกันตนเองได้ ความสลับซับซ้อนของ ใจคน ในแต่ละชุมชนของตำบลหนองคันทร ^{๓๖}

คุณธรรมศีลธรรม ทำหน้าที่ป้องกันคนเอาไว้และรักษาคนไม่ให้ตกไปในที่ชั่วได้ของ อกุศลเป็นผลให้คนในหมู่บ้านตำบลวังกระแจะ ที่ไม่ต้องไปทำบาปซึ่งจะอำนวยผลเป็นความสุขแก่ บุคคลเหล่านั้นได้เป็นอย่างดี แหล่งพระพุทธศาสนานั้น ได้เห็นเป็นที่ประจักษ์แก่สายตาไปว่าเป็นคำที่ มีชีวิตอยู่กับแรงบันดาลใจจากพระพุทธศาสนา หรือว่าจะเป็นพุทธวณะหรือพุทธพจน์ก็ดี ^{๓๗}

๔.๓.๖ ปัจจัยและความสัมพันธ์ที่เกี่ยวกับระดับปักแจกภายในสังคม

สมาชิกกองทุนกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ของ ตำบลหนองคันทร จะได้รับสวัสดิการตามที่ หลักเกณฑ์กติกาที่สมาชิกร่วมกันกำหนด โดยมีคณะกรรมการกองทุนทั้ง ๓ กองทุนของบ้านหนอง คันทรเป็นผู้บริหารเพื่อจัดสวัสดิการให้กับสมาชิกตั้งแต่เกิดจนตาย ได้แก่ เกิด บุตรที่เกิดใหม่ของ สมาชิกจะได้รับเงินขวัญถุง แม่ที่คลอดบุตร นอนพักรักษาตัวในโรงพยาบาล ได้รับเงินค่าใช้จ่ายในการ นอนพักรักษาตัว ให้กับสมาชิกจะได้บำนาญเป็นรายเดือนหรือรายปี เจ็บป่วย สมาชิกที่นอนพักรักษา ตัวในโรงพยาบาล จะได้รับเงินค่าใช้จ่ายในการนอนพักรักษาตัว ตาย สมาชิกจะได้รับเงินค่าจัดการศพ ประสบภัย สมาชิกจะได้รับเงินสวัสดิการเพื่อบรรเทาความเดือดร้อนเฉพาะหน้า การกู้ยืม สมาชิก สามารถกู้ยืมเงินกองทุนฯ เพื่อเป็นทุนในการประกอบอาชีพในอัตราดอกเบี้ยที่ต่ำหรือไม่มีดอกเบี้ย ขึ้นอยู่กับการพิจารณาของคณะกรรมการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ สวัสดิการอื่น ๆ คณะกรรมการ กองทุนกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์จะพิจารณาให้การช่วยเหลือตามความจำเป็นและเหมาะสม นอกจากจะ จัดสวัสดิการให้แก่สมาชิกแล้ว ยังสามารถเผื่อแผ่ให้สวัสดิการแก่ผู้ถูกทอดทิ้ง ผู้ด้อยโอกาสในชุมชนที่ ไม่มีความสามารถที่จะเป็นสมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ได้ด้วย ซึ่งจะก่อให้เกิดคุณค่าทางจิตใจในการ

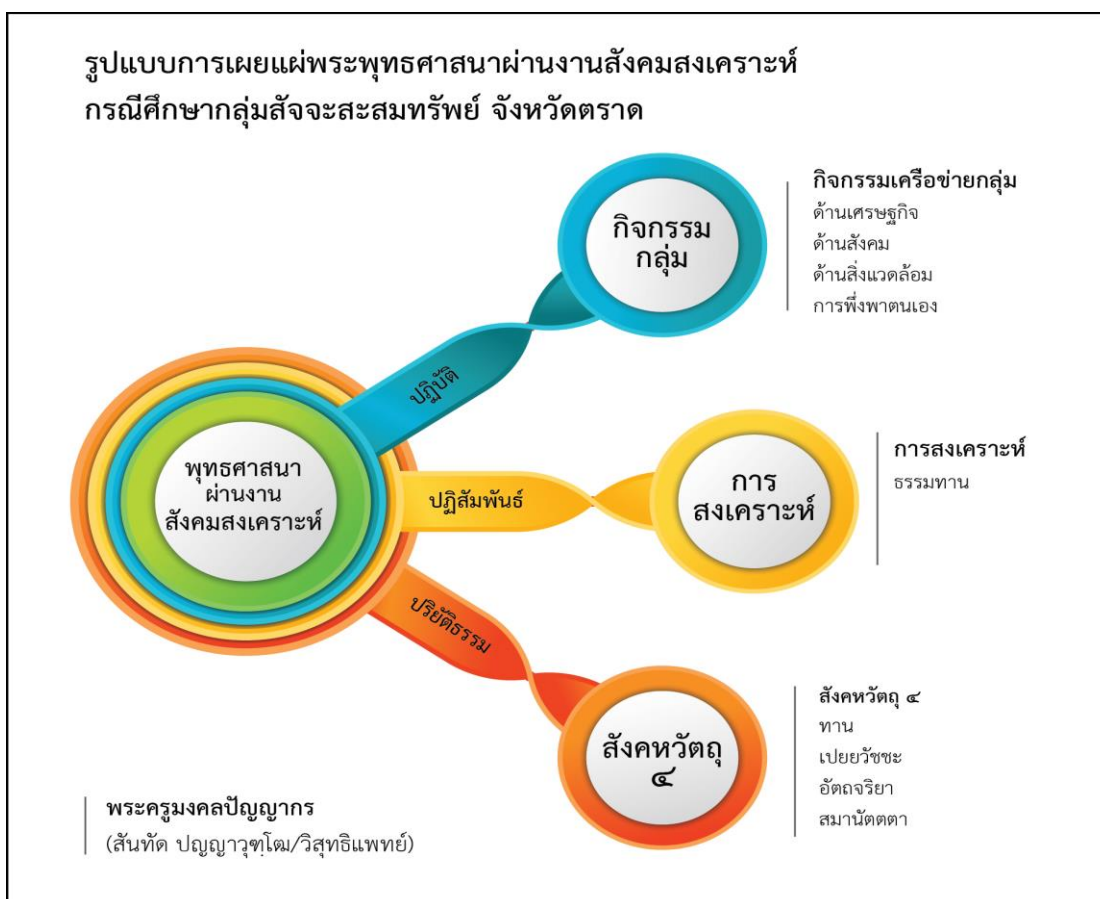
^{๓๕} สัมภาษณ์. นางกมลพร จิตรสกุล, สมาชิกสัจจะสะสมทรัพย์ ตำบลท่าพริก อำเภอเมือง, ๑๕ มกราคม ๒๕๖๐.

^{๓๖} สัมภาษณ์. นายวรพล แพทย์พิทักษ์, กรรมการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ตำบลหนองคันทร อำเภอ เมือง, ๑๑ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๓๗} สัมภาษณ์. นายพิชิต ฉิมพกา, กรรมการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ตำบลวังกระแจะ, อำเภอเมือง, ๑ ธันวาคม ๒๕๕๙.

ช่วยเหลือเกื้อกูลกันในชุมชน ด้วยความเอื้ออาทร เสียสละ เกิดความรักความสามัคคีในชุมชน เกิดการเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพของชุมชนในการจัดการปัญหาของชุมชน ให้เข้มแข็งและยั่งยืนต่อไป^{๓๘}

๔.๔ องค์ความรู้ใหม่ รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านงานสังคมสงเคราะห์

ผลการวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้ออกแบบ รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านงานสังคมสงเคราะห์ เพื่อเป็นต้นแบบแผนการปฏิบัติงานที่ประสบความสำเร็จในการนำไปประยุกต์ใช้เพื่อการทำงานของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ที่มีแกนกลาง คือ ความรู้ในพระไตรปิฎก ผ่านการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนร่วมในการก่อตั้งกลุ่มผู้ทำงานอย่างเป็นระบบ กล่าวคือมีการศึกษา และ สร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับแนวทางหรือวิธีการที่ดี ซึ่งทำให้กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ประสบความสำเร็จ โดยใช้ “หลัก ๓ ป” คือ ปรีชาธรรม ปฏิบัติ ปฏิสัมพันธ์ ในคิดหลักทำของ “หลัก ๓ ป” เกื้อหนุนให้มีความสุขในการทำงานร่วมกัน มีความสำเร็จในการดูแลกัน ใช้เกณฑ์รางวัลคุณภาพเป็นกรอบในการทำงานร่วมกัน

^{๓๘} สัมภาษณ์. นายอนงค์ วิทยากร, ประธานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ตำบลวังกระแจะ, อำเภอเมือง, ๑ ธันวาคม ๒๕๕๙.

รวมถึงการนำความรู้ที่ได้ไปเผยแพร่แก่สาธารณชน เพื่อให้องค์กรกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ในชุมชนต่าง ๆ สามารถนำไปประยุกต์ใช้ เพื่อการปรับปรุงประสิทธิภาพตามความเหมาะสมในการ สร้างฐานข้อมูล เรื่องกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์แต่ละกลุ่มมีการบริหารจัดการภายในกลุ่ม ที่แตกต่างกัน ตามบริบทและองค์ประกอบต่าง ๆ การศึกษาเกี่ยวกับการปฏิบัติ ในการจัดการความรู้ ของกลุ่มสัจจะ สะสมทรัพย์จะเป็นข้อมูลสำคัญที่ทำให้กลุ่มประสบความสำเร็จ ในการดำเนินกิจกรรม และสามารถ พัฒนากลุ่มไปสู่เป้าหมายที่วางไว้ได้ ซึ่งคือความหมายของการปฏิบัติที่ดีที่สุด เป็นการประยุกต์ใช้กับ การจัดการความรู้ เป็นแนวทางหรือวิธีการปฏิบัติ ที่นำองค์กรไปสู่ความสำเร็จและบรรลุจุดหมาย ได้ อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล เพราะเป็นการช่วยลดเวลาในการปรับปรุงงานและปรับปรุง ประสิทธิภาพขององค์กร โดยการศึกษาจากการปฏิบัติ และนำไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสม ทำให้ องค์กรประสบความสำเร็จ เรียกว่าดีที่สุด ซึ่งขึ้นอยู่กับสถานการณ์และเป้าหมายเป็นหลักเพราะมี วัฒนธรรม วิสัยทัศน์ และปัจจัยภายในขององค์กร

ดังนั้น ซึ่งไม่ได้จำกัดอยู่เพียงเรื่องเรื่องเดียวหรือกระบวนการใดกระบวนการหนึ่งเพียง อย่างเดียว แต่ขึ้นอยู่กับสิ่งที่ดีของแต่ละกลุ่มมาเพื่อรวมกัน ปฏิบัติในแนวทางหรือวิธีการปฏิบัติในเรื่อง ต่าง ๆ ที่นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ไปสู่ความสำเร็จและบรรลุจุดหมาย เพราะการปฏิบัติที่ดีนั้นไม่ จำเป็นต้องเหมาะสมกับองค์กรอื่นเสมอไป สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามเวลา สภาพแวดล้อม และ เงื่อนไขที่เปลี่ยนแปลงไป จึงขึ้นอยู่กับบริบทของแต่ละกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ส่วนวิธีปฏิบัตินั้นเกิด จากปัจจัยสำคัญ ที่เกิดการปฏิบัติต่อเนื่อง และยั่งยืน การปฏิบัติจะมีประโยชน์เมื่อได้รับการเผยแพร่ ให้เกิดการเรียนรู้ของคนในวงกว้าง หรือของผู้เกี่ยวข้อง ผลการดำเนินการเป็นการอธิบายผลที่เกิดขึ้น จากการวิธีปฏิบัติสะท้อนให้เห็นว่ามีการเรียนรู้การทำงานตามวิธีปฏิบัติเหล่านั้น

ความสำคัญของการปฏิบัติที่ดีเกิดขึ้นเมื่อกกลุ่มสัจจะได้นำไปใช้เป็นรางวัลหรือสิ่งจูงใจ ให้กับฝ่ายหรือแผนกต่าง ๆ ของกลุ่ม เพื่อกระตุ้นให้แต่ละฝ่ายเกิดความคิดสร้างสรรค์ผลงานและ วิธีการปฏิบัติงานที่ดี สามารถสร้างความพึงพอใจให้กับสมาชิก เป็นการให้โอกาสการทำงานที่ยืดหยุ่น มากขึ้นผ่อนคลายกฎระเบียบการทำงาน และให้โอกาสผู้ปฏิบัติระดับล่างเข้าถึงผู้บริหารระดับสูงได้ ง่ายขึ้นและไม่เป็นทางการ เป็นการจัดการความรู้ให้บรรลุเป้าหมาย ให้ปรากฏชัดแจ้งเพื่อให้ผู้อื่นได้ นำไปใช้พัฒนางานแบบต่อยอดความรู้ และสามารถจัดเก็บการปฏิบัติที่ดีนั้นไว้เป็นคลังความรู้ของ กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ไม่ให้ความรู้นั้นหายไปจากบุคคล เมื่อคืนบุคคลนั้นนั้นออกจากกลุ่มสัจจะไป แล้ว

ดังนั้น การปฏิบัติให้เกิดการเรียนรู้ การจัดการความรู้เป็นเรื่องสำคัญเพื่อที่จะนำไป ประยุกต์ใช้ รวมทั้งการแปลงความรู้ของคน ไปเป็นความรู้ของกลุ่มการที่จะเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ นั้น จะต้องมีความท้าทายได้แก่ การแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ การทดลองศึกษาหาแนวทางใหม่ ๆ การเรียนรู้ จากประสบการณ์ในอดีต การเรียนรู้จากวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศของคนอื่น และการถ่ายทอดความรู้อย่าง

๔.๕ วิธีการดำเนินงานเพื่อความสำเร็จในอนาคต

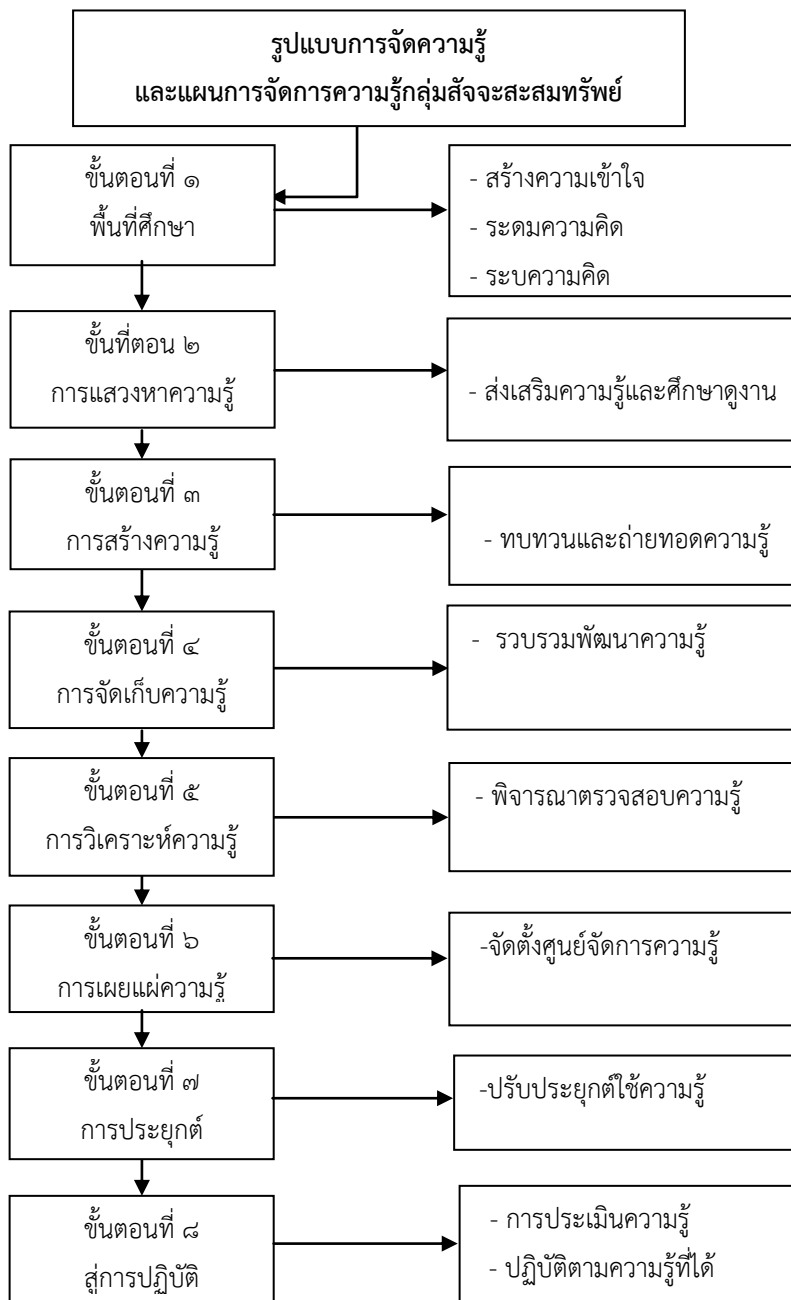
วิธีการดำเนินงานเพื่อความสำเร็จในอนาคตของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์กับสมาชิกในสังคมการกำหนดความสำเร็จในอนาคตจัดทำรูปแบบวิธีการ (model) วิธีการดำเนินงานการปฏิบัติตามแบบวิธีการ อาจเริ่มทดลองนำร่องประมวลผลอย่างต่อเนื่อง เป็นระยะการประเมินผลวิเคราะห์เปรียบเทียบในด้านขั้นตอนระยะเวลาพอประมาณ และผลที่ได้รับกับวิธีการเดิมการปรับปรุงพัฒนาและขยายผลการนำไปใช้ในกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ให้กว้างขวางขึ้น การบันทึกเขียนรายงานใช้เป็นมาตรฐานในการปฏิบัติ นอกจากข้อเสนอดังกล่าวนี้แล้วกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ต้องมีการบริหารซึ่งประกอบด้วย การวางแผน การปฏิบัติ การตรวจสอบประเมินผล การปรับปรุงพัฒนา กำหนดกิจกรรมใหม่เป็นต้น ซึ่งการพิจารณาการปฏิบัติที่ดีของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการกิจโดยตรงของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ สนองต่อนโยบายการแก้ปัญหาการพัฒนาประสิทธิภาพของกลุ่มลดขั้นตอน ลดรอบระยะเวลาการทำงานของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ลดทรัพยากร ลดค่าใช้จ่ายของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ การนำเทคโนโลยีมาใช้ประกอบการทำงาน วิธีการริเริ่มสร้างสรรค์ขึ้นมาใหม่หรือประยุกต์ใหม่นี้ สามารถทำแผนผังเชิงเปรียบเทียบวิธีการเก่าและใหม่ ของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ วางระบบการให้บริการ มีช่องทางการให้บริการ เทียบเคียงวิธีการทำงานลักษณะเดียวกันกับหน่วยงานอื่น ความสำเร็จเพิ่มขึ้น ความพึงพอใจของผู้รับบริการ และผู้มีส่วนได้เสียสามารถนำไปใช้เป็นมาตรฐานการทำงานต่อไปได้อย่างยั่งยืน

ทั้งนี้ แนวคิดเกี่ยวกับการปฏิบัติที่ประสบความสำเร็จในการจัดการความรู้ของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ จะไปมีส่วนสัมพันธ์กับองค์กรชุมชนองค์กรการเงิน และกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ จึงกล่าวได้ว่ารูปแบบการบริหารจัดการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ จะต้องเป็นรูปแบบที่มีความยืดหยุ่นไม่ตายตัวสามารถปรับ และเลือกใช้เฉพาะส่วนที่นำไปใช้แล้วเกิดผลดีต่อกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์กลุ่มนั้น รวมทั้งรูปแบบการบริหารจัดการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ จะต้องประกอบไปด้วยองค์ประกอบเหล่านี้เป็นอย่างน้อย คือการกำหนดเป้าหมายของการบริหารจัดการ รูปแบบที่เหมาะสมกับองค์กรชุมชน กำหนดแบบแผนที่จะนำมาใช้ในการบริหารจัดการ กำหนดวิธีการหรือกิจกรรมที่จะนำมาใช้ในการบริหารจัดการ กำหนดความร่วมมือหรือประสานสัมพันธ์ติดต่อสื่อสารระหว่างกันทั้งภายในและภายนอกองค์กร มีระบบการบริหารจัดการทรัพยากรที่เป็นทุน และงบประมาณรวมทั้งต้องมีการมุ่งสู่จุดเน้นที่เป็นหลักสำคัญของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ แผนการปฏิบัติงานที่ประสบความสำเร็จการจัดการความรู้เกี่ยวกับกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ เป็นกระบวนการหรือวิธีการในการใช้ประโยชน์จากความรู้ของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ เพื่อนำไปเพิ่มประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลสูง เพื่อสร้างความได้เปรียบของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ใน ๔ เรื่องหลักคือ ๑ ผลสัมฤทธิ์ของการดำเนินงานของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ๒ สมาชิกในกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มีการพัฒนา ๓ ความรู้ของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์และของสมาชิกได้รับการยกระดับ ๔ องค์กรของกลุ่มสมาชิกกลุ่มสัจจะจะมีสภาพเป็นองค์กรแห่ง

การเรียนรู้เป็นพื้นฐานของความสำเร็จความเข้มแข็งและการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ซึ่งถือเป็นองค์ความรู้ด้านทรัพย์สินทางปัญญาที่มีความสำคัญมาก

๔.๖ แผนการปฏิบัติงานที่ประสบความสำเร็จ

แผนการปฏิบัติงานที่ประสบความสำเร็จ ได้ระบุความคิดจะเป็นตัวกลางเชื่อมโยงหลักการทำงานของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ทั้งหมดเข้าด้วยกันทำให้เกิดพัฒนาการและระดับบุคคล (Individual) ความสัมพันธ์ระหว่างการใช้วิสัยทัศน์ร่วมกัน และการเรียนรู้การทำงานเป็นทีม ก่อให้เกิดวิสัยทัศน์ร่วม และร่วมมือกันทำงาน (Collective) ความสัมพันธ์ระหว่างความใฝ่รู้ของบุคคล และการใช้วิสัยทัศน์ร่วมกันจะนำไปสู่ปัญญาและความหมายของบุคคล และความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดภายในของบุคคล และการเรียนรู้การทำงานเป็นทีมเกิดขึ้นได้จากการสนทนาหรือการติดต่อสื่อสารกัน รูปแบบการจัดการความรู้และแผนการจัดการความรู้ดังแผนภูมิที่ ๔.๓ ต่อไปนี้

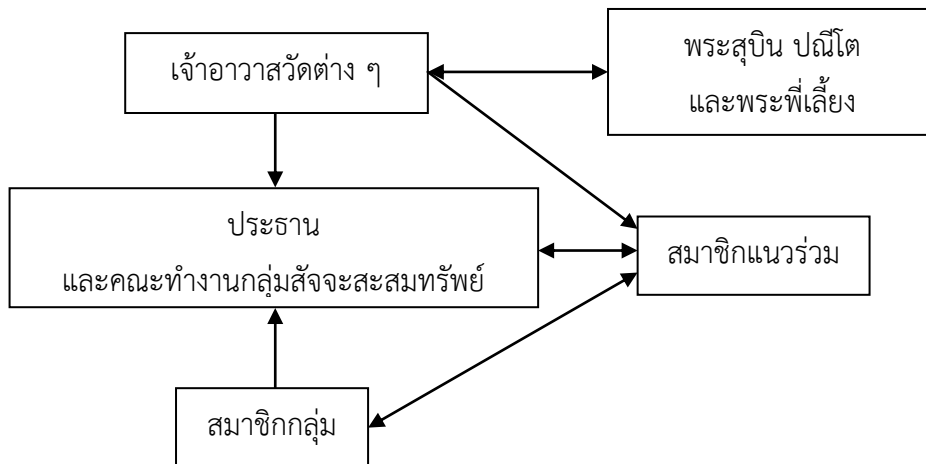

แผนภูมิที่ ๔.๓ รูปแบบการจัดความรู้และแผนการจัดการความรู้กลุ่มสัจจะสมทรัพย์

๔.๗ เงื่อนไขเชิงบุคคล

เงื่อนไขเชิงบุคคล คือความรู้ในเงื่อนไขเชิงบุคคลที่สัมพันธ์กับพระสงฆ์และกลุ่มพระสงฆ์ ประธานและคณะกรรมการกลุ่ม สมาชิกส่วนใหญ่ สมาชิกกลุ่ม และพระพี่เลี้ยงติดตามการทำงานด้วยความเป็นผู้มีประสิทธิภาพ คุณภาพความรู้ สติปัญญาและทักษะ ความมีวินัยรู้รับผิดชอบ การ

รวมกลุ่มสร้างเครือข่ายเพื่อทำประโยชน์ให้กับท้องถิ่น ชุมชนและสังคม รวมไปถึงปราชญ์ชาวบ้าน พระภิกษุสามเณร ผู้นำทางจิตวิญญาณ ผู้นำชุมชน ดังแผนภูมิที่ ๔.๔ ดังนี้

แผนภูมิที่ ๔.๔ เจือไนเชิงบุคคล

ดังนั้นเอกลักษณ์ของกลุ่มและชุมชนในจังหวัดตราดเป็นการประชุมแบบเครือญาติ มีความสามัคคี โดยการร่วมคิด ร่วมมือ ร่วมทำ ร่วมพัฒนาและร่วมกันแก้ปัญหา การมีทุนทางสังคมที่เป็นนามธรรมอย่างสมบูรณ์และมีการผนวกรวมของทุนทางประชาสังคม สร้างชุมชนให้เข้มแข็งบริหารจัดการชุมชนของคนในท้องถิ่นร่วมกันเป็นเจ้าของ ชาวบ้านให้การร่วมมือเป็นอย่างดี โดยยึดเป้าหมายในการพัฒนาชีวิตเพื่อประโยชน์ปัจจุบัน (ทิฐฐัมมิกัตถะ) ประโยชน์เบื้องต้น (สัมปราคัตถะ) และประโยชน์สูงสุด (ปรมัตถะ) ซึ่งประโยชน์ทั้ง ๓ นี้ เรียกประโยชน์นี้ตามพระพุทธศาสนาว่า อัตถะ ๓ โดยมีรายละเอียดดังนี้

๑ ทิฐฐัมมิกัตถะ คือ ประโยชน์ปัจจุบัน โดยมีสุขภาพดี ครอบครัวดี พึ่งตนเองได้ในทางเศรษฐกิจ และเป็นที่ยอมรับนับถือในสังคม

๒ สัมปราคัตถะ คือประโยชน์เบื้องต้น ที่เป็นคุณค่าของชีวิต ซึ่งก่อให้เกิดความสุขล้าลึกภายใน โดยมีความอิมใจ ภูมิใจ สุขใจ มั่นใจในคุณธรรมความดี ความมีชีวิตที่สะอาดสุจริต มีคุณค่าเป็นประโยชน์

๓ ปรมัตถะ คือประโยชน์สูงสุด หมายถึงการมีปัญญารู้เท่าทันความจริง เข้าถึงธรรมชาติของโลก และชีวิต อันทำให้จิตใจเป็นอิสระ โดยการวางใจถูกต้องต่อสิ่งทั้งหลาย มีจิตใจเบิกบานผ่องใส สุขเกษมถึงสันติ

ดังนั้น ประโยชน์ทั้ง ๓ นี้ จึงเป็นเพียงหลักในประโยชน์ของการทำงานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ เพื่อความสำเร็จของชุมชนชาวสัจจะสะสมทรัพย์ ในจังหวัดตราด เท่านั้น ไม่สามารถที่จะคำนึงประโยชน์ส่วนตนได้เพียงอย่างเดียว จึงควรต้องใส่ใจในประโยชน์ของผู้อื่นและส่วนรวมด้วย

๔.๘ ประโยชน์ในทางพระพุทธศาสนา

ประโยชน์ในทางพระพุทธศาสนา เพื่อความเรียบร้อยดีงามของชาวพุทธในจังหวัดตราด เพื่อป้องกันความยุ่งยากุ่นวายอันอาจจะเกิดขึ้น ซึ่งได้เล็งเห็นถึงความสำคัญและประโยชน์ ของสังคหวัตถุ ๔ ได้ยึดเป็นหลักสำคัญในการพัฒนากลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ เป็นเครื่องมือให้บริสุทธิ์ คือ สรรวมตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ คือพัฒนาตนที่ชอบ พัฒนาคนที่ชอบ พัฒนางานที่ชอบ เลี้ยงชีพโดยทางชอบ บริโภคปัจจัยด้วยการพิจารณา คือการอบรมปัญญาที่เป็นการสำรavnนั้นก็คือการเจริญสติ ระลึกลักษณะของสภาพธรรมที่มีจริงในขณะนี้ ดังนั้นจึงอบรมปัญญาและศีลประการต่าง ๆ ก็ย่อมทำให้ถึงความสิ้นทุกข์ได้ ด้วยการระลึกลักษณะของสภาพธรรมที่มีจริงที่เป็นจริงได้ จากการฟังธรรมให้เข้าใจก่อน แล้วประพฤติปฏิบัติตาม เป็นการดำรงพระศาสนา ด้วยพระธรรมคำสอน และปฏิบัติตามพระธรรมกถึกให้คงอยู่แห่งพระศาสนาได้ทางหนึ่งหลักสำคัญอยู่ที่พุทธศาสนิกชนทั้งหลาย ต้องสร้างคุณธรรม และจริยธรรมให้บังเกิดในตน และการพัฒนาตน ให้มีคุณสมบัติของความเป็นชาวพุทธที่ดี โดยการพัฒนาคณะสมบัติพื้นฐานส่วนตน และได้ส่งเสริมให้เกิดประโยชน์ต่ออาชีพ การงาน ให้บรรลุตามเป้าหมายทำให้เข้าใจด้านศาสนธรรม และศาสนพิธี อย่างถูกต้อง

๔.๙ สรุปความสำคัญ

สรุปความสำคัญของการสื่อสารพุทธธรรมของพระสุบิน ปณีโต ผู้วิจัยได้ศึกษาการสื่อสารพุทธธรรมเพื่อพัฒนากลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในชีวิต การดำเนินชีวิตของแต่ละคนต้องดำเนินไปอย่างมีจุดหมาย มีคุณค่าต่อกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ต่อชุมชนพุทธศาสนิกชนในจังหวัดตราด การรักษา กาย ใจ ให้เรียบร้อย ยึดข้อปฏิบัติสำหรับควบคุม กายและวาจา ให้ตั้งอยู่ในความดีงาม การรักษาปกติตามระเบียบวินัย ปกติมารยาทที่สะอาดปราศจากโทษเพราะสังคหวัตถุ ๔ เป็นสิ่งสำคัญที่ควรจะมีก่อน การทำให้เพิ่มพูนขึ้น ทำให้กล้าแข็งขึ้น ฝึกอบรม ซึ่งในการที่จะครองตน ให้ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายได้นั้น มีความจำเป็นที่จะต้องปฏิบัติตามหลักธรรมทั้ง ๔ นี้ให้เจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไป สังคหวัตถุ ๔ เป็นประเด็นของการสื่อสารพุทธธรรมเพื่อพัฒนากลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ประโยชน์ต่อตน ในการพัฒนาชีวิตเป็นการคำนึงถึงประโยชน์สุข และความดีงามในการอยู่ร่วมกัน ของชุมชนชาวพุทธของการพัฒนากลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ในจังหวัดตราด ประโยชน์ต่อสังคมคือ ได้นำพาพุทธศาสนิกชนให้สามารถพัฒนาตนเองได้ตามฐานะ ด้วยอาศัยหลักธรรม ที่พระธรรมกถึกท่านได้สั่งสอน และอบรมในโอกาสต่าง ๆ กัน และได้ส่งเสริมให้เกิดประโยชน์ต่ออาชีพ การงาน หน้าที่ที่ปฏิบัติอยู่นั้น ให้บรรลุตามเป้าหมายของตนต่อครอบครัว หมู่บ้านและพุทธศาสนิกชนในจังหวัดตราด โดยการปลูกฝังศรัทธา ความเชื่อมั่นในพระพุทธศาสนาจะนำความสุขมาสู่ชุมชน ให้ความช่วยเหลือกันด้วยจิตเมตตาต่อกัน แก้ไขปัญหาร่วมกัน ดำเนินชีวิตด้วยความไม่ประมาท พึ่งพากันได้ทั้งทางกายและทางจิตใจ ร่วมกันพัฒนาท้องถิ่น ทั้งหมู่บ้าน ชุมชน เกิดสามัคคีธรรม ความเป็นปึกแผ่นของการพัฒนากลุ่มสัจจะสะสม

ทรัพย์ และชุมชนชาวพุทธในจังหวัดตราด ผู้วิจัยได้ข้อสรุปในการพัฒนารูปแบบการบริหารกลุ่มสัจจะ
สะสมทรัพย์ ในจังหวัดตราด ด้วยสังคหวัตถุ ๔ เพื่อพัฒนารูปแบบใหม่ที่ได้มาปรับใช้ในพัฒนากลุ่ม
สัจจะสะสมทรัพย์ ให้เป็นรูปธรรม มั่นคงถาวรสืบต่อไป

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ผ่านงานสังคมสงเคราะห์:กรณีศึกษา กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ จังหวัดตราด” เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีวัตถุประสงค์การวิจัย ๓ ประการคือ ๑ เพื่อศึกษาแนวคิดรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านงานสังคมสงเคราะห์ ๒ เพื่อศึกษาภูมิหลัง บริบท แนวคิด และกรอบการทำงานของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ จังหวัดตราด ๓ เพื่อวิเคราะห์รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านงานสังคมสงเคราะห์ของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ จังหวัดตราด

แนวคิดรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านงานสังคมสงเคราะห์ ภูมิหลัง บริบท แนวคิด และกรอบการทำงานของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์จังหวัดตราด และวิเคราะห์รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านงานสังคมสงเคราะห์ของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ จังหวัดตราด พบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ผ่านงานสังคมสงเคราะห์ ของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ จังหวัดตราด ได้ข้อสรุป

ผลการศึกษารูปแบบกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเองของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ จะต้องสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน และพยายามกระตุ้นติดตามผลการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง โดยผ่านสื่อการประชุมประจำเดือนการประชุมประจำปี และการประชุมสิ้นปีโดยสมบูรณ์ การเสริมประสบการณ์ในลักษณะการพัฒนาศักยภาพให้กับกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ให้เป็นไปตามความต้องการ และแผนอุดมการณ์เป้าหมายร่วมกันซึ่งต้องมียอดประกอบ ๒ องค์ประกอบ คือองค์ประกอบภายใน และองค์ประกอบภายนอกกลุ่ม ที่เชื่อมโยงให้เกิดการทำงานอย่างเป็นระบบมีเครือข่ายร่วมพลังเชิงสร้างสรรค์ องค์ประกอบหลักใหญ่ภายในกลุ่มก็คือจัดการที่โปร่งใส การทำงานเป็นทีม การวางแผนแบบมีส่วนร่วม รวมถึงองค์ประกอบภายนอกกลุ่มที่สำคัญก็คือ การประชาสัมพันธ์สื่อสารและการถ่ายทอด ๒ การพัฒนาชุมชนและเครือข่าย ๓ เทคนิคและคุณภาพการบริหาร ๔ การจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ๕ เศรษฐกิจพึ่งตนเอง ๖ เทคนิคเฉพาะเรื่องเขียนโครงการ การส่งเสริมสนับสนุนให้กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ได้วิเคราะห์สถานการณ์ปัญหาให้รู้จักตนเอง นำไปสู่การจัดทำแผนปฏิบัติงาน ปรับปรุงพัฒนาติดตามตรวจสอบ นำไปสู่การปฏิบัติจริง การเกิดปัญหา จะเห็นได้ว่าการก่อเกิดองค์การการเงิน กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ได้รับแรงผลักดัน และกระตุ้นจากสภาพทางเศรษฐกิจของชุมชนเป็นหลัก กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์แต่ละกลุ่มจะมีความแตกต่างกัน ตามโครงสร้าง

ของชุมชนหรือบริบทของแต่ละชุมชน ความแตกต่างนี้ จะเป็นตัวกำหนดลักษณะหรือโครงสร้างของกลุ่มสังคมที่จะเกิดขึ้น ภายใต้รูปแบบการดำเนินงานที่แตกต่างกันเช่นในชุมชนเมืองที่มีประชากรมากก็มีการเงินสะสมมาก มีผลประโยชน์ร่วมกันของสมาชิกมาก ตามลักษณะของขนาดความเข้มแข็งในลักษณะต่าง ๆ กันโดยสามารถกลายเป็นศูนย์กลางหรือโครงสร้างพื้นฐานของการพัฒนาแบบบูรณาการ ที่มีความสมดุลในด้านต่าง ๆ มีความมั่นคงและยั่งยืนโดยจะสามารถเป็นฐานรองรับหรือบรรเทาความรุนแรงของปัญหาต่าง ๆ ในสังคมและชุมชนได้ในยุคปัจจุบัน

ดังนั้น ตระหนักถึงความสามารถของกลุ่มสังคมที่จะสามารถดำเนินการในกิจกรรมหลักมีการให้สินเชื่อให้กลุ่มอื่นกู้ยืม เป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มของสมาชิกที่แตกต่างกัน กองทุนฌาปนกิจเป็นการสร้างสวัสดิการ เพื่อไม่ให้ญาติพี่น้องที่ยังมีชีวิตอยู่ต้องเดือดร้อนเมื่อสมาชิกเสียชีวิต โดยจะมีกองทุนช่วยเหลือเพื่อแบ่งเบาภาระของญาติพี่น้อง สวัสดิการเป็นการสร้างรายได้ให้เกิดแก่กลุ่มด้วยการใช้ที่ดินว่างเปล่า สาธารณประโยชน์ร่วมกันของชุมชน ที่ดินเป็นทรัพย์สินของกลุ่มปลูกป่าชนิดต่าง ๆ เพื่อให้เกิดรายได้พร้อมทั้งเป็นกิจกรรม ที่สามารถกระตุ้นให้สมาชิกได้เกิดแนวคิดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม กองทุนพัฒนาเป็นกองทุนที่ช่วยหนุนส่งเสริมในการพัฒนาสังคมในด้านต่าง ๆ เช่นกองทุนการศึกษา ตลาดนัดชุมชนเป็นกิจกรรมหลังจากประชุมหารือพบปะตามวาระและโอกาสต่าง ๆ ได้มีการจัดเตรียมให้มีการนำสินค้าที่มีอยู่ของแต่ละกลุ่มหรือพ่อค้าแม่ค้ามาจำหน่ายสินค้าในราคาถูกกว่าท้องตลาด การทำบุญอินทรีเยลัสกรรมที่จะช่วยลดค่าใช้จ่ายในการซื้อปุ๋ยตามท้องตลาดทั่วไปของสมาชิกกลุ่ม ทำบุญวันละ ๑ บาท เป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นตามแนวคิดของพระอาจารย์สุบิน ปณีโต ที่ว่าประชาชนในสมัยปัจจุบันมีภาระหน้าที่เพิ่มมากขึ้น จนไม่สามารถเข้าวัดทำบุญได้ทุกวัน ท่านจึงแนะนำให้หยอดเหรียญใส่กระปุกออมสินวันละ ๑ บาท พอครบ ๑ ปี จึงนำไปถวายวัดสักครั้งหนึ่ง

จึงกล่าวได้ว่า การดำเนินการขององค์กรกลุ่มสังคมที่จะแต่ละกลุ่ม จะมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลมากน้อยเพียงใด ย่อมขึ้นอยู่กับสิ่งนั้นก็คือ ทุนทางสังคม ผู้นำวิธีการดำเนินการศึกษาของกลุ่ม การขยายกลุ่มการจัดองค์กร เครือข่ายวิธีการประชุมการจัดการทางการเงินและการบัญชี การจัดสวัสดิการ ผลงานที่ได้คือผลงานในระดับบุคคลที่เกี่ยวกับหนี้สินความแตกแยกในการทำมาหากิน ผลงานในระดับกลุ่มที่เกี่ยวกับการจัดสวัสดิการอย่างหลากหลายและครอบคลุม

เมื่อกล่าวในพระธรรมเทศนาทั้งหลายในส่วนของพระพุทธเจ้า กล่าวคือถ้อยที่ทรงตรัสออกมานั้น เรียกว่า พุทธพจน์ ซึ่งประกอบด้วย คำสั่งและคำสอนนั้น การเผยแผ่คำสั่งและคำสอนของพระพุทธองค์ จึงเป็นการนำวิธีการสังคมสงเคราะห์ของพระพุทธองค์มาถ่ายทอดอีกต่อหนึ่ง ถือเป็นจัดการความรู้ (Knowledge management) ของพุทธบริษัท ซึ่งพุทธพจน์ที่ตรัสออกมาล้วนเป็นไปเพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความต่อมหาชน และเพื่ออนุเคราะห์ต่อโลกทั้งสิ้น พระสงฆ์หรือ

บุคลากรทางศาสนา ผู้ทำหน้าที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคปัจจุบัน ก็ล้วนแต่ทำหน้าที่เพื่อจุดหมายทั้ง ๓ คือ ๑ เพื่อประโยชน์ ทั้งระดับปัจจุบันหรือในโลกนี้ ระดับอนาคตหรือในโลกหน้า และระดับสูงสุดหรือนิพพาน ๒ เพื่อเกื้อกูล และ ๓ เพื่อความสุข ทั้งสิ้น

อนึ่ง การประยุกต์ใช้รูปแบบ เทคนิค กุศโลบาย ลีลา วิธีการในการสอนหรือการสังคมสงเคราะห์ของพระพุทธเจ้าในประเด็นดังกล่าวมาแล้วที่เหลืข้างต้น นั้น ผู้รวบรวมเรียบเรียงเข้าใจว่าเมื่อก้าวโดยภาพรวมแล้ว พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา ทั้งในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต ผู้ทำหน้าที่ในการสังคมสงเคราะห์ด้วยการให้ธรรมทาน ล้วนแต่ต้องอิงอาศัยหลักการ จุดมุ่งหมาย รูปแบบ เทคนิค กุศโลบาย ลีลา และวิธีการในการสังคมสงเคราะห์จากต้นแบบคือพระพุทธเจ้าทั้งสิ้น โดยพระสงฆ์ได้ประยุกต์พุทธกิจนั้น (แม้จะเทียบเคียงพระพุทธองค์ไม่ได้) มาเป็นสังฆกิจ ซึ่งการทำหน้าที่ของพระสงฆ์และพุทธศาสนิกชน ผู้มีความเคารพศรัทธาในพระรัตนตรัย เชื่อว่ามีส่วนในการสืบสานทายาทด้วยการศึกษา ปฏิบัติ และการเผยแผ่ในวิถีชีวิตมาเป็นประจำอยู่แล้ว นับจากอดีตจวบจนกระทั่งถึงปัจจุบัน

พระพุทธเจ้าในฐานะนักสังคมสงเคราะห์ หากพิจารณาไปที่ “พุทธกิจ” อันเป็นพันธกิจที่พระพุทธองค์ทรงมีต่อเทวดาและมนุษย์ทั้งหลายนั้น และส่งผลให้เกิดพุทธจริยานั้น จะพบว่า การปฏิบัติหน้าที่ในความเป็นพระพุทธเจ้า พระพุทธองค์ต้องอาศัยพระมหากรุณาธิคุณ ในการทำหน้าที่ยังประโยชน์ ความเกื้อกูล ความสุขให้เกิดขึ้นแก่มหาชน และอนุเคราะห์ต่อโลก อันเป็นงานการสังคมสงเคราะห์ที่ยิ่งใหญ่ ตามที่ปรากฏในปัจจุบัน และนอกจากจะทรงมีพระมหากรุณาธิคุณอย่างยิ่งแล้ว พระพุทธองค์ก็ยังต้องทรงใช้พระปัญญาธิคุณ ในการปฏิบัติหน้าที่อย่างยิ่ง จึงส่งผลให้การประกาศพระศาสนา สามารถประดิษฐานพระพุทธศาสนาได้สำเร็จอย่างรวดเร็ว ด้วยการใช้ธรรมทานให้การสังคมสงเคราะห์แก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลายเพื่อให้ช่วยตนเองได้ กล่าวคือการพ้นไปจากทุกข์ในวัฏฏสงสาร ซึ่งถือว่าการกระทำที่สูงส่งยิ่ง จนพระพุทธองค์ได้รับการยกย่องว่า เป็นครูของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย

อย่างไรก็ตามจากการศึกษาภูมิหลัง บริบท แนวคิด และกรอบการทำงานของกลุ่มสังฆะสมถ์พหุปัจจัยจังหวัดตราด สามารถสรุปประเด็นสำคัญได้ ๕ ประการ คือ

๑ การเริ่มต้นจากการแก้ปัญหาที่ “คน” การแก้ปัญหาที่ตัวบุคคลในด้านต่าง ๆ ทั้งที่เป็นสมาชิกและผู้ด้อยโอกาส โดยใช้คุณธรรมทางศาสนาและวัฒนธรรมดั้งเดิมเป็นการแก้ปัญหา ภายนอกและยกระดับจิตใจไปพร้อม ๆ กัน เปรียบเสมือนการสร้างเสาเข็มแต่ละต้นให้แข็งแรง

๒ การใช้ “กลุ่ม” เป็นหลัก การแก้ไขปัญหโดยใช้กลุ่มเป็นหลัก ทำให้เกิดการระดมพลังการมีส่วนร่วม การอยู่ร่วมกันอย่างสันติ และเรียนรู้ที่จะเติบโตพัฒนาไปพร้อม ๆ กันมีส่วนช่วยลดช่องว่างทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม เปรียบเสมือนการนำเสาเข็มที่แข็งแรงปักลงในดินแล้วเทคอนกรีตเป็นฐานของชุมชน

๓ การดำเนินการเป็นขั้นตอน มีการดำเนินการจากตัวบุคคล (การออม การกู้ยืม สวัสดิการ ฯลฯ) ไปสู่กลุ่ม (กองทุนกู้ยืม กองทุนสวัสดิการ กองทุนร้านค้า กองทุนผลิตปุ๋ยจุลินทรีย์ ฯลฯ) เปรียบเสมือนการขึ้นโครงสร้างเป็นส่วนต่าง ๆ ของอาคารจากรากฐานที่แข็งแรงแล้ว

๔ การเชื่อมต่อเครือข่ายต่าง ๆ ในจังหวัด ทั้งเครือข่ายการออม เครือข่ายร้านค้า เครือข่ายการผลิต เช่น ปุ๋ยจุลินทรีย์ ฯลฯ เปรียบเสมือนการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างอาคารต่าง ๆ เพื่อให้สามารถดำรงอยู่และพึ่งพากันได้

๕ การขยายเครือข่ายไปสู่จังหวัดอื่น ซึ่งขณะนี้ดำเนินการไปในระดับแลกเปลี่ยนแนวคิด ข่าวดารข้อมูล แต่ยังไม่ถึงระดับกิจกรรม หากสามารถขยายไปตามขั้นตอนและเชื่อมต่อกันได้อย่างเหมาะสมแล้ว ก็จะนำไปสู่สังคมมีคุณภาพ เข้มแข็ง และสันติสุขระดับประเทศได้

การเผยแพร่หลักธรรมที่ส่งเสริมการพัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิตของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ แนวทางวิธีการดำเนินงานแบบแผนการปฏิบัติพัฒนากลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ซึ่งเป็นกระบวนการพัฒนามนุษย์ของพระอาจารย์สุบิน ปณีโต แบ่งออกเป็น ๔ ประการ คือ

๑ การสร้างเครื่องมือในการรวมคนในหมู่บ้านในชุมชนของท่าน การก่อตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ฯ เป็นเครื่องมือในการรวมคนของท่านให้เป็นเสาหลักของการปฏิบัติงานดำเนินงาน

๒ การสร้างศรัทธาในตัวท่านให้เป็นที่ยอมรับของคนในชุมชนใช้ทุนทางสังคม คือ ข้อวัตรปฏิบัติของท่านที่เป็นที่น่าเลื่อมใส ศรัทธา และความจริงใจของท่านที่อยากจะช่วยให้คนในชุมชนพ้นจากความทุกข์ ความยากจน และผลยังบวกกับทุนทางสังคมที่ชาวบ้านได้เคารพศรัทธาในตัวพระสงฆ์เป็นทุนเดิมอยู่แล้ว

๓ การนำหลักธรรมเข้าไปสอดแทรกในเครื่องมือ ให้เห็นหลักของการดำรงชีวิต การเดินทางสายกลาง การดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง ใช้หลักธรรมะหลากหลายอย่างในการสอนหลักธรรมที่เด่นชัด ได้แก่ ความมีเมตตาพรหมวิหารของท่านเป็นเบื้องต้น อันเป็นต้นทุน ที่จะโน้มน้าวสอนให้คนในชุมชนเชื่อและปฏิบัติตาม ด้วยการ พูดให้ฟัง ทำให้ดู อยู่ให้เห็น เย็นให้สัมผัส คือสิ่งที่ท่านตั้งใจให้ชาวบ้านนั้นปฏิบัติดีและปฏิบัติชอบตามท่าน แต่การสอนของท่านจะดูที่ความเหมาะสมกับสถานการณ์และสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง และเห็นผลเป็นรูปธรรมมากที่สุด

๔ การติดตามผลและประเมินผล เพราะไม่ว่าจะใช้วิธีการใดก็ตามสุดท้ายก็ต้องติดตามผลของการปฏิบัติและประเมินผลของการปฏิบัติ เพื่อให้ทราบถึงความก้าวหน้าความเป็นไปของงานว่าจะสำเร็จหรือไม่ มีข้อบกพร่อง ต้องแก้ไขตรงไหนบ้าง เป็นต้น โดยที่ท่านใช้ระบบคุณธรรมเป็นเครื่องมือวัดในการพัฒนาของคน ของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์

ในบริบทของกระบวนการจัดการความรู้ในกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ในด้านความชัดรู้แจ้ง ความรู้ลึก ด้วยการปลูกถ่ายจิตสำนึกให้ชาวบ้านรวมตัวกัน ตามกระบวนการจัดการความรู้และสะสมประสบการณ์ มีการแสวงหาความรู้เพื่อพัฒนาคุณธรรมครบวงจร พิจารณาให้เข้ากับบริบทของ

สมาชิกเป็นสำคัญด้วยการยกระดับความรู้ในการดำเนินกิจกรรมหลัก ด้านการส่งเงินกู้ สวัสดิการ กองทุนเมตตาธรรมทำบุญวันละ ๑ บาท การร่วมกันสร้างสรรค์ความรู้ด้วยการวิเคราะห์และสกัดความรู้ทั้งจากความรู้เดิมที่มีอยู่แล้ว และความรู้ใหม่ที่ได้จากการเสาะแสวงหา รวมถึงความรู้ที่ได้จากการสร้าง การพัฒนาความรู้ที่ได้จากผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน อย่างเช่นกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์บ้านท้ายวัง ได้มีการวิเคราะห์สกัดความรู้ด้วยการพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรมที่สุด มีการประยุกต์ใช้ทุนทางสังคม มาปรับใช้ในการบริหารจัดการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยภาพรวมพบว่า แบบแผนการเผยแพร่หลักธรรมของพระอาจารย์ สุนิ ปณฺโฑ โดยใช้หลักพุทธธรรมเข้าไปสอดแทรก เข้าไปซึมซับ ปลุกฝังจิตสำนึกให้คนในชุมชนนั้น ทำให้ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น คนในชุมชนสามารถชำระหนี้สินได้ อัตราการกู้ยืมลดลง สวัสดิการของกลุ่มก็สามารถนำมาใช้สอย เก็บออม หรือทำการลงทุน มีทั้งการเปลี่ยนแปลงทางด้านความเชื่อศรัทธา ความสามัคคี การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน การช่วยเหลือแบ่งปันซึ่งกันและกัน ความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ความรับผิดชอบต่อตัวเอง ต่อผู้อื่น และต่อสังคม การรู้จักใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่า ซึ่งการเปลี่ยนแปลงนั้น เป็นผลมาจากที่พระอาจารย์สุนิ ได้กำหนดโครงสร้าง กฎระเบียบต่างๆ ร่วมกับคนในชุมชน นำไปสู่แนวทางในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ร่วมกันทำให้กลุ่มมีความยั่งยืน และเกิดเป็นระบบวัฒนธรรมที่รับรู้และรับทราบเกิดขึ้นในชุมชนโดยอัตโนมัติ

ดังนั้น รูปแบบกระบวนการจัดการความรู้ของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ จึงเป็นรูปแบบที่มีการพัฒนาขึ้นแบบไม่รู้จบ ทำให้มีการพัฒนาขึ้นไปเรื่อย ๆ มีการปรับตัวตามความเปลี่ยนแปลงของสังคมและเทคโนโลยีในสมัยปัจจุบัน ส่งผลต่อความสำเร็จในการปฏิบัติงาน มีการวางแผน การกำหนดกิจกรรม ที่มีลักษณะตอบสนองต่อความต้องการของสมาชิกกลุ่ม มีการกำหนดเป้าหมาย ขั้นตอนการดำเนินงาน ระยะเวลาในการดำเนินงานมีคณะกรรมการ มีเงินทุนที่นำมาใช้เพียงพอ มีกฎ กติกา ระเบียบ เงื่อนไข เมื่อประสบปัญหาหรืออุปสรรค คณะกรรมการกลุ่มจะประชุมปรึกษาหารือกันเพื่อหาแนวทางแก้ไขจนสำเร็จ

๕.๒ อภิปรายผล

การประเมินความสำเร็จในการศึกษารูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ผ่านงานสังคม สงเคราะห์:กรณีศึกษากลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ จังหวัดตราด จากการวิจัยพบว่า การนำขั้นตอนการจัดการความรู้มาใช้ในการพัฒนากลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ การใช้ประโยชน์จากความรู้ในการตัดสินใจ แก้ไขปัญหาและพัฒนา มีการปรับปรุงความรู้ที่มีอยู่ให้ทันต่อเหตุการณ์ปัจจุบัน เพื่อนำความรู้มาใช้ สนับสนุน ส่งเสริมใช้ประโยชน์และแก้ปัญหา เพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Efficiency) และประสิทธิผล (effective) องค์ประกอบหลักคือบุคลากร ของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ต้องตระหนักในคุณค่าและความจำเป็นของการจัดการความรู้ ด้วยการให้ความร่วมมือในการทำ

กิจกรรมต่าง ๆ ในการแลกเปลี่ยนความรู้ การใช้ความรู้ เพราะต้องใช้ระยะเวลาในการศึกษาที่ยาวนาน

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ผ่านงานสังคมสงเคราะห์: กรณีศึกษากลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ จังหวัดตราด” ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ในงานวิจัยนี้ แสดงให้เห็นถึงบทบาทและกระบวนการของพระสงฆ์ที่สามารถเข้ามาช่วยแก้ปัญหาและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ได้ และมีส่วนทำให้ระบบเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนประสบความสำเร็จได้เป็นอย่างดี

ดังนั้น รัฐบาล(สภานิติบัญญัติแห่งชาติ สนช.)และผู้มีอำนาจที่เกี่ยวข้อง ควรมีนโยบายร่วมกันเพื่อช่วยเหลือ ส่งเสริม และสนับสนุนพระสงฆ์กลุ่มนี้ คือ จัดให้มีการอบรมความรู้ทางด้านเศรษฐกิจ โดยเฉพาะแนวคิดของพระอาจารย์สุบิน ปณีโต และแก่พระสงฆ์ทั่วไป เพื่อท่านจะได้นำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในชุมชนของตนเอง อันมีผลต่อการพัฒนาคนในประเทศ และควรตีแผ่บทบาทในส่วนนี้ เพื่อสร้างความเข้าใจให้กับสังคม ซึ่ง (สภานิติบัญญัติแห่งชาติ สนช.) ควรจัดหลักสูตร การเรียนการสอน เป็นการช่วยเหลือให้สังคมพ้นทุกข์อย่างเป็นรูปธรรมอีกทาง เพราะแนวทางรูปแบบนี้เป็นรูปแบบแนวทางที่พระสงฆ์ จะทำให้กลุ่มศาสนิกชนไม่สับสนในบริบทของตนเอง ที่มีกลุ่มมั่งมั่งทำลายพระศาสนาอย่างที่เป็นอยู่

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเพื่อนำไปปฏิบัติ

บทบาทในการพัฒนามนุษย์ของพระสงฆ์ผ่านกิจกรรมทางเศรษฐกิจของชุมชนในปัจจุบันยังมีอยู่น้อยมาก เมื่อเทียบกับอัตราส่วนของพระสงฆ์ทั่วประเทศ เพราะฉะนั้น หากผู้ที่ต้องการศึกษาหรือวิจัยต่อเนื่องจากเรื่องนี้ ควรทำการศึกษาเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคที่เป็นข้อจำกัดที่ทำให้พระสงฆ์ส่วนมากไม่ได้มีบทบาทในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ด้วยการเข้าไปช่วยเหลือส่งเสริมกิจกรรมทางเศรษฐกิจชุมชน เหมือนกับพระอาจารย์สุบิน ปณีโต หรือมีก็น้อย จึงขอเสนอแนะให้ผู้มีความสนใจ ทำวิจัยในส่วนนี้ อันจะเป็นวิทยาทาน และการได้ช่วยเหลือพระพุทธศาสนา ช่วยเหลือพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีศักยภาพ ควบคู่กันไปกับสังคมไทยต่อไป

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

หากมีการวิจัยเกี่ยวกับการศึกษารูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ผ่านงานสังคมสงเคราะห์:กรณีศึกษากลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ จังหวัดตราด ศึกษาวิเคราะห์แบบแผนการเผยแผ่กิจกรรมในครั้งต่อไป ผู้วิจัยขอเสนอแนะการดำเนินการวิจัยในลักษณะดังต่อไปนี้

๑. ควรมีการศึกษา การประยุกต์ใช้กิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ที่นำมาใช้ในการบริหารจัดการ กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์พัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต จังหวัดตราด

๒. ควรมีการศึกษารูปแบบวิธีการอื่น ๆ เช่นกลยุทธ์การเผยแผ่ ยุทธศาสตร์การเผยแผ่ ศาสตร์และศิลปะการเผยแผ่เป็นต้น มาใช้ร่วมกับการศึกษาการเผยแผ่พุทธธรรม

๓. ควรมีการศึกษาและพัฒนาารูปแบบการสร้างเครือข่ายของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ รวมถึงการประเมินผลของการสร้างเครือข่ายกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย :

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาเทปิฎก ๒๕๐๐, กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๐๐.

_____. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

_____. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (ซีดี-รอม). กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ :

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). การพัฒนาที่ยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร: โกมลคีมทอง, ๒๕๓๑.

พระธรรมโกศาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ). พรหมวิหารธรรม ๔. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภาสำนักบันลือธรรม, ๒๕๕๒.

พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). มณีแห่งปัญญา. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม, มปป.

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). การเผยแผ่เชิงรุก. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). พุทธวิธีในการสอน. กรุงเทพมหานคร : บริษัทสหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๑.

พระครูวิจิตรธรรมโกศล. รวมปาฐกถายอดฮิต, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เลี้ยงช้าง, ๒๕๒๗.

พระพิพิธธรรมสุนทร (สุนทร ญาณสุนทร). คม ชัด ลึก เล่ม ๒. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เลี้ยงช้าง, ๒๕๔๗.

พระสุธีวรญาณ (ณรงค์ จิตฺตโสภณ). พุทธศาสตร์บริหารศาสนวิชาการ. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุขภาพใจ, ๒๕๔๙.

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปณฺโณ). คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการ พระศาสนา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

ประเวศ วะสี. **พระสงฆ์กับการรู้เท่าทันสังคม**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน, ๒๕๔๐.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น. **คู่มืออบรมนักเทศน์**. ขอนแก่น : หจก. โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา, ๒๕๔๕.

พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต). **พุทธวิธีในการสอน**. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร : บริษัท โอเอ็นจี การพิมพ์ จำกัด, ๒๕๔๒.

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต). **หนังสือ “เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ buddhist economics”** คณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ, กันยายน ๒๕๓๗.

พระสุบิน ปณีโต. **สังฆะสะสมทรัพย์ : สะสมทุนสังคม**. หนังสือชุดประชาสังคมลำดับที่ ๑๐. กรุงเทพมหานคร : สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, ๒๕๔๑.

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) ป.ธ. ๙ ราชบัณฑิต. **พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุด คำวัด**. วัดราชโอรสาราม. กรุงเทพมหานคร, ๒๕๔๘.

พิสิฐ เจริญสุข. **คู่มือการเผยแผ่พระพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๓๙.

พัชรี เขยจรรยา และคณะ. **แนวคิดหลักนิเทศศาสตร์**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : ข้าวฟ่าง, ๒๕๓๘.

ราชกิจจานุเบกษา ๒๙ ก. ๒ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๕๕.

. ประกาศสำนักสั่งหมายก เรื่อง **กำหนดพิธีอาสารพบูชา**. เล่ม ๗๕, ตอน ๕๗, ๒๙ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๐๑.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน**. กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๒๕.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒**. กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์, ๒๕๔๖.

วรรณวี ลิ้มธรรมรงค์. **“เครือข่ายกลุ่มสังฆะสมทรัพย์จังหวัดตราด”**. รายงานการวิจัย.

วรวิมล รักดีบุรุษ. **ศิลปะการใช้ภาษาเพื่องานนิเทศศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร : ทริปเพิ้ล เอ็ดดูเคชั่น, ๒๕๕๒.

วศิน อินทสระ และ ไชย ฦ พล. **พุทธศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์และกลยุทธการประกาศธรรมสู่โลกกว้าง**. กรุงเทพมหานคร : สถาบันธรรมาธิปไตย, ๒๕๓๗.

สนธิ ศรีสำแดง. **พระพุทธศาสนา : กระบวนทัศน์ใหม่**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

สสัน ศุวตรวรคุณ. **เครือข่ายองค์กรการเงินชุมชนพื้นความเข้มแข็งจากรากฐาน**. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, ๒๕๕๑.

สุชีพ ปุญญานุภาพ. **ศาสนาเปรียบเทียบ**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคาแหง, ๒๕๒๔.

สุรัตน์ ตรีสกุล. **หลักการนิเทศศาสตร์**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์หนังสือมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, ๒๕๕๐.

สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า. **คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐.

แสง จันทร์งาม. **วิธีสอนของพระพุทธเจ้า**. กรุงเทพมหานคร : กมลการพิมพ์, ๒๕๒๖.

(๒) วิทยานิพนธ์ :

กำธร อ่อนอินทร์. “พุทธศาสนากับความสำเร็จในการบริหารกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ : กรณีศึกษาเฉพาะอำเภอเมือง จังหวัดตราด”. **วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต** บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๕.

ชินรัตน์ ขุนณรงค์. กิจกรรมต่อยอดกับการสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต บ้านหนองน้ำจืด ตำบลท่าพริก อำเภอเมือง จังหวัดตราด. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต** สาขาชนบทศึกษาและการพัฒนา สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๕.

ณภัทร ประภาสชาติ. รูปแบบการประเมินตนเองของเครือข่ายกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต จังหวัดตราด. **ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต** สาขาวิชาประชากรศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๖.

ทวีวัฒนา ทนคุ้มทอง. การศึกษาวิเคราะห์วิธีการเผยแผ่และสื่อสารธรรมของแม่ชีคันสนีย์ เสถียรสุด. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต** สาขาวิชาพุทธศาสตร์และศิลปะแห่งชีวิต บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

พระครูมงคลปัญญากร. “วิเคราะห์สังคหวัตถุ ๔ กับงานสังคมสงเคราะห์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท”. **สารนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙, หน้า ๑๔.

พระมหาธรรมรัต อริยธมโม และคณะ. “ปัจจัยที่มีผลต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครศรีธรรมราช”. **รายงานการวิจัย** : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช. ๒๕๕๐.

พระมหาบุญไทย ยโสธโร (ภูมะละ). “การศึกษาการเผยแผ่พุทธธรรมของพระเทพวงศาจารย์ (คุณ ขนดีโก)”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต** สาขาวิชาธรรมนิเทศ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

พระมหาแผน ธมมเมธี (ศรีอภัย). “ศึกษารูปแบบและวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของพันเอกปิ่น มุกข์ก้นต์”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต** สาขาวิชาธรรมนิเทศ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

พระมหาศักดิ์พิชิต ฐานสิทโธ (ชัยดี). “ศึกษาบทบาทการเผยแผ่พุทธธรรมของพระวิสุทธาธิบดี (วีระ ภาทจารี)”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต** สาขาวิชาธรรมนิเทศ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙.

พระมหาอนันต์ ชยเสน (บรรจบ พุดชา). “การศึกษางานการเผยแผ่ของสมเด็จพระธีรญาณมุนี (ธีร์ ปุณณกมहाเถร)”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต** สาขาวิชาธรรมนิเทศ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

พระมหาอิศเรศ จิตจิตโต (สุขสวัสดิ์). “วิเคราะห์อวจนภาษาที่เป็นสื่อการสอนในพินนิทกาน”. **สารนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

_____. การสื่อสารธรรมเพื่อส่งเสริมความสำเร็จในการดำเนินชีวิตของชาวพุทธ. **สารนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘.

_____. วิเคราะห์การใช้ภาษาในการเผยแผ่พุทธธรรม. **สารนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘.

_____. รูปแบบการสื่อสารพุทธธรรมของพระธรรมกถึกเพื่อการพัฒนาชีวิตชาวพุทธในจังหวัดตราด. **ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘

พระปลัดสามารถ ธรรมธโร (ชีวะพฤษ). “บทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินทปญโญ)”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต** สาขาวิชาธรรมนิเทศ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

พระวุฒิกมล วุฑฒิกโร (พรหมพิมพ์). “ศึกษาเทคนิคและวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของพระราชวรมนี (ประยูร ธรรมจิตโต)”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต** สาขาวิชาธรรมนิเทศ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

พระมหารุ่งเพชร ขวนปญโญ (พัตทาป). “ศึกษารูปแบบและวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของพระธรรม
กิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต** สาขาวิชาธรรมนิเทศ
บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

พระมหาสัญญา ปญญาวิจิตโต (โปรงใจ). “ศึกษารูปแบบและแนวทางการเผยแผ่พุทธธรรมของพระ
ครูพิศาลธรรมโกศล”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต** สาขาธรรมนิเทศ บัณฑิต
วิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

พระมหาฉันทยา คนเจน. บทบาทพระสงฆ์ต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ผ่านกิจกรรมทางเศรษฐกิจ
ชุมชน กรณีศึกษา พระอาจารย์สุบิน ปณีโต. **ปริญาเศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต**
สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์การพัฒนามนุษย์ บัณฑิตวิทยาลัย :มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิ
โรฒ, ๒๕๕๕.

พระมหาสง่า พลสงคราม. การศึกษาเปรียบเทียบเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธกับเศรษฐกิจพอเพียงใน
สังคมไทย. **วิทยานิพนธ์ อ.ม.** ศาสนาเปรียบเทียบ บัณฑิตวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

พัชรี เขยจรรยา และคณะ. **แนวคิดหลักนิเทศศาสตร์**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : ข้าวฟ่าง,
๒๕๓๘.

ชินรัตน์ ขุนณรงค์. กิจกรรมต่อยอดกับการสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนา
คุณธรรมครบวงจรชีวิต บ้านหนองน้ำจืด ตำบลท่าพริก อำเภอเมือง จังหวัดตราด.
วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาชนบทศึกษาและการพัฒนา สำนักบัณฑิต
อาสาสมัคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๕.

ทวีวัฒนา ทุนคุ้มทอง. “การศึกษาวิเคราะห์การ เผยแผ่และสื่อสารธรรมของแม่ชีคันสนีย์ เสถียรสุด”.
ปริญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์และศิลปะแห่งชีวิต บัณฑิต
วิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

(๓) เอกสารและบทความในวารสาร :

ขวัญใจ รุจิเรข และคณะ. “สถาบันการเงินชุมชน แหล่งการเงินระดับรากหญ้า”. วารสารเพื่อการ
พัฒนาชนบท ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.). ๒๕๔๙.

ขัตติยา กรรณสูตร คณะกรรมการอุดมการณ์กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ฯ, ๒๕๔๔.

คณะกรรมการอุดมการณ์กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ฯ. **เอกสารประกอบการอบรมการจัดตั้งกลุ่มสัจจะ
สะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต**, ๒๕๔๖. (อัดสำเนา)

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). **ปาฐกถาธรรมเรื่อง เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ ๒, ๙** มีนาคม
๒๕๓๑.

ภิรม ภคเมธาวิ และคณะ. **โครงการวิจัยเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรการเงินชุมชน**.
กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๔.

รังสรรค์ ปิติปัญหา และคณะ. **ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของธุรกิจชุมชนในประเทศไทย** โครงการ
 ย่อยที่ ๖ สถานภาพและแนวทางในการพัฒนาเครือข่ายธุรกิจชุมชน. รายงานการวิจัย
 เสนอคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ท, ๒๕๔๓.

สุวิทย์ คุณกิตติ. **หลักการพัฒนากองทุนเป็นสถาบันการเงินชุมชน**. สำนักงานกองทุนหมู่บ้านและ
 ชุมชนเมืองแห่งชาติ, ๒๕๔๘. (อัดสำเนา).

สิทธิพัทธ์ เลิศศรีชัยนันท์. **“องค์กรการเงินชุมชนกับการพัฒนาที่ยั่งยืน”**. วารสารปัญญาวิวัฒน์,
 (๑๖ เมษายน ๒๕๕๖): ๑-๑๐

สัมภาษณ์พระอาจารย์สุบิน ปณีโต, ๔ พฤษภาคม ๒๕๕๘.

หน่วยจัดการความรู้องค์กรการเงินชุมชน มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์. **บทสังเคราะห์วิถีและพลังองค์กร
 การเงินชุมชน กรณีศึกษาองค์กรการเงินชุมชน ๗ กรณีในจังหวัดนครศรีธรรมราช**.
 กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๕๖.

พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **มณีแห่งปัญญา**, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภาและสถาบันบันลือ
 ธรรม, มปป.),

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **การพัฒนาที่ยั่งยืน**, (กรุงเทพมหานคร: โกมลคีมทอง, ๒๕๓๑)

พระมหาบุญไทย ยโสธโร (ภูมะละ), **“การศึกษาการเผยแผ่พุทธธรรมของพระเทพวงศาจารย์ (คุณ ขนดีโก)”**,
วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง
 กรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

พระมหาแผน ธรรมเมธี (ศรีอภัย). **“ศึกษารูปแบบและวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของพันเอกปิ่น มุกขนันต์”**,
วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
 วิทยาลัย, ๒๕๕๕)

พีรธร บุญยรัตน์. **การบริหารจัดการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เชิงพุทธภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจ
 พอเพียง วัดกรับพวงเหนือ ตำบลพรหมพิราม อำเภอพรหมพิราม จังหวัดพิษณุโลก**.
 บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๕๖.

ประเวศ วะสี, **วิถีมนุษย์ในศตวรรษที่ ๒๑ สู่ภาพภูมิใหม่แห่งการพัฒนา**, (กรุงเทพมหานคร:
 มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์, ๒๕๔๔)

(๓) ภาษาต่างประเทศ

Susan Kenny. **Developing Communities for the Future Community Development
 in Australia**. South Meibourne: Kin Kong Printing, 1999.

David Matthew, จากปัจเจกสู่สาธารณะ: กระบวนการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง, แปลโดย จิรวุฒิ
 เสนาคำ, กรุงเทพมหานคร: สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, ๒๕๔๗,

ภาคผนวก ก

แบบสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรื่อง

รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านงานสังคมสงเคราะห์:กรณีศึกษากลุ่มสัจจะสมทรัพย์
จังหวัดตราด

คำชี้แจง

๑. แบบสัมภาษณ์นี้ประกอบด้วยข้อคำถาม ๓ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ สัมภาษณ์สถานภาพผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ ๒ แบบสัมภาษณ์ชนิดปลายเปิด สัมภาษณ์เกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ผ่านงานสังคมสงเคราะห์

๑ หลักสังคหวัตถุ ๔

๒ หลักสัจจะและปัญญา

๒. ขอความกรุณาท่านได้ให้ข้อมูลและความคิดเห็นตามความเป็นจริง เพื่อประโยชน์ต่องานสังคมสงเคราะห์ ต่อไป ผู้วิจัยจะรักษาข้อมูลของท่านไว้เป็นความลับ และจะใช้ในการศึกษาค้นคว้าในครั้งนี้นี้เท่านั้น และขอขอบคุณในการให้ความร่วมมือมา ณ โอกาสนี้

ตอนที่ ๑ สัมภาษณ์สถานภาพผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน ☐ หน้าข้อความที่ตรงกับสภาพความเป็นจริงของท่าน

๑. ปัจจัยส่วนบุคคล

☐

เพศชาย

☐

เพศหญิง

๒. อายุ

☐

ต่ำกว่า ๓๐ ปี

☐

๓๐ - ๔๐ ปี

☐

๔๑ - ๕๑ ปี

☐

มากกว่า ๕๑ ปี

๓. ระดับการศึกษา

☐

ต่ำกว่าปริญญาตรี

☐

ปริญญาตรี

☐

สูงกว่าปริญญาตรี

☐

อื่น ๆ โปรดระบุ.....

๔. อาชีพ

☐ รับจ้าง/เกษตรกรรม	☐ ค้าขาย/ธุรกิจ
☐ รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ	☐ นักเรียน/นักศึกษา
☐ อื่น ๆ	

๕. รายได้เฉลี่ยต่อเดือน

☐ ต่ำกว่า ๕,๐๐๐ บาท	☐ ๕,๐๐๑ - ๑๐,๐๐๐ บาท
☐ ๑๐,๐๐๑ - ๕๐,๐๐๐ บาท	☐ ๕๐,๐๐๑ - ๒๐,๐๐๐ บาท
☐ ๒๐,๐๐๑ - ๒๕,๐๐๐ บาท	☐ มากกว่า ๒๕,๐๐๐ บาท

๖. ท่านเป็นสมาชิกกลุ่มใดในชุมชนของท่าน (ตอบได้หลายข้อ)

☐ กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์	☐ กลุ่มวัฒนธรรมชุมชน	☐ กลุ่มฌาปนกิจ
☐ กลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม	☐ กลุ่มผู้สูงอายุ	☐ อื่น ๆ.....

๗. ท่านมีตำแหน่งใด ในกลุ่ม/สมาชิก ของกลุ่ม

☐ ประธาน/รองประธาน	☐ กรรมการ
☐ สมาชิก	☐ อื่น ๆ.....

ตอนที่ ๒ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา ผ่านงานสังคมสงเคราะห์

- ท่านทำงานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มากี่ปี

.....

.....

- ท่านใช้หลักการใดในการพัฒนากลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์

.....

.....

- ท่านนำหลักพุทธธรรมข้อใดมาประยุกต์ใช้ในการทำงานของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์

.....

.....

- การทำงานภายใต้กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ เป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างไร

.....

.....

- กรอบการทำงานของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์กับการเผยแผ่พระพุทธศาสนามีแนวทางร่วมกันอย่างไร (ด้านการศึกษา, การดูแลสุขภาพ, การสร้างพลังชุมชน)

.....

.....

- รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนากับงานสังคมสงเคราะห์ของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในอนาคตจะเป็นอย่างไร

.....

.....

พระครูมงคลปัญญากร (สันตติ ปัญญาวุฒโท/วิสุทธิแพทย์)

นิสิตปริญญาเอก สาขาพระพุทธศาสนา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ภาคผนวก ข

หนังสือขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการศึกษาวิจัย
และหนังสือราชการขอสัมภาษณ์

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน บัณฑิตวิทยาลัย โทร ๐-๒๒๒๒-๐๖๘๐ ภายใน ๑๑๓๓.๑๑๒๗

ที่ ศธ ๖๑๐๑/ว ๑๑๔

วันที่ ๒๐ กันยายน ๒๕๕๙

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

เจริญพร รศ.ดร.สมาน งามสนิท

ด้วย พระบรมมงคลปัญญากร นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา
พระพุทธศาสนา แบบ ๒.๑ ภาคปกติ เลขประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๕๑๗๑ ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎี
นิพนธ์ เรื่อง “รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านงานสังคมสงเคราะห์ : กรณีศึกษากลุ่มสัจจะ
สะสมทรัพย์ จังหวัดตราด” ได้ออกแบบเครื่องมือวิจัยขึ้นมาใหม่ เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการวิจัยให้
สมบูรณ์ยิ่งขึ้น เพื่อความถูกต้องของเนื้อหาแบบสอบถาม จึงเห็นควรให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบและ
แก้ไขเครื่องมือวิจัย

เพื่อการนี้ บัณฑิตวิทยาลัยเห็นว่า ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ มีองค์ความรู้เกี่ยวกับงานวิจัย
สามารถให้คำแนะนำได้เป็นอย่างดี จึงเจริญพรเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบและแก้ไข
เครื่องมือวิจัย เพื่อความสมบูรณ์ในการทำวิจัยต่อไป

จึงเจริญพรมาเพื่อพิจารณาอนุเคราะห์

(พระมหาสมปর্ণ วุฑฒิกโร, ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ประสานงาน:

พระบรมมงคลปัญญากร โทร ๐๘๙-๙๒๒๑๙๑๑

๑ / ๒๐๑๕

ที่ ศธ ๖๑๐๑/ว ๑๑๗

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔

www.mcu.ac.th

๒๐ กันยายน ๒๕๕๙

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

เจริญพร ผศ.ดร.บุญทิวา ไชวศิริมณี

สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระบรมมงคลปัญญากร นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา
พระพุทธศาสนา แบบ ๒.๑ ภาคปกติ เลขประจำตัวนิต ๕๗๐๑๕๐๕๑๗๑ ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎี
นิพนธ์ เรื่อง “รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านงานสังคมสงเคราะห์ : กรณีศึกษากลุ่ม
สัจจะสะสมทรัพย์ จังหวัดตราด” ได้ออกแบบเครื่องมือวิจัยขึ้นมาใหม่ เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการทำ
วิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น เพื่อความถูกต้องของเนื้อหาแบบสอบถามจึงเห็นควรให้ทรงผู้คุณวุฒิตรวจสอบและ
แก้ไขเครื่องมือวิจัย

ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัยเห็นว่า ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ มีองค์ความรู้เกี่ยวกับงานวิจัยสามารถ
ให้คำแนะนำได้เป็นอย่างดี จึงเจริญพรเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบและแก้ไขเครื่องมือวิจัย เพื่อ
ความสมบูรณ์ในการทำวิจัยต่อไป

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์ และขออนุมัติขอคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

(พระมหาสมปnun วุฑฒิกโร, ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร./โทรสาร ๐-๒๒๒๒-๐๖๘๐

<http://gds.mcu.ac.th>, E-mail: grads@mcu.ac.th

ประสานงาน : พระมหาธนวุฒิ โชติธมโม โทร. ๐๘๗-๐๘๒๕๓๖๑

พระครูมงคลปัญญากร โทร ๐๘๙-๙๒๒๑๙๑๑

มร๐๐/๕๖

๒๑ ก.ย. ๕๙

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน บัณฑิตวิทยาลัย โทร ๐-๒๒๒๒-๐๖๘๐ ภายใน ๑๑๓๓.๑๑๒๗

ที่ ศธ ๖๑๐๑/ว ๑๑๔

วันที่ ๒๐ กันยายน ๒๕๕๙

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

เรียน พระมหาสุทิตย์ อาภากร, ดร. ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

ด้วย พระบรมมงคลปณฺญากร นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา แบบ ๒.๑ ภาคปกติ เลขประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๕๑๗๑ ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง “รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านงานสังคมสงเคราะห์ : กรณีศึกษากลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ จังหวัดตราด” ได้ออกแบบเครื่องมือวิจัยขึ้นมาใหม่ เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น เพื่อความถูกต้องของเนื้อหาแบบสอบถาม จึงเห็นควรให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบและแก้ไขเครื่องมือวิจัย

เพื่อการนี้ บัณฑิตวิทยาลัยเห็นว่า ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ มีองค์ความรู้เกี่ยวกับงานวิจัย สามารถให้คำแนะนำได้เป็นอย่างดี จึงเรียนเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบและแก้ไขเครื่องมือวิจัย เพื่อความสมบูรณ์ในการทำวิจัยต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์

(พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ประสานงาน:

พระบรมมงคลปณฺญากร โทร ๐๘๙-๙๒๒๑๙๑๑

๑๑/๑๒/๒๕๕๙

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน บัณฑิตวิทยาลัย โทร ๐-๒๒๒๒-๐๖๘๐ ภายใน ๑๑๓๓,๑๑๒๗

ที่ ศธ ๖๑๐๑/ว ๑๑๔

วันที่ ๒๐ กันยายน ๒๕๕๙

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

เจริญพร ดร.บุญเลิศ ไธสุ

ด้วย พระบรมมงคลปณิธาน นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา แบบ ๒.๑ ภาคปกติ เลขประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๕๑๗๑ ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง “รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านงานสังคมสงเคราะห์ : กรณีศึกษากลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ จังหวัดตราด” ได้ออกแบบเครื่องมือวิจัยขึ้นมาใหม่ เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น เพื่อความถูกต้องของเนื้อหาแบบสอบถาม จึงเห็นควรให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบและแก้ไขเครื่องมือวิจัย

เพื่อการนี้ บัณฑิตวิทยาลัยเห็นว่า ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ มีองค์ความรู้เกี่ยวกับงานวิจัย สามารถให้คำแนะนำได้เป็นอย่างดี จึงเจริญพรเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบและแก้ไขเครื่องมือวิจัย เพื่อความสมบูรณ์ในการทำวิจัยต่อไป

จึงเจริญพรมมาเพื่อพิจารณาอนุเคราะห์

ฉันคือผู้ทรงคุณวุฒิ
ขอรับทราบและ
ดำเนินการต่อไป

(พระมหาสมบุญ วุฑฒิโร, ดร.)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ประสานงาน:

พระบรมมงคลปณิธาน โทร ๐๘๙-๙๒๒๑๙๑๑

ที่ ศธ ๖๑๐๑/ว ๑๑๗

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
 โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
 www.mcu.ac.th

๒๐ กันยายน ๒๕๕๙

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

เรียน พระมหาอิศเรศ จิตจิตโต, ดร.

สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระครูมงคลปัญญากร นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา
 พระพุทธศาสนา แบบ ๒.๑ ภาคปกติ เลขประจำตัวนิต ๕๗๐๑๕๐๕๑๗๑ ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎี
 นิพนธ์ เรื่อง “รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านงานสังคมสงเคราะห์ : กรณีศึกษากลุ่ม
 สัจจะสะสมทรัพย์ จังหวัดตราด” ได้ออกแบบเครื่องมือวิจัยขึ้นมาใหม่ เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการทำ
 วิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น เพื่อความถูกต้องของเนื้อหาแบบสอบถามจึงเห็นควรให้ทรงผู้คุณวุฒิตรวจสอบและ
 แก้ไขเครื่องมือวิจัย

ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัยเห็นว่า ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ มีองค์ความรู้เกี่ยวกับงานวิจัยสามารถ
 ให้คำแนะนำได้เป็นอย่างดี จึงเรียนเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบและแก้ไขเครื่องมือวิจัย เพื่อความ
 สมบูรณ์ในการทำวิจัยต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์ และขออนุโมทนาขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

เรียนมาด้วยความนับถือ

(พระมหาสมบุรณ์ รุทพิทักษ์, ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร./โทรสาร ๐-๒๒๒๒-๐๖๘๐

<http://eds.mcu.ac.th>, E-mail: grads@mcu.ac.th

ประสานงาน : พระมหาธนวุฒิ โชติธมโม โทร. ๐๘๗-๐๘๒๕๓๖๑

พระครูมงคลปัญญากร โทร ๐๘๙-๙๒๒๑๙๑๑

พระครูมงคลปัญญากร
 จิตจิตโต, ดร.
 ๒๐ ก.ย. ๕๙

ที่ ศธ ๖๑๐๑/ว ๑๑๘

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
 โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
 www.mcu.ac.th

๒๐ กันยายน ๒๕๕๙

เรื่อง ขออนุญาตให้นิสิตสัมภาษณ์เพื่อทำวิจัย

เจริญพร นายกาหลง ดวงนภา

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระครูมงคลปัญญากร นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา
 พระพุทธศาสนา แบบ ๒.๑ ภาคปกติ เลขประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๕๑๗๑ ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎี
 นิพนธ์ เรื่อง “รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านงานสังคมสงเคราะห์ : กรณีศึกษากลุ่มสัจจะ
 สะสมทรัพย์ จังหวัดตราด” โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานระหว่างการค้นคว้าวิจัยเอกสาร
 (Documentary Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth-interview) ต่อ key informants
 ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนดำเนินการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์
 ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ บัณฑิตวิทยาลัยเห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ มีองค์ความรู้ สามารถให้ข้อมูล
 และคำแนะนำแก่นิสิตได้เป็นอย่างดี จึงเจริญพมาขออนุญาตให้ พระครูมงคลปัญญากร ได้ดำเนินการ
 สัมภาษณ์ท่านเพื่อรวบรวมข้อมูลประกอบการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ส่วนวัน เวลา
 และสถานที่ให้สัมภาษณ์แล้วแต่ท่านจะกำหนด

จึงเจริญพมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์ และขออนุโมทนาขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

(พระมหาสมบูรณ์ วุฑฒิโกโร, ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร./โทรสาร ๐-๒๒๒๒-๐๖๘๐

http://gds.mcu.ac.th, E-mail: grads@mcu.ac.th

ผู้ประสานงาน : พระมหาธนวุฒิ โชติธมโม โทร.๐๘๗-๐๘๒๕๓๖๑

พระครูมงคลปัญญากร โทร ๐๘๙-๙๒๒๑๙๑๑

ที่ ศธ ๖๑๐๑/ว ๑๑๘

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอลำไทร
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๒๐ กันยายน ๒๕๕๙

เรื่อง ขออนุญาตให้นิสิตสัมภาษณ์เพื่อทำวิจัย

เจริญพร นายสัมพันธ์ โภคสมบัติ

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระครูมงคลปัญญากร นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา
พระพุทธศาสนา แบบ ๒.๑ ภาคปกติ เลขประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๕๑๗๑ ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎี
นิพนธ์ เรื่อง “รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านงานสังคมสงเคราะห์ : กรณีศึกษากลุ่มสัจจะ
สะสมทรัพย์ จังหวัดตราด” โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานระหว่างการค้นคว้าวิจัยเอกสาร
(Documentary Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth-interview) ต่อ key informants
ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนดำเนินการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์
ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ บัณฑิตวิทยาลัยเห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ มีองค์ความรู้ สามารถให้ข้อมูล
และคำแนะนำแก่นิสิตได้เป็นอย่างดี จึงเจริญพรมหาขออนุญาตให้ พระครูมงคลปัญญากร ได้ดำเนินการ
สัมภาษณ์ท่านเพื่อรวบรวมข้อมูลประกอบการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ส่วนวัน เวลา
และสถานที่ให้สัมภาษณ์แล้วแต่ท่านจะกำหนด

จึงเจริญพรมหาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์ และขออนุโมทนาขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

(พระมหาสมปूरณ์ วุฑฒิกโร, ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

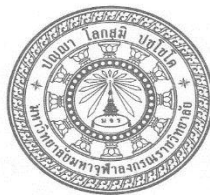
โทร./โทรสาร ๐-๒๒๒๒-๐๖๘๐

http://gds.mcu.ac.th, E-mail: grads@mcu.ac.th

ผู้ประสานงาน : พระมหาธนวุฒิ โชติธมโม โทร.๐๘๗-๐๘๒๕๓๖๑

พระครูมงคลปัญญากร โทร ๐๘๙-๙๒๒๑๙๑๑

ที่ ศธ ๖๑๐๑/ว ๑๑๘

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๒๐ กันยายน ๒๕๕๙

เรื่อง ขออนุญาตให้นิสิตสัมภาษณ์เพื่อทำวิจัย

เจริญพร นางสาวสนา มุกดาเพชรรัตน์

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระครูมงคลปัญญากร นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา
พระพุทธศาสนา แบบ ๒.๑ ภาคปกติ เลขประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๕๑๗๑ ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎี
นิพนธ์ เรื่อง “รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านงานสังคมสงเคราะห์ : กรณีศึกษากลุ่มสัจจะ
สะสมทรัพย์ จังหวัดตราด” โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานระหว่างการค้นคว้าวิจัยเอกสาร
(Documentary Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth-interview) ต่อ key informants
ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนดำเนินการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์
ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ บัณฑิตวิทยาลัยเห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ มีองค์ความรู้ สามารถให้ข้อมูล
และคำแนะนำแก่นิสิตได้เป็นอย่างดี จึงเจริญพรมหาขออนุญาตให้ พระครูมงคลปัญญากร ได้ดำเนินการ
สัมภาษณ์ท่านเพื่อรวบรวมข้อมูลประกอบการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ส่วนวัน เวลา
และสถานที่ให้สัมภาษณ์แล้วแต่ท่านจะกำหนด

จึงเจริญพรมหาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์ และขออนุมัติขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

(พระมหาสมบูรณ์ วุฑฒิกร, ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร./โทรสาร ๐-๒๒๒๒-๐๖๘๐

http://gds.mcu.ac.th, E-mail: grads@mcu.ac.th

ผู้ประสานงาน : พระมหาธนวุฒิ โชติธมโม โทร.๐๘๗-๐๘๒๕๓๖๑

พระครูมงคลปัญญากร โทร ๐๘๙-๙๒๒๑๙๑๑

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ/ฉายา/นามสกุล : พระครูมงคลปัญญากร (สันหัต ปณฺหาทุโธ/วิสุทธิแพทย์)
- ว/ด/ป เกิด : ๔ กุมภาพันธ์ ๒๔๘๕
- สถานที่เกิด : หมู่ ๕ ตำบลวังกระแจะ อำเภอเมือง จังหวัดตราด
- การศึกษา : นักธรรมเอก, มัชฌิมเอก อภิธัมมิกเอก
 ประถมศึกษาปีที่ ๔ โรงเรียนเทศบาลชุมชนวิมลวิทยา พ.ศ. ๒๔๙๘
 มัธยมศึกษาปีที่ ๓ ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน อำเภอเขาสมิง จังหวัดตราด พ.ศ. ๒๕๓๘
 มัธยมศึกษาปีที่ ๖ ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน อำเภอเขาสมิง จังหวัดตราด พ.ศ. ๒๕๔๐
 ร.บ. (เทคนิคและทฤษฎีทางรัฐศาสตร์) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช พ.ศ. ๒๕๕๔
 พธ.ม. (พระพุทธศาสนา) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๕๗
- อุปสมบท : ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๕
- สังกัด : วัดสุวรรณมงคล อำเภอเมืองตราด จังหวัดตราด ๒๓๐๐๐
- สถานที่ทำงาน : สำนักงานเจ้าคณะอำเภอเมืองตราด วัดสุวรรณมงคล จังหวัดตราด
- หน้าที่ : เจ้าคณะอำเภอเมืองตราด จังหวัดตราด
 เจ้าอาวาสวัดสุวรรณมงคล อำเภอเมือง จังหวัดตราด
 พระวิปัสสนาจารย์ ประจำสำนักปฏิบัติธรรมแห่งที่ ๒ จังหวัดตราด
 ประธานศูนย์พระธรรมวิทยากรจังหวัดตราด
 รักษาการผู้อำนวยการโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญวัดสุวรรณมงคล
 ประธานศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์วัดสุวรรณมงคล
- ปีที่เข้าศึกษา : ๒๕๕๗
- ปีที่สำเร็จการศึกษา : ๖ ธันวาคม ๒๕๖๐
- ที่อยู่ปัจจุบัน : วัดสุวรรณมงคล อำเภอเมืองตราด จังหวัดตราด ๒๓๐๐๐
- โทร : ๐๘-๗๙๘๒๖๘๗๙